

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ Β'

ΑΡ. 3 = 27

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΗΜΗΡΙΩΤΗ : Μελαγχολία—'Αγάπη—Μοῦπες—'Εκείνος ποῦναι.. (ποίημ.)
Ν. ΚΑΒΒΑΔΙΑ : 'Εμείς οἱ νέοι!... (ποίημα).
ΓΙΑΝΝΗ ΛΕΥΚΗ : Τὸ τραγοῦδι τῶν ξυπνημένων ἀνθρώπων (ποίημα).
Γ. ΑΛΙΘΕΡΣΗ : Τὸ ζήτημα (διήγημα).
Ψ. ΝΙΚ. ΧΕΡΟΥΒΙΚΟΥ : 'Η Μαρκαροῦ ἡ σημαδίασμένη (διήγημα).
Ι. Β. ΚΑΤΣΟΥΡΟΥ : Τὰ νεοελληνικά οἴκογενειακά ἐπώνυμα ἐν σχέσει μετὰ Κυπριακά (μελέτη).
ΠΑΝΟΥ ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΥ : 'Υποκειμενικὸ (ποίημα).

• ΛΕΥΚΟΣΙΑ, ΚΥΠΡΟΣ

ΕΥΡΙΠΙΔΗ ΑΚΡΙΤΑ : Ορμήνια, (Πόθος ποιήματα).
ΑΝΤΩΝΑΚΙ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ : 'Αρχαῖα 'Ελληνικά 'Επιγράμματα (μετάφραση).
Α. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ : Ροῖδης καὶ Ψυχάρης, ἡ ἀλληλογραφία τους (μελέτη).
Α. ΠΑΝΑΡΕΤΟΥ : Γεωργικά γνωμικά (λαογραφία).
Β. ΤΑΤΑΚΗ : 'Η ζωὴ ἐγ γλυτζιά * (Κυπρ. παραμῦθι).
Α. ΧΑΤΖΗΩΣΗΦ : 'Ο Κωσταντὰς, (δημοτ.)
Κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ : 'Ο πρματευτὴς, 'Ανώνομο (δημοτικά).

ΔΕΚΕΒΡΗΣ

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Σπύρου Μελά: 'Ιούδας. Δράμα σε τέσσερα μέρη. Ει-
κονογράφηση Κλ. Κλώνη. "Έκδοσις Μιχ. Σαλιβέρου" Α-
θήναι, 1934.

Θράσου Καστανάκη: «Ελληνικά Χώματα» Β',
Μεγάλοι Άστοι, Μυθιστόρημα, 'Αθήνα, "Έκδοση
«Πυρσοῦ», σελ. 254, Δρ. 50.

Στράτη Μυριβήλη: Τὸ Πράσινο βιβλίο, Β'
έκδοση, «Κασταλία», 1935, σελ. 220, Δρ. 50.

"Απαντα 'Ιωάννου Βηλαρά: ἐπιμελεία Γεωρ-
γίου Ἀχλ. Βαβαρέτου, "Έκδ. Οἶκος Π. Δημητράκου Α.
Ε. Ἀθήναι, σ. 352, Δρ. 125.

Νεοελληνικὸν Ἀρχεῖον, περιοδικὸν δημο-
σίευμα ἐκδιδόμενον κατὰ τετράμηνον, Ἰδιοκτήτης Διευ-
θυντὴς Νικόλαος Β. Τωμσδάκης, δ.φ. Τόμος Πρώ-
τος, 1935, Τεύχη Δεύτερον-Τρίτον, Χανιά, 1935, σ.
342, Δρ. 100.

Κ. Χαλδαίου: Ἀποστόλης Καρλᾶς (διήγημα),
1935, σελ. 280, Δρ. 34.

The Swedish Cyprus Expedition: Finds and results of the exca-
vations in Cyprus 1927-1931, vol. II Text [φωτοτυπίες περι-
έχονται σε ξεχωριστὸ τόμο] by Einer Gjerstad, John Lin-
dros, Erik Sjostedt, Alfred Westholm, 1935, 861 pp. (large 4o).
Cyprus Monuments: Historical and Architectural Buildings.
The Mosques of Nicosia by the late G. Jeffery, O.B.E., F. S. A.
etc. New Illustrated Series-No 7 Nicosia, 1935. 43 pp.

Τεύκρου Ἀνθία: Ἡ Δημοκρασία. Δράμα σε
πράξεις τρεῖς. Λευκωσία, Κύπρου, 1935.

Γεωργίου Ι. Σπανοπούλου, ἱατροῦ: Ἡ
Λαϊκὴ Ἱατρικὴ ἐν Κύπρῳ, Λευκωσία (Κύπρου) ἴσπου
«Λευκωσίας» Χρ. Νικόλαου, 1935, 80 σελ. 55.

Report on Economic Conditions in Cyprus and Malta with a
note on the trade of Gibraltar. April, 1935, by J. B. Greaves,
Department of Overseas Trade, London, 75 pp. Price 2s 6d net
Life Quest (poems) by Richard Aldington. London, 1935.
Price 3 6d.

Science and Religion by Bertrand Russel (University Price 2) 6d.
Κ. Ν. Κωνσταντινίδη: Ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα στ' Ἀπόλ-
λωνα τῆς Ρόδου, μὲ τὸν πινδαρικὸν ὕμνο στὸ Ρῶδιο Περ-
ιοδικικὴ Διαγύρα. Ἀλεξάνδρεια, 1935, σ. 55, Τιμὴ Γρ. Δ 5
Μελλισάνθη.

"Ἡβη - Κοῦγια - Σκανδαλάκη: Ἡ
Φλεγόμενη Βάτος, (ποιήματα) Ἀθήνα, 1935, σελ. 93 Δρ. 30,
Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας
τοῦ ἔτους 1934. Ἐν Ἀθήναις 1935. σελ. 144.

Τίμου Μαλάνου: Περὶ Καβάφα (Συμπληρωμα-
τικὰ Σχόλια), Ἀθήνα, 1935, σελ. 61, Δρχ. 10.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

—Τὸ «Nouvelles Litteraires» τῶν 16 τοῦ Νοέ-
βρη δημοσιεύει τὴν εἶδησιν πὼς ἡ Σουηδικὴ
Ἀκαδημία δέ θά δώσει τὸ φεινὸν λογοτε-
χνικὸ Νόμπελ, ὄχι γιὰτὶ δὲν ὑπῆρχαν ἄξιοι
μεταξὺ τῶν ὑποψηφίων γιὰ νὰ τὸ πάρουν, μὰ
ἐπειδὴ λόγοι γλωσσικοὶ καὶ πολιτικοὶ τὴ μπό-
διζαν νὰ τὸ κάνει. Ὁ Φιλανδὸς διηγηματο-
γράφος Sillanpaa εἶχε τὶς περισσότερες ἐλπί-
δες γιὰ τὴν ἐπιτυχία.

—Σὲ λίγο κυκλοφορεῖ τὸ πολῦτιμο ἔργο
τοῦ κ. Ν. Κυριαζῆ «Βιβλιογραφία τῆς Κύ-
πρου». Θ' ἀποτελεῖται ἀπὸ 400 σελίδες περί-
που. Ἡ Ἐπιτρ. τοῦ Διαγων. Κυρίλλου Γ' χο-
ρήγησε £40 γιὰ τὴν ἔκδοσιν. Ὁ φίλος συγγρα-
φᾶς ἐτοιμάζει κι ἄλλο του ἔργο γιὰ τὴ «Να-
ογραφία τῆς Κύπρου».

—Ἡ Ἱερά σύνοδος Κύπρου ἀποφάσισε
νὰ διοργανώσει τὶς 30 τοῦ ἐρχόμενου Γενάρη
τιμητικὰς γιορτὲς γιὰ τὸ μοναδικὸ μουσικοδι-
δάσκαλο τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς τὸν κ. Στυ-
λιανὸ Χουρμούζιο.

—Ἐπίσης τὸ Λεμεσιανὸ ἀθλητικὸ σωμα-
τεῖο «Ἀρης» διοργανώνει γιορτὲς στὴ Λεμεσό
γιὰ νὰ τιμῆσει τὸ μεγαλύτερο ἀναμφίβολα
Κυπριώτη ποιητὴ, τὸ μ. Βασίλη Μιχαηλίδη.

—Μὲ τὴν ἐποπτεία τοῦ Δρ. Hill ξαναρχίσαν
στὸ Κούριο οἱ ἀνασκαφῆς τῆς Ἀμερικανικῆς
Ἀποστολῆς. Τὰ εὐρήματα Ρωμαϊκῆς καὶ Βυ-
ζαντινῆς ἐποχῆς ὡς τὰ τώρα εἶναι πολλὰ καὶ
ἐνδιαφέροντα.

—Τὸ Κυπριακὸ Μουσεῖο ἔχει ἐκδώσει τὸ
Μηνιαῖο Δελτίο του (Ἄρ. 8) γιὰ τὸ μῆνα
Ὀκτώβρη. Περιγράφονται σ' αὐτὴ οἱ ἀνασκα-
φῆς ποῦ ἔγιναν στὸ δάπεδο τῆς ἐκκλησίας
Ἀγίου Νικολάου τῶν Ἀγγλων ποῦ βρίσκεται
δίπλα ἀπὸ τὸ Ναὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας στὴ
Λευκωσία: ἔχουν φτάσει ἴσαμε τὸ τελευταῖο
στρώμα κ' ἔχουν ἐρθεῖ σὲ φῶς τάφοι μὲ κόκ-
καλα καὶ μιά μικρὴ πλάκα μὲ λατινικοὺς χα-
ραχτήρες. Τὸ ἔργο ἔχει σταματήσει ὥστόσο
στερωθεῖθ' ὁ θόλος. Οἱ ἐργασίαι σχετικὰ μὲ
τὸ ξεκαθάρισμα τῆς Πύλης τῆς Ἀμμοχώστου
στὴ Λευκωσία ἔχουν τελειώσει καθὼς κ' οἱ ἐπι-
σκευῆς τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Γεωργίου
τῶν Ἑλλήνων στὴν Ἀμμοχώστο. Στὸ Μουσεῖο
ἔχει γίνεи στὰ ὑπόγεια δωμάτια, ἀναπαράστα-
ση τάφων διαφόρων ἐποχῶν μὲ κόκκαλα νε-
κρῶν καὶ ἀγγεῖα καθὼς καὶ μέρος ἐνός Νεο-
λιθικοῦ σπιτιοῦ.

—Σὲ λίγο κυκλοφοροῦν τὰ ἐπόμενα νέα βι-
βλία γιὰ τὴν Κύπρου: Τοῦ κ. Rupert Gunnis
μὲ τίτλο «Historic Cyprus: A guide to its towns
and villages, monasteries and castles». Θὰ περι-
γράφει τὶς 6 πόλεις καὶ 400 χωριά τοῦ νησιοῦ
καὶ θά λέει τὴν ἱστορίαν τους. Θὰ περιέχει βι-
βλιογραφία καὶ χρονολογικὸν πίνακα καὶ θά
πουλιέται 8/6d τὸ ἀντίτυπο. Θά ἐκδοθεῖ ἀπὸ
τὸ γνωστὸ οἶκο Methuen στὸ Λοντίνον τὸν ἐρ-
χόμενον Ἀπρίλη. Ὁ ἴδιος οἶκος θά ἐκδώσει
ἐπίσης τὰ βιβλίον τοῦ κ. Stanley Casson «Early
archeology (early bronze age)». Τὸ τρίτον γρα-
μένο ἀπὸ τὸν κ. Α. Φιλίππου «Paphos, the
most attractive district of the Island» τυπώνεται
στὸ Κυβερνητικὸ τυπογραφεῖο καὶ βγαίνει
πολὺ σύντομα. Θ' ἀποτελεῖται ἀπὸ 70 περίπου
σελίδες καὶ θά πουλιέται 1/4 1/2 σελ.

—Ὁ ἔφορος τοῦ Κυπριακοῦ Μουσείου κ.
Π Δίκαιος ἐτοιμάζει ἕνα βιβλίον γιὰ τὶς σπου-
δαιότατες νεολιθικῆς ἀνασκαφῆς του τῆς Ἑ-
ρήμης μὲ τίτλο «Erimi».

—Ὁ συνεργάτης μας κ. Ἄντ. Ἰντιάνος,
Ἀρχιμεταφραστὴς τῆς Κυβερνήσεως Κύπρου,
μετατίθεται προσωρινὰ στὸ Τμῆμα τῶν Ἀρ-
χαιοτήτων ὅπου θ' ἀναλάβει πρόσθετα κα-

ακήθηνοντα σχετικά μέ τή σύνταξη τοῦ Κατα-
αγόλόγου τοῦ Κυπριακοῦ Μουσείου.

— Ἐπίσης ὁ πολύτιμος συνεργάτης μας κ.
Τ. Β. Τατάκης θά ἐκδώσει σέ λίγο ἕνα φιλοσο-
φικό διάλογο: «Στή χώρα τῶν στοχασμῶν».

— Ὁ ἐκδ. οἶκος Κάουφμαν στήν Ἀθήνα
ἔδωκε τὰ «Ἀπαντα» τοῦ Καβάφη μέ σχέ-
διά τοῦ Καλοῦχου.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Ἡ ἑπίσημη μετάφραση τῆς νοβέλλας «То-погооw» τοῦ J. Conrad
ἡ ἡμεῖς ποῦ προαναγγέθηκε κίολας, ἀπό τόν κ. Α. Ἰντιάνο θά
οὐρο δημοσιευτεῖ σ' ἕνα ἀπό τὰ πρῶτα τεύχη τοῦ ἐρχόμενου
νόου χρόνου—*Errata* :

Τ. 21—24, στό ποίημα «Ἐναγώνιο» τοῦ κ. Α. Παυ-
λίδη: ὁ 3ος στίχος τῆς 2ης στροφῆς ἀντί στήν ἀνε-
ιάντοχη κτλ. νά γίνει στήν ἀνεπάντεχη. Ὁ
3ος στίχ. τῆς 3ης στροφ. ἀντί ποῦ ξεσηκώνεται—
πουλι—κτλ. νά γίνει ποῦ ξεσηκώνεται—
πουλι κτλ. Ὁ 3ος στίχ. τῆς 12ης στροφ. ἀντί πικρός τῆ
νεκροθάλασσα τῆς τύχης, κάποιος ἀνέμοι
νά διαβαστεῖ πικρός τῆ νεκροθάλασσα τῆς
τύχης, κρύφοι ἀνέμοι. Ὁ 3ος στίχ. τῆς 15ης
στροφ. ἀντί τοῦ μαρτυρίου τῆς φωτιά κτλ.
νά γίνει τοῦ μαρτυρίου τους τῆ φωτιά κτλ.
Ἐπίσης στό ἴδιο τεῦχος, σελ. 641 ὁ στίχ. «στοῦ ὕρου μου
πόθου τό βυθό» στή β' στροφή τοῦ τραγουδιοῦ μέ τίτλο
«Τραγοῦδι» νά διαβαστεῖ: «στοῦ ὕρου μου πόθοι τό
βυθό». Στό 1ο τεῦχος τῆς 2ης χρονιάς, σ. 44, στήλη β',
γραμμῆ 3 ἀπό κάτω, στό ἄρθρο τοῦ κ. Μαραγκοῦ, νά
διαβαστεῖ ἡ λέξη Ἄγγλικό ἀνάμεσα τῶν λέξεων με-
γαλόθυμο ἔθνος.—Τό ὑπόλοιπο μιάς μακρᾶς ἀλληλογρα-
φίας στό ἐρχόμενο.

ΣΤΑ ΕΡΧΟΜΕΝΑ :

Ἄγγελου Σημιριώτη : Μελαγχολία.—Ἀγάπη.—Μούπες.—Ἐκεῖνος ποῦναι,
(ποιήματα) ἀπό τήν ἀνέκδοτη συλλογή «Ὀνειρῶν Ἡσκιοι».

Ν. Καββαδία : Ἐμεῖς οἱ νέοι !.. (ποίημα).

Γ. Δεύκη : Τό τραγοῦδι τῶν ξυπνημένων ἀνθρώπων.—Ἐρωτική μελωδία
(ποιήματα).

Π. Κριναίου : Ἀρχαῖον Ὄραμα στήν Καστιλία.—Ἡ Μπαλάντα τῆς ἄρρωστης
Πριγκηπέσσας.—Σέ μιὰ σοφίτα.—Ὅπως οἱ βάρβαροι τοῦ Καβάφη.—
Μαρισμός.—Μιά ἰδέα λευκή.—Ἐπιγράμματα.

Γλ. Ἀλιθέρση : Τό τραγοῦδι τῆς καρδιάς μου.—Μιά μέρα 7. IV. 1932.—
Ὁ τρελλός.—Μυστικός Δείπνος. (ποιήματα).—«Τό Ζήτημα», (διήγημα).

Ἄντ. Γεωργιάδη : Ἀρχαία Ἑλληνικά Ἐπιγράμματα.

Ι. Συκουρῆ : Σόλων καί Σόλοι (μελέτη).

Α. Βακαλοπούλου : Ροῖδης καί Ψυχάρης: ἡ ἀλληλογραφία τους (μελέτη).

Ἐπεύθυνος ἰδιοκτήτης: Α. Μ. Ἀτταλίδης—Λευκοσία.
Τυπογραφεῖο «ΝΕΟΣ Κόσμος» Ὡμά Γ. Κυριακίδη—Λευκοσία.

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Τεχνικός Διευθυντής : ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ
Υπεύθυνος Ίδιοκτήτης : Α. Μ. ΑΤΤΑΛΙΔΗΣ
Οικονομικός Διαχειριστής : Γ. Ε. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Συνδρομή για ένα χρόνο εσωτερικού 6 σελινια.
» » » » εξωτερικού 8 »

ΓΡΑΦΕΙΟ : Ώδος Φύζουνην

Τυπογραφείο : "ΝΕΟΣ Κόσμος", Θωμά Γ. Κυριακίδη.

ΛΕΥΚΟΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ: Τ. Μ. ΦΡΑΓΚΟΥΔΗ: "Μισή ώρα με τον Κωστή Παλαμά. Η αγάπη του Ποιητή για την Κύπρο, — ΜΗΤΣΟΥ ΜΑΡΑΓΚΟΥ: "Το λογοτεχνικό 1934, — Κριτική Π. ΔΙΚΑΙΟΥ: "The Swedish Cyprus Expedition. — Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙ: "Schachermeyer Fritz: Hethiter ued Achæer., — Φίλαρέτου Ν. Γεωργίου: Εισαγωγή εις την Ιστορίαν των Ἑλληνικῶν Πολιτευμάτων, — ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: "Ν. Χάγερ Μπουφίδη · Ἡ Δεύτερη Ζωή, — Π. ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΥ: "Σταυρακίου Κοσμά: Ἄντρέας Δημακούδη, ἕνας νέος μοναχός, — Κ. ΠΡΟΥΣΗΣ: "Σπύρου Μελά, Ἰεῦδας, — ΣΟΛ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ: "Τὰ ἐκατόχρονα τοῦ Camille Saint-Saëns., — Α. Θ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗ: "Etre Grec., — Φ. ΓΙΟΛΑΝΤΗ: "Μιά ἐπιστολή, — Τύπος. — Νέο Βιβλία. — Εἰδήσεις. — Ἀλληλογραφία.

ΣΤΑ ΕΠΟΜΕΝΑ :

(ἔχτος ἀπ' ὅσα προαναγγείλαμε σὸ προηγούμενο τεῦχος)

Γ. Ζώρα, καθηγητὴ Πανεπιστημίου Ρώμης: "Ἐνα γράμμα.

Γ. Σωτηρίου, καθηγητὴ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἀκαδημαϊκοῦ: Περὶ παλαιῶν χριστιανικῶν κοιμητηρίων τῆς Κύπρου (μελέτη).

Γ. Rojaghi: Κυπριακὰ Ἐρωτικά Ποιήματα.

Νίκης Δ. Πέριδικα: Μὲς σὸ σκοτάδι (διήγημα).

Han Ryner: Οἱ πραγματικοὶ διάλογοι τοῦ Σωκράτη.

Ποιήματα: Λ. Παυλίδη, Ν. Κρανιδιώτη, Πολλὴ Ἀγορτή, Κ. Χατζητσαγκάκη, Γιώργου Ἐκτορίδη Ἀλκαίου, Π. Λιασίδη κ. ἄ.

ΕΤΟΙΜΑΖΕΤΑΙ :

δλόκληρο τεῦχος ἀφιερωμένο σὸν ποιητὴ

ΒΑΣΙΛΗ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ

Κυπριακὰ Γράμματα

ΕΤΟΣ Β'
ΑΡ. 27

ΛΕΥΚΟΣΙΑ (ΚΥΠΡΟΣ).

ΔΕΚΕΒΡΗΣ, 1935.

ΜΕΛΑΓΧΟΛΙΑ

Στὸν ἀτέλειωτο δρόμο,
τὴν ὥρα τὴν ἐκστατική,
τῶν πιπεριῶν ἢ πράσινη μελαγχολία,
κλωνόγυρτη, τὴν πίκρα της σταλάζει,
ἐκεῖ.

Σὲ μιᾶς παιδούλας τὸν ὄμο,
τὸ σταμνί, ποὺ σηκώνει, μοιάζει
ἀσήκωτο σὰν ἄμαρτία,
ἔτσι, ὅπως πάει σκυφτή.

Κι ἡ ψυχὴ μου γεμίζει μαράζι,
χωρὶς ἄλλην αἰτία
παρὰ γιατί,
μὲ τὸ σταμνί της στὸν ὄμο,
σὰν ἄμαρτία βαρὺ,
περνάει ἢ παιδούλ' αὐτὴ ἀπ' τὸ δρόμο,
ἐκεῖ
κι ἀπὸ τὶς πιπεριές μιὰ πράσινη μελαγχολία,
κλωνόγυρτη, τὴν πίκρα της σταλάζει,
τὴν ὥρα τὴν ἐκστατική...

ΑΓΑΠΗ

Σὰ μιᾶς πηγῆς ἀνάβρυσμα βαθύ,
 ἡ ἀγάπη αὐτὴ μέσ' στὴν καρδιά μου τρέχει,
 κι ἔχει πλατὺ ποτάμι ξαπλωθῆ,
 καὶ γύρω τὶς ξερὲς βραγιές μου βρέχει.
 Καὶ νά! μέσ' στὰ καθάρια του νερά,
 σκύβουν τὰ ρόδα, λούζονται φτερά,
 κόκκινους ἤσκιους ρίχνουν οἱ ἀνεμῶνες,
 σ' Ἀπρίλη ἀναστημένες ξαφνικό·
 —μὰ τὸ τραγούδι, τώρα πού ἀγροικῶ,
 οἱ εὐγενικὲς καρδιὲς τὸ νοιώθουν μόνες!

ΜΟΥΠΕΣ

Μοῦπες:—«Στὴν πόρτα, πού ἀνοιχτὴ
 μπρὸς μας βρεθῆ, θὰ σέ φιλήσω»
 κι ἔτρεξες πρώτη, πεταχτὴ,
 κι ἀκλόυθησα γοργὰ ξοπίσω.
 Στενὴ καὶ μάκραινε μιὰ αὐλή,
 πού κάποιο φῶς μέ συστολὴ
 τὰ βάθη της ἀχνοφωτοῦσε,
 σὰ νᾶταν Ἐκκλησίας σηκός:—
 στὴ νύχτα, κρῖνος μυστικός,
 τὸ στόμα σου μοσκοβολοῦσε.

ΕΚΕΙΝΟΣ ΠΟΥΝΑΙ..

Ἐκεῖνος ποῦναι καὶ δεξιὰ μου πάει
 κι ἴσκιο δὲ ρίχνει παρὰ φῶς στὸ φῶς,
 στοὺς ἀνθοὺς καθὼς περνούσαμε πλάϊ
 κι ὁ λογισμὸς μου μ' ἔθλιβε ὁ κρυφὸς
 στὸ χαρούμενο ἀπόβραδο τοῦ Μάη,
 ἔτσι γλυκὰ νὰ μοῦ μιλεῖ ἀρχινᾶ·
 —“Ὅ,τ' ἦταν εἶν' ὅ,τι ἔφυγε ξανά
 θαρθῆ· μὰ σύναυγα σύρε καὶ λούσου,
 κι ὕστερα προσευχῆσου ταπεινά,
 τ' εἶναι κοντὰ ὁ καιρὸς τοῦ λυτρωμοῦ σου.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ

(Ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη
 συλλογὴ «Ὀνειρῶν Ἡσίοι.»)

ΕΜΕΙΣ ΟΙ ΝΕΟΙ!...

ΤΟΥ ΦΙΛΟΥ ΤΑΚΗ ΦΡΑΓΚΟΥΔΗ

Νά ζεῖς στήν ἴδια πολιτεία παντοτινά
πνιγμένος ἀπό μιάν ἀνίατην ἀνία,
καί φεύγοντας ἀπ' τὸ γραφεῖο τὰ βραδινά,
νά κάνεις ὀφθαλμοπορνεία στὰ καφενεῖα...

"Άλλοτες εἶχαμε τὰ πλοῖα κρυφὸ σκοπὸ.
Μὰ ὁ κόσμος ἔγινε σάν ἀνοιχτὴ φυλλάδα.
Εἶναι τὸ ἴδιο πειὰ νά μένεις στήν Ἑλλάδα,
μὲ τὸ νά ταξιδεύεις στὸ Φερνάντο Πό...

Τὰ φορτηγὰ εἶναι κακοτάξιδα κι ἀργοῦν,
μὲς στὰ ποστάλε πλήττεις βλέποντας τουρίστες,
τὸ νά φορτώνεις, μῆνες, ρίζι στὸ Ραγκούν
εἶν' ἓνα πρᾶμα ποῦ σκοτώνει τοὺς ἀρτίστες...

Οἱ πόλοι πειὰ γενήκανε τόσο γνωστοί...
Θαυμάσαμε πολλὲς φορὲς τὸ Βόρειο Σέλας
κι' ἔχουν οἱ πάγοι χρόνια τώρα σκεπαστεῖ,
ἀπὸ ἀδειανὰ κουτιὰ Σπανιόλικης Σαρδέλλας...

Στὴν Ταϊτή; "Εξησε χρόνια κι' ὁ Λοτί.
"Αν πᾶς λιγάκι πάρα πάνω στὶς Μαρκίζες
ποῦ ἄλλοτες τρώγανε Μπανάνες κι' ἄγριεςρίζες,
πληθθὸς φορτιὰ οἱ Μπακαλάοι κοί καπνιστοῖ!...

Οί Γιαπωνέζες, τὰ κορίτσια στή Χιλή
 καί οί Μαύρες τοῦ Μαρόκου ποῦ πουλᾶνε μέλι
 ἔχουν σάν ὅλες τίς γυναῖκες τὰ ἴδια σκέλη,
 καί δίνουν μέ τόν ἴδιο τρόπο τὸ φιλί.

Ἡ Αὐτοκτονία; προνόμιο πιά στὰ θηλυκὰ
 κάποτες κάναμε κι' ἐμεῖς αὐτὴ τὴ σκέψη,
 πεθαίνεις πειὸ σιγὰ μέ τὰ ναρκωτικά,
 μὰ τελευταία τᾶχουν κι' αὐτὰ πολὺ νοθέψει...

(Εἶναι μακριά, κάτι νησιά, στήν Ἐρυθρά,
 ποῦ τὸ Σαμάλ καί τὸ Μονσοῦν τᾶχει καμμένα,
 ἔρημοι Φάροι σέ διαστήματα ὠρισμένα,
 ἀνοιγοκλείνανε τὰ μάτια τους νωθρά).

Νὰ πᾶμ' ἐκεῖ... Μιὰ ἀσκητικὰ βαριά ζωή !
 Ἄλλὰ τί λέω; Ἡ ὥρα ἐννέα καί περασμένη.
 Ἄς κάμω γρήγορα γιατί μέ περιμένει...
 Κι αὐτὰ εἶναι σκέψεις... γι' αὔριο τὸ πρωί...

N. KΑΒΒΑΔΙΑΣ

Ὀκτώβριος 1935.

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΞΥΠΝΗΜΕΝΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Πυκνό κι' απέραστο σκοτάδι
βασίλευε μέσ' στην καρδιά μας,
στο νοῦ, στη σκέψη μας, στα μάτια
κι' άπάν' άπό στεριές και κῶμα
παιδεύοντάς μας σαν κατάρα
καιρούς και χρόνια μέσ' στά μάκρη
πικρῶν κι' άτέλειωτων αιώνων
πού πάν' άπό τή γή περάσαν
βαριά κι' άργά σα μαῦρα νέφη.
Κι' ἦταν ἡ πύκνα σ' ὅλα τόση
πού δέ μπορούσαμε νά δοῦμε
ὁ ἕνας τόν ἄλλο πού μαζί του
πηγαίναμε χέρι στό χέρι
χωρίς στιγμούλα νά σταθοῦμε
γιατί παρηγοριά κι' ἔλπίδα
στοῦ σκοταδιοῦ τή μαύρη φρίκη
ἦταν ὁ ἄπαυστος μας δρόμος.
Μέσα στη σκέψη μας χορευαν
μπερδεύοντας τὸ λογισμό μας
δαιμόνια, σκιάχτρα, μαῦροι ἴσκιοι
κι' άγριόμορφοι θεοὶ πού μοιάζαν
πιότερο τίγρες πεινασμένες
πού χρόνια μᾶς παραμονευαν
σέ λόχμες, ρεματιές, φαράγγια
γιὰ νά χυθοῦν νά μᾶς σπαράξουν.
Και τρέμαμε μέσ' στό πετσί μας
στό κάθε τρίξιμο πού κάναν
κάτ' άπ' τά πόδια μας τά φύλλα
και τά ξερόκλαδα πού πέφταν
άπ' τά ψηλά πολύθροα δέντρα.
Φόβο μᾶς ἔφερν' ὡς]κι' ὁ χτύπος
τοῦ αἱμάτου μέσα στην καρδιά μας
μὸ πιὸ πολὺ κι' άπ' ὅποιο χτύπο
μᾶς φόβιζεν ἡ κρύα νέκρα
τῆς σιωπῆς ὅταν τριγύρω

ἔπεφτε κι' ἄπλωνε σὰ στῶμα
 παχὶ κι' ἀπέραντο ἀπὸ χιόνι
 ποὺ τᾶπνιγε, τ' ἀφάνιζε ὄλα.
 Μέσα στὴν ἄπλα, βουβαμάρα
 ποὺ μᾶς ἐπάγων' ἀπ' τὸ φόβο
 ἀκούαμε μόνο τις κραυγές μας
 βραχνές, στριγγές κι' ἀπελπισμένες
 νὰ μαστιγώνουν τὸν ἀέρα
 γιὰ μιὰ στιγμή κι' ὕστερα πάλι
 νὰ σβύνουνε μέσ' στ' ἄδειο χάος
 ὅπως ξερός καὶ κούφιος ἦχος
 ἀπὸ λιθάρια ποὺ κυλᾶνε
 σὲ σκοτεινὸ κι' ἄπατο λάκκο.
 Κι' ὄλρ πηγαίναμ' ὅπως πᾶνε
 τυφλοὶ κι' ἀνήμπορ' οἱ ζητιᾶνοι
 π' ἀκουμπισμένοι στὰ ραβδιὰ τους
 πᾶνε μὲ τὸ ἔνστιχτο τοῦ ζώου
 χωρὶς νὰ ξαίρουνε ποὺ βγάζει
 ὁ μαῦρος θλιβερός τους δρόμος.
 Φριχτὲς οἱ νύχτες μας κι' οἱ μέρες
 φριχτότερες κι' ἀπὸ τις νύχτες
 χιλιάδες τρόμοι στὴν καρδιά μας
 χιλιάδες ἔγνιες στό κεφάλι
 καὶ μὲ κομένη τὴν ἀνάσα
 πηγαίναμε σὰν τὰ μερμίγκια
 ποὺ πᾶν ἀράδα σὲ τοιχάρι
 τετράψηλο καὶ κουρασμένα
 πέφτουν καὶ πάλι ξαναρχίζουν.
 Ἄπ' τὸν ἀγῶνα τὰ κορμιά μας
 ἐστάζαν αἷμα ἀντὶς γιὰ ἴδρο
 κι' ἦταν στεγνὰ τὰ στόματά μας
 ἀπὸ τὴ δίψα. Κουρασμένοι
 ὁ ἕνας στὸν ἄλλο σκουντουφλοῦσε
 δεμένοι στὴ βαριά ἀλυσίδα
 τῆς ἴδιας μοίρας, σὰν κοπάδι
 ἀπ' ἄθλια ζᾶ ποὺ τὰ ὀδηγοῦσε
 γιὰ νὰ τὰ σφάξει ὁ μακελάρης.
 Μ' ἄξαφνα μέσα μας ἐγίνη
 φῶς κι' ὄλα φωτιστῆκαν
 ἀπ' τὰ κατάβαθα τοῦ νοῦ μας
 κι' ὡς στῆς καρδιάς μας τοὺς κρυψῶνες
 ποὺ οἱ πόθοι ζοῦσαν τρομαγμένοι

σάν τὰ πουλιά τὰ ξαφνιασμένα
πού δὲν τολμοῦν νὰ ξεθαρέψουν
γιατὶ τὸ σκιάζει ὁ μαῦρος ἴσκιος
πελώριου ὄρνιου πού χυμάει.
Κι' εἶδαμε τότες σάν γιὰ πρώτη
φορὰ τὰ γύρω μας καὶ νέα
μᾶς φάνηκαν, σὰ νᾶχε γίνει
ὁ κόσμος τόρα, βουνά, δάση,
ἡ μέρα, ἡ νύχτα, ἐμεῖς οἱ ἴδιοι.
Στ' ἄξαφνο φῶς τὰ γερασμένα
ἀπὸ τὴ θλίψη πρόσωπά μας
πού ἦτανε κίτρινα σάν ὄχρα
πῆραν τὴν ὄψη τῆς ζωντάνιας.
τὸ πόδι ἀλάφρωσε κι' ἡ σκέψη
ἔγινε διάφανη σὰ λίμνη
πού δὲν τὴν πιάνει θρὸς ἀνέμου,
οἱ ἴσκιοι φύγανε μακριὰ μας
καὶ τὰ φαντάσματα σκορπίσαν
σ' ἀγύριστη τρελλὴ φευγάλα.
Κι' ὡς νὰ ξυπνήσαμ' ἀπὸ ὕπνο
βαρὶ, ληθαργικὸ, γιομᾶτο
μ' ὄνειρατα φριχτά, μὲ λάμιες,
μυστήρια, τέρατα, βραχνάδες,
ρουφρῶσαμε σὰ διψασμένοι
τὸ φῶς μὲ ὄλους μας τοὺς πόρους
καὶ νιώθαμε νὰ πλημυρίζει
τις φλέβες μας καινούργιο αἷμα
π' ἀνέβαινε ὅπως στὸ δέντρο
τὴν ἀνοιξὴ ὁ χυμὸς, γιομίζοντάς μας
μὲ τὴν τρελλὴ χαρὰ πού νιόθει
κεῖνος πού πλέρια γιατρεμένος
ἀπὸ πολὺκαιρὴν ἀρώστια
πού τὸν κρατοῦσε καρφομένο
κι' ἀσάλευτο σὲ κάπια κόχη
τεντώνετ' ὄλος σάν τὸ τόξο
καὶ ψάχνοντας γυμνά τὰ μέλη
ἀναγαλιάζει πού τὰ νιόθει
γερά καὶ στέρεα μέσ' στὰ χέρια.

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ

Θεέ μου! εἶναι κοινὸ μυστικόν, πὼς γιὰ νὰ πιάσης τὸν ἀναγνώστη, πρέπει νὰρχίζης μὲ μιὰ παραδοξολογία. Καὶ ἄς μὴ νομίση κανεὶς πὼς θέλω νὰ παίξω. Θᾶβγαίνει πολὺ γελασμένος, ἂν ἤμουν ἱκανὸς φυσικὰ νὰ τὸν κατάφερνα νὰ μὲ διάβαζε ὡς τὸ τέλος. Γιατί ἐμεῖς οἱ Ρωμιοὶ συνηθίζουμε νὰ κοιμούμαστε καὶ τὸ τυπωμένο χαρτὶ ἐνεργεῖ πάνω μας σὰν ὑπνωτικόν.

Λοιπὸν ἐμεῖς οἱ **Ρωμιοὶ**, πού τὸ θεωροῦμε βρισιὰ τὸνομα πού μᾶς δώσανε τόσοι καὶ τόσοι αἰῶνες, δὲν ξαίρουμε νὰ γελοῦμε. Φυσικὰ χαχανίζουμε ὅσο κανένας λαὸς στὸν κόσμον. Μὰ ὑπάρχει μιὰ κάποια διαφορὰ τοῦ γέλοιου ἀπὸ τὸ χάχανο· κ' ἐλπίζω πὼς οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων θὰ τήνε καταλάβουν ἀμέσως, τούτη τὴ διαφορὰ.

Μὰ ζητῶ συγνώμη!

Γιατί πιθανὸ καθὼς ἄρχισα, νὰ θαρρέψουν καμπόσοι, πὼς δὲ θὰ διαβάσουν τίποτα εὐχάριστο, καὶ πὼς θὰ χαθῶ σὲ μεταφυσικὲς ἰδεολογίες, κουρουφέξαλα κὶ ἀερολογίες. Κ' ἔτσι δὲ θὰ πετύχω πολλοὺς ἀναγνώστες. Μὰ φιλοσοφώντας ψυχολογῶ τὴ φυλὴ μας, καὶ βρίσκω τὸ πόσο ἡ ἀγωγή καὶ τὰ ἐκπαιδευτικὰ μας συστήματα τήνε σπρώχνουνε στὴ μεταφυσικὴ, στὴν ἀερολογία δηλαδὴ καὶ τὰ κουρουφέξαλα. Κὶ ἄς πάρουμε τὸ παιδί, τὴ μελλοντικὴ μας τὴν κοινωνία. Πηγαίνει σκολεῖο· μὰ τί θὰ μάθει;

Ἄς ἀφήσουμε τὰ Ἑλληνικὰ, τὰ Ὀρησκευτικὰ καὶ τὴν Ἱστορίαν. Κὶ ἄς ἀφήσουμε τὴ **μητέρα τῶν γλωσσῶν**, τοὺς **ἐκλεχτοὺς τοῦ Θεοῦ** καὶ τοὺς **ἐνδοξοὺς μας προγόνους**. Τὸ φτωχὸ μας παιδάκι, πού εἶναι καὶ τὰ ἐννὰ δέκατα τοῦ μαθητικοῦ κόσμου, καὶ πηγαίνει νὰ μάθει λίγα γράμματα, γιὰ νὰ μπορέσει στὴν ὅλη ζωὴ του νὰ

πορευεῖται ὅπως ὅπως, μαθαίνει ἐξὸν ἀπὸ τᾶλλα, μαθαίνει νὰ περιφρονῇ τὴν **ἀλήθειαν**, καὶ στὸ πιὸ πραχτικὸ μάθημα. Στὸ μάθημα τῶν ἀριθμῶν!

Καὶ νὰ ἡ ἀπόδειξη:

Ἄντὶ νὰ ἐπιμένουν οἱ δάσκαλοι στὰ προβλήματα τῶν μικρῶν καθημερινῶν ἀναγκῶν, ὥστε νὰ συνηθίσῃ τὸ παιδί στὴν **οἰκονομία**, ποῦναι κ' ἡ βάση τῆς εὐτυχίας, τοῦ σκοτίζουνε τὸ μυαλὸ μὲ προβλήματα τραπεζιτικῶν ὑποθέσεων μὲ χιλιάδες λίρες, κ' ἔτσι ἡ ἀθῶα ψυχὴ χάνει τὴν αἴσθησιν τῶν ἀριθμῶν. Τείνει στὸ ρεμβασμὸ καὶ στῶνειρο, καὶ συνηθίζοντας νὰ λογαριάζῃ τὰ ὑπέρογκα ποσὰ τῶν μαθηματικῶν προβλημάτων, στὸ τέλος φαντάζεται σὰν εὐκόλο πρᾶγμα τὰ ἑκατομύρια. Περιφρονεῖ τὰ μικρὰ ποσὰ, πού θὰ μπόρειε τίμια δουλεύοντας νὰ τὰ ἔχη καὶ τίμια. Τὶ ψυχὴ μπορεῖ νὰ χουν οἱ πέντε, οἱ δέκα λίρες τὸ μῆνα, ὥστε νὰ μὴν τις περιφρονήσῃ; Καὶ πὼς θέλετε νὰ λογιευτῆ, ὁ ἀνικανοποίητος νέος πού ἀλοιώτικα ἔμαθε νὰ σκέφτεται γιὰ τὴ ζωὴ, ἀπ' ὅτι τοῦ φανερώνεται ξαφνικὰ τώρα; Μὰ ὁ **τυχοδιωχτισμὸς τῆς φυλῆς μας** ἔχει τις ρίζες του ἀπὸ τὸν Ὀμηρὸ καὶ τὸν Ὀδυσσεά!...

Μάλιστα! Ὁ τύπος τοῦ πολυταξιδεμένου καὶ κατεργάρη Ρωμιοῦ, θεωρήθηκε ἀπὸ τοὺς σοφοὺς μας ὑπόδειγμα ἄξιο κὶ ἀντιπροσωπευτικὸ τῆς ράτσας μας. Κ' ἐδῶ θὰ βρῆς ἀναγνώστη τάπομνημονεύματα ἐνὸς τέτοιου τυχοδιώκτη, ἐνὸς μερμπάντη καραγκιοζοπαίχτη, τοῦ Γεράσιμου Βερηλά...

Ἔτσι ἐλπίζω νὰ πετύχω πολλοὺς ἀναγνώστες. Κ' ἐλπίζω πὼς θᾶναι ἐντελῶς σύμφωνοι μαζί μου, γιὰ τὴ σοβαρότητα τοῦ ἔργου μου, παρόλο πού δὲ θὰ ξαίρουν ἢ καὶ δὲ θᾶναι

νοκανοί να γελούνε. 'Αφοῦ κ' ἐγώ (καὶ τὸ μολογῶ φανερά), γελοῦσα ἀπώποτε γιὰ τὰ καμώματα τῶν μινωτῶν μου ἡρώων, μῶλο πού σήμερα μιά μὲ τὴν πείρα καὶ τὴν ἡλικία μου, πρέπει νὰ κλαίω. Οἱ ἀναγνώστες μου θὰ θά γελάσουν καὶ δὲ θά κλάψουν. Οἱ Ῥωμηοὶ ἀκόμα δὲν ξαίρουνε νὰ γεννηθῶν, καὶ μιά καὶ δὲν ἔχουν αὐτὴ τὴν θρησθεῖα διάθεση δὲν μποροῦν οὔτε νὰ λαλοῦν!

Σκέφτομαι πὼς θὰ θυμώσουν διασπάζοντάς με. Μ' αὐτὰ τ' ἀπομνημονεύματα δὲν εἶναι τίποτες ἄλλο, παρά μιὰ ρησθημερινὴ καὶ πιστὴ τους εἰκόνα. Δὲν εἶναι διόλου μεταφυσικὴ οὔτε ἀερολογικὰ καὶ κουρουφέζαλα.

Τὴ μέρα πού ἔφτασα στὴ μικρὴ πόλιν, παρατήρησα μιὰ ἀσυνήθιστὴ ζωηρότητα καὶ νευρικότητα. Τὸ ἐξηγῶ ἀρτιότερα, πού πληροφορήθηκα τὸ πράμα. Ἦτανε γιὰτὶ πρόβλεπαν ταραχές. Ἐπὶ τὸ ὁ Γεράσιμος Βερηλάς, ὁ μπάριπα ἀνεράσιμος ὁ καρακιοζοπαιχτής, ἔφτασα ἕξι μέρες τὸ πρῶτὸ μῆνα καίκι ἀπὸ τὸ ἰσραηλιτῆ. Ἔστειλα ὅλα τὰ πράματά μου ἀπὸ τὴν νοικοκύρη μου, ἕνα ἀγαθὸ καὶ ἀπαισιόχατο καθὼς μοῦ φάνηκε ἄνθρωπο. Ἦταν ὁ μόνος πού μὲ πλησίασε σὲ φραγκογαλιὰ καφενεῖο καὶ ρώτησε ποιὸς εἶσαι καὶ τί θέλω. Προσφέρθηκε ἀμέσως νὰ μὲ παραχωρήσῃ ἕνα δωμάτιο, βίβλι δὴλῶσε πὼς δὲν ἦταν ἡ πρώτη φορὰ πού θὰ κάθονταν σπῆτι του καλλιτεχνικές. Ἐποχρεωτικώτατος μάλιστα ἠδιδόχησε ὁ ἴδιος κ' εἶδα γιὰ λίγο τὴν ἀρκρὴν κάμαρα πού θάκλεινε μέσα της, ἕνα, τοὺς ἡρώες μου, τὰ ὄνειρα τὰ ῥησθη μου, καὶ τὴ ζωὴ μου.

Ἦταν πολὺ ἀκατάστατὴ καὶ στενάχωρη, μὰ σὲ βολικὸ μέρος ἡ κάμαρα, ἡ δὲ κέντρο τῆς πόλης. Καὶ πού νὰ ῥησθῆ κανεὶς τώρα κ' ἀφοῦ δὲ θά κοινοῦν γιὰ πάντα; Θάμενα λίγες μέρες μονάχα περιμένοντας τὸ βαπόρι, πού ὑποχρεωτικὰ θάκαινα τὴ μοναδική

μου παράσταση. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἀετὸς πού δὲ ζεῖ σὲ κλουβί, κ' ἂς εἶναι ὅσο θέλει περήφανος. Συνηθίζει θαυμάσια ὅπου καὶ νᾶναι.

Σύστησα καθαριότητα στὴ γρηὰ πού μᾶς ἄνοιξε, καὶ πού ὁ νοικοκύρης, μοῦ τήνε σύστησε «ἡ μητέρα!» ἐνὼ ἦτανε πεθερὰ του. Κι' ἀμέσως ξεκίνησα χάσκοντας στοὺς δρόμους, καὶ γρίγωρα βρέθηκα ἔξω ἀπ' τὴν πόλιν. Τελειώνοντας τὸ μαιανδρικὸ σοκκάκι ἔπιασα τὴν κατηφοριὰ ἐνὸς ξεροπόταμου κέφτασα στὴν ἀχτή. Μέρα καθάρια, ὕρτανος γαλάζιος. Θάλασσα κοιμισμένη στοὺς χρυσοὺς πειρασμοὺς τοῦ ξανθοῦ πρῶινου ἡλίου. Σκύβοντας ἔβλεπα τὴ σκιά μου στὰ ρηχὰ νερά. Πουλὰκια σταχτιὰ μὲ κόκκινες μυτίτσες, ἄθῳα καὶ ζέθαρρα πετούσανε στὰ θάμνα καὶ κάθονταν σχεδὸν μὲς τὰ πόδια μου, ἀπολαβαίνοντας τὴν καλωσύνη, σὲ ἀνοιξιὰτικο κέινο πρῶτ. Ὅσο γιὰ μένα, ἡ συλλογὴ σκότωνε μέσα μου τὴ χαρὰ καὶ δὲν ἔνοιωθα τὸ θᾶμα τῆς ζωῆς. Σκεφτόμουν τὴ μοναδική μου παράσταση. Θά πετύχη; Κλωθογυρίζει ὁ νοὺς μου ἐπίμονα σ' αὐτὴ τὴν παράσταση γιὰτὶ δὲν ἔχω χρήματα καὶ ἢ θ' ἀφήσω ἐνέχυρο τὰ μαγάζια μου, ἢ θά καθήσω δωπέρα κάνοντας κ' ὅποια δουλειὰ μοῦ τύχει. Κ' ἔτσι ἀσυναίσθητα πιάνω μιὰ πέτρα καὶ τήνε ρίχνω μακριὰ μὲς στὴ θάλασσα. Κι' ἄλλη μιά, κ' ἄλλη μιά, —σὰ νὰ σκορπιζῶ ἢ νὰ πετῶ καὶ τίς σκέψεις μου μ' αὐτὴ τὴν λυτρωτικὴ κίνηση. Ἀκόμα μιὰ πέτρα—μὰ νὰ, ἕνα πουλάκι τόσο κοντὰ μου. Ἄραγε τὸ πετυχαίνω; Σημαδέβω. Ἄστοχῶ. Μ' αὐτὸ ξυπνᾶ μέσα μου τὸν ἐγωϊσμὸ καὶ θέλω νὰ δοκιμάσω καλὰ τὴ σκοπευτικὴ μου ἱκανότητα. Ὅλο ἀστοχῶ. Συστηματικὰ πιά ἀρχίζω νὰ κυνηγῶ τὰ πουλάκια. Περιπατῶ κλεφτάτα σὰ δολοφόνος. Ξαφνικὰ εἶδα! Σκύβοντας γιὰ νὰ πάρω ἕνα χαλίκι διάκρινα σὲ νερὸ ψαράκια, πού ἀνεβασμένα στὴν ἐπιφάνεια, σχεδὸν ξέραχα, ἰσορροποῦσαν ἐκεῖ, λικνισμένα σ' ἀδιόρατα κύμ-

ματα, κι ἀπολάβαιναν ἔτσι τὸν ἥλιο καὶ τὴ χαρὰ.

Τραβιέμαι σιγά, καὶ ζητῶ μεγαλύτερη πέτρα. Σιμώνω σιγοπατώντας. Ζυγίζω καλὰ καὶ τήνε ρίχνω μὲ δύναμη. Ἀφοῦ πάλι γαλήνεψαν τὰ νερὰ βλέπω στὴν ἐπιφάνεια μιὰ ἀσημένια κοιλιά. Κόβω ἕνα καλάμι καὶ σέρνω κοντὰ μου, καὶ πιάνω στὰ χέρια μου τὸ ψαράκι. Τὰ μάτια του ἄρχισαν νὰ θολώνουν, κι ἀνάμεσα σῶμα κεφάλι διάκρινα μόλις ἕνα στίγμα κοκκινωπό. Ἄνοιγε τὸ στοματάκι του καὶ κινούσε μὲ τὸ νευρικό καὶ χαρακτηριστικό σπαρτάρισμα τοῦ θανάτου ἕνα φτερούγι.

Πόσο λυποῦμαι!

Τὸ πετῶ στὰ νερὰ.

—Κακόμοιρο! Λέω μέσα μου. Ποιὸς ξαίρει, πῶς νὰ σοῦ φανηκε...Κι ὅμως γιατί τόκανα αὐτὸ; Τί νὰ διαφέρω ἀπὸ ἕνα κακοῦργο; Περπατοῦσα σιγά, προφυλαχτικά καὶ ξσφνικά χτύπησα τάνυποπα πλάσματα τοῦ Θεοῦ, μὲ ψυχόρμητη σκληρότητα. Καὶ τὸ χειρότερο εἶναι πῶς ἀφοῦ πέτυχα τὸ σκοπὸ μου ἔνοιωσα χαρὰ, τὴ χυδαία χαρὰ που νοιώθουν οἱ δυνατοί. Γιατί;

Δὲν εἶχσ τίποτε νὰ ὠφεληθῶ...Κοιτῶ τὸ ρολοῖ—τὸ παλιὸ παπουγενικό μου ρολοῖ—κ' ὑπολογίζω: Θᾶναι 11 ἡ ὥρα! Καὶ μαζί βρίσκω γιατί τόκανα: Ἦθελα μόνο νὰ δοκιμάσω τὴ σκοπευτική μου ἱκανότητα. Ὅμως γιατί ἐπαναστατῶ; Ποιὸς νὰ μοῦ λέη ὅτι ἡ κάθε μας ἐνέργεια ἢ σπρωγμένη ἀπὸ τὰ ἐνστιχτα δὲν εἶναι σωστὸ πρᾶμα; Ἡ λογικὴ τῆς Δικαιοσύνης; Λοιπὸν δὲν εἶναι δικαιο τὸ πλισμένο καὶ προικισμένο μὲ ἀνώτερα ὄργανα ζῶο, νὰ καταστρέφει τὰ πιὸ ἀτελῆ, μὲ ψυχροὺς ὑπολογισμοὺς καὶ μάλιστα ἐξασφαλισμένο...Ὑποθέτω πῶς κ' ἡ ἔννοια τοῦ Νόμου θὰ βγῆκε ἀπὸ τέτοιους συλλογισμοὺς. Νόμος εἶναι ἡ καταπολέμηση τῶν ἐνοστιχτων, καὶ Πολιτισμὸς ἡ ὑπαγωγή τους στὴν ψυχρὴ Λογικὴ;

Κι ἄραγε ὁ ἄνθρωπος—ζῶο, θεὸς νὰ φτάσει ποτὲ στὴν ἐξέλιξη τοῦ πολιτι-

σμοῦ του, σὲ τοῦτο τὸ «ἀκρον ἄκρον» τῆς δικαιοσύνης, καὶ κατανοώντας τὴν ὑπεροφία του καὶ τὸ μάταιο τῆς βασιλείας του στὴ ζωὴ, θὰ παραιτηθῆ τῆς ἀδικίας του κυριαρχίας; Ὅμως ἂν φτάναμε κάποτε σ' ἕνα τέτοιο σημεῖο μὲ νεκρωμένα ἢ δαμασμένα τὰ ἐνστιχτά μας, θᾶτανε δυνατὴ ἡ διαίω-νιση τῆς ζωῆς;

Γυρνῶ πίσω στὴν πόλη. Ἄρχισα νὰ πεινῶ καὶ χαμογελῶ μὲ τὸν ὑπερπολιτισμένο καὶ σατανικώτατο Μπέρναρντ Σιώου.

—Καλὴ μου Κυρία, δὲν ἐννοῶ, γιατί παίρνεται τὸ στομάχι μου κατάλληλο γιὰ νεκροταφεῖο τῶν πτωμάτων τῶν ζώων!

Ἔτσι δικαιολόγησε τὴ φυγὴ του ἀπὸ τὸ τραπέζι μιᾶς κόμησας, πού τοῦ παράθεσε ψάρια καὶ φασιανούς.

—Θεὸ μου! τί λογικὴ, καὶ δικαιοσύνη!

—Θεὸ μου! καὶ τί πόζα!

— —

Ἐφτασα στὸ κεντρικὸ καφενεῖο, μισὴ περασμένο τὸ μεσημέρι, κ' ἔμαθα πῶς γίνηκε τὸ κακὸ. Οἱ ἀστυνομικοὶ φοουροῦσαν παντοῦ γιατί πρόβλεπαν ταραχές. Ὁ κ. Δήμαρχος παρακάλεσε γι αὐτό. Ὁ σκοτωμένος ἦτανε τίμιος ἄνθρωπος κι ὁ φονηὰς σίγουρα θὰ καταδικαστῆ. Ὅλ' αὐτὰ τᾶμαθ' ἀπὸ τὸ νοικοκύρη μου, πού μὲ περίμενε γιὰ νὰ φᾶμε στὸ σπιτί. Σπρωγμένος ἀπὸ περιέργεια, μάταιη ἀλλὰ δυνατὴ καὶ μυστηριώδικη, σὰν ὅλα τὰ ἐνστιχτα, θέλησα νὰ ἰδῶ τὸ νεκρό.

—Τὸν ἔχουνε στὸ ἀπέναντι φαρμακεῖο· μὰ δὲ θὰ σάφήσουνε. Δὲν ἐπιτρέπεται σὲ κανένα. Μοῦπε ὁ νοικοκύρης.

Μὲ εἶδανε ξένο καὶ μὲ ψευτοευγένεια, μᾶφησαν νὰ περάσω. Ζήτησα λίγο κικινίνο. Εἶδα τὸν πεθαμένο ξαπλωμένο ἀνάσκελα σ' ἕνα μπάγκο. Εἶχε μιὰ κόκκινη τρῦπα στὸν ἄριστο κρόταφο. Βγῆκα καὶ προχωρήσαμε, ὁ νοικοκύρης κ' ἐγώ. Μοῦ λέει:

—Μᾶναι κατάσταση τούτη; Ὁ ἄνθρωπος τέλειωσε τὴ δουλειά του καὶ

αγγήγαινε σπίτι του. Τώρα; Πώς θα υποκρούσει ή γυναικα του και τα παιδιά τ'σου; Αϊ.

Λ — Μά, τί πάθανε; Και γιατί;

Ξ — —Είναι τὰ κόμματα! Κ' ἐσὺ πρέπει νάρθῃς μαζί μας! "Ἐτσι κι ὅλας πὶ ἀ πετύχη ἢ παράστασή σου! Καλὰ ἰονεῖναι μάλιστα νὰ σατύριζες τοὺς ἀνδοπαλους! Ἐσεῖς οἱ θεατρίνοι εἴσαστε σατετραπέρατοι ἀνθρωποι. Μπορῶ νὰ ἴθου πῶ κι ὅλα τοὺς τᾶπλυτα και νὰ εἶ ἀ βγάλης σὶή φόρα! Αἶ. Και μὴ σὲ βδοιάζει. "Ὅλοι οἱ σπουδαῖοι εἶναι μαρμας. Κι ὁ Δήμαρχος εἶναι κόμμα φρας. Αἶ... Κατάντησε ζήτημα τιμῆς. Ἐνὲν πρέπει νὰ τοὺς περάσει. Για μᾶς ἰονεῖναι ζήτημα ζωῆς ἢ θανάτου. Αὐτὸ ζένεε ὅλοι στὸ κέντρο μας...

Α — "Ακουγα σιωπηλός. Φτάσαμε στὸ ἐπιπίτι. Ὁ νοικοκύρης σταμάτησε στὸ ἀνωπόρτι. Ξερόβηξε και συνέχισε.

Γ — —Ποιὸς ξανάβει τὰ πράματα, Αἶ; ὁπτάσαμε νὰ σκοτώνει ὁ ἕνας τὸν ἄλλο! Σὰ νᾶμαστε Ὀβρηοί, Τοῦρκοι ἰοπιστοι! Φτάσαμε στὸ «*νῦν και αἶ*». Ξ — —Ἐσπρωξε δυνατὰ τὴν πόρτα και κρηπήκαμε στὴν αὐλή.

Δ — —Σοῦ τὸ ξηγῶ μιὰ ἄλλη ὥρα, μουραούρισε. Τώρα μὴ μ' ἀνοιξης καυβένγυα γι αὐτά. Ἡ μητέρα εἶναι μαζί τους, και τί νὰ πῆς αἶ; Γυναίκα..

Ὁ! Κύριοι!

Ξ Εἶμαι ὑπὲρ τῶν λεπτῶν ἀποχρώσεων και τῶν ἀσημαντῶν λεπτομερειῶν!

Δεκίνησα γιὰ σοφὸς ἐπιστήμονας και ἰστακάντησα ἕνας τυχοδιώκτης. Ἐνας σαφρακιοζοπαίκτης. Θυμοῦμαι πὼς κάποτε στὰ παλῆα χρόνια, τῶν μεγάλων ἰολλοδοξῶν και σκοπῶν, θύμωσα και ἀμειράχτηκα, γιατί ὁ φιλικός μου ὁ κύραος δὲν παραδέχτηκε γιὰ σωστή μιὰ ἀωλωρια μου. Στὴ μελέτη μου κείνη ἀωλωρια τὴν ἔννοια: *"Ἡ Βλακειά!*

Ὁ! Τὸ ἔθνος σας κύριοι, φιλοδοξεῖ και ἰστακάγεται ἀπὸ τοὺς *"Ἕλληνες*, τὸ λαὸ

κείνο ποὺ γέννησε τοὺς διαλεχτικοὺς σοφιστὲς, τὸ ἀκροβατικὸ τοῦτο θάμα τῆς σκέψης. Ἐλπίζω πὼς εἶμαι «σαφῆς» και μὲ καταλαβαίνετε.

Λοιπὸν ἡ γενικὴ ἔννοια *Βλακειά*, διαίρειται στὶς ἀκόλουθες τέσσερις μερικὲς ἔννοιες.

α'. Τὴν *Καταθλιπτικὴ* βλακειά, ποὺ καταπιέζει μὲ τ'ς σοφὲς τῆς ἀποφες.

β'. Τὴν *Ἐνεργητικὴ*, ποὺ σὲ ἀγαναχτεῖ μὲ τὴν προκλητικὴ τῆς ἀναίδεια.

γ'. Τὴν *Ἐλαφρὴ*, ποὺ σὲ φαιδρύνει μὲ τὴν ἀναμελία τῆς, και

δ'. Τὴν *Ἀδιάφορη*, ποὺ σὲ ἀπελπίζει μὲ τὴ γαλήνη τῆς.

Σ' αὐτὸ τὸ θέμα μποροῦσα νᾶγραφα μιὰ πρωτότυπη ψυχολογικὴ πραγματεία, κ' ἴσως πετύχαινα καμμιά ἔδρα πανεπιστημιακὴ και νὰ πάψω «*τὸν πλάνητα δῖον*». Ἐνας σοφὸς καθηγητῆς! Μὰ βρίσκω πῶ ἀξιο στὸν ἀνθρώπινὸ μου προορισμὸ, νὰ περνῶ λύτερα μέσα ἀπὸ τὰ κοπάδια σας συνἀνθρωποι μου, και νὰ παίζω μικρὲς κωμωδίες μὲ τάντρίκελλά μου, παριστάνοντας δικὰ σας πάθη και καμῶματα. Περνῶ ἀνυποψίαστα και οὔτε ὑποπεύεστε τὰ σύμβολα τῆς τέχνης μου. Καθρεφτίζω πιστὰ τοὺς χαραχτηρες σας και γι αὐτὸ σᾶς ἀρέσω. Μὰ σήμερα μὲ τὸ περίφημο *ζήτημά σας* πάω ν' ἀπελπιστῶ. Ἐχω ἀνάγκη σπουδῆς, ὅσο ἔξυπνος και καταργάρης κι ἂν εἶμαι. Ἀναγκαστικὰ θὰ μείνω ἀπλὸς θεατῆς, γιατί ἡ κωμωδία σας ὑπερβαίνει ὅτι καλύτερο μπόρεσα νὰ φανταστῶ. Κι' ἄς ξετάσουμε ψύχραιμα τὸ περίφημο ζήτημά σας.

Τὸ περίφημο ζήτημα, *τιμῆς, ζωῆς και θανάτου*, εἶναι γιὰ κάθε λογικὸ ἀνθρωπο, μιὰ ἰστορία ἀσημαντη, ποὺ θᾶπρεπε νὰ λυθῆ ἀπαρατήρητο σὰν τὰ τόσα ἄλλα ἐπεισόδια τῆς καθημερινῆς κοινωνικῆς σας ζωῆς. Δηλαδή, *ἡ ἐκλογὴ ἐνὸς νέου δεσποτῆ*, θᾶπρεπε νὰ περισσή στὸν κύκλο τῶν θλιβερῶν

μαυροφόρων υπάρξεων που αποτελούν την ιερή σας σύνοδο.

Ἡ ἐκλογή γι' αὐτούς ἦτανε ζωτικό πρόβλημα. Κάποιοι προτείνουν τὸν ἀρχειότερο. Ἄλλοι τὸν πιὸ μορφωμένο. Οἱ γνωστικοὶ λέγαν, πὼς εἶναι δουλειὰ τῆς Ἱερῆς Σύνοδος. Μὰ οἱ δημοκόποι ἀντιστάθηκαν. Ὅχι! Ὁ κυρίαρχος λαός, ἔχει δικαιώματα!

Χίλιοι Ρωμηοί, χίλιες γυνῶμες...

Γίνανε κωμωδίες ἀφάνταστες. Μὰ ὅλοι οἱ λαοὶ δὲ σκοτώνονται γιὰ ζητήματα κ' ἰδέες;

— —

Σήμερα ξύπνησα πρῶι πρῶι. Βλέπω ἀπὸ τὸ παράθυρο μου, ἕα Ἐγγλέζο σκοπό. Μὲ κανονικὸ βῆμα προχωρεῖ ἀπὸ τῆ μιὰ μεριά τοῦ δρόμου, ἴσα μὲ τὸ πρῶτε καντούνι ἀριστερά. Σταματᾷ. Φέρνει τὸ πλο τοῦ «παρὰ πόδας» σὲ τρεῖς χρόνους. Κάνει μεταβολή, καὶ πάλι «ἐπ' ὠμου» σὲ τρεῖς χρόνους. Κάνει μεταβολή, καὶ πάλι «ἐπ' ὠμου» κανονικώτατα. Κι ἀρχίζει τὸ κανονικὸ βῆμα του. Μετρῶ. Ἀκριβῶς εικοσιδυὸ βήματα. Στόπ. Πάλι τίς ἴδιες κινήσεις. Πάλι καὶ πάλι.

Καὶ τὸ λιοντάρι στὸ κλουβί του, ὄρες κι ὄρες πηγαίνοῦρχειται, στὰ ἴδια του πατήματα. Στριβονίας ἄγγιζε μὲ ταῦτί του τὸ τρίτο κάγκελλο, ἀπ' τῆ δεξιὰ μεριά.. Τί περίεργο! Θυμοῦμαι τὰ παραπήγματα καὶ τὰ κσθημερινὰ γυμνάσια τοῦ στρατοῦ. Ὡχι! αὐτὴ ἡ κουραστικὴ ἐπανάληψη τῶν ἴδιων ἀσκήσεων, ἢ χωρὶς τέλος κ' ἢ δίχως κανένα ἐνδιαφέρο!

Φαντασθῆτε τοὺς νεοσύλληκτους στὸν πρῶτο μῆνα τῆς θητείας. Φτωχὰ μου κακόμοιρα παιδιὰ! Ξυπνοῦν ὅλοι μὲ τὸ ἐγερετήριο, κι ἀρχίζουν τῆ μονότονη ζωῆ πὺ λέγεται πρόγραμμα τοῦ στρατῶνα. Κι ἀκοῦνε τὰ ἴδια παραγγέλματα, ἀπὸ τὰ ἴδια φουσκωμένα στόματα τῶν καμποτίνων ἀξιωματικῶν. Θεέ μου!

τί πρόστυχο ἐπάγγελμα καὶ τί ἀπάνθρωπη ἐξουσία! Μπροστὰ σὲ χιλιάδες σοβρῶν ἀνθρώπων, μπροστὰ στὰ μά-

τια τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ, κορδώνονται οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ διατάζουν κοπάδια στρατιωτῶν, μὲ κεφάλι περήφανο καὶ στριμένα μουστάκια, χωρὶς συναίσθηση καὶ χωρὶς ντροπῆ. Πὼς νὰ μὴ κοκκινίζουν! Ἐγώ, πὺ δὲν ἔχω ἄλλο παρὰ ἀντρίκελλα μπροστὰ μου, καὶ χάρτινα ἀνθρωπάρια, πὺ ἢ ὑπόσταση τοὺς εἶναι λίγη σκιά, στῆ φτωχῶτατη σκηνή μου, καὶ πάλι ποτὲ δὲ θὰ μπόρεια νὰ κρατήσω τὴν πόζα τῶν κ.κ. ἀξιωματικῶν τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλῆ!

Οἱ παρᾶσιασές μου ἀρχίζουνε νύχτα καὶ μπορεῖ τὸ κυρίαρχο Πνεῦμα στοὺς οὐρανοὺς νὰ κοιμᾶται νανουρισμένο ἀπὸ τὰ τραγούδια τῶν Χερουβήμ. Μὰ ὁ ἀνθρωπισμὸς μου δὲν ἐπιτρέπει ποτὲ νὰ δείχνουμαι ἐγωῖστης καὶ σκληρὸς, γιστὶ νοιώθω μάτια παιδιῶν, πὺ παρακολουθοῦνε πίσω ἀπὸ τὸ πανὶ τὸ φτωχὸ καραγκιόζη μου.

Μὰ οἱ κ. κ. ἀξιωματικοὶ φοροῦνε στολές χρυσές καὶ στὰ στήθεια τοὺς φεγγρίζουνε τᾶστρα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς παλληκαριάς. Εἶναι χαρούμενοι κ' εὐτυχισμένοι. Τιμωροῦν τοὺς ἀπλοὺς στρατιῶτες δίχως αἰτία, κι ὅσο πιὸ βάρβαρα δείχνονται, τόσο πότερο καμαρώνουν. Φαντάζονται πὼς θ' ἀποχτήσοτν ἔτσι, τὸν ἅγιο τίτλο τοῦ αὐστηροῦ: Μὰ ἡ ζωῆ μας ὀλάκερη πρέπει νᾶναι μιὰ λεύτερη ἀσκήση, πάντα σκληρὴ καὶ πάντα καινούργια. Κι' αὐστηροὶ πρέπει νᾶμαστε μονάχα στὸν ἑαυτὸ μας πειθαρχειμένοι ἀπόλυτα γιὰ τὴν ἠθικὴ μας ἐξύψωση. Μὰ οἱ κ. κ. ἀξιωματικοί, ἐπειδὴ τοὺς ἔδιωξε νὰ ποῦμε ἢ ἐρωμένη τους, μιὰ κοινὴ πόρνη ἔστω κι ἀριστοκράτισσα, τιμωροῦνε τὸ φαντάρο πὺ ρέμβαζε καὶ πὺ δὲ στυλῶθηκε νὰ τοὺς χαιρετήση. Ὡ τὰ κακόμοιρα παιδιὰ τὰ πρόωρα γερᾶσμένα στὸ χακκί, μὲ τίς κουρασμένες τοὺς κινήσεις, πὺ δικαιωματικὰ εἶναι ἢ λεία τοῦ θανάτου. Τί νὰ ὄνειρεύονται; Ὅχι βέβαια τὸ χωριὸ τους, κι οὔτε τῆ γρηὰ μάνα τους. Ὅλ' αὐτὰ εἶναι χαμένα στὸ παρελθὸ. Γιατὶ ὁ θάνατος παραμονεύει πιὰ πίσω ἀπὸ τὰ

τυρουτιδωμένα τους μέτωπα, και κοιτάζει
 πάλι μέσα από τις άφηρημένες ματιές τους.
 «Ναί, δὲν πρόσεξαν τὸ αὐθάδικο σούρ-
 μισιμὸ τοῦ σπαθιοῦ στὸ πεζοδρόμιο, κι
 αὐτοῦτε χαιρέτισαν. Γι' αὐτὸ κι οἱ ἀξιω-
 τωματικοὶ ρωτοῦν τὸνομα, καὶ τοὺς στέλ-
 λουνε στὸ φρουραρχεῖο. Κι αὐτὰ ὅλα
 γιὰ τὰ καπρίτσια μιᾶς πόρνης, ποὺ
 σπάτατ' ἀμαζὶ τοὺς τὸν ἄντρα της. Τέ-
 τοιοι οἱ εἶναι οἱ αὐστηροὶ ἀξιωματικοὶ
 τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέα, ποὺ ἀντιπρο-
 σωπεύουνε τὴν τιμὴ καὶ τὴ δόξα τοῦ
 βασιλέου!»

«Ντύνουμαι καὶ τραβῶ στὸ κεντρικὸ
 φακαφενεῖο.»

«Σὰ μοῦφεραν τὸ καφέ μου ἀντιλή-
 ρηθῆκα πὼς ξέχασα τὴ καπνοσακούλα
 καὶ τὸ μπαστοῦνι μου σπιτί. Πρόθυμα
 ἔστ' ὁ γκαρσόνι μου ἀνάλαβε νὰ φροντί-
 σει καὶ σὲ πέντε λεπτὰ ἕνας γεροντᾶ-
 ρακος μοῦ τάκουμποῦσε ἀθόρυβα στὸ
 τραπεζάκι μου. Τόσο συμπάθησα ἀμέ-
 τως τὸν ἄγνωστο ποὺ βασιλευε στὸ
 ἀπρόσωπό του μιὰ ἀπελπισμένη καὶ
 ἀσύχη θλίψη. Τὸν προσκάλεσα νὰ κά-
 σῆθῃ, καὶ κάτι θέλησα νὰ τοῦ δώσω
 ἕνα γιὰ τὸν κόπο του. Χαμογέλασε κοκκι-
 ριζίζοντας καὶ δέχτηκε. Τοῦ πρόσφερα
 φακαφὲ κ' ἕνα εἰσιτήριο γιὰ τὴν παράστα-
 σή μου, καὶ πιάσαμε κουβέντα.»

«Τόνε ρώτησα γιὰ διάφορα πρόσωπα.
 Ὁ Μόλο ποὺ σ' ἄφηνε νὰ μαντέψης πολλά,
 ἀπέαναλάβαινε στερεότυπα: 'Ὁ κ. Δή-
 μαρχος; 'Α, εἶναι ἔντιμος ἄνθρωπος!
 'Ὁ κ. τᾶδε; Καλὸς, πολὺ καλὸς ἄνθρω-
 πος! 'Ὁ κ. Κλαπᾶς; 'Ὁ κ. Ρουσάβης;
 Ἰσὺ καὶ οἱ κ. ἔντιμοι ἄνθρωποι!»

«'Ὁ κ. Κλαπᾶς ἦτανε δημοσιογράφος
 συγγενῆς μὲ τὸν κ. Δήμαρχο. Ἔβγαζε
 θανάθε Κυριακὴ τὴν «*Ἠχώ τοῦ Λαοῦ*».
 Ὁ Τὸ μεγαλύτερό του καύχημα ἦτανε πὼς
 ἀπαρὸλη τὴ συγγένεια καὶ τὶς ὑποχρέ-
 σωσές του στὸ Δήμαρχο τὸν πολεμοῦ-
 ἴζε! Καὶ μὲ τὶ ἄρθρα Πύρινα!»

«'Ὁ κ. Ρουσάβης ἦτανε ὁ νέος διευ-
 θυνητὴς τῶν σχολειῶν. Κάποτε σὲ μιὰ
 συζήτησι γιὰ τὴ μόδα ποὺ ὅλοι ξυ-
 λλοῖζανε τὰ μουστάκι, ἀπάντησε:

— «*Ὁχι! Δὲν εἶναι ὀρθόν! Διότι
 φρονῶ, αἱ τρίχες τοῦ ἄνω χείλους πρέ-
 πει νὰ φένται, διὰ λόγους ἀνδρῶν μου,
 νὰ ἐξέρχονται ἐλευθέρως!*»

Αὐτὴ ἦταν ἡ σοφὴ γνώμη του.

Μὰ γιατί οἱ περισσότεροὶ ἄνθρωποι
 νὰ λογιζοῦν στὴν ξένη ἀντίσταση, σὰν
 τὸ κάλπικο νόμισμα στὴ δυνατὴ πίεση;

Μποροῦσε καλέ μου κι ἄγνωστε
 μοῦ ἄνθρωπε, ποὺ τὸ πρόσωπό σου τὸ
 πλημυροῦσε μιὰ ἥσυχη κι ἀπελπισμέ-
 νη θλίψη, ποὺ ἔφτανε τὰ ὄρια τῆς ἀπό-
 γνωσης, νὰ μοῦ ἀποκριθῆς:

— *Ναί!* τοὺς ξαίρω καλά. Εἶναι ὅλοι
 γελοῖα κτὶ μηδαμινὰ ὑποκείμενα.

Κι' ἀκόμ' ἂν μποροῦσε νὰ φτάσει ὁ
 λογισμὸς σου στὴν ἀνώτερη σφαῖρα
 τῶν σκέψεων ἑνὸς σοφοῦ καθηγητῆ,
 θὰ κατὰ τασες ἀσφαλῶς τὸν καθένο
 τους σ' ἕνα εἶδος ἀπὸ τὶς τέσσερις με-
 ρικὲς ἔννοιες τῆς *Βλακείας*. Προπάν-
 των ἐσύ! Γιατὶ ἔμαθα τὴ θλιβερὴ σου
 ἱστορία.

Ἦσουνε δόσκαλος γιὰ πολλὰ χρό-
 νια, καὶ σπάνια ἡ ἀγνωμοσύνη τῶν ἀν-
 θρώπων, φανερώθηκε τόσο ἔντονα ὅσο
 στὴν περίπτωσή σου. Σχεδὸν ὅλοι μά-
 θανε τὰ πρῶτα τοὺς γράμματα, κοντὰ
 σου. Κι' ὅμως σὲ πάψανε ξαφνικά, ξο-
 φλώνας μαζί σου καὶ τὴ συνειδησὴ
 τους, γιατί δὲ θὰ μποροῦσε νὰ ἐφαρ-
 μόσης τὴ νέα μέθοδο τῆς διδασκαλίας!

Καὶ τώρα ὁ τίτλος σοῦ μένει σὰν εἰ-
 ρωνία. Εἶσαι ὁ Δάσκαλος! Καὶ τὸ
 τραγικὸ τοῦτο ἐπίθετο σὲ παρακολου-
 θεῖ στοὺς ὀχληροὺς δρόμους, ποὺ μὲ
 καλοκάγαθο χομόγελο ἔχτελεῖς, μόνο
 καὶ μόνο γιατί δὲν μπορεῖς νὰ χαλάσης
 κανενοῦ τὸ χατήρι, καὶ γιὰ νὰ ξασφα-
 λίσῃς τὴν πενιχρὴ τροφὴ σου. Τὰ γε-
 ροντικά σου τὰ πόδια, πατέρα μου, σή-
 μερα τὸ πρῶτ', ποῦναι Σάββατο μοῦ-
 φερν τὸ μπαστοῦνι καὶ τὴν καπνοσα-
 κούλα μου. *Ναί!* σοῦ δίνω θὰ στρίψῃς
 κι ἄλλο ἕνα τσιγάρο καὶ θὰ μὲ βοη-
 θήσῃς κ' ἐσύ στὴν παραστασοῦλα μου
 μοιράζοντας λίγα εἰσητήρια.

— —
Κόντευε τὸ μεσημέρι. Τοῦ προτείνω
νά πάμε νά φάμε.

—Ὁ γέρο δάσκαλος ἀρνιέται.

—Γιατί;

—Εὐχάριστῶ! Μά τῶρα θάχουμε
τὴν κηδεῖα τοῦ σκοτωμένου.

—”Α, ναι... Μά καλά. Πάμε μαζί καὶ
τρώμε καὶ μαζί.

—Καλά.

(ἔχει συνέχεια)

Μά τότε ἔγινε θόρυβος καὶ μιὰ κη-
νηση στό καφενεῖο. Πολλοὶ ὄρθιοι χει-
ρονομοῦσαν καὶ κάτι διάβαζαν δυνατά.

—Ὁ γέρο Δάσκαλος σηκώθη. Πλησί-
ασε κάποια παρέα κύστερα γύρισε
πάλι κοντά μου.

—Εἶναι τὸ νέο φύλλο, ἡ καινούργια
φημερίδα τοῦ Δημάρχου μας, εἶπε. Θά
πάμε στὴν κηδεῖα;

ΓΛ. ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ

ΚΥΠΡΙΩΤΙΚΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ*

Η ΜΑΡΚΑΡΟΥ Η ΣΗΜΑΔΙΑΣΜΕΝΗ

Στὴν Κυρίαν Περσεφόνην Μ. Δ. Φραγκοῦδη.

Ἄλησμόνητος θά μένη στὸν νοῦν
μου ἡ ἡμέρα ἐκεῖνη.

—Ὅταν ἔφθασα στὲς Πλάτρες, ἔνα

* Πρωτοδημοσιεύτηκε στὴν Ἐφημ. «Ἀλή-
θεια» τῆς Λεμεσοῦ, (Ἄρ. 532) 1396, τῆς
11/1/1903, τοῦ μ. Μ. Δ. Φραγκοῦδη καὶ εἶναι
ἀφιερωμένο στὴν Κυρία του. Ὁ Φραγκοῦδης
πρόταξε τ' ἀκόλουθα: «Μετ' ἰδιαιτέρας εὐ-
χαριστήσεως δημοσιεύομεν τὸ κάτωθι ὠραῖον
Κυπριακὸν διήγημα, Κυπριακὸν τὴν γλῶσσαν,
τὴν ἔμπνευσιν, τὴν ὑφήν, τοῦ πρώτου ἴσως
Κυπρίου διηγηματογράφου, φιλιτάτου Νίκου
Χερουβικοῦ. Δὲν εἶναι ἴσως περιττὸν νά ση-
μειωθῇ ἐνταῦθα ὅτι ἄλλο αὐτοῦ διήγημα ἢ
«Ρήγαινα» δημοσιευθὲν εἰς τὴν πρωτοχρονιά-
τικὴν «Ἀλήθειαν» τοῦ 1904 ἔτυχε τῆς τιμῆς
ν' ἀναδημοσιευθῇ ὀλόκληρον ὑπὸ τοῦ κ.
Πολίτου μὲ πολὺ κολακευτικὰς κρίσεις εἰς τὸ
μέγα αὐτοῦ ἔργον περὶ τῶν Παραδόσεων
τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Εἶναι τὸ τέταρτον καὶ
τελευταῖον. Βλ. «Κ. Γρ.» τόμ. 1., τ. 2, σ. 43—
45, τ. 11, σ. 341—345, τ. 21—24, σ. 647—652.
Γιὰ τὴν ἀντιγραφή εὐθὺς δίδεται ὁ συνεργάτης
μας κ. Ἰντιάνος, ποῦ κράτησε τὴν ὀρθο-
γραφίαν τοῦ ἀρχικοῦ δημοσιεύματος καὶ
διόρθωσε τὴ φωνητικὴν τοῦ διαλόγου καὶ τὰ
λάθη ποῦ ἔγιναν ἀπὸ τυπογραφικὰς ἀβλε-
πίες π.χ. ἔνδεκα ἀντὶ ἔνδεκα κλπ. Θά παρα-
τηρηθῇ πῶς, (κι αὐτὸ συμβαίνει σὲ τοῦτο
τὸ διήγημα μονάχα), ἔχθη ἀπὸ τὸ διαλογικὸ
μέρος ποῦ εἶναι ἐκφρασμένο σὲ βέρα κυπριώ-
τικῆ, ἢ δημοτικῆ ποῦ σ' αὐτῇ εἶναι γραμμένο
τὸ ὑπόλοιπον, εἶναι πάρα πολὺ ἐπηρεασμένη
ἀπὸ τὴν νιοπολαλίαν.

ἀπὸ τὰ εὐμορφώτερα καὶ τὰ ποιητι-
κώτερα χωριά τῆς Πατρίδας μας εὐ-
ρήκα τοὺς κατοίκους εἰς ἀναστάτῳσιν.

—Ἄνδρες, γυναῖκες ἐπηγαινοήρχοντο
κ' ἐψιθύριζαν ὁ ἕνας στ' αὐτὶ τοῦ
ἄλλου λόγια παράξενα ποῦ οὔτε ν'
ἀκούσω οὔτε νά καιαλάβω μποροῦσα.

Τοῦ κάκου νά μάθω τί ἔτρεχε. Ἐρω-
τοῦσα, ξαναρωτοῦσα, μά κανέναν δὲν
ἤθελε νά μοῦ πῇ.

Στὸ τέλος μιὰ γρηά, ἡ Μουστακοῦ,
ποῦ τὴν ξέρετε δὰ διπλωμένη ἀπὸ
τὰ χρόνια, ἔξυσε τὴν κάτασπρην κεφα-
λὴν τῆς, ἐσπόγγισε τὸ μουστάκι τῆς,
ἐσταυροκοπήθη καὶ ἤρχισε νά μοῦ
διηγῆται:

—Ἐξανακούστη, γιούλλη μου, ἐξα-
νακούστη; Ἰντα τοῦντο κακὸν ποῦρ-
τεμ μέσ στοῦ χωρκὸν μας! Παναγία
μου Δέσποινα! Ἄκουσες τα, γιούλλη
μου; Ὁ γιὸς τοῦ μακαρισμένου τοῦ
Χαμπῆ ἔναμ παλληκάριον στὰ στάθη
σου, σάν ἔγλεπεν τὲς αἴγες τζεῖ πέρα
στὸμ Μέσα—ποταμὸν, ἔκοψεν τὴν κό-
ρην τοῦ Παπάντωνη, ἔβαλεν τὴν μέσ
στὴν ἀγκάλην του, Πλάστη μου, τζιαῖ
ποῦ τὰ φιλιὰ ποῦ τῆς ἔδωσεν μέσ στοῦ
στόμαν, τὸ γαῖμαν ἐκαννούραν σάν
τῆβ βρύσην. Ἐκοψεν τὰ σιεῖλη τῆς κο-

κλιπελλούας, παντές τζι' ἦθεν νά τήφ φάη
 ὅ ἄσυχχώρητος...

Α. Αὐτὰ μοῦ ἀνιστόρησε ἡ γέρο—Μου-
 ποστακοῦ κοπτομένη κάθε λίγον ἀπό
 γυλυγμοῦς.

Β. Ἐγὼ τὴν ἐκοίταξα κατὰ πρόσωπον
 καὶ δὲν εἰξεύρω γιατί, χωρὶς νά θέλω
 ἀρχίσα νά γελῶ.

Γ. Σάν με εἶδε ἔτσι νά γελῶ ἐσήκωσε
 τὰ φρύδια της με θυμὸν καί μοῦ λέγει:

— Ἐσοῦ εἶσαι ἀλώπως κανένας σα-
 τανισατζίνης τζιαὶ χαχανίζεις ἦτσου. Κρίμα
 ὅτιστα νειάτα τζιαὶ στόγ κάπελλομ ποῦ
 εἰσφορεῖς...

Δ. Κ' ἐτράβηξεν τὸν ἀνήφορον μουρ-
 μιμουρίζοντας.

Ε. Ὁ ἥλιος τὴν ὥραν ἐκείνην ἐπήγαινε
 ὡνά βασιλέψη καὶ οἱ μεγάλες σκιές ἐ-
 ξηπρεχαν ν' ἀνεβοῦν καὶ ν' ἀπλωθοῦν
 ἀπίπερα καὶ πέρα στοῦ Τρόοδος, κι ὅλος
 ὁ κάμπος τῆς Λεμεσοῦ καὶ τῆς Πά-
 ραφου ἐφαίνετο σάν νά τὸν εἶχαν σκε-
 ρασπάσει μ' ἓνα ἄσπρον νυμφικὸν πέ-
 λυπλον καὶ τὸν νανούριζε κάποιο γλυκὸν
 ἐν ὄνειρο.

Στ. Τὸ πρωτὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης εἶχε
 ἀληθινὴν χαρὰ καὶ ἦταν μιὰ χαρὰ Θεοῦ. Ὅλα
 οἱ ἐμοσχοβολοῦσαν κ' ἡ φύση ἐφαίνετο
 τοχαροῦμενη σάν ν' ἄψαλλε ἓνα τραγοῦδι
 ὅπιστον οὐρανὸν, τραγοῦδι παντοτεινῆς
 ἀγάπης καὶ ζωῆς.

Μά πρέπει λοιπὸν νά σᾶς πῶ ὄλην
 τὴν ἱστορίαν τῆς Μαρκαροῦς. Θὰ σᾶς
 εἰπῶ ἀνιστορήσω ὅλα κατὰ πῶς τὰ
 ἰσχυροῦσα.

Ὁ Ἀντζελῆς—γιατὶ Ἀντζελῆν τὸν
 ἐβλέγαν κι ἄγγελος ἦταν ἀληθινὰ στὴν
 ψυχὴν καὶ στὴν ὁμορφιά—ἦταν χρό-
 νία τώρα π' ἀγάπαν τὴν Μαρκαροῦν.
 Ἡ Κι' ἦταν ἡ Μαρκαροῦ μιὰ κόρη βε-
 γαργλίγνη, ἀψηλῆ, ξανθομαλλοῦσα καὶ
 ὡγαλανομάτα ποῦ ὅλες τοῦ κόσμου οἱ
 ἀπό ὁμορφιές, οἱ γλύκες κ' οἱ χάρες ἐμί-
 λωξαν κ' ἐπλάσαν τὴν.

Χρόνια τώρα ποῦ τὴν ἀγάπαν ὁ
 Ἀντζελῆς, μὰ εἶναι ἀνιστόρητα ὅσα
 εἶδε κ' ἐπαθε τὸ καημένο τὸ πλάσμα

τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν ἀγάπην της. Σάν
 ἦταν ἀκόμη στὸν κόσμον τοῦτον τὸν
 ψεύτην ὁ πανέρας τοῦ Ἀντζελῆ εἶχε
 καὶ τοῦτος μιὰν σειρὰν νά ποῦμεν. Μὰ
 ἔλα ποῦ ἔγυρεν μιὰν ἀβγὴν ὁ γέρος
 κ' ἦρθαν οἱ χρεωφιλῆτες*, ὁ εἰσπρά-
 κτορας καὶ οἱ κληρονόμοι καὶ δὲν
 ἄφησαν τοῦ καημένου τοῦ Ἀντζελῆ
 μιὰν κοῦππαν νά πιῆ νερόν.

Πεντάρφανος ἀπόμεινε στὸν κόσμον
 ὁ Ἀντζελῆς, μὲ** μάναν, μὲ πατέραν,
 μονάχα μὲ μιὰν ἀδελφοῦλαν ἔνδεκα
 χρονῶν ποῦ ἦταν ὁ πόνος καὶ ἡ
 χαρὰ του, τὸ δάκρυ καὶ τὸ χαμό-
 γελον του.

Ἦταν ὁμως τὸ παλληκάριν μας
 γεννημένον γιὰ τὴν δουλειάν. Ἐπῆρε
 τὴν τσάπαν στὸν ὄμον κ' ἔβαλεν τὴν
 δύναμιν τοῦ Θεοῦ. Πέντ' ἔξη αἶγες
 ποῦ τοῦ ἐμείναν ποῦ τὴν κληρονομίαν
 ἔβαλεν τες ὀμπρός. Ὁ Γέρος ἐλησμο-
 νήθηκε κι ὁ Ἀντζελῆς ἀρχίσε τὴν πα-
 λιάν του τὴν ζωὴν. Δουλειάν, τραγοῦ-
 δι, πιδκιαῦλιν καὶ χορόν.

Μὰ ἔτσι πάντα ἔτρων τὰ σωθικά
 νου ἓνας κρυφὸς καημὸς.

Ἡ Μαρκαροῦ, ποῦ γιὰ τὴν ἀγάπην
 της ἐχάνετο καὶ πεθάνηκε, καὶ ποῦ
 σάν ἐζῶσεν ὁ μακαρισμένος ὁ γέρος
 του εἶχαν λόον νά τὴν κάμη δικὴν
 του, τὸν ἀλησμόνησεν, κατὰ πῶς ἔλε-
 γαν μὲς τὸ χωριὸν, γιατί ὁ Ἀντζελῆς
 ἦταν φτωχὸς καὶ δὲν εἶχεν ποῦ τὸν
 ἥλιον μοιραν.

Ὁ πατέρας τῆς Μαρκαροῦς, ὁ Πα-
 πάντωνης εἶχεν ὑποστατικά, κοπάδια
 σπῖτια, χωράφια κι ἀμπέλια ἀμέτρητα.

—«Μονοκόρημ ποῦ τὴν ἔχουμεν, πα-
 πᾶ μου, δὲν ἐν τῆς σειρᾶς νά τῆς δώ-
 σουμεν ἓναζ ζεπύλιν μιὰμ ποῦ τῆς
 ζητᾶ ἀκόμα τζι ὁ δασκαλος τοῦ χω-
 ρκοῦ», ἐλάλεν πάντα ἡ παπαδιά καὶ
 ἡ Αἰδεσιμότη του ἐκουνοῦσε τὴν κε-
 φαλήν του κ' ἐγαῖδευε τὰ γένεια γιατί
 δὲν ἤθελε νά πῶ οὔτε ναὶ οὔτε ὄχι.

Ἐτσι ἐπέρασεν ἓνας σωστός χρό-

* χρεωφιλῆτες ἢ χρεωφελῆτες—δανειστές, ** μὲ—μὲς

νος γεμάτος πίκρες και δάκρυα.

Πολλές φορές ο Άντζελής εκεί που έβוסκεν τές αίγες έπαρέταν τὸ τραγοῦδι και ἄρχιζε τὸ κλάμα. Οἱ αίγες ποῦ τ' ἄγροικοῦσαν ἐφεύγασιν ξιπασμένες. Πολλές φορές ἐμείνισκεν ὦρες ὀλόκληρες συλλογισμένος ὡς που κ' ἔρχετον ἡ ἀδελφοῦλα του ἡ Άννεττοῦ νά τοῦ φέρη ῥοσφάι και ψωμί.

— Ἰνταμ πῶφερεις σήμερα Άννουκουροῦ μου ἐλάεν της ὁ Άντζελής. Ὡς τζαί πᾶ στές αίγες μας, κόρη, ἔππεσεν τὸ θανατικόν. Ἐχτές ἐψόφησεν ἡ ἀσπροπατσάλα ποῦ τὴν εἴσιες μαθημένην νά τρώη μέσ' τὴν ποδικιάσ σου, τζαί σήμερα ἠῦρα τζαί τὴμ μαυροψίδαγ κορτάτζιν». Κι' ἀναστέναζε και καρδιοφλογέτουν ὁ καημένος ὁ Άντζελής. Ἡ δυστυχισμένη ἡ Άννεττοῦ τὸ ἀνήξερον και τὸ ἀνήμπορον πλάσμα τοῦ Θεοῦ, ποῦ τὰ μάτια της δέν ἤξευραν ποτέ τὴν χαρὰν και τὰ χεῖλη της τὸ γέλιο ἔπιαεν τὰ κλάματα κ' ἐστρέφετον ἔρημη και ἀπαρηγόρητη στό χωριό!

Κάποτε ὁμως ὁ Άντζελής εἶχε και τές χαρές του.

Ἡ Μαρκαροῦ ἤρχετον συχνά ἔξω στ' ἀμπέλια της. Σάν τὴν ἐθῶρεν ὁ Άντζελής ἐκάθετον κατάντικρυ στὴν πλευρήν τοῦ βουνοῦ και ἄρχιζε νά τραγουδᾷ λυπητερόν τραγοῦδι ποῦ ἔσβηνεν λίγο λίγο σάν τὸν ἥλιο, σάν τὴν ζωῆ, σάν τὴν ἀγάπη...

Ἄν θέλετε μάλιστα νά σᾶς πῶ και κείνο ποῦ ἄκουσα μιὰν ἄλλην ἡμέραν ποῦ τὴν Μουστακοῦ, ποῦ ὕστερα ἐγείναμεν φίλοι, «ἐξέβην ἕνας λὸς γιούλλη μου, μέσ στό χωρκόν πῶς ἡ Μαρκαροῦ ἔρχετον κρυφά τζ' εὔρισκεν τὸν Άντζελήν. Μά πκοιὸς γιούλλη μου, νά πιστέψη τές κακολοῖες τοῦ κόσμου.»

Γιὰ ὅλα τὰ πλάσματα ἡ Μουστακοῦ εὔρισκεν πάντα ἕνα ψεγάδι νά πῆ και νά κακολογήσῃ.

Μὰ γιὰ τὴν Μαρκαροῦν «ποῦ τὴν

ἀάπαν τζιαί ποῦταν τὸ μαρκαριτάριν τζιαί τὸ καμάριν τοῦ χωρκοῦ στὴν ὀμορκιὰν τζιαί στὴμ προκοπήν» ἡ Μουστακοῦ πάντα ἐδάγκανε τὴν γλῶσσάν της.

* * *

Ὅταν ὕστερα ἀπὸ κάμποσον καιρὸν περνῶντας πάλιν ποῦ τές Πλάτρες ἐζήτησα τὴν παλιὰν μου τὴν φιλενάδα τὴν Μουστακοῦν, τὴν εἶδα νά καταβαῖνη ποῦ τὸ βουνό μέ μιὰν ξεροκουζοῦπαν στὸν ὄμον.

Ἄμα μέ εἶδε, ἐπαραίτησε κατὰ γῆς τὸ φόρτωμα, ἀναστέναζε και ἄρχισε νά μοῦ λέγη:

«Ἐμαθες τα γιούλλη μου; Ἐπῆεν τζαί κατὰπιεν τὸν ἡ γῆ τζαί γίνηχ χαμός. Κρίμα στόγ καυμένον τὸν Άντζελήν. Ἄλλοι λαλοῦγ γιούλλη μου, πῶς ἔππεσεμ ποῦ τὸγ κρεμμόν τζι' ἐχάθην, ἄλλοι πῶς τὸν ἐσκοτώσασιν ποῦ ζηλοφτονίαν, τζαί ἄλλοι πῶς ἐπῆεν τὴν Λεμεσόν τζιαί περασεθ θάλασσαν τζ' ἐν τωρὰ στὴμ περσιὰν. Ἄμὲ τζαί τζεῖνον τὸ βασανισμένον τὸ Ἄννακκουρίν τὸ ἀδελφάτζιν του... Ἄχ, γιούλλη μου, βάσανα πῶσειε τοῦτος ὁ κόσμος!..»

Και ἡ Μουστακοῦ ἄρχισε νά κλαίη μὰ περισσότερον ἐκλαιεν, κατὰ πῶς ἐκατάλαβα, τὴν Μαρκαροῦν ποῦ ἔχει τώρα χρόνια ποῦ εἶναι τρυπωμένη μέσ' τὸ σπίτι, μέ πλάσμα, μέ ἥλιος νά τὴν δῆ ἄλλοι λαλοῦν ποῦ τὸν καμὸν της και ἄλλοι πῶς ντρέπεται ἔτσι νά βγῆ στὸν κόσμον μέ τὸ σημάδι ποῦ τῆς ἐκμεσιὰ χεῖλη ὁ Άντζελής «ποῦ ἄνοιξεν ἡ γῆ και κατὰπιεν τὸν».

Κι ἀπὸ τότε πιά κανένας, κι' οὔτε ὁ δάσκαλος ἀκόμα ποῦ τὴν ἐζήτην μιὰν φορὰν, ἔθελεν ν' ἀκούσῃ τὸνομα τῆς Μαρκαροῦς τῆς σημαδιασμένης!..

† ΝΙΚ. ΧΕΡΟΥΒΙΚΟΣ*

Λευκοσία.

*Ψευδώνυμο τοῦ Νίκου Χατζηγαβριήλ. Βλ. «Κ. Γρ.» τόμ. 1, τ. 3, σελ. 38—42.

ΤΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΑ ΕΠΩΝΥΜΑ ΕΝ ΣΧΕΣΕΙ ΜΕ ΤΑ ΚΥΠΡΙΑΚΑ

Α'

Ἐφ' ὅτου ὁ ἄνθρωπος ἐσχημάτισεν αὐτὴν τὰς πρωτογόνους κοινωνίας οἰκογενεῖαν καὶ ἐθέρμασε τὴν ψυχὴν του αὐτὴν τὸ συγγενικὸν φίλτρον, ἀπὸ τότε ἐκινήθη τὴν ἀνάγκην νὰ διακρίνη τὰ ἀγαπητέα εἰς αὐτὸν μέλη τῆς οἰκογενείας ἢ τοῦ γένους του (πατριᾶς, φαλαγγίτιδας, φάρας κ.λπ.) ἀπὸ τὰ μέλη τῶν ἄλλων οἰκογενειῶν ἢ τῶν ἄλλων γενεῶν τῆς αὐτῆς κοινωνίας διὰ **κοινοῦ** ὀνόματος, ἀποδιδόμενου εἰς ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ μέλη τοῦ συγγενολογίου του, τῶν ὁποίων ἕκαστον ἔφερεν ἐκ τῆς τοῦ κοινοῦ καὶ τὸ ἀτομικὸν ἢ ἰδιοπροσωπικὸν (τὸ βαπτιστικόν, ὅπως λέγομεν σήμερον,) ὄνομα του, διὰ τοῦ ὁποίου διεκρίνετο ἀπὸ τὰ ἄλλα πρόσωπα τοῦ αὐτοῦ συγγενολογίου. Ἐφ' ὅπου δὲ αἱ κοινωνίαι προήγοντο εἰς ἑθνολογίαν, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ἀνάγκη αὐτὴ καθίστατο ἐπιτακτικώτερα. Καὶ ἐπὶ αὐτὴν εἴμεθα μὲν εἰς θέσιν νὰ γνωρίζωμεν ἐπὶ ἀκριβῶς ἐγένετο ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο εἰς τὰς κοινωνίας, αἱ ὁποῖαι ἐκινήθησαν πρὸ τῆς γενικεύσεως τῆς ἀναγραφῆς ὡς μέσου μεταδόσεως τῶν στοιχείων τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν ἀποβιολογικῶν πράξεων ἐκάστης γενεᾶς αὐτῆς τὰς μετ' αὐτὴν, δυνάμεθα ὅμως ἐπιμετὰ βεβαιότητος νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὡς βεβαιωμένοι καὶ ἐπὶ πολλῶν ἄλλων βεβαιωμένων καὶ ἐπὶ τῆς προόδου, ἥτις παρατηρεῖται ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο εἰς τὰ ἔθνη, ὅτι τὴν παλαιότητα τῆς ἱστορίας ἐπὶ τῇ βάσει γραπτῶν ἐπιμνημείων γνωρίζομεν, ὅτι καὶ πρὸ τῆς γενικεύσεως τῆς γραφῆς, ὡς καὶ κατὰ ὁμοίους χρόνους τῆς πρώτης ἐμφανίσεως

αὐτῆς, ἡ ἀνθρωπότης ἀπέδιδε μεγάλην σημασίαν εἰς τὰ οἰκογενειακὰ ἐπώνυμα ὡς μέσα συνδέσεως ἐπὶ τὸ αὐτὸ τῶν συγγενῶν καὶ ὁμοιῶν μελῶν γένους τινός, εἰς τὸν γενάρχην τοῦ ὁποίου ἀνήγον πάντα ταῦτα τὴν καταγωγὴν τῶν, ἔτι δὲ μᾶλλον, ἂν ὁ γενάρχης οὗτος ἐπετέλεσέ τι σπουδαῖον ἢ μέγα κατὰ τὸν ἑαυτοῦ βίον, ὥστε μετὰ πατραγαθικῆς ὑπερφανείας οἱ συγγενεῖς του νὰ ἀνάγωσιν εἰς αὐτὸν τὴν καταγωγὴν τῶν. Τόσον πολὺ δὲ εἶχε ῥιζωθῆ ἡ ἰδέα τῆς κοινῆς καταγωγῆς, ἥτοι τοῦ κοινοῦ αἵματος, εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων τῆς πολιᾶς ἀρχαιότητος, ὥστε οὗτοι καὶ ἔθνη ὀλόκληρα ἀνήγον εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν γενάρχην, πιστεύοντες ὅτι τὸ αἷμα τοῦ παλαιότητος ἐκείνου ἀνδρὸς κυκλοφορεῖ εἰς τὰς φλέβας πάντων τῶν ὁμοεθνῶν.

Τοιοτοτρόπως ἀπὸ τῆς ἐννοίας τῆς οἰκογενείας καὶ τοῦ γένους ἢ τῆς γενεᾶς ἀνήχθησαν οἱ ἄνθρωποι εἰς τὴν τῆς φυλῆς καὶ ἀπ' αὐτῆς εἰς τὴν τοῦ ἔθνους. Εἰς τοιαύτην τινὰ ἀρχὴν δέον νὰ ἀναχθῶσι τὰ ὀνόματα τῶν παλαιωτάτων ἔθνων τῆς ἀρχαιότητος Ἰνδῶν, Σινῶν, Ἀσσυρίων, Ζενδῶν, Περσῶν, Μήδων, Τυρηνῶν, Πελασγῶν, Ἑλλήνων κ.λπ., ἅτινα ἐδικαιολογήθησαν ἐκ τῶν ὑστέρων διὰ τῶν λεγομένων αἰτιολογικῶν μύθων, ἐντὸς τῶν ὁποίων μνημονεύονται μυθικὰ γενεαλογικὰ δένδρα.

Τὰ ὀλίγα ταῦτα δεικνύουσι ποῖαν σημασίαν ἀπέδιδεν ἡ ἀρχαιότης εἰς τὰ οἰκογενειακὰ ἐπώνυμα. Θὰ ἔμα-

κρηγόρου δὲ πολύ, ἂν ἐπεχείρουν νὰ παραθέσω τὰ ἐκ τῆς λήθης διασωθέντα μέχρις ἡμῶν ὀνόματα γενῶν τινων, οἷον τῶν Ἀχαιμενιδῶν καὶ τῶν Σασανιδῶν παρὰ τοῖς Πέρσiais, τῶν Βουταδῶν, Ἀλκμεωνιδῶν κ.λπ. παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις, τῶν Λαβδακιδῶν παρὰ τοῖς Θηβαίοις, τῶν Πελοπιδῶν, Ἀτρειδῶν, Τανταλιδῶν, Αἰακιδῶν, Εὐμολπιδῶν, Κυφελιδῶν κ.λπ. παρὰ τοῖς ἄλλοις Ἑλλησι, τῆς Φαβίας, τῆς Ἰουλίας, τῆς Φλαβίας, τῆς Κλαυδίας, τῆς Τυλλίας κ.λπ. γενεᾶς παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις, ὧν καὶ ἀπλῆ ἀπαριθμησις θὰ ἀπῆται οὐκ ὀλίγας σελίδας.

Ἐκ πάντων δὲ τῶν λαῶν τῆς ἀρχαιότητος οἱ πρακτικοὶ Ῥωμαῖοι μάλιστα ἐσυστηματοποίησαν τὴν ἑαυτῶν ὀνοματοθεσίαν, διότι παρ' αὐτοῖς κατὰ κανόνα, ὀλίγας ἔχοντα ἐξαιρέσεις, ἕκαστος ἔφερε τρία ὀνόματα, ἥτοι τὸ λεγόμενον *nomen*, ἰσοδυναμοῦν πρὸς τὸ ἡμέτερον κύριον ὄνομα ἢ βαπτιστικόν, τὸ *praenomen* ἢ *nomen gentilitium*, ἥτοι τὸ ὄνομα τῆς γενεᾶς, εἰς ἣν ὁ ὀνομαζόμενος ἀνήκε, καὶ τέλος τὸ *cognomen*, ἥτοι τὸ παρεπίθετον ἢ τὸ παρωνύμιον, τὸ ὑπὸ μὲν τῶν Κυπρίων καὶ ἄλλων Ἑλλήνων *παραιοῦ-κλι*, ὑπ' ἄλλων δὲ παραγκῶμι ἢ παρὰ βγαλμα ἢ παραιοῦμι λεγόμενον, οἷον Γάιος Ἰούλιος Καίσαρ (=τετμημένος), Μάρκος Τύλλιος Κικέρων (=ρεβιθομύτης), Πόπλιος Ὀβίδιος Νάσων (=μυταρᾶς) κ.λπ. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ἡ Ῥωμαϊκὴ αὕτη τοῦ ὀνομάζειν συνήθεια ἐξηκολούθησε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον καὶ εἰς τὰ κράτη τὰ διαδεξάμενα τὸ Ῥωμαϊκὸν κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα καὶ κατὰ τοὺς μετ' αὐτὸν χρόνους, ὅτε ἐπλάσθησαν πάμπολλα ὀνόματα δυναστικῶν οἰκογενειῶν, οἷον τῶν Καρολιδῶν, τῶν Κομνηνῶν, τῶν Παλαιολόγων, τῶν Ἀψβούργων, τῶν Βουρβῶνων, τῶν Χοχεντζόλλερν κ.λπ. κ.λπ.

Τοιοιούτρόπως πανταχοῦ σχεδὸν τοῦ πεπολιτισμένου-κόσμου ἐπικρατεῖ σήμερον ἡ διάκρισις ἐκάστου ἀτόμου, ἀνήκοντος εἰς γενεὰν ἔχουσαν ἐπίγνω-

σιν τῆς καταγωγῆς τῆς, διὰ τριῶν ὀνομάτων, ἥτοι τοῦ κυρίου ἢ τοῦ βαπτιστικοῦ ὀνόματος, τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρός, διὰ τοῦ ὁποίου διακρίνεται τὸ ἄτομον ἀπὸ τὰ ἄλλα συνώνυμα, ἥτοι τὸ αὐτὸ κύριον ὄνομα φέροντα, ἄτομα τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, καὶ τοῦ ἐπώνυμου ἢ ἄλλως λεγομένου ἐπιθέτου, διὰ τοῦ ὁποίου τὸ ἄτομον κατατάσσεται εἰς συγγενικὸν τινα κύκλον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εὐρύν. Οἱ Τούρκοι ὡς πρὸς τοῦτο ἦσαν μέχρι τοῦδε καθυστερημένοι, διότι ὠνομάζοντο διὰ τοῦ κυρίου μόνον καὶ τοῦ πατρικοῦ ὀνόματος, ἀλλὰ καὶ τούτους ὑπεχρέωσεν ἐπ' ἐσχάτων ὁ μέγας ἐκπολιτιστῆς τῆς συγχρόνου Τουρκίας καὶ μεταρρυθμιστῆς τοῦ τουρκικοῦ κράτους Κεμάλ νὰ προσλάβωσιν ἐπώνυμα διακριτικὰ τῆς καταγωγῆς τῶν, προσλαβὼν αὐτὸς πρῶτος τὸ ἐπίθετον Ἀτατούρκ, ἥτοι ὀνομασθεὶς Μουσταφᾶς Καμάλ Ἀτατούρκ.

Οἱ Ἕλληνες, ὑποδουλωθέντες οἱ μὲν μετὰ τοὺς δὲ κατὰ τὸν 15ον μ. Χ. αἰῶνα ἢ καὶ βραδύτερον εἰς τοὺς Τούρκους καὶ πολλαχῶς ὑπ' αὐτῶν καταπιεσθέντες, ἔστερήθησαν πλείστων ἔσων ἀγαθῶν, ἅτινα ἐλεύθεροι ὄντες εἶχον. Ἐν ἐκ τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα ἀπέβαλον ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν οἱ ὑποτεταγμένοι εἰς τοὺς Τούρκους Ἕλληνες, οἱ ῥαγιαδες, ἦτο κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην καὶ ἡ δι' ἰδιαιτέρου οἰκογενειακοῦ ὀνόματος προσωνυμιάτων εἰς τὸ αὐτὸ γένος ἢ ἀκριβέστερον συγγενολόγιον ἀνηκόντων. Οἱ συγγενικοὶ δεσμοὶ μεταξὺ τῶν συγγενῶν κατοίκων μιᾶς πόλεως ἢ ἐνὸς χωρίου δὲν ἐπετρέπετο νὰ γίνωνται ἐκδηλοῖ, διότι τοιαύτη ἐκδήλωσις ἐχαρακτηρίζετο ὡς ἔνωσις ἢ σύνδεσμος τῶν συγγενῶν προκαλῶν ἀνησυχίας εἰς τοὺς κρατοῦντας. Οὕτως οἱ ὑπὸ δουλείαν Ἕλληνες, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, (οἷον τῶν Μανιατῶν, καὶ μάλιστα τῶν Σουλιωτῶν, οἵτινες ἀείποτε σχεδὸν παρέμειναν ἀδούλωτοι,) ἠναγκάσθησαν νὰ λησμονήσωσιν τὰ οἰκογενειακὰ τῶν

νόπωνυμα, μόνοι δὲ οἱ Φαναριῶται κατὰ τὰ τέλη τοῦ 17ου καὶ καθ' ὅλον τὸν 18ον καὶ 19ον αἰῶνα καὶ τινες ἄλλοι νῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων, κερδίσαντες τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἢ ἄλλως φρονηματισθέντες, ἀνενέκτησαν τὰ παλαιὰ τῶν ἐπώνυμα καὶ προσέλαβον νέα. Οὕτω διετηρήθησαν μέχρις ἡμῶν τὰ Βυζαντινὰ ἐπώνυμα Καντακουζηνός, Μελισσηνός, Κουδούκας, Παλαιολόγος, Κομνηνός, Μουδουσιώζης, Ῥαγκαβῆς, Ὑψηλάντης, Σουρσοῦς, Ῥωσέτης καὶ πολλὰ ἄλλα καὶ κρητοδημιουργήθησαν νέα.

Οἱ λοιποὶ Ἕλληνες, ἡ μεγάλη μᾶζα τοῦ λαοῦ, ὠνομάζοντο ὡς ἐπὶ τὸ παλαιὸν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας διὰ δύο ὀνομάτων, ἤτοι τοῦ παπποπαιστικοῦ ὀνόματος τοῦ ὀνομαζομένου καὶ τοῦ βαπτιστικοῦ τοῦ πατρός ἢ μητρός τοῦ, ὡς ἐξῆς: ὁ Γιάννης τοῦ Δημήτρη, ὁ Ἀντώνης τοῦ Κωνσταντῆ, ὁ Γεώργης τῆς Σοφίας, ἡ καὶ Εἰρήνη τῆς Παρασκευῆς κ.ο.κ.ε. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἠπιπύρχετο σύγχυσις οὐ σμικρά, διότι συνῆκνάν συνέβαινε σύμπτωσις ἀμφοτέρων ὀνομάτων τοῦτων εἰς δύο διακριτὰ πρόσωπα, ἤρχισε δειλὰ—δειλὰ καὶ ἀποφώσκη κοντὰ εἰς τὰ δύο ἄλλα ὀνονόματα καὶ τρίτον, ὡς παρατσούκλι ἢ κρητωτικὸν τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ ὀνομαζομένου, ὡς ἐξῆς: ὁ Βασίλης τοῦ Παθανάση ὁ καμπούρης, ὁ Παντελῆς τοῦ Ῥήνας ὁ κουτσοδόνης, ὁ Ἀναστάσης τοῦ Νικόλα ὁ ἀλλήθωρος, ὁ Γεώργης τοῦ Γληγόρη ὁ τσαγγάρης κ.λ.κ.π. Θὰ ἐμακρηγόρουν πολὺ, ἂν παρεθέτετο καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα ὀνόματα πλήρη, δηλωτικὰ προσώπων, οἷα ὡχίχω συλλέξει ἐκ νοταριακῶν γραμμάτων καὶ ἄλλων ἐγγράφων τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας.

Τοιαύτη περίπτωσις ἦτο ἡ κατάστασις, ἐπὶ τότε συνεκροτήθη ὁ πρῶτος πυρὴν ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ κράτους. Ἀναγκαστήσαντες τὴν ἐλευθερίαν τῶν οἱ Ἕλληνας συνησθάνθησαν ἀμέσως τὴν ἀνάγκην τῆς διακρίσεως τῆς οἰκογε-

νείας ἢ τοῦ συγγενολογίου τῶν ἀπὸ τῶν ἄλλων οἰκογενειῶν ἢ συγγενολογίων τῆς αὐτῆς κοινότητος, τὴν ἀνάγκην ἄρα τῆς δημιουργίας οἰκογενειακῶν ἐπώνυμων, ἅτινα ἦσαν ἀπαραίτητα καὶ διὰ τὴν ἐξάσκησην τῶν πολιτικῶν τῶν δικαιωμάτων καὶ δι' ἄλλας περιστάσεις σχετικὰς μὲ τὸν πολιτικὸν τῶν βίον. Οὕτω τὰ παρεπίθετα ἢ παρακώμια ἢ παρατσούκλια, μὲ τὰ ὅποια ἐπὶ τουρκοκρατίας διεκρίνοντο οἱ γενάρχει τῶν οἰκογενειῶν, καθιερώθησαν ὑπὸ τῶν ἐλευθερωθέντων Ἑλλήνων, καὶ κατὰ μίμησιν ὑπὸ τῶν ὑπὸ δουλείαν ἀκόμη διατελούντων καὶ ἐχόντων πρὸς τὸ ἑλληνικὸν κράτος ἐστραμμένα τὰ βλέμματα, καὶ ἐγκαθιδρύθησαν εἰς τὴν θέσιν τῶν ἐλλειπόντων ἐπώνυμων τοιοιτοτρόπως ὁ Βασίλης τοῦ Παθανάση ὁ καμπούρης, ἔγινε Βασίλειος Ἀθανασίου Καμπούρης, ὁ Ἀναστάσης τοῦ Νικόλα ὁ ἀλλήθωρος ἔγινε Ἀναστάσιος Νικολάου Ἀλλήθωρος, ὁ Γεώργης τοῦ Γληγόρη ὁ τσαγγάρης ἔγινε Γεώργιος Γρηγορίου Τσαγγάρης καὶ ὁ Γιάννης τοῦ Παντελῆ ὁ κουτσοδόνης ἔγινε Ἰωάννης Παντελεήμονος Κουτσοδόνης. Ἐπειδὴ ὅμως ἄλλοι μὲν δὲν εἶχον παρατσούκλια, ἄλλοι δὲ δὲν ἤθελον νὰ μεταχειρισθῶσιν αὐτὰ, ἅτε ὀνειδιστικά ἢ κακέμματα, μετεχειρίσθησαν ἀντὶ ἐπιθέτου τὸ πατρωνυμικὸν ἢ τὸ παππωνυμικὸν, μερικοὶ δὲ καὶ τὸ μητρωνυμικὸν αὐτῶν.

Ἐγένετο δὲ τοῦ πατρωνυμικοῦ ἢ τοῦ παππωνυμικοῦ ἐπιθέτου χρῆσις κατὰ δύο τρόπους. Οἱ μὲν δηλαδὴ μετεχειρίσθησαν τὸ ὄνομα τοῦ πατρός ἢ τοῦ πάππου εἰς πᾶσιν γενικὴν ἀνευ ἄλλου τινός προσδιορισμοῦ ἢ παραγωγικῆς καταλήξεως, ἐλάχιστοι δὲ καὶ εἰς πᾶσιν ὀνομαστικῆν, οἷον Γεωργίου, Δημητρίου, Κωνσταντίνου, Βασιλείου, Σωτηρίου ἀκλίτως, Ἀναγνώστης, Μελέαγρος, Διαμαντῆς, Ζαφείρης κ.λ.π., οἱ δὲ μετεχειρίσθησαν αὐτὸ μετὰ παραγωγικῆς καταλήξεως νεοελληνικῆς ἢ ἀρχαίας. Οὕτως ὁ υἱὸς ἢ ὁ ἔγγο-

νος τοῦ Δημήτρη ἀντί νά ἐπωνυμηθῆ Δημητρίου ἐπωνυμήθη κατὰ τόπους: Δημητρόπουλλος ἢ Δημητράκης ἢ Δημητράκος ἢ Δημητρέλλης ἢ Δημητρούλλης ἢ Δημητρούδης ἢ Δημήτρογλους, κατὰ παρέμβασιν δὲ τῶν λογίων ἢ τῶν διδασκάλων ἢ τῆς προγονοπληκτικῆς ἐν γένει σχολαστικότητος Δημητριάδης ἢ Δημητρίδης, ἢ καὶ Δημητρόπαις, ὁ τοῦ Κωσταντῆ Κωσταντόπουλλος ἢ Κωσταντάκης ἢ Κωσταντάκος ἢ Κωσταντέλλης ἢ Κωστόπουλλος ἢ Κωνσταντινίδης κ.λπ. κ.λπ. οὕτως, ὥστε τὸ μέγιστον πλῆθος τῶν νεοελληνικῶν ἐπωνύμων προέρχεται ἐκ τοιούτων πατρωνυμικῶν ἢ παππωνυμικῶν ἐπιθέτων μετὰ παραγωγικῶν καταλήξεων, διὰ τῶν ὁποίων δυστυχῶς δὲν ἀποφεύγεται ἢ ἐκ τῆς συνωνυμίας σύγχυσις, διότι τὰ τοιαῦτα ἐπώνυμα κατήντησαν κοινότατα ὅσον καὶ τὰ βαπτιστικά, ἐξ ὧν παράγονται. Ὅπως δὴποτε ἡ τάξις αὕτη τῶν ἐπωνύμων δὲν παρέχει ἀρκετὸν ἐπιστημονικὸν διαφέρον, ἐκτὸς ἂν τὰ ἐπώνυμα ταῦτα ἐρευνηθῶσιν ὡς κύρια ὀνόματα.

Εἰς τὴν μεγίστην δὲ ταύτην κατηγορίαν τῶν ἐπωνύμων δέον νά καταλεχθῶσι καὶ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα δὲν παράγονται ἐκ κυρίων ὀνομάτων, ἀλλ' ἐκ παρωνυμίων ἢ ἄλλων ἐπιθέτων μετὰ πατρωνυμικῶν καταλήξεων, οἷον ὁ Φιλοσοφόπουλλος, ὁ Φιλοσοφάκης, ὁ Φιλοσοφιᾶδης, ὡς καὶ τὰ προελθόντα ἐκ συνθέσεως τοῦ βαπτιστικοῦ ὀνόματος μετὰ τοῦ τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ παρατσουκλίου, οἷον ὁ Σπυρομίλιος (=ὁ Σπύρος τοῦ Μίλιου), ὁ Φωτομάρας (=ὁ Φῶτος Μάρας), ὁ Κολοκοτρώνης (=ὁ Νικολὸς Κοτρώνης), ὁ Κολοσγοῦρος (=ὁ Νικολὸς Σγοῦρος), ὁ Κολιαλέξης (=ὁ Κολιός, ἤτοι Νικόλαος, Ἄλέξης) κ.λπ.

Παρὰ τὰ πατρωνυμικά ταῦτα ἐπώνυμα ἀνεπτύχθη ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς δουλείας, ὡς ἤδη εἶπομεν ἀνωτέρω, καὶ ἕτερα κατηγορία ἐπωνύμων, ἣτοι τὰ μητρωνυμικά ἐπίθετα, ἅτινα προήλθον κατὰ τὸν ἐξῆς περίπου τρό-

πον. Ὅπως ἐλέγετο ὁ Γιάννης τοῦ Δημήτρη, ἐλέγετο καὶ ὁ Χρῖστος τῆς Μαλάμωσ ἢ τῆς Μόσχωσ, εἴτε διότι ὁ πατήρ τοῦ ὀνομαζομένου εἶχεν ἀποθάνει ἢ εἶχε διαζευχθῆ τὴν σύζυγόν του ἢ εἶχεν ἀποδημήσει εἰς ἄλλον τόπον ἐπὶ μακρὸν χρόνον, εἴτε διότι οἱ ἐκ μητρὸς συγγενεῖς τοῦ ὀνομαζομένου κατέλεγον αὐτὸν εἰς τὸ μητρικὸν μάλλον ἢ εἰς τὸ πατρικὸν γένος, εἴτε διότι ὑπὸ τῆς κοινότητος ἀπεδίδeto περισσοτέρα εὐγένεια καταγωγῆς καὶ περισσοτέρα ἀξία τῆς τοῦ πατρὸς εἰς τὴν μητέρα, οὐχὶ δὲ καὶ διότι ἴσχυέ ποτε ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις οἰαδήποτε μορφή γυναικοκρατικοῦ συστήματος, ὁποῖον ἴσχυε καὶ ἰσχύει ἀκόμη καὶ σήμερον παρ' ἄλλοις λαοῖς. Οὕτω κατὰ τὴν γνώμην μου πρέπει νά ἐξηγηθῆ καὶ τὸ μητρωνυμικὸν σύστημα, ὅπερ ἴσχυε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Κῶσις καὶ ὅπερ ἰσχύει σήμερον παρὰ τοῖς Ἑλλησι τῆς Λυκίας. Τὸ σύστημα δηλαδὴ τοῦτο φρονῶ ὅτι δὲν ὀφείλεται εἰς γυναικοκρατικὴν ὀργάνωσιν τῆς κοινωνίας, ἀλλ' εἰς μίαν τῶν ἀνωτέρω αἰτιῶν, μόνον δ' ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Λυκίᾳ πιθανὸν νά ὑπῆρχε γυναικοκρατία τις, ἂν εἶναι ἀληθῆ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (1,173) σχετικῶς λεγόμενα.

Ἐκ τῶν κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον ἐκφερομένων συνάρθρων μητρωνυμικῶν προέκυψαν μετὰ ταῦτα οἰκογενειακά τινα ἐπώνυμα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν γνώμην μου κακῶς ἐρμηνεύονται ὡς ἐξ ἀρσενικῶν προελθόντα, οἷον ὁ Λάμπρος (ἐκ τοῦ λῆμπρός), ὁ Ξάνθος (ἐκ τοῦ ξανθός), ὁ Μόσχος (ἐκ τοῦ ἀρῶματος) κ.ο.κ.ε., ἐνῶ προφανῶς ὁ ἀνωτέρω εἰρημένος Χρῖστος τῆς Μαλάμωσ ἐξηνέχθη βραδύτερον ἄνευ τοῦ ἄρθρου τῆς γενικῆς «Χρῖστος Μαλάμωσ» συντομίας χάριν, εἶτα δ' ἐνομήσθη τὸ κατὰ γενικὴν μητρωνυμικὸν Μαλάμωσ ὡς ὀνομαστικὴ προσδιοριστικὴ τοῦ Χρῖστος, ἣτοι ὡς ἐπώνυμον ὀνομαστικῆς πτώσεως, καὶ ἔγινεν ὁ Μαλάμος. καθ' ὅμοιον τρόπον τὸ τῆς Μόσχωσ ἔγινεν ὁ Μόσχος, τὸ τῆς Λάμ-

ρωως ὁ Λάμπρος, τὸ τῆς Φώτως ὁ Φώ-
 τρος, τὸ τῆς Σάρρως (ὄνομ. ἢ Σάρρω,
 ὡς ἄλλος τύπος ἀναλογικὸς τοῦ Σάρ-
 ρ(α), ὁ Σάρρος κ. ο. κ.έ. "Ὅτι δὲ τοιαύτη
 ἀπὸ τῆς ἑξέλιξης τῶν ἐπωνύμων τού-
 των μαρτυροῦσι πειστικώτατα χαρα-
 κτηριστικά τινα ἐξ αὐτῶν. Ὑπάρχει ἐν
 τῇ ἀρχαῖᾳ ἐπώνυμον ὁ Τησαρχόντος τοῦ
 Τησαρχόντου, ἐν Ἡπειρῷ ὁ Τησαννά-
 ρης τοῦ Τησαννάκη καὶ ὁ Κυράν-
 ρας τοῦ Κυράννα. Οὐδεμίαν κατα-
 σπείρουσαν ἀμφιβολίαν τὰ τρία ταῦ-
 τα ἐπώνυμα καὶ ἄλλα ἀνάλογα ὅτι
 προσηλθον ἐκ τῶν προσδιοριστικῶν
 τῆς καταγωγῆς «τῆς Ἀρχόντως», «τῆς
 Κυράννας», «τῆς κυρ' Ἄννας» (ἐκ τοῦ
 κυρῶ—Ἄννας κατ' ἐκθλιψιν, ἔνθα τὸ
 κυρῶ «κυρά» μένει ἄκλιτον, οἷον τῆς κυρά—
 κυρῶν κ.λ.π.), ὅτε δὲ ἔλαβον τὴν
 ἀρχαῖαν καθαρῶν μητρωνυμικῶν ἐπώ-
 νυμων, διετήρησαν κατὰ παράδοξον
 πρῶτον τὰ μὲν δύο πρῶτα καὶ τὸ ἄρ-
 γιστον «τῆς», ὅπερ συνεσωματώθη εἰς
 τὸ μητρωνυμικόν, γενομένης ἐξιτήλου
 τῆς ἀρθρικής του σημασίας, τὸ δὲ
 δεύτερον καὶ τὴν συνοδεύουσαν τὸ βα-
 ρυτοπιστικὸν ὄνομα τῆς μητρός τιμητικῆν
 ἀποπροσφώνησιν «κυρά», ὅπερ συμβαίνει
 ἰσχυρῶς εἰς πατρωνυμικά τινα ἀρσενικά
 ἐν ἑνὶ παραγωγικῆς καταλήξεως ἐπώ-
 νυμου, οἷον εἰς τὸ Τσουράγγελος (ἐκ τοῦ
 κυρῶν Ἄγγελος), Κριωνᾶς (ἐκ τοῦ κύρ-
 νων Ἰωνᾶς), ἴσως δὲ καὶ εἰς τὸ κυπριακὸν
 κυρῶν Ἰωνᾶς, ὅπερ οἱ κάτοχοι αὐτοῦ
 ἀποσπάρουσαν ἐκ τοῦ νομίσματος κίρ-
 ρῶν κ.λ.π. "Ἐξω συλλέξει μέγαν ἀρι-
 θμὸν τοιούτων μητρωνυμικῶν ἐπιθέτων,
 ἀποσημασιωθέντων ἐκ τῆς γενικῆς πτώ-
 σεως γυναικείων κυρίων ὀνομάτων ἄρ-
 σενου παραγωγικῆς καταλήξεως, ἐκ τού-
 των δὲ παραθέτω κατωτέρω ὡς δεῖγμα
 μετὰ τὸ κυρίου ὀνόμα-
 ρτος, ἐξ οὗ προήλθον, ἐν παρεν-
 σῆσει, παραλείπων χάριν συντομίας
 ὅσοις τόποις, ἐν τοῖς ὁποίοις γίνε-
 ται χρῆσις τῶν μητρωνυμικῶν τού-
 των ἐπωνύμων: ὁ Παναγιώταινας (ἢ
 κυρῶν Παναγιώτης), ὁ Σωτήρχαινας (ἢ

κυρά—Σωτήρχαινας, ἦτοι ἡ σύζυγος
 τοῦ Σωτήρχου), ὁ Σάρρας (ἢ Σάρρα),
 ὁ Κατερίνης (ἢ Κατερίνη), ὁ Ἀννέζης
 (ἢ Ἀννέζη ἢ ἢ Ἀννέζα), ὁ Πηγῆς (ἢ
 Πηγῆ), ὁ Ἀνθῆς (ἢ Ἀνθή), ὁ Ἀντω-
 νιάς (ἢ Ἀντωνιά), ὁ Ξένης (ἢ Ξένη),
 ὁ Μάρος (ἢ Μάρω), ὁ Σοφίας (ἢ Σο-
 φία), ὁ Δασκάλας (ἢ Δασκάλα), ὁ Βαλ-
 σαμάκης (ἢ Βαλσαμάκι ἢ τὸ Βαλσα-
 μάκι), ὁ Κυρατσουῆς (ἢ Κυρατσῶ), ὁ
 Ξάνθος (ἢ Ξάνθω), ὁ Χαδιῶς (ἢ
 Χαδιῶ) κ.λ.π. Ὅμοίαν φαντάζομαι
 τὴν καταγωγὴν καὶ τοῦ ὁ Χρυσά-
 φινης (ἢ κυρά Χρυσάφινά, ἦτοι ἡ
 σύζυγος τοῦ Χρυσάφιν,) καὶ τοῦ ὁ Σο-
 φούλης (ἢ Σοφοῦλα) καὶ ἄλλων πολλῶν.

"Ἄλλη μεγάλη κατηγορία οἰκογενει-
 ακῶν ἐπωνύμων εἶναι ἡ περιλαμ-
 βάνουσα τὰ ἐκ τοπωνυμικῶν ἢ
 ἄλλως λεγομένων ἐθνικῶν προελ-
 θόντα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὰ ἐκ πα-
 τρωνυμικῶν ἐπώνυμα, καθ' οἰονδήποτε
 τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων τρόπων ἐκ-
 φερόμενα, παρουσίαζον πολλάκις συνω-
 νυμίας ἀναποφεύκτους, διότι συχνὰ
 συνέβαινε νὰ συμπίπῃ καὶ τὸ κύριον
 ὄνομα καὶ τὸ πατρωνυμον τῶν τῶν ἐπώ-
 νυμων Δημητρόπουλος π.χ. ἢ Ἀντωνό-
 πουλλος ἢ Γεωργιάδης ἢ Βασιλάκης
 φερόντων, ἀρκετοὶ ἐξ αὐτῶν προετι-
 μησαν ὡς ἐπώνυμον ἀντὶ τοῦ πατρωνυ-
 μικοῦ ἐπίθετον διὰ τῶν γνωστῶν
 παραγωγικῶν καταλήξεων σχηματιζό-
 μενον καὶ δηλοῦν τὸν τόπον (πόλιν,
 χωρίον, δήμον, ἐπαρχίαν, διαμέρισμα),
 ἐξ οὗ κατήγοντο, καὶ προσελάμβανον
 αὐτὸ συνήθως, ὅτε μετενάστευον ἐκ
 τοῦ τόπου τούτου εἰς ἄλλον, ἢ τού-
 ναντίον προσελάμβανον τὸ ἐθνικὸν τοῦ
 τόπου, εἰς ὃν εἶχον μεταναστεύσει, ὅτε
 ἐπανήρχοντο ἐξ αὐτοῦ εἰς τὸν τόπον
 τῆς καταγωγῆς των. Οὕτω προέκυψε
 μέγα πλῆθος ἐπωνύμων ἀνηκόντων εἰς
 τὴν κατηγορίαν ταύτην, οἷον Ἀθη-
 ναῖος, Σπαρτιάτης, Θηβαῖος, Ἀξιώτης,
 Παριανός, Πολίτης, Ἀμερικᾶνος, Ἀ-
 γρότης, Μορφίτης, Ἀγκαστινιώτης,
 Τουρκῶτης, Κυπραῖος, Κυπριώτης κ.λ.π.
 κ.λ.π., εἰς ἃ πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ

τά ὑπό τῶν λογίων πλασθέντα Μακεδῶν, Φοινιεύς καί ἄλλα πολλά. Σημειωτέον δὲ ὅτι καί παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τοιαύτη τις ἐπωνύμησις ἦτο συνήθης (πρβλ. Ξενοφῶν ὁ Γρύλλου Ἐρχιεύς, Διογένης ὁ Σινωπεύς, Λουκιανός ὁ Σαμοσατεύς, Διόδωρος ὁ Σικελιώτης, Ἡρόδοτος ὁ Ἀλικαρνασσεύς κ.λπ.).

Μεταξὺ τῶν τοπωνυμικῶν ἢ ἔθνικῶν ἐπωνύμων ὑπάρχουσι πολλά, ἅτινα παρουσιάζουν τὸ γλωσσικῶς παράδοξον φαινόμενον ὅτι στεροῦνται τῶν συνήθων παραγωγικῶν καταλήξεων, σχηματισθέντα διὰ προσθήκης εἰς τὸ κατὰ τὰ ἀνωτέρω ὄνομα τόπου καταγωγῆς ἢ μεταναστεύσεως τοῦ τὸ ἐπώνυμον φέροντος ἑνὸς μόνου τελικοῦ -ς ἀντὶ πάσης ἄλλης παραγωγικῆς καταλήξεως. Ἐχῶ συλλέξει μέγαν ἀριθμὸν καί τοιούτων ἐπωνύμων, ἐκ τούτων δὲ ὡς δεῖγμα παραθέτω ὀλίγα τινὰ μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ τόπου ἐντὸς παρενθέσεως: Συρράκος (τὸ Συρράκον), Καλέντζης (τὸ Καλέντζι), Μαλακάσης (τὸ Μαλακάσι), Κιάτος (τὸ Κιάτο), Νύκλις (τὸ Νύκλι, αἱ παλαιαὶ Ἀμύκλαι), Κούρεντας (τὰ Κούρεντα), Κακαβιάς (ἡ Κακαβιά), Κοζάνης (ἡ Κοζάνη), Μάνδρας (ἡ Μάνδρα), Χώρας (ἡ Χώρα), Σανταμαύρας (ἡ Σάντα Μαῦρα), Μπάγιας (ἡ Μπάγια), Σαμμαρίνας (ἡ Σαμμαρίνα), Καλαμπάκας (ἡ Καλαμπάκα), Πάρος (ἡ Πάρος), Σαντορήνης (ἡ Σαντορήνη), Σαγιάδας (ἡ Σαγιάδα), Κλεισοῦρας (ἡ Κλεισοῦρα), Γρανίτσας (ἡ Γρανίτσα), Ἄρτας (ἡ Ἄρτα), Βελτισίας (ἡ Βελτισία), Μπελιγράδης (τὸ Μπελιγράδι), Βόντσας (ἡ Βόνιτσα), Βίτσας (ἡ Βίτσα), Νιάουστας (ἡ Νιάουστα), Κισσονέργης (ἡ Κισσονέργα), κ.λπ. κ.λπ., ἅτινα ἀνέμενέ τις νὰ λέγωνται Συρρακιώτης, Κανλετζιώτης, Μαλακασιώτης κ.λπ., νὰ ἔχουν δηλ. τύπον ἐσχηματισμένον μὲ παραγωγικὴν κατάληξιν. Πράγματι δὲ παρὰ τὸ ἀνωτέρω ἐπώνυμα ὑπάρχουν παραλλήλως καί τὰ ἐπώνυμα: Νυκλιᾶνος, Κοζανίτης, Χωραίτης, Σαμ-

μαριναῖος, Παριανός, Ἄρτηνός κ.λπ. Τὸ γλωσσικόν τοῦτο φαινόμενον ἐξηγεῖται κατὰ τρόπον ἀνάλογον πρὸς τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐξηγήθησαν ἀνωτέρω τὰ ἄνευ παραγωγικῆς καταλήξεως μητρωνυμικά. Ἐκ τῶν φερόντων δηλαδὴ τὰ ἐπώνυμα ταῦτα ὁ μὲν ὠμίλει περὶ Καλαμπάκας, ὁ δὲ περὶ Γρανίτσας, ὁ δὲ περὶ Σάντα Μαύρας ἢ ἔλεγεν ὅτι κατάγεται ἔκ τινος τῶν τόπων τούτων καὶ ὠνομάσθη διὰ τοῦτο εἰρωνικῶς Καλαμπάκας, Γρανίτσας, Σανταμαύρας κ.ο.κ.ε. Σημειωτέον ὅμως ὅτι δὲν ἀποκλείεται ἡ πιθανότης νὰ συνέβη καί τὸ ἀντίθετον, δηλαδὴ νὰ μὴ ὠνομάσθη ὁ ἄνθρωπος ὁ φέρων τὸ ἐπώνυμον ἔκ τοῦ τόπου, ἀλλὰ τούνοστίον ὁ τόπος ἔκ τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ὑπῆρξεν οἰκιστὴς αὐτοῦ ἢ εἶχε κτηματικὴν περιουσίαν ἐν αὐτῷ. Οὕτω π.χ. δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν μετὰ βεβαιότητος ἂν τὸ χωρίον π.χ. Καλοῦδι ὠνομάσθη οὕτω ἔκ τινος οἰκιστοῦ αὐτοῦ Καλοῦδι ἢ ὁ Καλοῦδης ὠνομάσθη ἔκ τοῦ χωρίου, ἂν τὸ Κομπότι ἔκ τινος Κομπότη ἢ ὁ Κομπότης ἔκ τοῦ Κομποτίου, ἂν τὸ Μαργαρίτι ἔκ τινος Μαργαρίτου (καταγομένου ἔκ Μαργάρων) ἢ ὁ Μαργαρίτης ἔκ τοῦ Μαργαρίτου ὁμοίως τὸ Περιστερί—ὁ Περιστερῆς, ἢ Κουλοῦρα—ὁ Κουλούρας, τὸ Πετρίτσι—ὁ Πετρίτσης, τὸ Λεβίδι—ὁ Λεβίδης, τὸ Πολέμι ὁ Πολέμης. Ὡσαύτως δὲν δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν ἂν τὸ ὁ Πάτρας εἶναι μητρωνυμικόν (ὁ υἱὸς τῆς Πάτρας, ἦτοι Κλεοπάτρας,) ἢ τοπωνυμικόν (ὁ ἔκ Πατρῶν). Τὸ γεγονός ὅμως τῆς ὑπάρξεως ἐπωνύμων, ὧν ἡ παραγωγή δὲν εἶναι δυνατόν ἄλλως νὰ ἐξηγηθῇ, μᾶς ἀναγκάζει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι καὶ ἄνευ τῶν συνήθων παραγωγικῶν καταλήξεων παρήχθησαν τοπωνυμικά ἢ ἔθνικὰ ὡς οἰκογενειακὰ ἐπώνυμα.

Τὰ νεοελληνικά ὅμως οἰκογενειακὰ ἐπώνυμα δὲν περιορίζονται εἰς μόνας τὰς ἀνωτέρω μνημονευθείσας κατηγορίας. Εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι αἱ κατηγορίαι αὗται περιλαμβάνουσι τὸν μέγι-

νοτον ἀριθμὸν τῶν ἐπωνύμων, πιθανώ-
στατα τὰ τέσσαρα πέμπτα αὐτῶν ἢ καί
πλεον, ἀλλ' αἱ μὲν μνημονευθεῖσαι
τὸν παρὸν παρουσιάζουν σπουδαῖον ἐπιστη-
μονικὸν διαφέρον, αἱ δὲ ὑπολειπόμεναι
ἱστοριογραφίαι ἐπωνύμων ἔχουσι καὶ ἀπὸ
ἱστορικῆς καὶ ἀπὸ λαογραφικῆς καὶ ἀπὸ
πολιτικῆς ἀπόψεως ἀσυγκρίτως με-
γαλυτέραν σημασίαν, διότι πρὸς δη-
μοσιοποιήσασθαι τῶν εἰς αὐτὰς ἀνηκόντων
ἐπωνύμων συνειργάσθησαν ἡ ἱστορικὴ
ἐξέλιξις καὶ ἡ πηγία καὶ ἀνεπηρέα-
τος λαϊκὴ ψυχολογία, ὁ μέγας οὗτος
συμνοχὸς τῶν φυλετικῶν καὶ ἔθνικων
προσεσμῶν, οἵτινες διατηροῦσι διὰ τῶν
ἐπωνύμων ἀλώβητον τὸν ἔθνικὸν χαρα-

(ἔπεται συνέχεια).

κτῆρα παρὰ τὰς ἀντιξοὺς περιπετείας
τοῦ ἔθνους.

Περὶ τῶν κατηγοριῶν τῶν ἐπωνύ-
μων τούτων, περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς
σημασίας τῆς ἐρεύνης γενικῶς τῶν
ἐπωνύμων, περὶ τῶν ἐξ αὐτῆς ποικί-
λων πορισμάτων, περὶ τῶν κυπριακῶν
ἐπωνύμων ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν
νεοελληνικῶν καὶ περὶ τῶν ὑποχρεώ-
σεων, τὰς ὁποίας ἔχουσιν οἱ Κύπριοι
ἐπιστήμονες ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐρευναν
τῆς κυπριακῆς ἱστορίας, γλώσσης καὶ
λαογραφίας θὰ κάμω λόγον ἐν ἄλλῳ
τεύχει τῶν ἀγαπητῶν «κυπριακῶν
γραμματῶν».

Ι. Β. Κατσουρός

ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΟ

Μέσ' στὸ καρβούκι τοῦ ἑαυτοῦ σου στριμωγμένος
μὲ σύντροφον τὸ φᾶσμα τῆς ἀνίας
Ἄπὸ χαρὲς καὶ ἀπὸ φιλίας προδομένος
νὰ ζεῖς σ' ἓνα χωριὸ τῆς ἐπαρχίας.

Νᾶν ἢ ζωὴ σου πληχτικὴ καὶ ἀπαυδημένος
τῇ νειότητι νὰ θρηνεῖς ποὺ πάει νὰ σβύσει
ὄρες πολλὰς στὴ ρέμβη σου νὰ μένεις ξεχασμένος
κοιτάζοντας τὰ χρώματα στὴ δύση.

Νὰ παίρνεις τὴ στενὴ ζωὴ σὰν ἓνα λάθος
ἀφοῦ καλύτερον δὲν εἶν' νὰ κάνεις
Νὰ μὴ μετῶς ποτὲ τῶν στοχασμῶν τὸ βάθος
καὶ ὅλο καινούργιες χίμαιρες νὰ φκιάνεις

Κι ὅταν μιὰν ἀναστρεφθῆς βραδυὰ θὰ ξεκινήσεις
γιὰ τοῦ στεροῦ χαμοῦ τὸ πανηγύρι
Νὰ γράψῃς ὁ τύπος καὶ γιὰ σέ—μὴν ἀπορήσεις!—
«...μέλος χρηστόν, ἐν τῇ νεότητι τοῦ πλήρει...»

ΠΑΝΟΣ ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΣ

ΟΡΜΗΝΙΑ

Σένα, καλή μου πού οί δρυμοί μέ τή δροσιά σέ λούζουν,
 ὄντας μέ τὸ κοπάδι σου γυρνᾶς πουρνὸ τὰ δάσα
 μὴ στή βαθύνερη πηγῆ, λούζεσαι κεῖ πού οἱ νύφες
 μ' ἄβρᾶ ποδάρια στήνουνε τὸ φτερωτὸ χορὸ τους,
 καὶ σύγκορμα ἠδονίζεται κοιτώντας τες ὁ Πάνας,
 καθὼς τὴν τρίχα ἀσκώνει του ἡ ἐρωτικὴ λαγνεῖα.
 Τὶ κунηγάει τίς ὄμορφες καὶ τίς θνητές, σουραύλια
 κάνει, σὰν θέλει, καὶ χρονιές στὸ δάσο του στενάζουν·
 καὶ τραγοπόδης εἶναι τὸς κ' ἐρωτοκунηγάρης,
 κι ὅποια ποθεῖ ἡ ψυχούλα του μέ τέχνη τὴν ἀρπάζει,
 τί κι ἂν οἱ νύφες μένουνε στὸ δάσο, ὄλη τὴ λύχτα,
 δὲν τίς φεβρίζει, εἶναι Θεές, καὶ ξέρονε ἀπο μάγια.
 Μον' ἔλα δῶθε ὅπου πλεκτὸς σὶ' ἀρπάγια τοῦ ἔρωτά σου,
 τὴν πᾶσα μέρα πλέκῳ σου τραγοῦδια στὸ σουραύλι,
 κ' εἶναι ὁ σκοπὸς τους ὄμορφος κι ἀρμονικὸς ὁ στίχος
 πού κάθε λέξη τους γλυκεῖα κ' ἕνα φιλι σταλάζει.
 Κοίταξε γύρω, πῶς μεθοῦν τ' ἀκρόβουνα μέ πάθος,
 ἔτσι ὡς οἱ φτόγγοι ὀλόγλυκοι, ξεσποῦνε ἀπ' τὴν ψυχῆ μου
 καὶ περεχᾶν τὸν ἔρωτα σ' ὅσα μᾶς περιζώνουν.
 Φύγανε τώρα οἱ ὄμορφες τοῦ δάσου Ἀμαρυλλίδες
 σ' ἕνα τρελλό κунηγήμα, πού ἀνάμεσό τους στήσαν,
 ὁ τραγοπόδης νὰ τίς δεῖ καὶ βαργομιὰ νὰ νοιώσει,
 πού δὲν προσδέχονται κι αὐτὸν στὰ ἐρωτικὰ παιγνίδια.
 καὶ βολικοί, χαμόκλαδοι, μᾶς ῥωτολένε οἱ θάμνοι·
 Ἔλα καὶ πές μου ποιά χαρὰ ἢ λύπηση σέ δέρνει,
 κ' ἔχω τὰ βότανα μαζί τὴ λύπηση νὰ σβύσω
 καὶ τὴ χαρὰ σου, πιὸ πολὺ, νὰ κάνω νὰ εὐωδιάσει.

ΠΟΘΟΣ

Τόσο ζεστή ἔναι ἡ σάρκα σου στὸν ἥλιο σὰ ῥοδίζει,
 κ' ἔχει μιὰ ἀπόχρωση ἀπαλή, πού ἀντιφεγγίζει ὀλοῦθε,
 καὶ μιὰ τρεμούλα ἠδονικὴ τὴν περεχάει, παρόμοια
 τοῦ μελτεμιοῦ ἢ θεία ῥιπή, κάνει νὰ παιχνιδίζει
 τὴ θάλασσα, κ' οἱ ἀκρογιαλιές ῥωτεύονται τὸ κύμα.
 Μέσα στὰ μάτια, πού ἔχουνε τοῦ θόλου οἱ αὐγές φωλιάσει
 ἔχεις τὸ νιὸ φωσφόρισμα τοῦ ἐρωτισμοῦ, καὶ παίζει
 ὡς παιχνιδίζει ὁ κόρφος σου, τὴν ὥρα πού λυγίσαι·
 κι ἀπάνω στὰ ὠρηχὰ χεῖλια σου ἡ μέλισσα τὴ γῦρι
 τῆς ἠδονῆς, ἀπόθεσε στὸν κάμπο ὡς ἐκοιμόσουν.
 Σὰν τὶ νὰ κλειοῦν τὰ στήθεια σου, ἔτσι ὡς μέ γλύκα ἀσκώνουν,
 πῶχουν τὴ ῥόγα ἀτρύπητη, τὸ γάλα θεῖο νεχτᾶρι;

χαρὰ σὲ κείνο πού ἡ ζωὴ ὄρισε νὰ τ' ἀρμέγει,
 — σὰν τὸ βοσκὸ καλόθρεφτες ἀρνάδες μὲς' στὴν στάνη—
 ὄντας γυρνᾷ ἀπ' τὸν κάματο καὶ πεθυμᾷ φιλάκι.
 Στὸν κάμπο ἐδῶ, πού θέλγεται μὲ τὴν κορμωστασιά σου,
 σάμπως παιδάκι, ἀπόγειρε στὰ στήθεια μου ν' ἀκούσεις,
 φλογέρα καημονόλαλη, πῶς κλαίει ὁ θεῖος σκοπὸς της,
 κ' ἔχουνε ὄλοι οἱ ἄνθρωποι τὴν ὥρα αὐτὴ ξεχάσει,
 κάθε τους ἔγνοια στὴ ζωὴ καὶ τὰ χωράφια ἀχοῦνε,
 κι ὅλα τὰ ζᾷ, κι ὅ,τι πουλὶ χαδιάρικο ἔχει ἢ πλάση,
 ἀναπολοῦνε νέα ζωὴ κι ἄλλη πιὸ ὠραῖα ζοῦνε·
 τί εἶναι τὸ πάθος φλογερό ἀπ' τὸ καλάμι ὡς βγαίνει,
 κ' εἶναι ἀπὸ ἔρωτα ἢ ψυχὴ πού μουσικὴ ἀνασαίνει.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΡΕΤΡΙΕΩΝ ΜΝΗΜΕΙΟΝ

Ἐμᾶς, πού παρατήσαμε τὸ Αἰγαῖο, καταμεσις
 στὸν κάμπο τῶν Ἐκβάτανων ἐδῶ θαμμένους νὰ μας.
 Πατρίδα Ἐρέτρια ἔχε γειά, κ' ἔχετε γειά καὶ σεῖς
 τῆς Ἐβροίας γειτόνισσες Ἀθῆνες, θάλασσά μας.

[Πλάτων Ἀρίστωνος]

ΠΟΛΥΑΝΔΡΙΟΝ ΤΕΓΕΑΣ

Μὲς στοὺς Ἀρκάδες ἄσβυστη μιὰ δόξα εἶν' ἀπλωμένη
 καὶ στὴν Τεγέα, ἀπ' τοὺς παλιούς των ἀρχηγούς ἀκόμα.
 Κι ἄφθοι, γιὰ φήμη ἀντάξια τῶν προγόνων διψασμένοι,
 τὸν τοπο ὡς διαφεντέβανε σκεπάστηκαν τὸ χῶμα.

[Ἀδέσποτον—Μουσεῖον Τεγέας]

ΘΕΡΣΗΣ

Ἀντὶ θαλάμους νυφικούς κ' ὑμέναιους, τ' ἄγαλμά σου
 στὸ μαρμαρένιο τάφο σου ἢ μάνα σου ἔχει στήσει,
 ἄγαλμα μὲ τὰ κάλλη σου καὶ μετ' ἀνάστημά σου,
 Θερσίδα... Καὶ τὸ στόμα σου θαρροῦμε θὰ μιλήσει.

[Ἀνύτη Τεγεᾶτις]

ΠΡΑΞΙΤΕΛΟΥΣ «ΕΡΩΣ»

Είμαι τοῦ Ἐρωτ' ἄγαλμα, κι' ὁ Πραξιτέλης μ' ἔχει γλύψει
 τῆς φλογισμένης του καρδιάς τὸν ἔρωτα ἔχοντας μοντέλλο,
 κ' ἔδωσ' ἐμέ — τὸν Ἐρωτα — τὴν πλάνας Φρύνης ν' ἀνταμείψει
 τὸν ἔρωτά της. Σά μέ δοῦν μέ δίχως βέλη μάγια στέλλω.

[Πραξιτέλης (:)]

ΤΗ ΠΑΦΙΗ ΤΟ ΚΑΤΟΠΙΡΟΝ

Παφία, τὸν καθρέφτη ἐγὼ ἢ Λαίδα σ' ἀφιερώνω,
 πὸ τὴν Ἑλλάδα ἐχλέβαζα κ' εἶχα ἐραστές σωρὸ
 στίς πόρτες μου, γιατί σὰν πρὶν ἀφτὸν νὰ καμαρώνω
 πιά δὲ μπορῶ, κι' ὡς ἔγινα δὲ θέλω νὰ θωρῶ.

[Πλάτων Ἀριστωνος]

ΑΝΑΘΗΜΑ ΤΟΞΑ

Τὰ τόξα που ἀπ' τὸν πόλεμο ἠσυχάζουν τώρα, ὡς προσφορές
 κάτω ἀπ' τὴ σκέπη τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς τὰ βάλαν,
 που ἀφτὰ στὴν πολυστέναχτη τὴν ταραχὴ πολλές φορὲς
 λουστῆκαν σ' αἷμα τῶν Περσῶν πὸ πολέμου καβάλλα.

[Σιμωνίδης Κεῖος]

ΑΝΑΘΗΜΑ ΔΟΥΡΥ

Ἐδῶ νὰ μένεις, ἀκρανεῖα κοσμοσκοτώστρα, κ' αἵματα
 ἐχτρῶν νὰ στάξεις πάψε πιά ἀπ' τὴ χάλκινη σου μύτη.
 Μὰ στὸ ναὸ τῆς Ἀθηνᾶς βαλμένη, μέ παινέματα
 τοῦ Ἐχεκρατίδη τὴν ἀντρεία νὰ λές, ποῦν' ἀπ' τὴν Κρήτη.

[Ἀνύτη Τεγεαίτις]

Λεμεσός, 1934.

ΑΝΤΩΝΑΚΙΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

ΡΟΪΔΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΑΡΗΣ

Η ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥΣ

Ξεφυλλίζοντας κανείς τὰ ἔργα τοῦ ἴδιου ἰδῆ σταματᾷ στὴν ἀλληλογραφία αὐτοῦ μετὸν Ψυχάρη, ποῦ εἶναι γραμμέ-
τα ἢ στὰ γαλλικά (1).

Ἡ ἄλληλογραφία αὐτὴ διαβάζεται ἐξ ἑξωτέρου ἐνδιαφέροντος, γιατί βλέπουμε ἐκεῖ τοὺς δυὸ ἄντρες, ποῦ θεωροῦνται παρορφαῖοι ὑπέρμαχοι τοῦ δημοτικισμοῦ, (2) νὰ ἐκθέτουν τὶς ἀνησυχίες καὶ γνώμες τοὺς ἐπάνω στὸ γλωσσικὸ πρόβλημα, γνώμες καθαρὰ γλωσσικές, καὶ καὶ αἰσθητικές καὶ ἱστορικές. Παρρησιαστικῶς μάλιστα ὅτι πολλὰ ἀπορίες, ποῦ τοὺς γεννήθηκαν τότε, εἶναι καὶ σημερινές μας ἀπορίες εἶναι καὶ σήμερα ἀκόμη γιὰ μᾶς προβλήματα τῆς γλώσσας μας. Βρίσκουμε τὴ θεωρίαν τοῦ ἀπορροιασμοῦ, ποῦ ποτὲ δὲν ἔπαψε ὡς σήμερον νὰ δίνεται μετὰ διάφορες καθ' ἑκάστην διατυπώσεις σὰ μιὰ ἀνόθευτη ἀπορροιαστικὴ λύση γιὰ τὴ λύση τοῦ γλωσσικοῦ προβλήματος. Ἀκόμη μέσα στὶς ἐπιστολὰς αὐτὰς βλέπουμε ν' ἀντιφεγγίζονται ὅλη τὰ ἐξέχοντα καὶ τὰ κομματικὰ πάθη,

μποροῦμε νὰ ποῦμε, τῆς διαμάχης δημοτικιστῶν καὶ καθαρευουσιάνων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἄλλὰ καὶ κάτι ἄλλο μαθαίνουμε: ποιοὶ λόγοι ἀνάγκασαν τὸν Ψυχάρη νὰ γράψῃ τὸ «ταξίδι» του, πόσο κοπίασε, καθὼς λέγει ὁ ἴδιος σ' ἓνα του γράμμα, γιὰ τὸ δυστυχισμένο αὐτὸ μικρὸ βιβλίον, πόσο ἔτρεμε γιὰ κάθε λέξη, πόσο προσπάθησε ν' ἀποφύγῃ λέξεις, ποῦ μπορούσαν νὰ ξαφνίσουν.

Ἡ παρακάτω ἐξέταση τῆς ἀλληλογραφίας εἶναι περισσότερο ἱστορικὴ, μετὰ πολὺ μικρὰς ἀξιώσεις κριτικῆς. Μοῦ φαίνεται πὼς δὲν μπορούσε νὰ γίνῃ κι' ἄλλιως, γιατί θὰ κινδύνευε κανεὶς νὰ μπλεχθῆ μετὰ τὸ ὅλον γλωσσικὸ ζήτημα, ὅποτε θὰ ἐξέφυγε κι' ἀπὸ τὸ θέμα του.

1. Ὅταν ὁ μακαρίτης Α. Ἀνδρεάδης ζήτησε ἀπὸ τὸν Ψυχάρη τὴν ἄδεια νὰ δημοσιέψῃ τὰ γαλλικά του γράμματα πρὸς τὸ Ροῖδῆ, τότε ὁ Ψυχάρης τοῦ τὴν ἔδωσε ἀπαντώντας του μ' ἓνα γράμμα στὴν ἑλληνικὴν, στὸ τέλος τοῦ ὁποίου τὸν παρακαλεῖ νὰ δημοσιέψῃ κι' αὐτὸ—σὰν εἶδος προοίμιου—μαζὶ μετὰ τὰ γαλλικά του γράμματα. Ἡ πραγματοποίησις αὐτῆς τῆς παρακλήσεως, τῆς ἐπιφανειακῆς ἀπλοϊκῆς, διευκόλυνε τὸν Ψυχάρη νὰ κἀνῃ ἐπίσημα τὴν ἀναθεώρησιν τῆς ὅλης τοῦ ἀλληλογραφίας, γιατί μέσα σ' αὐτὸ τὸ γράμμα κάνει μερικὰς ἀναιρέσεις καὶ παρατηρήσεις σὲ κείνα, ποῦ ὁ ἴδιος εἶχε γράψῃ ἄλλοτε στὸ Ροῖδῆ· κοντὰ σ' αὐτὰ τὸ γράμμα εἶναι καὶ μιὰ εὐγενικὰ κολακευτικὴ κριτικὴ στὰ γράμ-

(1) Τόμ. 5ος Ἐκδόσις Φέξη μετὰ τὴν ἐπιμέλειαν Δ. Πετροκόκκινου καὶ Α. Ἀνδρεάδῃ 1913.

(2) Ὁ Ροῖδῆς μολονότι ἔγραφε σὲ καθαρεύουσα, ἦταν ἐπαθὸς τοῦ δημοτικισμοῦ καὶ τὰς γλωσσικὰς ἰδέας ὁ Α. Ἀνδρεάδης ἀναφέρει «Ἐκ τῶν συγγραμμάτων του φαίνεται ἡ ἀποστροφή του πρὸς τὴν καθαρεύουσαν, ὀφειλομένη κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ λογοτεχνικὸν του αἶσθημα, τὸ φιλολογικὸν του γούστον, ἐνισχύσθη ἔπειτα ἀπὸ τὰς ἐπιστημονικὰς ἐργασίας περὶ γλωσσολογίας μελέτας, δι' ἃς ἐπισημοποίησε κυρίως ἀγγλικά, γαλλικά καὶ γερμανικά ἔργα. Ἐν τούτοις ὑποτιθεὶς ὅτι καὶ εἰς τὰς γλωσσικὰς του δοξαστικὰς συντελέσει ἡ νεανικὴ του ἐν Ἰταλίᾳ μόρφωσις». Βλ. Νέα Ἔστια 1 Μαρτίου 1934.

ματα τοῦ Ροῦδη. Ἀξίζει λοιπὸν νὰ παρ-
ραθέσουμε ἐδῶ ἀτόφια τὴν ἀρχὴ του :

Παρίσι, 7 τοῦ Ἀπρίλη 1913
18 Chateaubriand VIII

Φίλε Ἀντρεάδη,

Μοῦ γυρέβεις⁽¹⁾, τὴν ἄδεια νὰ δημο-
σιέψης κάτι παλιὰ γράμματά μου μαζὴ
μὲ τὰ ἔργα τοῦ μακαρίτη τοῦ Ροῦδη,
ποῦ τὰ μαζώνεις μὲ τόση ἀγάπη καὶ
μὲ τόσον κόπο. Νὰ τὸ ξέρης πὼς εἶναι
τίμη μου καὶ καμάρι μου νὰ βγῆ ἔτσι
τ' ὄνομά μου συντροφικὰ μὲ τὸνομα
τοῦ Ροῦδη. Ὁ Ροῦδης εἶχε τὴν ἅγια τὴ
θέληση τῆς ἀλήθειας. Εἶχε περιέργεια
ὁ νοῦς του, ἡ καρδιά του εἶχε κουρά-
γιο. Τὰ «Εἰδῶλα» καταστρέψανε, δὲν
καταστραφήκανε. Πολέμησε τότες στὰ
χρόνια τὰ δεινὰ, ὅπου στὴ γενικὴ τὴν
ἀνελπισιά, τὴ βαριομάρα καὶ τὴ σάχλα,
οἱ λίγοι ἐμεῖς μπορῶ νὰ τὸ πῶ μὲ κά-
ποιο κάφκημα, πολεμούσαμε γιὰ τὴν
Ἑλλάδα, ἐπειδὴ καὶ τὴν εἶχαμε τὴν ἀ-
ξεριζώτη πεποίθηση πὼς θὰ ζήση, πὼς
θὰ νικήση, ὅπως σήμερα νικᾷ. ⁽²⁾

Στὴν ἐποχὴ ἐκείνη βγῆκε τὸ «Ταξίδι»
μου—πάνε τώρα, φίλε μου, εἴκοσι πέν-
τε χρονάκια σωστὰ—κι' ἔτσι γνωρι-
σθήκαμε ὁ Ροῦδης κι' ἐγώ. Εἶχε γρά-
ψει ἄρθρο γιὰ τὸ βιβλιαράκι μου, καὶ
τὸ ἄρθρο του ἴσως νὰ εἶναι ἡ καλῆτε-
ρη κριτικὴ μελέτη ποῦ ἔσταξε ποτές
ἀπὸ τὴν πέννα του. Πιάσαμε ἀλληλο-
γραφία, πάντα ἐννοεῖται ἀπάνω στὸ
ζήτημα τὸ γλωσσικό. Τοῦ πρότεινα
μάλιστα μιὰ φορά, νὰ βγάλουμε τὰ
γράμματά μας μαζὶ σ' ἓναν τόμο, καὶ
θαρρῶ πὼς στὴν ἀρχὴ ὁ σκοπὸς μου
εἶτανε, νὰ τὰ γράφῃ τοῦ λόγου του
στὴν καθαρεύουσα, ἐγὼ στὴ δημοτικὴ.
"Ὁσπου νὰ τὸ κατορθώσουμε, νὰ ποῦ
τὰ γράφαμε ἀπὸ συμβιβασμὸ κι' οἱ
δυὸ μας γαλλικὰ νὰ γλυτώσουμε. Ὁ
Ροῦδης ἔγραφε τὰ γαλλικὰ πολὺ νό-
στιμα. Τα δικά μου τὰ γράμματα, με-

γάλα πράματα δὲν εἶναι. Πρῶτα εἶναι
γράμματα. Καὶ σὲ γράμματα δύσκολα
γίνεται συζήτηση ἐπιστημονικὴ, δύ-
σκολα ξεσκεπάζεις καὶ τὴν καθαφτό-
σου τὴ γνώμη, ἐπειδὴ κι' ἡ ἀλληλο-
γραφία θέλει ἐβγένεια, θέλει παραχώ-
ρηση, θέλει δὰ καὶ νὰ μὴ χαλάσης τὸ
χατίρι τοῦ ἀνταποκριτῆ σου, μάλιστα
ὅταν εἶναι μεγαλῆτερός σου στὰ χρό-
νια, ὅταν ἀκόμη δὲν εἶναι καὶ σύντρο-
φός σου ἢ κανένας φίλος σου παλιός,
ποῦ νὰ μπορέσῃ ἔτσι ὁ ἓνας νὰ τὰ πῆ
νέτα σκέτα, ἔαστερα καὶ ἔθεαρρα,
στὸν ἄλλον. Ἡ ἀληθινὴ μου γνώμη
γιὰ τὸ ζήτημα βρίσκεται, φυσικὰ, ὄχι
στὰ γράμματά μου τοῦτα, παρὰ στὰ
κάμποσά μου τὰ βιβλία.

Ἔτσι μὲ βλέπεις κάποτες στὰ γράμ-
τά μου νὰ κάνω καμιά παραχωρησού-
λα τοῦ καλοῦ μου τοῦ Ροῦδη.

Ὁ Ψυχάρης λοιπὸν μᾶς λέγει ὅτι
δὲν ἦτανε ἀπόλυτα εἰλικρινὴς στὰ
γράμματά του. Μὲ μεγάλη εὐλυγισία,
χαρακτηριζόμενὴ μὲ τὴν παριζιάνικη
εὐγένεια, ζητᾷ ν' ἀναθεωρήσῃ ὠρισμέ-
νες παραχωρήσεις ποῦ ἔκανε μιὰ φο-
ρὰ στὸ Ροῦδη· τίς θεωρεῖ σὰν ὑποχρε-
ώσεις, ποῦ τοῦ δημιούργησε ἡ φιλία
του μὲ τὸν συγγραφέα τῶν «Εἰδῶλων».
Τότε ὁ Ροῦδης στὴν κριτικὴ του, ποῦ
ἔκαμε στὸ «Ταξίδι», τοῦ χτύπησε τοὺς
ὀρθογραφικοὺς τύπους *ἀφτός, καφτιέ-
σαι, Ἐβρώπη* κλπ. σὰν ἀσυνήθιστους
καὶ ὀχληροὺς στὰ μάτια. Ὁ Ψυχάρης
ἀπαντώντας στὸν Ροῦδη μὲ γράμμα
ἀπαρνήθηκε τὴν τέτια τοῦ ὀρθογραφία.
Αὐτὲς λοιπὸν οἱ ὑποχωρήσεις τοῦ κά-
θονταί τώρα στὸ στομάχι καὶ τὸν ἀ-
ναγκάζουν νὰ τίς ἀπαρνηθῇ λέγοντας,
ἐκτὸς ἀπὸ ἄλλα, πὼς εἶναι δύσκολο
νὰ γίνη ἐπιστημονικὴ συζήτηση σὲ ἀλ-
ληλογραφία. Οἱ παραχωρήσεις του μο-
λαταῦτα δὲν ἔχουν τὴν αἰτία τόσο
στὴν εὐγενικὴ του δῆθεν στάση ἀπέναν-
τι στὸ Ροῦδη· ἦτανε ἓνας πρόσκαιρος
κλονισμὸς στὸν ὑπερβολικὸ του ζῆλο
γιὰ τὴν ἐπίδειξη τῆς πρωτοβουλίας του
στὸ ἄπλωμα καὶ τὴν καθιέρωση τῆς

1) Στὸ γράμμα ἀφίνω τὴν ὀρθογραφία τοῦ
Ψυχάρη.

2) Ἐννοεῖ τὸν πρῶτο Βαλκανικὸ πόλεμο.

ωνωντανής γλώσσας. Μὲ τοὺς νεωτερι-
 σμούς του αὐτοὺς στὴν ὀρθογραφία
 ἀπομόρφωσε κι' ὁ ἴδιος στὴν ἀρχή, ὅταν
 ἔθετο ἔγινε ἡ ἀρατήρηση ἀπὸ τὸν Ροῦ-
 Ἰ. Σ. Σιγά-σιγά ὅμως τοὺς συνήθισε—
 ὅσον πάντων ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐντύπω-
 σήν, ποὺ ἔκανε τὸ βιβλίο του στὴν Ἐλ-
 λασάδα—καὶ τοὺς βρῆκε καὶ δικαιολο-
 γημένους ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἔτσι ποὺ
 ἀνάμεσα στὸ γράμμα του πρὸς τὸν Ἀν-
 δριανό ἀποκαλεῖ «παραχωρήσεις» στὸν
 Ἰωάννη τὴν τότε ἀπάρνηση τῶν ὀρθο-
 γραφικῶν του νεωτερισμῶν. Τὸ φέρο-
 υμιο τοῦ Ψυχάρη ἦτανε πάντα τὸ ἴδιο·
 ἐθέλε νὰ ἔχη τὴν ἀνεξαρτησία στὴ
 γλῶσσά του. (1)

Τὸ ὅτι ὁ Ψυχάρης δὲν ἠθέλε νὰ
 ἀποχαιρέσει «τὸ χατίρι τοῦ ἀνταποκριτῆ»
 οὐδὲν ἦτανε κι' αὐτὸ βέβαια ἕνας λόγος
 ὡς πρὸς τὴν ἀνεξαρτησία αὐτῆς. Ὁ Ροῦ-
 Ἰ. Σ. ἐξωρῶσε μὲσα στοὺς ἄλλους μὲ
 τὸν ἑαυτό του ὡς ὁ λογοτεχνικὸς κῆρυξ· ἦτανε γι'
 αὐτὸν πολὺτιμος φίλος καὶ ὁ μόνος,
 ὅπου θὰ τὸν ὑποστήριζε θερμὰ στὸ
 γλῶσσικό ἀγῶνα. Ἐπειτα ὁ Ψυχάρης
 ἀπελπιζόταν μὲ τὴν ἀνοησία τῶν ἀντι-
 πάλων του ἐνῶ ἡ συζήτησή του μὲ
 τὸν ΡοῦἸ. Σ. τὸν εὐχαριστοῦσε: «Πόσα
 μὲ θέματα, τοῦ γράφει σ' ἕνα του γράμ-
 μα, δὲ θὰ εἶχε ὄρεξη κανεὶς νὰ πραγ-
 ματευτῆ μ' ἕνα κριτικὸν σὰν καὶ σὰς.
 Ἀγαπάτε νὰ πηγαίνετε στὸ βάθος
 τῶν πραγμάτων καὶ ἀνακαλύπτετε τὸ
 ἀληθινὸ σημεῖο τοῦ πόνου, γιατί παίρ-
 ζετε τὰ ζητήματα ἀπὸ ψηλὰ καὶ ἔχετε
 ἀπὸ τὴ φύση τὴ ματιά δίκαια. Νὰ
 συζητήσετε πραγματικὰ γόνιμες κι εὐ-
 χαριστικές!»

2. Πρῶτος ὁ Ψυχάρης ἀνοίξε τὴν
 ἀλληλογραφία μὲ τὸν ΡοῦἸ. Σ. στίς 27
 καὶ 28 Ἰουλίου τοῦ 1888, ἔχοντας γι' ἀφορ-
 ρὴν τὴν ἐκδοσὴ τοῦ «Ταξιδίου» του.
 Στὸ πρῶτο του γράμμα λέγει στὸ
 Ἰωάννη πὼς θὰ ἦτανε πολὺ περήφανος

ἐάν θὰ ἠθέλε νὰ τοῦ ἀφιερῶσει μερικὲς
 γραμμὲς γιὰ τὸ βιβλίο του σὲ μιὰ
 ἡμερίδα. Τοῦ ἀναφέρει ἀκόμη πὼς
 τὸ βιβλίο ἔγινε ψυχρὰ δεκτὸ ἀπὸ με-
 ρικοὺς «Ἕλληνες τῆς Τουρκίας, ποὺ
 τὸν κατηγοροῦνε πὼς δὲ δείχτηκε κα-
 θόλου τρυφερός μὲ τοὺς Τούρκους.
 Πραγματικὰ σ' ὅλο του τὸ βιβλίο
 ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους κυριαρχεῖ ἕνα
 ἄσβεστο μῖσος ἀπέναντι τῶν Τούρ-
 κων (1). Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς
 μικρᾶς τότε Ἑλλάδας πρὸς τὴν Τουρ-
 κία, ἡ πολιτικὴ τῆς μεγάλης Ἰδέας,
 εἶχε τὸ καθρέφτισμά της στὸ ἔργο
 αὐτὸ τοῦ Ψυχάρη, καθὼς καὶ σὲ ἔργα
 ἄλλων τῆς τότε καὶ κατοπινῆς λογο-
 τεχνικῆς παραγωγῆς.

Ὁ Ψυχάρης ἔτυχε, φαίνεται, νὰ
 γνωρίσῃ τὸν ΡοῦἸ. Σ. στὴν Ἀθήνα. Τὸ
 γεγονός αὐτὸ τοῦ ἔδωσε τὸ θάρρος
 νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν ΡοῦἸ. Σ. μιὰ κριτικὴ
 γιὰ τὸ βιβλίο του· γιατί στὸ ἴδιο του
 γράμμα ὁ Ψυχάρης τοῦ ὑπενθυμίζει
 τὴ ζωηρὴ ἀνάμνηση, ποὺ διατήρησε
 ἀπὸ μερικὲς στιγμὲς ποὺ μίλησε μαζί
 του πάνω στὴν τράτσα τοῦ Πανε-
 πιστημίου.

Ἡ ἀπάντησὴ τοῦ ΡοῦἸ. Σ. στὸν Ψυ-
 χάρη χάθηκε ἐπάνω στὴν τύπωσιν ὁ-
 μως τοῦ 5ου τόμου τῶν ἔργων τοῦ
 ΡοῦἸ. Σ. βρέθηκε τὸ σχέδιον τοῦ γράμμα-
 τος, ἀπὸ τὸ ὁποῖο συμπεραίνει ὁ
 ἐκδότης πὼς γράφτηκε ἀνάμεσα στίς
 27 Ἰουλίου καὶ 24 Αὐγούστου 1888,
 «μᾶλλον δὲ περὶ τὸ δεύτερον δεκαῆ-
 μερον τοῦ Αὐγούστου». Στὴν ἀρχὴ
 ὁ ΡοῦἸ. Σ. τὸν εὐχαριστεῖ καὶ τοῦ ὑπό-
 σχεται νὰ μίλησῃ γιὰ τὸ «Ταξίδι»
 στὴν «Ἐφημερίδα» καὶ ἴσως στὴν
 «Ἐστία». Παρακάτω τοῦ ἐκθέτει τὴ
 γνώμη του γιὰ τὸ γλῶσσικό ζήτημα
 καὶ τοῦ λέγει πὼς μόνο μιὰ ἀντίρρη-
 ση ἔχει στὴ δημοτικὴ γλῶσσα,
 κι αὐτὴ εἶναι καθαρὰ αἰσθητικὴ. «Νο-

1) Αὐτὸ τὸ ἀποδείχνει κι' ἕνα παρόμοιο
 ἐπιπέσοδιον μὲ τὸν καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστη-
 μίου κ. Τριανταφυλλίδην σὲ παρόμοια ὑπό-
 θέσιν. Μ. Τριανταφυλλίδης. Ὁ Ψυ-
 χάρης καὶ τὸ γλῶσσικό ζήτημα. «Νέα Ἐστία»
 1929 σελ. 950—956

1) Κοίταξε πρὸ πάντων τὰ κεφάλαια: Ἡ
 Πόλις καὶ πολῖτες, ΙΑ' Πατριαρχικά, ΙΒ' Κα-
 πτανά μπουρντά γκελιόρ, ΙΓ' Μνηματάκια, ΙΔ'
 Μαχμοῦτης, ΙΕ' Πόνιοι καὶ ἀταστεναγοῖ,
 ΚΖ' Ἑλληνικός στρατός.

μίζω άνώφελο, λέγει νά σάς διαβεβαιώσω πώς, άπό έπιστημονική άποψη, μοιράζομαι όλοκληρωτικά τή γνώμη σας στή γλώσσα, πού πρέπει νά γράψουμε. Είμαι άναμφισβήτητο πώς αυτό πού όνομάζουμε καθαρεύουσα είναι ένα παράλογο όνειρο και πώς δέν ύπάρχει σωτηρία έξω άπό τούς κόλπους τής δημοτικής γλώσσας. Έναντία τής δέν έχω παρά μιάν αντίρρηση καθαρά αισθητική. Δηλαδή ή χρήση έκφράσεων και τύπων δημοτικών καταδικασμένων άπό τρεις γενεές σχολαστικών και άποκλεισμένων άπό τά 3/4 τού αιώνα μας άπ' τή γραπτή γλώσσα μας, προξενεί σήμερα στή μεγάλη πλειονότητα των άναγνωστών τήν έντύπωση μιás προκατάληψης (l'impression d'un parti pris) νά μη κάνουν όπως όλος ό κόσμος, νά θέλουν νά διακρίνονται κατά τόν τρόπον τού κ. Κόντου μέ γραμματικές και όρθογραφικές έκκεντρικότητες· είναι άλήθεια πώς ό κ. Κόντος έχει όδικο και πώς σεΐς έχετε άπόλυτα δίκαιο, γιατί οί τύποι τής διδασκαλίας σας, πού χτυπούν άσχημα στά μάτια τού "Έλληνα άναγνώστη, είναι εκείνοι πού έχουν γίνει δεκτοί σχεδόν άποκλειστικά στήν άπλή κουβέντα. Μά αυτό δέν τούς έμποδίζει (τούς τύπους) νά φαίνονται στο χαρτί σά νεολογισμοί».

«Η πιό μεγάλη κακή πράξη των καθαριστών μας είναι αυτή ή προκατάληψη πώς τó νά γραφή κανείς όπως μιλά φαίνεται τόσο λίγο πρέπον στο σημερινόν Έλληνα, όσο θά ήτανε τó νά μιλήση όπως γράφει. Έχουμε καταλήξει μέ τήν ένέργεια μιás μακριάς συνήθειας νά έχουμε δυό γλώσσες τέλεια ξεχωριστές, μιá για τά μάτια και μιá για τ' αυτιά».

Πόσο σωστές αυτές οί παρατηρήσεις τού Ροΐδη! Άπό τó άλλο μέρος όμως, μολονότι ξέρεϊ ποιά είναι ή άλήθεια, ό ίδιος διστάζει νά τήν έφαρμόση στή ζωή του. Ζή κι' αυτός έπηρεασμένος άπό τήν προκατάληψη αυτή

των δυό χωριστών γλωσσών. Μιá δειλία και μιá κούραση, πού θά τή δοϋμε νά έκδηλώνεται και παρακάτω τόν κυριεύει προκειμένου νά πάρη όριστική άπόφαση στο ζήτημα τής γλώσσας. Κυμαίνεται άβουλος ανάμεσα στήν καθαρύουσα και στή δημοτική. Πόσο καινούρια όμως για μας μένει ή παρατήρησή του, πώς «μέ τήν ένέργεια μιás μακριάς συνήθειας έχουμε δυό γλώσσες τέλεια ξεχωριστές, μιá για τά μάτια και μιá για τ' αυτιά».

Είμαι άλήθεια πώς ύπάρχει και πρέπει νά ύπάρχη μιá διαφορά ανάμεσα στή γλώσσα πού γράφουμε και σ' αυτή πού μιλούμε. Κι αυτό είναι πολύ φυσικό νά επιδιώκεται, άφοϋ θά θελήσουμε νά δώσουμε στις σκέψεις μας μιá άποκρυσταλλωμένη κι' όχι έφημερη έκφραση. Μά αυτή ή διαφορά βρίσκεται περισσότερο στήν πρόταση, στήν κατάλληλη τοποθέτηση των λέξεων και γενικά στή σύνταξη παρά στο τυπικό τής γραμματικής. Αυτό μπορεί νά σημειώσει, κανείς σχετικá μέ τήν παραπάνω παρατήρηση τού Ροΐδη.

Για μένα, ή αισθητική αντίρρηση τού Ροΐδη, πού ξεπροβάλλει στο γράμμα αυτό 'δειλά—δειλά, είναι άξιοπαρατήρητη, γιατί ή ίδια φανερώνεται έντονότερα στήν Κριτική τού «Ταξιδιού» και κυριαρχεί τόσο πολύ στο πνεϋμα του άργότερα. πού τόν κάνει στα «Εΐδωλά» του νά διακηρύξη τήν θεωρία τού *καθαρισμού τής καθαρουόσης*, (όπως τήν όνομάζει, όχι βέβαια χωρίς ειρωνεία) δηλαδή τó βαθμιαίο πλησίασμα τής γραπτής γλώσσας προς τήν όμιλούμενη. Σ' αυτή τή θεωρία άποκρυσταλλώνονται οί τάσεις τού Ροΐδη στο γλωσσικό ζήτημα.

Στο ίδιο του γράμμα ό Ροΐδης λέγει στον Ψυχάρη νά μη δίνη σημασία στα γκαρίσματα των δημοσιογράφων, νά συνεχίση τόν άγώνα του, άκόμη τόν βεβαιώνει πώς θά τόν έχη πάντα ύποστηρικτή του και τελευταία

το ἰδιόαναγγέλλει πὼς εἰτοιμάζει κι αὐτός
χρῆσιμα χοντρὸ βιβλίον—ἐννοοῖ τὰ «Εἰ-
κόνα»—γιὰ τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Κόντου.

3. Ἡ δευτέρα ἐπιστολὴ τοῦ Ψυχάρη (24 Αὐγούστου 1888) εἶναι ἡ σπου-
δαιότερη ἀπ' ὅλες στὴν ἀλληλογραφία
μετὰ τὸν Ροῖδη, ὅπως κι ὁ ἴδιος
εἶπε μιὰ ἀληθινὴ ὁμολογία πίστεως
(une véritable profession de foi). Ὁμο-
λογεῖ πὼς τὸν τρώαξε πολὺ ἡ αἰσθη-
τικὴ ἀντίρρηση τοῦ Ροῖδη, πού τοῦ
ἐκνεύσανε μολαταῦτα πολὺ γνωστῆ, γιατί
ἐκνεύσανε ὁ μόνος λόγος πού μποροῦσε
νὰ τὸν ἐμποδίσῃ νὰ γράψῃ στὴ δημο-
φιλή. Ὅσο γιὰ τοὺς ἄλλους οὔτε τοὺς
ἐκνεύσῃ ὑπ' ὄψη. «Μόνος» λέγει στὸν Ροῖ-
δη κολακευτικά, «ἀνάμεσα σ' ὄλους
τοὺς Ἕλληνας δειχτήκατε ἄξιος γιὰ
τὴν ἀποψη ἀμεροληψία καί, ἐπάνω ἀπὸ
τὴν ἀποψη καὶ κόμματα, ἐξετάσατε τὸ
πρόβλημα μὲ μιὰ ἀποψη ἀπρόσωπη καί
ἀνεπιβλητὰ ἀντικειμενική. Ὅταν λέγω
ἐκνεύσῃ εἶστε ὁ μόνος, λέγω, βέβαια, τὴν
ἀποψη μου».

Τὸ δὺό λόγοι πρὸ πάντων τὸν ἔκαναν
νὰ γράψῃ τὸ «Ταξίδι». Ὁ πρῶτος
λόγος πὼς ἔπρεπε νὰ γίνῃ κάποια ἀρ-
χή καί ὁ δεύτερος εἶναι λόγος ἱστο-
ρικός. Νὰ τί λέγει ὁ ἴδιος στὸ γράμ-
μα του: «Ἐκεῖνο πού μ' ἐπέισε νὰ
γράψω αὐτὸ τὸ βιβλίον, παρ' ὅλο τὸ
κῆθος τῆς ἀντίρρησής σας, στὴν ὁποία
ὄχι μόνον σκέφτηκα, στὴν ὁποία σκέφτο-
μαι πάντα, ἦτανε οἱ δὺό παρακάτω
ἀρχαί. Ἡ πρώτη εἶναι πὼς πρέπει νὰ
γίνῃ κανεὶς μιὰ ἀρχή. Ἡ γλῶσσα
πρὸ μᾶς σταματᾷ σήμερα δὲ θὰ μᾶς
ἐκνεύσῃ πιά αὔριο. Ξεκινώντας ἀπ'
τῆς ἀποψη, νομίζω πὼς ἔδειξε
μὲν μόνον θάρρος, μὰ αὐταπάρνηση,
ἐκνεύσοντας σ' αὐτὸ τὸ μικρὸ βιβλίον
ἵνα νὰ τὴν ἔλεγα μέσα μου: ἡ καλ-
πυρολογικὴ μεριά πού μπορεῖ νὰ ὑπάρ-
κῃ μέσα, θὰ περάσῃ ὀλοτέλα ἀπαρα-
ρητή. Ὑποτασσόμενον σ' αὐτὸ τὸ
πρόβλημα ἀπὸ πρωτίτερα. Δὲ θὰ παρα-
ρηθῆσουν μέσα οὔτε τίς ἰδέες οὔτε
οἱ αἰσθητά: δὲ θὰ ξαφνιστοῦν
ἐκνεύσῃ μόνον ἀπὸ τὴ φόρμα πού θὰ

ντυθοῦν αὐτὲς οἱ ἰδέες καί αὐτὰ τὰ
αἰσθητά. Ἡ ὕλική μεριά, γιὰ νὰ
ποῦμε ἔτσι, μόνη θὰ τραυλίσῃ τὴν
προσοχή. Δὲν τὸ στοχάσθηκα λοιπὸν
αὐτὸ τὸ δοκίμιον παρὰ σὰν ἀπλή προε-
τοιμασία; Γι' αὐτὸ ριψοκινδύνεψα νὰ
τὸ δοκιμάσω».

Καί παρακάτω ὁ Ψυχάρης ξαναλέ-
γει πὼς δοκίμασε νὰ σιγουρίσῃ τὸ ἔδα-
φος, γιατί ἔχει τὴν ἐνδόμυχη πεποίθη-
ση, τὴν βαθιὰ, τὴν ἀξερριζώτη πὼς ἡ
γλῶσσα τῶν δασκόλων—ὅπως ἔλεγε
τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Κόντου—δὲ θὰ θρι-
αμβέψῃ ποτέ. Ἐκεῖνο πού θὰ μπο-
ρῆσῃ νὰ κἀνῃ ἡ γλῶσσα αὐτῶν τῶν
κυρίων θὰ εἶναι νὰ φέρῃ σ' ἓνα νόθον
ἀνακάτωμα. Κι' ἔτσι ἀναφέρει πὼς
ἄρπαξε τ' αὐτὸ τοῦ ἀπὸ ἓνα γκαρσονί
ἐνὸς καφενεῖου τὴν προστακτικὴ ἀο-
ρίστου *ἡτοίμασε* καί ἄλλα ἀπ' ἄλλους
π.χ. *ζουμός* (1) καί *ἐνάγος* (ἀντὶ ἐνάγων),
ἐνῶ ἡ κανονικὴ του μορφή στὴ δημο-
τικὴ εἶναι *ἐνάγοντας*. Ἀναγνωρίζει πὼς
εἶναι καί λίγο σχολαστικὸς κατὰ τὸ
δικὸ του τρόπο, γιατί νοιώθει τὸν ἑαυ-
τό του «γραμματικὸ πολὺ πεισματάρη».
Ἐνα *ν* μπροστὰ σ' ἓνα *θ*, εἶναι συνδυ-
ασμὸς *θφ* ἢ *φχ*, μιὰ ὀνομαστικὴ *πόλις*,
ἓνα *μ* μπροστὰ ἀπὸ *β*, τοῦ καθονταί
στὸ στομάχι.

Ὁ πρῶτος αὐτὸς λόγος τοῦ Ψυχάρη,
δηλαδή «πὼς ἔπρεπε νὰ γίνῃ κά-
ποια ἀρχή», δὲν μᾶς ἱκανοποιεῖ τόσο
περνᾷ ξωπέτοσα ἀπ' ἐπάνω μας χωρὶς
νὰ μᾶς συγκινήσῃ βαθιά: ὁ νοῦς μας
ἄθελα πάει στὴν ἀμετρὴ φιλοδοξία τοῦ
Ψυχάρη νὰ κἀνῃ κάτι, πού μὲ τὸ ἀ-
προσδόκητον φανέρωμά του σ' ἐκείνη
τὴν ἐποχὴ νὰ κινήσῃ θορυβοῦν κι' ἔτσι

1) Τὴν περίπτωσιν τοῦ ζουμός τὴν ἔχει καί
στὸ «Ταξίδι» του, στὸ τελευταῖον κεφάλαιον
πού ἐπιγράφεται: Ἑλληνικὸς στρατός:
«Ἐτοι μᾶς ἔβαλαν νὰ λέμε ζωμός, ἀντὶς ζου-
μί κι' ἄλλα τέτοια πολλά. Τὶ κατώρθωσαν;
Ὁ λαὸς μπερδέβει τὰ δὺό μαζί, μήτε ζουμί
ἔχει πιά νὰ σὲ πῆ, μήτε μπορεῖ νὰ καταπῆ
ἓνα ζωμός, πού εἶναι ἀνώμαλον στὴ γλῶσσα
μας σήμερα, καί στὸ βγάζει ζουμός, κάπου
καί ζωμί. Ἡ καθαρέβουσα εἶναι καταστροφὴ
καί χαμός τῆς ἀρχαίας καί τῆς νέας».

σύτὸς νὰ πάρη τὴ δόξα τῆς ἀρχῆς. Ἐδῶ ξανακοῦμε σὰ σὲ μακρυνὸ ἀντίλαλο τὰ λόγια ποῦ εἶπε ὁ ἴδιος κάπου πῶς διψᾷ «γιὰ δόξα καὶ γροθιές».

Ἐξακολουθώντας ὁ Ψυχάρης στὸ γράμμα του γράφει πῶς δὲ μπορεῖ νὰ θριαμβέψη ἢ γλώσσα τῶν «δασκάλων», γιατί λόγοι ἱστορικοὶ ἀντιστέκονται σ' αὐτὸν τὸν θρίαμβο μ' ἓνα τρόπο ἀπόλυτο. Ἔτσι ἐρχόμαστε στὸ δεύτερο λόγο του. «Ἡ δεύτερη αἰτία ἦταν, ἂν μπορῶ νὰ πῶ, μιᾶς μορφῆς ἱστορικῆς. Οἱ λέξεις ποῦ σήμερα στὰ γαλλικὰ μᾶς φαίνονται οἱ πιὸ συνηθισμένες, οἱ πιὸ γνωστὲς, οἱ πιὸ ἀπλές, οἱ πιὸ φυσικὲς, ἦταν στὴν ἐμφάνισή τους θορυβώδεις νεωτερισμοί. Πέφτανε ἀμέσως κάτω ἀπ' τὸ χτύπημα τῆς κριτικῆς σας». Καὶ ἀναφέρει γιὰ παράδειγμα τὴ λέξη *solicitude*, ποῦ ἔχει πάρει στὰ γαλλικὰ μιὰ χαριτωμένη ἀπόχρωση καὶ ποῦ κατὰ τὸν 17ο αἰῶνα αὐτὴ ἢ λέξη καὶ τόσες ἄλλες φαίνονταν τερατουργήματα, γιατί «ἡ ἔκφραση δὲν εἶχε γίνει ἰσοδύναμη μὲ τὴν ἰδέα», Τὸ παράδειγμα αὐτὸ τῆς γαλλικῆς γλώσσας ἀποφάσισε ὁ Ψυχάρης ν' ἀκολουθήσῃ, ἂν καὶ ἀπὸ πολὺ μακριά. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο παρουσίασε τὴν ἀναγκαῖα λέξη, δανεισμένη ἀπὸ τὴν ἀρχαία γλώσσα μὲ τὴ νέα μορφή, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα ὄρων ὅπως τὸ *solicitude* κλπ. Αὐτοὺς τοὺς νεωτερισμοὺς τοὺς ἀποκαλεῖ «νεωτερισμοὺς τῆς στιγμῆς».

Κι' ὁ δεύτερος λόγος δὲ μᾶς ἱκανοποιεῖ. Ἐδῶ ἔχουμε τὸν ἐπιστήμονα,

ποῦ καταλήγει στὸ δημοτικισμό ἔχοντας ὑπ' ὄψη τὶ ἀποτελέσματα φέρανε σ' ἄλλες χῶρες γλωσσικὰ φαινόμενα ὅμοια μὲ τὰ δικά μας, δηλαδή τὸν ἄνθρωπο ποῦ πιστεύει σὲ κάτι βασιζόμενος στὴν ἱστορία τῆς γλώσσας καὶ στὴ γλωσσολογία. Ὁ δεύτερος αὐτὸς λόγος εἶναι ἐκεῖνος, ποῦ ἔκανε περισσότερο καὶ τὸν Ροῖδη νὰ εἶναι ὁπαδὸς τοῦ δημοτικισμοῦ. Αὐτὸ φαίνεται καθαρὰ κι' ἀπὸ τὰ «Εἶδωλά» του, ποῦ εἶναι καταφορτωμένα ἀπὸ γλωσσικὲς γνώσεις. Μὴ ξεχνοῦμε πῶς ἡ γλωσσολογία γιὰ πρώτη φορὰ τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη ἰδίως μὲ τὸν Χατζιδάκι—ἔγινε ἀρκετὰ γνωστὴ στὴν Ἑλλάδα.

Ἔτσι οἱ λόγοι, ποῦ προβάλλει ὁ Ψυχάρης, ἀποδείχνονται ὀλοτέλα ἐξωτερικοί. Θὰ περιμέναμε κοντὰ σ' αὐτοὺς τοὺς λόγους καὶ ἄλλον καθαρὰ ἐσωτερικὸ λόγο, ποῦ θὰ εἶχε τὴν πηγὴ του σ' αὐτὸ τὸ εἶναι τοῦ Ψυχάρη καὶ στὸν ὅποιο οἱ ἄλλοι θὰ ἦταν σὰν ἓνα ἐπισφράγισμα. Δὲν μποροῦμε βέβαια νὰ ποῦμε πῶς δὲν ὑπάρχει στὸ ἔργο τοῦ Ψυχάρη μιὰ πηγαία κι' ἐσωτερικὴ πίστη στὴ ζωντανὴ γλώσσα. Ὅμως αὐτὴ δὲν τοῦ ἔγινε τόσο συνειδητὴ καὶ κυρίαρχη στὸ πνεῦμα του, ὥστε νὰ μπεῖ σὰν κάτι πρωταρχικὸ στὴ θέσῃ τῶν δυὸ παραπάνω λόγων. Ἡ καλύτερα ὁ ἐγωῖσμός του ἦταν τόσο μεγάλος ποῦ μεταμόρφωσε τὴν ἐσωτερικὴ αὐτὴ κίνηση τῆς ψυχῆς του σὲ μιὰ δρᾶση πολιτικάντη τῆς ἐποχῆς του.

(ἔχει συνέχεια)

Α. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΓΝΩΜΙΚΑ *

1. «*Ἐπλεσες, πικιάσ' τήν γῆν νά ση-
παιωστεις*».

Τό γνωμικό αὐτό ἔχει τήν ἐπόμενη
ἰσωννοια: α) Ἀπέτυχες στό ἐμπόριο ἢ
ἄλλες σου ἐργασίες; πάρε τή γεωρ-
γία ἐπίσημα ἐπάγγελμα καί θ' ἀναλάβεις. β)
Ἐπέτυχες ἠθικά ἢ οἰκονομικά; ἐργά-
σθησθαι τή γῆ γιά νά ξεχάσεις καί νά
καταλυτερέψεις τή θέση σου.

2.—*Σιυφιτούς σαράντα, στεκάμενο
κεριαγκόναν*, ἀπάντησε τὸ περβόλι ὅταν
ἰσώθησεν ὁ ῥώτησαν πόσους μπορεῖ νά συντη-
ρήσει. Δηλαδή, μπορεῖ νά συντηρήσει
ἰσῶν 40 ἀνθρώπους, φτάνει νά σκύψουν
ἰσῶν νά τὸ ἐργαστοῦν, μὰ οὔτε ἓνα πού
θὰ εἶναι θὰ μπορεῖ νά τὸ καλλιεργήσει.

3.—*Τὸ περβόλιν θέλει ἀθθρωπο-
ματαιπούρην*»

Ἐχει τήν ἴδια σημασία μέ τὸ προη-
γουμένο γνωμικό.

4.—*Ὅποιος κοπρίζει κερτίζει, ὁ-
δοποιος κλαδέβκει δυναμώνει*».

Λέγεται γιά τήν ἐλιά καί τὸ ἀμπέ-
λι συνήθως. Ἐκεῖνος, δηλαδή, πού λι-
παίνει μέ κόπρι τὰ δέντρα του, κερ-
τίζει γιὰ τὴν ἐξασφαλίζει καλὸς ἐσοδεῖς
ἰσῶν καί κείνος πού κλαδεύει, δυναμώνει
ἰσῶν τὰ δέντρα του μ' ἓνα καλὸ κλάδεμα,
ἰσῶν γιὰ τὴν ἐξασφαλίζει καί τὸ ἀμπέ-
λι. Τὸ νά μὴ κοπρίσει ἓνας τὸ ἀμπέ-
λι οὐστὶς δὲν εἶναι καί τόσο κακό, ὅσο τὸ
ἰσῶν νά ἀφήνει τὰ ζῶα νά τρών τὰ φύλλα
οὐστὶς ἀμπελιοῦ.

5.—*Κόπριμ μὲμ μοῦ βάλεις, τζιαὶ
κροφύλλα μὲμ μοῦ πάρεις*. εἶπε τὸ ἀμπέ-
λι. Τὸ νά μὴ κοπρίσει ἓνας τὸ ἀμπέ-
λι οὐστὶς δὲν εἶναι καί τόσο κακό, ὅσο τὸ
ἰσῶν νά ἀφήνει τὰ ζῶα νά τρών τὰ φύλλα
οὐστὶς ἀμπελιοῦ.

* Σημ. «Κυπρ. Γρ.» — Τὰ «Γεωργικά
ἰσῶν Γνωμικά» πού δημοσιεύουμε πῶς κάτω «εἶναι
ἀποσπασμένα ἀπ' ὅλη τὴν Κύπρο», ὅπως μᾶς ση-
μαειώνει ὁ κ. Α. Πανάρετος, «μὰ κυρίως ἀπὸ
τὴν Πάφο καί Μεσαρῶν ἀπ' ὅ,τι ὁμῶς εἰσῶν
ἰσῶν λέγονται παντοῦ, ἂν ὅχι ὅλα, τὰ περισσότερα».

6.—*Τὸ νερόν τοῦ Ὀχτώβρη ἄμ μπο-
ρέεις βάρ' το μέσ' τήμ πόσαν*.

Ἄν εἶναι δυνατὸ, βάλε μέσα σέ
μποτλία τὸ νερὸ τοῦ Ὀχτώβρη. Γιατί
τὰ πρωτοβρόχια ἔχουν πάντα μεγαλή
σημασία γιά τὴ γεωργία καί εἰδικά
γιά τὰ δέντρα.

7.—*Τὸν Νιόβρην ὅπως τὸ βρεις*».

Ὁ Νοέβρης θεωρεῖται ἡ καλύτερη
ἐποχὴ γιά σπορὰ δημητριακῶν. Ἄν,
λοιπὸν, μέχρι τοῦ Νοέβρη δὲν ἔσπειρες
φρόντισε ὅπως—ὅπως νά σπείρεις γιὰ-
τί ὕστερ' ἀπὸ τὸ μῆνα αὐτὸ ἡ σπορὰ
θὰ εἶναι ὄψιμη καί δὲ θὰ ἔχει καί
τόσες ἐλπίδες ἐπιτυχίας.

8.—*Ὁ ρεσπέρης ἔκαθεν νά φά,
τζι' ὄψιμισεν ὁ σπόρος*».

ἔκαθεν ὁ γεωργὸς νά φάει κ' ἡ
σπορὰ του γίνηκε ὄψιμη. Λέγεται γιά
τὸν «ὄρκον» τοῦ χωραφιοῦ πού μπορεῖ
νά χαθεῖ ἀπὸ ἐξάτμιση, ἂν ὁ γεωρ-
γὸς ἀναβάλλει, καί λίγο μόνο, τὴ σπο-
ρὰ. «Ὀρκος» ὁ=ἡ κατάστασις τοῦ
χωραφιοῦ πού οὔτε βρεγμένο οὔτε
στεγνὸ εἶναι, ἀλλὰ βρίσκειται στήν
ταιριαστὴ γιά τὴ σπορὰ στιγμή.

9.—*Ἐμπην ὁ Δετζιέβρης, δίκαιος
π' ὄσπειρεν*».

Τὸ «δίκαιος» ἐδῶ ἔχει τὴ σημασία
τοῦ «εὐτυχής», «καλορίζικος». Ἡ κά-
πως πρῶιμη σπορὰ εἶναι πῶς ἐξασφα-
λισμένη, ἐπειδὴ εἶναι πάντα ἀβέβαιες
οἱ βροχές τοῦ Μάρτη ἢ Ἀπρίλη. Μιὰ
πρῶιμη σπορὰ, κι ἂν ἀκόμη ὁ Μάρ-
της ἢ ὁ Ἀπρίλης δὲ βρέξει, θὰ δώσει
περισσότερα παρά μιὰ ὄψιμη σπορὰ.

10.—*Τὸ πρῶμον ἐνι πρῶθυμον τζιαὶ
τ' ὄψιμον μὲ τὸν τζιαϊρόν*».

Πρῶιμη σπορὰ ἔχει μεγάλες πιθα-
νότητες ἐπιτυχίας, ἐνῶ ἡ ὄψιμη σπορὰ
ἐξαρτᾶται πολὺ ἀπὸ τίς τόσο σπάνιες
ὄψιμες βροχές.

11—«*Νιάζμαν τοῦ Γεν. ἀρη, διόλιζ-
μαν τοῦ Μάρτη τζιαί ἀπορω πῶς ἀστό-
σησεν*».

Ὁ γεωργὸς ἀπορεῖ πῶς ἀπέτυχε τὸ σπαρτό του, ἀφοῦ καλλιέργησε τὸ χωράφι στὴν πιὸ κατάλληλη ἐποχὴ, πού, ἔπως λέει τὸ γνωμικὸ αὐτό, γιὰ τὸ νιάσμα (=πρῶτο ὄργωμα) εἶναι ὁ Γενάρης καὶ γιὰ τὸ διόλισμα (=δεύτερο ὄργωμα) εἶναι ὁ Μάρτης.

12. «*Ὁ ρεσ'πέρης ὁ καλός, τὸν Γεν-
νάρην ξιχωρίζε*».

Γιατὶ τότε φαίνεται τὸ κατὰ πόσο ἐνὰ χωράφι καλλιεργήθηκε, λιπάνθηκε καὶ σπάρθηκε καλὰ μὲ σιτηρά: ἀπὸ τὴν κατάσταση πού τὸ σπαρτό θὰ παρυσιάσει τὸ Γενάρη*.

13—«*Ὁ ρεσ'πέρης ἐπῆεν τὸν Γεννάρην τζι' εἶ(δ)εν τὰ σπερμένα του τζι' ἐχωρίστην τὴν γεναικαν. Ἐπῆεν τὸμ Μάρτην, τζι' ἐπῆρεν ἄλλημ μιὰν*».

Ὁ γεωργὸς πῆγε κ' εἶδε τὰ σπαρμένα του τὸ Γενάρη, καὶ χωρίστηκε τῇ γυναίκα του, γιατί ὅπως τὰ εἶδε τὰ χωράφια του νόμισε πῶς εἶναι ἀδύνατο νὰ τοῦ δώσουνε πολλὰ εἰσοδήματα γιὰ νὰ ζήσει σπίτι. Πῆγε ὁμως τὸ Μάρτη καὶ τὰ εἶδε καὶ πῆρε ἀκόμα μιὰ γυναίκα γιατί τότε κατάλαβε πῶς θὰ ἔχει πλοῦσια σοδεῖα. Ἡ κρίσιμη, δηλαδή, ἐποχὴ γιὰ τὰ σπαρτά δὲν εἶναι ὁ Γενάρης ἀλλὰ ὁ Μάρτης. Ἄν ὁ Μάρτης εἶναι εὐνοϊκός, δὲν ἔχει καὶ τόση σημασία ἂν δὲν ἦτανε ὁ Γενάρης.

14—«*Θέλεις νὰ πλήξεις, νὰ χαρεῖς, ἔλα τὸμ Μὰν τζιαί δὲ με*», λέγει τὸ σιτάρι στὸ γεωργό, γιατί τὸ Μᾶη φαίνεται ἂν τὸ σιτάρι εἶναι πιτυχεμένο ἢ ὄχι.

* Σημ. «Κυπρ. Γρ.» — Νομίζουμε πῶς ὀρθότερη ἐρμηνεῖα τοῦ γνωμικοῦ αὐτοῦ εἶναι ἡ ἐπόμενη: Ξεχωρίζε τὸ Γενάρη ὁ καλὸς γεωργὸς γιατί ἔχει καὶ τρώει τότε, καὶ γενικὰ κατὰ τὸ χειμῶνα, ἀπὸ δικά του προϊόντα. Τὸ ὅτι δὲν ἔχει καὶ μεγάλη σημασία ἡ κατάσταση τῶν σπαρτῶν κατὰ τὸ Γενάρη, τὸ δείχνει καὶ τὸ ἐπόμενο γνωμικὸ ἀρ. 13.

15—«*Ἐκαμεμ πού τὸ πωρνὸζ ζω-
νάρην, ζέξε βούρα στὸ ζευκάρην, ἔκα-
μεδ δελίλις ζωνάρην ἔμπα μὲς τ' ἀσιε-
ρωνάρην*».

Ἀπὸ παρατήρηση τῶν γεωργῶν, ὁ καιρὸς θὰ εἶναι καλοκαιριὰ ἂν φανεῖ κάπου τὸ πρῶτ' οὐράνιο τόξο μὰ ἂν τὸ οὐράνιο τόξο φανεῖ τὸ ἀπόγεμα, τότε ἐπακολουθοῦν βροχὲς πολλὲς σὲ σημεῖο πού νὰ τρυπώσει καὶ κανένας μέσα στὸν ἀχερώνα «ἀσιερωνάρην τὸ» = ἀχερώνας.

16. «*Πωρνὸν εἰς τὸ χωράφιν τζι' ἀ-
νώρας εἰς τὸ σπίτιν*».

Εἶναι γνωμικὸ πού εὐτυχῶς καὶ σήμερα ἀκόμη ἀκολουθεῖται ἀπὸ τοὺς γεωργούς μας. Πρῶτ' πρῶτ' στὴν ἐργασία κ' ἐνωρίς τὸ βράδυ στὸ σπίτι.

17—«*Ἄμα φυσᾶ βορκὰς τζιαί βρέ-
σειε πούλιννε σιτάρην τζιαί γόραζε
βούδκια*».

Ὁ βοριάς εἶναι γνωστὸ πῶς σκορπᾶ τίς βροχὲς, καὶ ὅταν φυσᾶ τέτοιος ἀέρας, σπανιώτατα βρέχει ἢ καὶ κάθ' ὅλου δὲ βρέχει. Μὰ σὰν τύχει μὲ τέτοιον ἀέρα νὰ βρέχει, σημαίνει πῶς θὰ εἶναι πολυομβρία, γι' αὐτὸ καὶ ἡ συμβουλὴ τῆς ἀγορᾶς ζῶων, γιατί μὲ τέτοια ἀφθονία βροχῶν θὰ ὑπάρξει μπόλικη χορτονομῆ γιὰ τὰ ζῶα.*

18.—«*Ἄρκα πωρνῆ, καλὴ μέρα*».

Ὅταν ὁ καιρὸς τὸ πρῶτ' εἶναι (ἄγριος) ἄσχημος, τὸ ὑπόλοιπο τῆς ἡμέρας εἶναι εὐδιο.

19.—«*Ἄν ἔσιεις παιδικιὰ ἀναρκό-
σπερνε, ἂν ἔσιεις χτηνὰ πυκνόσπερνε*».

Τὸ πυκνοσπαρμένο χωράφι παράγει μόνον χόρτο καὶ ἄχερο μπόλικο ὄχι ὁμως καὶ σπόρο.

* ΣΗΜ. «Κυπρ. Γρ.»—Ἴσως ὁμως δίνεται ἡ συμβουλὴ ν' ἀγοράσει βόδια ὁ γεωργὸς καὶ γιατί θὰ χρειαστοῦνε πολὺ περισσότερο στὴν περίπτωση αὐτῇ γιὰ τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς. Γιατὶ βέβαια ἄμα ποτιστοῦνε τὰ χωράφια στὴν πολυομβρία, θὰ θέλει κάθε γεωργὸς νὰ τὰ καλλιεργήσει ὄλα καὶ γι' αὐτὸ θὰ χρειαστοῦν πολλὰ βόδια.

20.—*«Ἀνάγκον κουσιλν, κρυφὸν ἀμπάριν».*

Ἡ ἄραιή σπορά ἔχει μεγαλύτερη ἀποδόση· καὶ γι' αὐτὸ κείνος ποῦ σπέρνει ἄραιά, πρέπει νὰ ἔχει κρυφὴ ἀποθρήνη γιὰ νὰ μὴ βασκανεுτεῖ ἀπὸ τὴν ἄνευγάλη παραγωγή ποῦ θὰ κάμει.

21.—*«Νιατὸν τζιαὶ δίοιογ καλὸν τζιαὶ σπόρον ὅπως λάχει».*

Ἡ μεγαλύτερη δηλαδὴ σημασία στὴν ἐπιτυχία τῶν δημοτριακῶν δὲν τὴν ἔχει ὁ τρόπος τῆς σπορᾶς, ἀλλὰ ἡ πρώτη καὶ βαθειὰ καλλιέργεια τοῦ χωράφιου («ὁ νιατὸς» ἢ τὸ «νιάζμαν») καὶ ἡ εὐδεύτερη, πρὶ ἐπιτόλαι καλλιέργεια («τὸ διόλιζμαν» ἢ «ὁ δίοιος»).
22.—*«Νιάζε τζιαὶ διόλιζε τζιαὶ πάντα πάντα νιόλι ε».*

«Νιολίζω»=ἐκχερσώνω, καλλιερῶ ἀπὸ ἀπὸ πρῶτη φορὰ χωράφι ποῦ παρέμεινε γιὰ πολλὰ χρόνια ἀκαλλιεργητὸ καὶ ποῦ γιὰ πρώτη φορὰ καλλιερῆται («ξερονιάζω»). Τὸ γνωμικὸ συμβουλεύει πῶς πρέπει νὰ ὀργώνεται καλὰ τὸ χωράφι πρὶ σπαρεῖ, μάλιστα ἂν τύχει νὰ ἦτανε χέρσο πρωτύτερα.
23.—*«Νιάσ' με, διόλισ' με καλά, ἀνάκοψ' με ἀνάκοψέ με ἀνάκοψ' τζιαὶ σπειρε με φτανά-φτανά νὰ σοῦ γεμώσω ἀμπάρικ».*

Ἡ ἀνάκοψη λέγει τὸ χωράφι στὸ γεωργό. «Ἀνάκοψω»=καλλιέργησε ἀνάκοψά· «Ἀνάκοψομαν» τὸ, εἶναι σταυρωτὴ καλλιέργεια, καλλιέργεια δηλαδὴ ποῦ ἐπακολουθεῖ τὸ νιάσμα ἢ τὸ διόλισμα μὲ πρὶ ἀνάκοψα ἀύλακιές ποῦ γίνονται σταυρωτὰ πρὸς τὴ γραμμὴ τῶν ἀύλακίων τοῦ νιατοῦ καὶ τοῦ διολίσματος. «Φτανά-φτανά»=ἐπιτόλαια, ὄχι πολὺ βαθειά.
24.—*«Συμβουλὴ πολὺτιμη γιὰ τὴ σωστὴ καλλιέργεια τῆς γῆς».*
24.—*Χωράφιγ καλοκάρωτον, σιτάρην κολογιώρηκον».*

Χωράφι παρθένο καὶ γι' αὐτὸ δύσκολα καλλιεργούμενο, ποῦ εἶναι βέβαια ἀπλοῦσιο σὲ θρεπτικὲς γιὰ τὰ φυτὰ τροφές, ἀποδίδει καλὴ παραγωγή σιταριοῦ.
25.—*«Σπάσε ὄχτον, νὰ φᾶς ἀτζιάν».*

Τὸ γνωμικὸ αὐτὸ ἔχει δυὸ σημασίες. Ἡ μία: Δούλεψε ἂν θές νὰ φᾶς. Ἡ

ἄλλη: Καλλιέργησε καλὰ τὸ χωράφι σου, ἂν θές νὰ ἔχεις καλὴ παραγωγή. Ὁ ὄχτος ἐνός χωραφιοῦ ἐπειδὴ ποτὲ δὲν καλλιεργεῖται, ἔχει χῶμα σφιχτὸ καὶ χρειάζεται κάποιον κόπο γιὰ νὰ καλλιεργηθεῖ. Ἐπίσης ὁ ὄχτος εἶναι πάντα πλουσιώτερος σὲ φυτικὲς τροφές, καὶ γι' αὐτὸ σὺν καλλιεργηθεῖ καὶ σπαρεῖ, ἔχει μεγαλύτερη ἀπόδοση παρὰ τὸ ὑπόλοιπο χωράφι. Ἐνα χωράφι ἀκαλλιεργητὸ ἢ ἄσχημα καὶ ξέβραθα καλλιερῆμένο μπορεῖ κι' αὐτὸ νὰ περιέχει κάμποσες θρεπτικὲς γιὰ τὰ φυτὰ τροφές, ποῦ γίνονται ὁμῶς τέτοιες ὅταν καλὰ καὶ βαθειὰ καλλιεργηθεῖ—πράμα ποῦ χρειάζεται βέβαια κόπο. «Ἀτζιάν» εἶναι ἡ ἄκρη τοῦ ψωμοῦ, τὸ πρῶτο κομμάτι ποῦ παίρνομε ὅταν κόψουμε τὸ ψωμί. Λένε γιὰ τὴν ἀτζιάν πῶς ὅποιος τὴν ἀγαπᾷ καὶ συνηθίζει νὰ τὴν τρώει, θὰ πάρει καὶ παπᾶ κόρη.

26.—*«Τὸ πότιμον ἐν ἔτοιμον, τὸ δίοιογ ἐγ γλήρογ, τὸ νιάμαν οὖλογ κλάμαν».*

Τὸ πότιμο χωράφι εἶναι σχεδὸν ἔτοιμο στὴν καλλιέργεια, γιὰτὶ γιὰ νὰ εἶναι πότιμο θὰ πεί πῶς καλλιεργήθηκε μὲ κάποια σκαλιστικὴ καλλιέργεια. Τὸ δίοιογ εἶναι γρήγορο, γιὰτὶ σ' αὐτὸ προηγήθηκε ἄλλη καλλιέργεια. Μὰ τὸ νιάμα εἶναι κλάμα, γιὰτὶ εἶναι ἡ πρώτη ἀροτρίαση ποῦ γίνεται καὶ τὸ χῶμα εἶναι πάντα σφιχτὸ καὶ δύσκολο στὴν καλλιέργεια.

27.—*«Νιάσε τζιαὶ διόλισε τζι' ἂν ἢμπορεῖς τρεῖλισε».*

Θαυμασία συμβουλὴ ποῦ σημαίνει πῶς πρέπει πάντα καλὰ νὰ καλλιεργεῖς τὸ χωράφι σου.

28.—*«Γελάς τῆς γῆς κρυφά, γελά σου τζεινλη φανερά».*

Ἄν ψευτοκαλλιεργᾷς τὰ χωράφια σου καὶ νομίζεις πῶς μὲ μιὰ τέτοια καλλιέργεια ἢ γῆ θὰ σοῦ ἀποδώσει, ἀπατάσαι· καὶ γρήγορα τ' ἀποτελέσματα τῆς τέτοιας ἐλαττωματικῆς σου καλλιέργειας θὰ σὲ πείσουν γιὰ τὴν ἀπάτη σου.

29.—“*Αγ κουππάσεις τζιαί γιωρκή-
σεις τοῦ παιδιου σου μὲν τὸ πῆς*».

Ἄν σπεῖρεις σὲ χωράφι τελείως ἀκαλλιέργητό καὶ ἀπροετοίμαστο γιὰ σπορά καὶ κατὰ τύχη εὐδοκιμήσει, αὐτὸ νὰ μὴ τὸ ἀναφέρεις στὸ παιδί σου γιὰ τὶ πιθανὸ νὰ θελήσει νὰ σὲ μιμηθεῖ καὶ θ' ἀποτύχει. «Κουππάζω»—σπέρνω ἓνα χωράφι μὲ σιτηρὰ χωρὶς στὸ χωράφι αὐτὸ νὰ γίνει καμμιά καλλιέργεια.

30.—“*Κουππάζματα - ξηππάζματα*».

Σπορά στὰ «κουππαστὰ», σὲ χωράφι ὀλότελα ἀκαλλιέργητο, κανένα καλὸ ἀποτέλεσμα δὲν ἔχει. Ἡ γῆ δὲν τὴ νιώθει αὐτὴ τὴ σπορά εἶναι σὰ νὰ τὴν τρομάζουμε λιγάκι. Ἡ σπορὰς χωρὶς καμιά προκαταρχτική καλλιέργεια ἢ ἐπιτυχία τῆς θὰ εἶναι μιὰ ἐκπληξη, «ξύππασμα», παρὰ κάτι ποὺ μπορεῖ ν' ἀναμένεται μὲ κάποια θετικότητα.

31.—“*Ὀπκοῖος ππέσει μὲ κοιζιάνα-
ρην τζι' ὀπκοῖος κωνιάλασ σπειρει,
χάννει τὸσ σπόρον του*».

«καυκάλλα ἢ»—πολὺ ξέβαθο καὶ πετρώδικο ἔδαφος, ἄγονο ὅπως ἄγωνα εἶναι καὶ μιὰ γριά.

32.—“*Τὰ παιδικά σου συνάμενα
τζι' ἢ σπορά σου σκορπιστή*».

Ἐπειδὴ ὑπάρχει πάντα πιθανότητα ἀποτυχίας τῶν σπαρτῶν σὲ ὀρισμένες περιοχές, γι αὐτὸ γιὰ τὸ γεωργὸ εἶναι πάντα καλύτερα τὴ σπορά του νὰ τὴν ἔχει σκορπιστὴ σὲ διάφορες περιοχές, ὥστε, ἂν στὴ μιὰ περιοχὴ ἀποτύχει, νὰ ἐλπίζει πᾶς κάτι θὰ πάρει ἀπὸ τὶς ἄλλες περιοχές.

33.—“*Σιτάριν, πῶσ σὲ γιωρκησεν,
πῶσ σ' ἔβαλεσ σι' ἀμπάριν, τζιαί πῶσ
σὲ σιερομάλαξεν, ποιτέ του ἐν ἐχάρην*».

Στὴν παλιὰ ἐποχὴ ποὺ εἰσαγωγή σιταριοῦ κι ἀλεύρου σὲ χρόνια ἀστοχίας ἦταν ἀδύνατη, καὶ ποὺ βέβαια καὶ τὸ χρῆμα γιὰ τὴν ἀγορά του ἦταν δύσκολο νὰ ἐξευρεθεῖ, ὁ γεωργὸς ποὺ δὲν ἔκανε σιτάρη ἦταν ὁ ἀνθρωπος ποὺ δὲ ἔνιωθε ποτέ του χαρά. «Σιερομαλάζω»—μαλάζω μὲ τὸ χέρι μου.

34.—“*Ἄν γιωρκᾶς μαρκαριτάριν,
οὔλα πᾶν εἰς τὸ σιτάριν*».

Ἄπ' αὐτὸ φαίνεται ἡ μέγιστη σημασία ποὺ εἶχε γιὰ τὴν παλιὰ ἐποχὴ τὸ σιτάρη. Κι αὐτὴ ἡ παραγωγή τοῦ μαρκαριταριοῦ δὲν μποροῦσε νὰ παραβληθεῖ μὲ τὴν παραγωγή τοῦ σιταριοῦ.

35.—“*Ἄμα γονατίζει τὸ σπερμένον,
σηκῶννε τὸμ μᾶστρον του*».

Γιὰ νὰ γονατίσει τὸ σπαρτὸ, πρέπει πολὺ νὰ μεγαλώσει καὶ γι αὐτὸ συνήθως ὅταν παρατηριένται σπαρτὰ γονατιστὰ ἢ «ππεσιάρικα», ὅπως τὰ λέν, ἢ παραγωγή εἶναι πάντα καλὴ.

36.—“*Με(γ)άλα βούδκια—με(γ)ἄλον
ἄλετρον—με(γ)ἄλη αὐλατζιά—με(γ)ἄλοσ
σιτάριν*».

Ὅποιοι ἔχει δυνατὰ καὶ μεγάλα ζῶα, μπορεῖ νὰ χρησιμοποιεῖ μεγάλα ἄροτρα μὲ τὰ ὅποια νὰ καλλιεργεῖ βαθειὰ καὶ καλὰ τὰ χωράφια του, ὥστε νὰ ἐξασφαλίζει καλὴ παραγωγή.

37.—“*Ὁ χλωροθέρης ἔφαν τζι' ὁ
ξεροθέρης ἐν ἔφαν*».

Ὅταν τὰ σπαρτὰ παραμείνουν ἀθέριστα στὸ χωράφι γιὰ κάμποσο καιρὸ ὕστερ' ἀπὸ τὴν ὥριμανση τους, κι ὅταν μάλιστα τὰ θεμάτια μείνανε χωρὶς ν' ἄλωνιστοῦν πολὺ καιρὸ στὸ ἄλώνι, διατρέχουν πάντα πολλοὺς κινδύνους εἴτε ἀπὸ τὰ διάφορα ἔντομα εἴτε καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἀκόμη, κ' ἔτσι καταστρέφεται τὸ προϊόν. Γι αὐτὸ κείνος ποὺ θερίζει κάπως ἔγκαιρα τὰ σπαρτὰ του, ἀποφεύγει ὅλους αὐτοὺς τοὺς κινδύνους.

38.—“*Τζιαιρὸν τοῦ θέρου γύρευκε
τζιαί θέρος μεγ γυρευέικς*».

Ἄλλοτε ποὺ ἡ καλλιέργεια τῶν δημητριακῶν ἦταν ὑψιστης οἰκονομικῆς σημασίας γιὰ τὸν τόπο μας, γιὰ τὴν δὲν ὑπῆρχε τότε, ὅπως τώρα, εἰσαγωγή ἀλεύρων ἢ σιταριοῦ, ἀλλὰ περίμεναν ὅλοι μὲ ἀγωνία τὴν ἐποχὴ τοῦ θέρου γιὰ νὰ ἀνανεώσουν τὶς προμήθειές των σὲ ψωμί γιὰ τοὺς ἴδιους καὶ σὲ ἄλλο γιὰ τὰ ζῶα των, τὸ θέρος τὸ καρτεροῦσαν ὅλοι μὲ λαχτάρη ἔστω κι ἂν ἀκόμη ἢ σοδειὰ δὲν φαινότανε

τόσο καλή. Ἐπειτα κατὰ τὴν ἐπο-
 πῶν τοῦ θερισμοῦ κι' αὐτοὶ ἀκόμα οἱ
 ἰσοχωοὶ βρίσκανε λίγο ψωμί νὰ φᾶν
 ὡς μαζεύοντας στάχια ἀπὸ τὰ θερι-
 σμένα χωράφια εἴτε δουλεύοντας ὡς
 ἀπαιτῶντες σὲ γεωργούς πού εἶχανε θέρος,
 εἴτε ὁ καθένας νὰ παρακαλεῖ νὰ φτά-
 σῆναι ἡ ἐποχὴ τοῦ θέρους ἔστω κι ἂν ἄ-
 ριμη ὁ ἴδιος δὲν ἔχει σπαρτὰ δικά του
 ἢ νὰ θερίσει. Τὴν ἐποχὴ λοιπὸν τοῦ
 θερισμοῦ καὶ κείνος πού ἔχει καὶ κείνος
 ἰδίῳ δὲν ἔχει νὰ θερίσει δικά του, βρι-
 σκεῖ ἐργασία καί, κατὰ συνέπεια, ψω-
 μὶν γιὰ νὰ φάει, γι αὐτὸ καὶ ὁ καιρὸς
 τοῦ θέρους ἦτανε σ' ὅλους ἐπιθυμητός.

39. — «*Ἄμα θερίζεις, μὲν φ φήνεις
 κουντουσῶδες πίσω σου, γιὰτὶ σπάζουν
 ἂν νεβρὰ σου*».

Ἡ ἀπὸ αὐτὸ γιὰτὶ θὰ ὑποχρεωθεῖς κατό-
 πλου σκύβοντας νὰ μαζέψεις τὶς ἀφημέ-
 ρους «κουντουσῶδες» (=στάχια) μπορεῖ
 ὡς νὰ ἔχει καὶ τὴν ἔννοια τῆς φτώ-
 ρειας πού θὰ ἐπακολουθήσει ὕστερα
 ἀπὸ παρόμοιες σπατάλες, νὰ χάνεις δη-
 λὰ τὰ στάχια.

40. — «*Πὸ τζιεὶ πὸν ρέσσεις νὰ φο-
 ῖς ὁ Ἰμπουρος*».

Ἡ Συμβουλὴ πρὸς τὸ θεριστὴ, νὰ μὴ
 ἐνθουσιάζη τίποτε στὸ χωράφι, ἀλλὰ νὰ
 ἐπισημαίνει καὶ νὰ μαζεύει ὅλα τὰ στάχια
 εἴτε οὔτε τὸ μυρμηκὶ νὰ βρίσκει ἔστω
 ἓν σπόρο.

41. — «*Ὁ ρεσ'πέρης ἐγ γιοφύρισ στοὺς
 κουντούρους*».

Ὁ γεωργὸς εἶναι τὸ γιοφύρι ὅλων
 τῶν ἄλλων τάξεων.

42. — «*Τὸ ρεσ'πελλίκιν ἐγ καλόν μὰ
 τὸ σιεις τὸ δικός σου*».

Τὸ γεωργικὸ ἐπάγγελμα εἶναι καλὸ
 καὶ κείνο πού τοῦ ἀνήκει ἡ γῆ πού ἐρ-
 τάζεται καὶ πού εἶναι χωρὶς χρέη.

43. — «*Τὸ ρεσ'πελλίκιν ἐθ θέλει ἀ-
 ἰλλίκιν*».

Τὸ γεωργικὸ ἐπάγγελμα δὲν θέλει
 γεθρόπους ὀκνηρούς, ἀγάδες.

44. — «*Ὁ ρεσ'πέρης παίξει κουνάριμ
 τὴν γῆν*».

Ἐπιπραγματικὰ αὐτὸ συμβαίνει, μάλι-
 στα γιὰ τὸν καλλιεργητὴ σιτηρῶν, πού

εἶναι σάμπως νὰ παίξει στὸ χαρτο-
 παίγνιο, γιὰτὶ ποτὲ δὲν εἶναι σίγουρος
 γιὰ τὴ δουλειὰ του, πού ἐξαρτᾶται
 προπάντων ἀπὸ τὸν καιρὸ καὶ ἀπὸ
 ἄλλους ἀβέβαιους παράγοντες.

45. — «*Ὁ ρεσ'πέρης* γιὰ νὰ ἔν καλὸς
 πρέπει νὰ τὸβ βοηθᾷ τζι ὁ τζιαιρός*».

Ὅσο ἐπιμελὴς κι ἂν εἶναι ὁ γεωργὸς
 στὴν καλλιέργεια τῶν χωραφίων του,
 στὴ σπορὰ κ.τ.λ., γιὰ νὰ μπορέσει νὰ
 ἐπιτύχει στὴν ἐργασίᾳ του πρέπει ὁ
 καιρὸς νὰ τὸνε βοηθήσει, δηλαδὴ νὰ
 βρέξει κανονικά, νὰ μὴ παρουσιαστοῦν
 ἀρώστιες στὰ σπαρτὰ του κ. ὁ.

46. — «*Ἀντὰν γιωρκᾶς μέσ σιαίρεσαι,
 τζι' ἀντ' ἀστοχᾶς μὲμ πλήσσεις*».

Μὴ παίρνεις τὰ πράγματα καὶ πολὺ
 κατάκαρδα σὲ μιὰ ἀισιοτυχία σου, κα-
 θὼς ἐπίσης νὰ μὴ πολυχαίρεσαι σὲ μιὰ
 σου ἐπιτυχία. Μάθε νὰ φιλοσοφεῖς στὴ
 ζωὴ.

47. — «*Τὸ ρεσ'πελλίκιν ἐγ γρονιὰ σου
 τζιαι γρονιὰ μου*».

Ἐπάρχει δηλαδὴ κάποτε εὐφορία μὰ
 κι ἀφορία κάποτε. Πότε θὰ γεωργήσει
 μπόλικο ὁ ἕνας καὶ πότε ὁ ἄλλος.

48. — «*Κότζινα νέφην, μαύρη πείνα*».

Συνήθως ὅταν ὑπάρχουν κόκκινα νέ-
 φη στὸν οὐρανὸ, ὁ καιρὸς δὲν βρέχει
 κ' ἐπομένως ἔρχεται ἀστοχία.

49. «*Ἡ πόλλῃ βροσιὴ γυρίζει κουν-
 τούρα*».

Ὅταν εἶναι πολυομβρία, ἡ μεγάλη
 ὑγρασία καταστρέφει τοὺς σπόρους
 τῶν σιτηρῶν, εὐνοεῖ ὅμως πολὺ τὴν
 ἀνάπτυξη τῆς «κουντούρας» (αἶρας, ζι-
 ζανίου). Γι αὐτὸ οἱ γεωργοὶ λέγουν
 πὼς τὸ σιτᾶρι ἢ τὸ κριθᾶρι «ἐγύρισε γ
 κουντούρα».

50. «*Ἡ πολλονερκὰ φέρνει τὴν ἀ-
 στοσιάν*».

Ὅταν ὑπάρχει πολυομβρία, ὑπάρ-
 χει πάντὰ κίνδυνος νὰ προσβληθοῦν

* ΣΗΜ.—Σ' ὅλα τὰ γνωμικὰ ἢ λέξη «ρεσ'-
 πέρης» (=γεωργός), σημαίνει σχεδὸν πάντα
 τὸν καλλιεργητὴ σιτηρῶν, γιὰτὶ ἡ κυριώτερη
 ἀσχολία τοῦ γεωργοῦ τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς εἶ-
 ναι ἡ καλλιέργεια δημητριακῶν.

τὰ σπαρτὰ ἀπὸ «μίρτον» (=σκωρία) κ' ἔτσι ν' ἀστοχήσει ἢ παραγωγή.

«*Παρὰ νηλιοκαμένα κάλλιον νεροπνιμένα*».

Ἡ ξηρασία εἶναι πάντα χειρότερη ἀπὸ τὴν πολυουμβρία, μ' ὄλους τοὺς κινδύνους πὺ μπορεῖ νὰ ἔχει μιὰ πολυουβρία. Γι αὐτὸ λένε πὺς παρὰ καμένα ἀπὸ τὸν ἥλιο τὰ σπαρτὰ, κάλλιο πνιμένα στὸ νερό.

52. «*Ὁ ζευγαλάτης δουλεύει μαύρικα, μὰ τρώει σὰν ἀφέντης*».

Ὁ γεωργὸς μπορεῖ νὰ βασανίζεται στὴ δουλειὰ του, μὰ ζεῖ σὰν κύριος πὺ δὲν ἐξαρτιέται ἀπὸ κανένα. Μπορεῖ ἐπίσης νὰ ἔχει καὶ τὴν ἐπόμενη σημασία: Πάντα τὸν ζευγαλάτη σὰν γυρίζει τὸ ἀπόγεμα σπῖτι, τὸν περιμένει μιὰ ωραία σούπα ἢ κάποιον ἄλλο φαγητὸ πὺ τοῦ ἐτοιμάζει ἢ γυναῖκα του ἢ, ἂν ὁ ζευγαλάτης εἶναι μισθωτὸς, ἢ μαστόρισσα του =κυρά του). Κ' ἔτσι ὁ ζευγαλάτης πὺ ὄλη τὴ μέρα δουλεύει στὸ χωράφι μαύρικα (=σὰ σκλάβος, σκληρὰ), γυρίζοντας σπῖτι τὸν ὑπηρετεῖ ἢ γυναῖκα ἢ κυρά του καὶ τρώει σὰν ἀφέντης.

53. «*Ὁ ζευγαλάτης ἔμ ππασιάς τζι' ὁ βοσκὸς βεζίρης τζεινὸς πὺ τ' ἄσει τζιαὶ τὰ δκνὸ ἔν ἄξιὸς νοικοτζιύρης*».

Ὁ γεωργὸς εἶναι πᾶσὰς κι ὁ βοσκὸς εἶναι βεζίρης· κείνος πὺ εἶναι καὶ γεωργὸς καὶ βοσκὸς αὐτὸς εἶναι ἄξιὸς νοικοκύρης. Δείχεται ἢ μεγάλη ἀξία τοῦ συνδυασμοῦ γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας.

54. «*Ἡ πομισιαρκὰ ἂν ἦται καλὴ, ἐπκιάνναδ δκνὸ ἀθρῶποι μιὰ γ γενάικαν*».

Ἄν ἢ συνεταιριστικὴ ἐκμετάλλευση τῆς γῆς ἦταν καλὸ πράμα, τότε καὶ δυὸ ἄντρες θὰ συμφωνοῦσαν νὰ παντρευτοῦνε μιὰ γυναῖκα. Τὸ γνωμικὸ αὐτὸ καταδικάζει ὀλότελα τὴ συνεταιριστικὴ ἐκμετάλλευση μεταξύ τῶν γεωργῶν. Πιθανώτατα ὅμως τὸ γνωμικὸ αὐτὸ νὰ λεγόταν γιὰ ἐργαλεῖα γεωργικὰ, ὅποτε εἶναι ἀδύνατο διὸ

γεωργοὶ νὰ ἔχουν, ἄς ποῦμε, ἓνα ἄροτρο, γιὰ εἶναι πιθανὸ νὰ τὸ χρειαστοῦν καὶ οἱ δυὸ τὴν ἴδια μέρα. Ἐπίσης, ἐπειδὴ ὁ Κύπριος γεωργὸς ἀνεκαθε δὲν ἀγαποῦσε καὶ πολὺ τὴ συνεργασία μὲ ἄλλους συναδέλφους του, εἴτε γιὰ εἶναι τὸν εἶχε ἐμπιστοσύνη εἴτε καὶ γιὰ εἶναι δὲν ἤθελε νὰ δεσμευτεῖ μὲ ὑποχρεώσεις πὺ ἀπὸ ἔνστιχτο δὲν θὰ τις ἐκτελοῦσε, γι αὐτὸ τὴν «πομισιαρκὰ» τὴν καταδικάζει.

55. «*Τὰ κτηνὰ πὺ δουλεύεις, νὰ τὰ ταΐξεις ὁ ἴδιος*».

Τὰ ζῶα σου πὺ τὰ ἔχεις γιὰ ἐργασία, φρόντιζε νὰ τὰ τρέφεις ἐσὺ ὁ ἴδιος, ὥστε νὰ εἶσαι βέβαιος πὺς τρέφονται καλὰ· γιὰ εἶναι ἂν τὰ ἐμπιστευθεῖς σὲ ξένους, εἶναι πιθανὸ ν' ἀμελήσουν νὰ τὰ θρέψουν ἢ ἀκόμη καὶ νὰ κλέψουν τὴν τροφὴ τους γιὰ νὰ τὴν ἐκμεταλλευθοῦν οἱ ἴδιοι.

56. «*Βοῦσ σελλὰν, τζιαὶ γά(δ)αρον καμπούρη*».

Χαρακτηριστικὸ τοῦ καλοῦ βοδιοῦ εἶναι νὰ ἔχει ράχη πλατεῖα καὶ τοῦ καλοῦ γαδαριοῦ νὰ εἶναι καμπούρικο.

57. «*Τὸ ψηστριν τζιαὶ τὸ κριθάριν κάμνονν τ' ὄμορφον ἀππάριν*».

Τὸ καλὸ ἄλογο χρειάζεται ψήστρισμα καὶ φαγὶ

58. «*Ὡς πὸ' σσει τὸ βυζιν τῆς μάνας, μιαινίσκει τὸ μωρὸν, ἄμα λείπει πεχανίσκει· ἔτσι τζιαὶ τὸ δεντρὸν ἄμα ἔν ἔσει νερὸν*».

Ὅσο καιρὸ ἔχει γάλα τὸ βυζὶ τῆς μάνας, μεγαλώνει τὸ παιδὶ· ἄμα λείπει τὸ γάλα, πεθαίνει τὸ παιδὶ· ἔτσι καὶ τὸ δεντρὸ, ὅσο καιρὸ ποτίζεται, μεγαλώνει, ἄμα λείπει τὸ νερό, ξηραίνεται. Λέγεται γιὰ νὰ καταδειχθεῖ ἢ μεγάλη σημασία πὺ ἔχει τὸ νερό γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῶν δέντρων.

59. «*Δὸς μου στήρ ρίζαν νὰ σοῦ δώσω σὸ γ κορμὸν*».

Λέγει τὸ κουκκὶ στὸ γεωργό. Δπλαδῆ, σκάλισέ με, γιὰ νὰ σοῦ δώσω ἄφθονη καρποφορία.

130. «Σύρε τζιεῖ μὲμ μὲ κουντᾶς, τὸ ὄ,τι κάμεις κάμνω τὸ διπλὸν τζιαῖ κουντᾶς».

εὐχέεται τὸ κουκκὶ στὸ διπλανὸ του ἄδελφου. Δηλαδή, πήγαινε πιὸ ἐκεῖ μὴ ἀποσπράχνεις, κ' ὄ,τι πρόκειται νὰ βιτσισεις, ἐγὼ μόνο μου τὸ κάνω διπλὸν τζι τριδιπλο. Ἀραιότερη φυτεία ἔχει ἀποδοτικότερη ἀπόδοση.

131. -Σκότωσ' τὸν ἀρφόμ μου τζιαῖ ἀπογερόννω τὸν τζιερεμέν του :

τὸν Σκότωσε τὸν ἀδελφὸ μου κ' ἐγὼ

πληρώνω τὸ πρόστιμο. Λέγεται γιὰ τὸ ἀραιώμα τῶν φυτῶν καὶ ἰδίως τοῦ βαμβακιοῦ. Τὸ βαμβάκι ὑπόσχεται στὸ γεωργὸ πῶς τὴν παραγωγή πού θὰ ἐπαιρνε (ὁ γεωργός) ἀπὸ τὸ διπλανὸ του φυτὸ βαμβακιοῦ, θὰ τὴ δώσει αὐτὸ μονάχο του, ἂν ὁ γεωργὸς φροντίσει νὰ ξεριζώσει τὸ διπλανὸ του φυτὸ, ἂν δηλαδή ἀραιώσει τὸ βαμβάκι.

A. ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

Η ΖΩΗ ΕΓ ΓΛΥΤΖΙΑ

Ἐστ' ἕνα χωρὸν κοντὰ στὸ ὄρος εἶ-
με μιά φορὰν, ἕνα γέροσ σακκά-
ν τζι' ἀνήμπορον τζιαῖ μιάγ κοτζιά-
νηρον τζιαῖ ζιούσασιμ μαζιμ μὲ τὸμ
χοινογυιόν τους. Ἦταμ πολλὰ φτωσοῖ
τζιαῖ τὰ ριάλια πού ἐκαζάντιζεν ὁ γυιὸς
πάλην τὴν ἡμέραμ πού τὸ κουβάλη-
σαν τῶξ ξύλων, ἀντζιακκι τοὺς ἐκα-
ποῦσαν. Ἀνάθεμα ὅμως, ψηλά-χαμη-
πὲ ἐπερνοῦσαν, τζι' ἐν ἐρκάζουνταν
νάνενα. Ἦταμ καλὰ ὁ γυιὸς τους
πὺ τοὺς εὐρέθηκεν εἰς τὰ ὑστερινά
τους τζι' ἐτάιζεν τοὺς τζι' ἐβαῖλιζεν
τους. Ὅμως, εἶντα 'φελᾶ τὸ ψέμαν!
Τζιαῖ τζιεῖνοι ἀγαποῦσαν τον τζι' ἦταν
σοκαρκιά τους καμένη νὰ τὸδ δοῦσι
πυμπρὸμ πρὶν νὰ πεθάνουσιν τζι' οἱ
ὄσοι τους. Ἔτσι τὸν ἐλάμναν μέραν
στῆσαν.

Τὸ ἴσια μᾶς θωρεῖς, γυιέ μου, ἐμεῖς
σοσιασιν τὸναν μας πόιν εἰς τὴν γῆν
Τζιαῖ τᾶλλον εἰς τὸν Ἄδην. Εὔρε μιάγ
ἀπεπέλλαν νοῦσιμην, καλὴν τζιαῖ παν-
σέυτου τζιαῖ σὺ, νὰ κάμης σπίτιν
ὁ ἄνομαν.

Ὁ ὁ γυιὸς τους στὲς ἀρκὲς ἐμάλλωνεν,
στὲς πολλὲς φορὲς εἶπεν τους το
ἀκούτσουλλα πῶς ἐν εἶσιεν ἔτσι σκο

πὸν νὰ παντρεφτῆ νὰ βάλῃ πελάες στὴν
κελλέν του. Ἄμμᾶ ἡ γερόντισσα ἐν
του ἔθκιαμ παμόν. Μουρμουρκα πού
τὴν μιάν τζιεῖνη, μουρμουρκα πού τὴν
ἄλλην ὁ γέρος, ἴλλε τζιαῖ καλὰ νὰ
τὸμ παντρέψουν.

—«Ἦσηε νᾶ δοῦμεν», εἶπεν τους στὰ
ὑστερινά. «νὰ σκεφτῶ τζιαῖ νὰ σᾶς πῶ».

Γυρισόντα μέρας ἐπκίασεν τὸ κοπέ-
λιν τὴν κουνιάν τζι' ἴσιωσεν κατὰ τὰ
ὀρμάνια νὰ κόψη ξύλα, τζι' ἐσκέφτετον
τζιαῖ πάλε ἐσκέφτετον εἶντα ἕνα πο-
φασίση. Ἐν ἔθειεν ὁ κακομάζαλος νὰ
πικράνη τοὺς γέρους του, ἄμμᾶ πάλε...

Ἄξιππα μιά φωνὴ τζειαμαῖ κοντὰ
ἄκουσεν τζι' ἐλάλεν του :

—«Γειά σου, φίλε.»

Ἐγύρισε τζι' εἶδεν —Χριστὸς τζι' ἡ
Παναῖα— ἕνα καβαλλάρημ πᾶ σ' ἕναμ
μαῦρον ἀππάρην, μὲ ροῦχα γυαλλι-
στερὰ τζιαῖ μὲ τὸ σπαθιο στὴν κόξαν:
Ἔτσι δίχα νὰ τὸ θέλῃ ὁ καῦμένος ὁ
ἄθρωπος ἐφοήθηκεν, τζιαῖ γιὰ εἶπεν
του γιὰ ἐν του εἶπεν τὸ «καλῶς τον»
—«Μιὰ πκοιὸς εἶσαι ἐσοῦνι;... ἐσ σὲ
ξέρω».

—«Εἶμαι ὁ Χάρος, φίλε μου, τζι' ἦρα
νὰ σοῦ πῶ μέμπα τζιαῖ παντρεφεῖς

γιατί έννά πεθάνης τήμ πρώτην νύχταν τοῦ γάμου σου. Ἴσια σοῦ τὸ λαλῶ, γιατί εἶσαι νέος τζιαί λυποῦμαι σε. Ἐχτός ἄν ἡ μάνα σου ἡ κοτζιάκαρη ἢ ὁ γέρος σου δώσουν τζειῖνοι, γῆ ὁ ένας γῆ ὁ ἄλλος τήψ ψυσιήν τους, τότες ι-γλυτώννεις. Ἀμμά, λαλῶ σου το, νά τῆδ δώκουμε μέ τὸ κκέφιν τους γιατί μέ τὸ ζόριν ἐν ἡμπορῶ νά τοὺς τῆμ πκιάω».

Εἶπεν τα τοῦτα ὁ Χάρος τζι' ἐγίνην ἄφαντος, σάν νά σιμisen ἡ γῆ τζι' ἐπῆεν κάτω.

Ἄντζελοσσιάστην τὸ κοπέλλιν, ἄρπαξεν τὰ ξύλά του τζιαί βούρησεν ἐσσω του, ἠῦρεν τοὺς γονιούς του τζιαί καρτεροῦσαν τζι' εἶπεν τους, «ἔτσι τζι' ἔτσι ἐγίνηκεσ σῆμμερα τζι' ἴσια σὰς τὸ λαλῶ. Εἶντα ἴμ πὸν λαλεῖτε; Ἀκόμα θέλετε νά παντρευτῶ;» Ἐπολοήθηκεν ἡ μάνα του τζι' εἶπεν του :

— «Γυιέ μου, ἐμεῖς ἐφάσαμεμ πκιόν τὸ ψουμίμ μας. Τζι' ἄν ι-ζιοῦμεγ π' ὦδε τζι' ὦδε ζιοῦμεμ μόνον τζιαί μόνον γιά λλόου σου, τζιαί γιά τὸ καλό σου. Τζι' ἄβ βοήθησῆ ὁ Θεός τζιαί παντρευτῆς, ἐμάς έννά ἴν ἡ χαρά μας ἡ μνιαλλότερη. Τζι' οἴ μιάψ ψυσιήν ἄμα πεῆντα νάχα ἐδκιοουν τις γιά λλόου σου.»

Τζι' ἐπολοήθηκεν ὁ γέρος τζι' εἶπεν τὰ ἴδια τὰ λόγια.

Εἶντα θέλεις, ἐκαταφέραν τὸν γυιόν τους τζι' ἐπαντρέφτην. Χοροὺς τζιαί τραπέζια τζιαί διασκέδασες μὲν ἀρωτήσεις. Τὴν Τζερκατζὴν τὴν νύχταν ὁμῶς, ὕστερα πὸν τὸν γάμον, μεσάνυχτα ἡ ὦρα, ἔρκεται ὁ Χάρος τζιαί ττάκκα-ττάκκα τὸ ξωπόρτιν.

— «Εἶμαι ὁ Χάρος, ρέ φίλε! ἄθθυμᾶσαι εἶντα ἴμ πὸν σοῦ εἶπα; Χάτε πέ μου ἐσοῦ νά κάμω ἴγιῶ.»

Ἐβκηκεν τὸ κοπέλλιν ἀντάμα μέ τὸν Χάρον τζι' ἄφησεν τῆν κοπέλλαν του — τὴν ὠμορφησ σάν τὸ κρουὸν νερόν — μόνην τῆς τζι' ἐκαρτέραν. Ἐπῆαν εἰς τῆμ μάναν του.

— «Ἄνου, μάνα, ἄνου, τζι' ἦρτεν ὁ Χάρος νά πάρῆ τήψ ψυσιήσ σου ὅπως μοῦ τὸ ἔταξες», λαλεῖ τῆς ὁ γυιός τῆς

τζι' ἐλούθηκεν τὰ κλάματα ὁ κακομάζαλος. «Ἄνου εἰδεμῆ πάει ἡ δική μου», — «Μὴ κακόσ σου τὸν γυιόκκαμ μου», πολοᾶται πὸν μέσσα μανταλωμένη ἡ γερόντισσα. «Ἄμμά ἦρτες ἴσια κοντά μου γυιέ μου;... Ἐγὼ ἀκόμη εἶμαι νέα τζι' ἔχω γρόνους νά ζῆσω πῆαινε στὸν τζιῦρησ σου τὸσ σακκάτην, πὸν γίνηκεν οὐλα τὸ κουζάλιν. Ἐμέναν ἡ ζωῆ μου ὅν γλυτζιά. Ἐχω γρόνους νά ζῆσω ἀκόμα».

Ἐτραβῆσασιν τζι' ἐπῆανεις τὸν τζιῦρην του.

— Ἄνου, ἀφέντη, ἄνου, τζι' ἦρτεν ὁ Χάρος νά πάρῆ τήψ ψυσιήσ σου ὅπως μοῦ τὸ ἔταξες. Ἄνου εἰδεμῆ πάει ἡ δική μου.

Μμὰ οὔτε ὁ γέρος ἐν ἐδέχτηκεν τζι' ἐπολοήτην. τζι' εἶπεν του :

— «Τζιαί γυιέ μου, ἴσια κοντά μου ἦρτες, ἐγὼ ἀκόμα εἶμαι νέος τζι' ἔχω γρόνους νά ζῆσω πῆαινε στήμ μάνας σου τῆσ σακκάτισσαν, τῆν κατσαρκάν πὸν γίνηκεν ἕναγ καλάθιγ κόκκαλα τζι' ἔμ παραπάνω μιαλλύτερη ἴπο μέναν Ἐμέναν ἡ ζωῆ μου ἔγ γλυτζιά ἔχω γρόνους νά ζῆσω ἀκόμα»...

Πρὶν νά σβυστῆ ἀκόμα ἡ φωνῆ τοῦ γέρου, ὁ Χάρος ἀνέμισεν τὸ δρεπάνιν του τζι' ἐπῆρεν του τὴν τζιεφαλήν τοῦ κοπελλιῦ τζι' ἔγυρεν τζι' ἐπέθανεν σάν τὸν ἄθθον.

Ἐμείναν στήζ ζωὴν οἱ γέροι τζι' ἀδικοθανάτησεν ὁ νέος ὁ καυμένος, τζι' ἐπῆεν ἀδικὰ τῶν ἀδίκων τζι' ἡ κοπέλλα του ἡ μαύρη τζι' ἡ γέρημη ἀκόμα καρτερᾶ τον νάρτη πίσω στὸ νυφικὸν κρεβάτιν.

B. ΤΑΤΑΚΗΣ

ΣΗΜ. «Κυπρ. Γρ.» — Τὸ Κυπριώτικο αὐτὸ παραμῦθι μᾶς τὸ ἔστειλε ὁ κ. Β. Τατάκης, πὸν τὸ ἀποθησαύρισε ὅταν ἦτανε καθηγητῆς στὴν Κύπρο. Εἶναι ἀπὸ τὰ πρὸ ὁμορφα παραμῦθια μας καὶ ἐνδιαφέρει πολὺ γιατί θυμίζει τὸ μοτίβο τῆς Ἀλκίσιδος τοῦ Εὐριπίδη», ὅπως πολὺ σωστὰ σημειώνει ὁ κ. Τατάκης. Προσεχτικῆ ἔρευνα πὸν κάναμε παντοῦ δειχνει πὸς εἶναι ὀλότελα ἀγνωστο καὶ πρῶτη φορὰ δημοσιεύεται ἐδῶ

Ο ΚΩΣΤΑΝΤΑΣ

ΔΤ Τό τραγούδι πού ἔρχεται κατόπι, τό τραγουδῆσε ἐδῶ κ' ἕνα δυό μῆνες στό σπίτι τοῦ γιου τοῦ ἑνας ἐνενηντῶρης ἐπιμωπαθητικώτατος γεροντάκος χωριάτης μου.

ΔΣ Στά χωριά, παρόλη δυστυχῶς τὴν ἀπώλωση τῆς εὐρωπαϊκῆς μόδας, τοῦ λιβειλίου αὐτοῦ ὁδοστρωτήρα καὶ ἀνεφανιστῆ κάθε καλῆς παλιᾶς συνήθειας ἀποατηροῦνται ἀκόμα ποὺ καὶ ποῦ, περισσότερο φυσικά στ' ἀπομακρυσμένα χωριά, μερικὰ ἀπὸ τὰ παλιὰ ὠραῖα ἀξέτιμητα ἔθιμα.

ΔΖ Κι ὁ γέρος μας, στὸ τραπέζι τῆς πρωτῆς μέρας τοῦ γάμου, δηλ. τὸ τραπέζι τῆς Κυριακῆς, σὲ μιὰ διακοπὴ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πιθηκισμοῦ, δέχτηκε τὴν παράκλησή μας νὰ μᾶς τραγουδήσει «κάτι» κι' ἄρχισε δειλὰ, δειλὰ ἐπειδὴ θὰ ἔρχόταν ἀντιμέτωπος τῆς μόδας τοῦ καλέ, τί λόγος!

ΔΗ Ἡ εἰκόνα, γιὰ κείνους πού δὲν ἔχουν καὶ τὸ τελευταῖο αἶσθημα τοῦ καθ' ἑαυτοῦ καὶ ζωντανοῦ κ' εἶναι σὲ θέση νὰ ἀντιοῦν καὶ ν' ἀποδίδουν στὸ καθετὶ τὴν ἀξία του, ἦταν ἀληθινὰ ὑπέροχη.

ΔΘ Θυμήθηκα τὴν ἀνάλογη εἰκόνα ἀπὸ τὸν στίχο τοῦ Ὁμήρου, ὅταν ὁ «ἀοιδὸς» ἀγοχίζει νὰ τραγουδᾷ «ἦ τοι ὁ φορμύλων ἀνεβάλλετο καλὸν αἰεΐδεν.»

ΔΙ Δὲν εἶναι μῆπως «κλέα ἀνδρῶν» ὡς καὶ τὸ πλεῖστον πού διηγεῖται καὶ ἡ δημοτικὴ μας ποίηση, γνήσια σ' αὐτὸ ἀδελφῆ τῆς ἀρχαίας;

ΔΙΑ Ἄλλ' ἄς ἐρθοῦμε στὸ θέμα μας.

ΔΜ Μιὰν ἄλλη μέρα στὸ σπίτι του, ὅπου ἔμεινε βρήκαμε ν' ἀπολαμβάνει τὴ χειρωνακτικὴν ἱακὰδα, ὁ ἀγαθὸς γεροντικός εἶχε τὴν προθυμίαν νὰ μᾶς πῆ τὸ τραγούδι καὶ νὰ τὸ καταγράψομε.

ΔΝ Ἔτσι εἶναι αὐτὸ πού δημοσιεύομε ἐδῶ. ΔΤ Τό τραγούδι αὐτὸ εἶναι μιὰ παραλλαγή. Μιὰ τοῦ μορφῆ, βρίσκεται στὰ «Κυπριακά» τοῦ Σακελλαρίου (τομ. Β'

σελ. 176, «δημῶδη κυπριακὰ ἄσματα» ἀριθμ. 60) μὲ τὸν τίτλο «ἄσμα Κωνσταντάκη» καὶ μιὰ ἄλλη στὴ συλλογὴ τοῦ Φαρμακίδου «Κύπρια ἔπη» (σελ. 35 ἀριθμ. 9) μὲ τὸν τίτλο «Ὁ Μικροκωσταντίνος».

Ὁ γέρος μας τὸ θέλει «τρασοῦδιν τοῦ Κωνσταντᾶ», χωρὶς ὅμως ν' ἀγνοεῖ ὅτι ὑπάρχουν κι' ἄλλα «τρασοῦδκια τοῦ Κωσταντᾶ» μὲ διαφορετικὸ περιεχόμενο, ἔχροντας μάλιστα ἕνα—δυὸ ἀπ' αὐτὰ κι' ὁ ἴδιος.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν στίχων τῆς παραλλαγῆς αὐτῆς—οὔτε λιγότεροι οὔτε περισσότεροι ἀπὸ ἑκατὸ—(οἱ 4 τελευταῖοι, κοινοὶ σ' ὅλα σχεδὸν αὐτὰ τὰ δημοτικὰ τραγούδια, εἶναι ἄσχετοι μὲ τὸ θέμα) μᾶς κάνει νὰ υποθέσομε ὅτι εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς πιστότερες καὶ παλαιότερες τοῦ εἴδους τῆς.

Τὸ ὄνομα «Κωσταντᾶς» εἶναι πολὺ συνηθισμένο στὰ δημοτικὰ τραγούδια τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου. Εἶναι, ὕστερα ἀπὸ τὸ Διγενῆ τὸ πῖο δυνατό κ' εὐγενικό παλληκάρι τῶν ἀκριτικῶν τραγουδιῶν. Μὲ τὸν μαῦρον του, τὸ μαῦρο του δηλ. ἄτι, κάνουν ἕνα θρυλικὸ ζευγάρι, πού ἔχει δώσει στὴ λαϊκὴ μούσα πολλὰ θέματα μὲ τοὺς ἀγῶνες του καὶ τὶς περιπέτειες του.

Ἡ ὑπόθεση τοῦ τραγουδιοῦ στρέφεται γύρω ἀπὸ τὰ λεπτά.....αἰσθήματα τῆς πεθερᾶς πρὸς τὴν νύμφη. Τὴ διώχνει μόλις ἀναχωρεῖ ὁ γιὸς τῆς γιὰ τὸν πόλεμο, βάζοντας ὡς ὄρο τῆς ἐπιστροφῆς τῆς ἕνα δυσκολογίντο πράμα. Τὸ θαῦμα ὅμως δὲν ἄργεῖ νὰ γίνῃ καὶ τὸν ἴδιον καιρὸ ἐπιστρέφει κι' ὁ Κωσταντᾶς. Ἀνακαλύπτει τὴν ἀγαπημένην του κάτω ἀπὸ τὸ καταναγκαστικὸ ράσο καὶ τιμωρεῖ μὲ θάνατο σκληρὸ τὴν κακὴν τοῦ μάνα.

Ἡ καινούργια ἀγάπη εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὸν παλιὸ φυσικὸ δεσμό.

Ἄξιζον καὶ ξεχωριστὴ μνεῖα οἱ λέξεις «ταξίδιν» καὶ «λαμπρόστομη» γιὰ τὴ σημασία τῆς ἢ πρώτῃ, γιὰ τὴν ἔτυμολογία τῆς ἢ δεύτερῃ.

Ἡ παραλλαγή τῶν «Κυπριακῶν» τοῦ Σακελλαρίου λέγει στίχ. 9 «... τὸν πόλεμον νὰ πάῃ». Ἡ δικὴ μας λέει «ἦρτεν του τὸ ταξίδιν». Ταξίδι βέβαια δὲν εἶναι μόνο ὁ πηγαιμὸς στὸν πόλεμο. Κι ὅμως ὁ γέρος, ὅταν τὸν ἐρωτήσαμε γιὰ τὴ λέξη, μᾶς εἶπε χωρὶς κανένα δισταγμὸ, πὼς πρόκειται γιὰ πόλεμο.

Γιὰ τὸ ἐπίθετο «λαμπρόστομη» Μᾶς

ἐνθυμίζει πολὺ, εἶναι μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς τὸ ἴδιο τὸ ἀρχαῖο «πυρίπνοος ἢ πύρπνοος», ποὺ τὸ μεταχειρίζεται κιὸ Αἰσχύλος (Ἐπτὰ ἐπὶ Θήβας στ. 511 κ.α.) καὶ ὁ Εὐριπίδης (Μήδεια στ. 478 «πεμφθέντα ταυρων πυρπνῶν ἐπιστάτην»). Τὸ δικὸ μας ἔχει δεύτερο συνθετικὸ τὸ οὐσιαστικὸ «στόμα» ἀντὶ τοῦ ῥήματος «πνέω» ποὺ ἔχει τὸ ἀρχαῖο. Ἡ ἰδέα ὅμως τῆς σύνθεσης εἶναι ἢ αὐτὴ. Καὶ τὰ δυὸ σημαίνουν ἐκείνον ποὺ βγάζει φωτιά, ἀπὸ τὸ στόμα του, δηλ. ἄγριος, φοβερός.

Ἄ Κωστοντὰς τράντα χρονῶν, γεναίκαδ δὲν ἐπῆρεν,
τζιαὶ ποὺ τοὺς τράντα τζιαὶ νὰ πᾶ' γεναίκακ' ἔμ ποὺ πῆρεν.

Γιὰν τὸν ἔστεφανῶνασιν,¹ ἦρτεν του τὸ ταξίδιν,²

τζί' ἐπολοήθην³ τζί' εἶπεν τῆς τῆς μάνας του τζιαὶ λέει.

5 Τζιαὶ μάνα μου τῆγ κάλλημ⁴ μου, μάνα μου τὴν τζιυράμ μου,
που 'σιεν νὰ μπῆ στ' ἀγκάλια μου νὰ σβύνη τὰ λαμπρά⁵ μου!

Μαεῖρευκέ⁶ τῆς γλήγορα, νὰ ππέφτει τζιαὶ π' ἀνώρας,⁷

σήκωννέ τὴν νάκκομ⁸ πρῶτ' ἔμ τῆμ μαράν' ὁ ὕπνος

10 Τζί' ὄτη τζιαὶ πολογιαῖζει τον τζί' ἐπῆεν στήδ δουλειάν του,
ἔπκιασεν τζιαὶ τῆγ κάλλην του πκιάνει τζιαὶ τὴν τζιυράν του.
ποὺ 'τουν νὰ μπῆ στ' ἀγκάλια του νὰ σβύνη τὰ λαμπρά του.

Ἐπῆρεν τὴν στόμ παρβερκόμ¹⁰ τζί' ἔκοψεν τὰ μαλλιά τῆς.

παίρνει τὴν στόμπραμ¹¹ τζί' ἐγόρασεν τῆς σκούφκιαν
τζί' ἔκαμεν τὴν καλοηρὶν νὰ πᾶ' νὰ βλέπη γίδικια.

15 Δκιᾶ τῆς τζιαὶ πέντε πρόβατα, δικιᾶ τῆς τζιαὶ πέντε γίδικια,
δικιᾶ τῆς πέντε ποξαμαδικιές¹² τζιαὶ δεκαοχτώ κρομμύδικια.

Τὴν σιύλλα νὰ λαμπρόστομη¹³ τζιαὶ παίρνει τὴμ μιτὰ τῆς
Τζί' ἐπολοήθην τζί' εἶπεν τῆς τζιαὶ λέει τζιαὶ λαλεῖ τῆς:

"Ἄδ δὲ σιλλιάσουμ¹⁴ πρόβατα τζί' ἄδ δὲ σιλλιάσουν γίδικια,

20 Τζί' ἄδ δὲν σιλιάσουν πρόβατα τζί' ἄδ δὲν σιλιάσουν σιύλλοι¹⁵.
τοῦτον τὸν κόσμον ἄξανᾶ,¹⁶ εἶπεν τῆς, μέμ πατήσεις

Παίρνει τὰ τὸ καλοηρὶν σ' ἔναβ βουοῦν ἠβκαίνει,

τζί' ἀννοίει τές ἀγκάλες του πάνω Θεὸδ δοξάζει.

Δοξάζω σε Θεὸ γλυτζιέ, δοξάζω τ' ὄνομάσ σου,

25 καμμιά δουλειᾶ δὲγ γένεται δίχα τὸ θέλημάσ σου.

Ἄννοίει τές ἀγκάλες του πάνω Θεὸδ δοξάζει:

Θεὸ τζί' ἄν εἶμαι πλάσματος σου, Γριστέ τζί' ἐπάκουσέ μου

τζί' ἀρνιά τζί' ἀρνοῦπες¹⁷ νὰ γεννοῦν κάθε μανάες πέντε

τζί' ἢ σιύλλα ἢ λαμπρόστομη κάθε τζιουλιῶν 'κοσπέντε.

30 Π' ἄν 'τες¹⁸ τζί' ἢ κόρ' ἀγιὸς ἦτουν, Θεὸς ἐπάκουσέν τῆς,
τζί' ἀρνιά τζί' ἀρνοῦπες τζιαὶ γεννοῦν κάθε μανάες πέντε

τζί' ἢ σιύλλα ἢ λαμπρόστομη μονοτζιουλιου τὰ 'πῆρεν¹⁹.

- Τζιαί νόσου τζιαί τὸν Κωσταντᾶν τοῦ κάμπου τζι' ἀνεφαίνει,
 ἐσιάστην ²⁰ τὸ καλοηρὶν, τζι' ἐπότιζεν κουπάιν ²¹
- 35 Βιτσιάν ²² τοῦ μαύρου το' ὄδωκεν τζι' ἐπήεν ς' τὸ πηγάδιν
 Τζι' ἐπολοήθην τζι' εἶπεν του καλοηρκοῦ τζιαί λέει :
 Τάβρα νερόν καλοηρὶν νά πιῶ τζι' ἐγιῶ τζι' ὁ μαῦρος.
 Σαράντα κάου ²³ ἔφκαλεν τζιαί πάνω δὲψ ψηλώνει,
 ἴπου τοὺς σαράντα τζιαί νά πᾶ' βαθκειά τζι' ἀναστενάζει.
- 40 Τζιαί πολοῖται ὁ Κωσταντᾶς τζιαί λέει τζιαί λαλεῖ της
 Εἶν' τὰ ὄσιεις βρέ καλοηρὶν βαθκειά τζι' ἀναστενάζει
 ἦ, μάνα σοι ἀπόθανεν γι' ἦ ὁ τζύρης σου ἐχάθην,
 γιὰ εἶτε ἴπου τ' ἀδερκία σου τζιαί λείπει σου κανένα ;
 Τζιαί πολοῖται τὸ καλοηρὶν τοῦ Κωσταντᾶ τζιαί λέει :
- 45 Με ἦ μάνα μου ἀπόθανεν μ' ὁ τζύρης μου ἐχάθην
 τζιαί οὔτε ἴπου τ' ἀδερκία μου δὲλ λείπει μου κανέναν.
 Λάμνε ²⁴ νά πάης Κωσταντᾶ, πήαινε σιὴν ὁδόσ σου.
 γιὰτι ξυπνοῦν οἱ σὺλλοι μου τζιαί ππέφτουν ταπισῶσ ²⁵ σου.
 Βιτσιάν τοῦ μαύρου τ' ὄδωκεν στήμ μάναν του τζιαί πάει.
- 50 Τζι' ἐπολοήθην τζι' εἶπεν της τῆς μάνας του τζιαί λέει :
 Μάνα μου ποῦ ἴν' τῆγ κάλλημ μου μάνα μου τῆν τζιουράμ μου,
 ποῦ ἴουν νά μπῆ στ' ἀγκάλια μου νά σβύνη τὰ λαμπρά μου ;
 Τζιαί πολοῖτ' ἦ μάνα του τοῦ Κωσταντᾶ τζιαί λέει :
 Σῆμερον ἔσιει ἐννήτ' ἡμέρες πῶ, ἴνεις τῆγ γῆν θαμμένη
- 55 τζι' ἀπέθανεν τζι' ἐθάψαν την τῆν τρισμακαρισμένην.
 Ἐγύρισεν τζι' ὁ Κωσταντᾶς εἰς τὸμ παπᾶν τζιαί πάει
 τζι' ἐπολοήθην τζι' εἶπεν του τζιαί τοῦ παπᾶ τζιαί λέει :
 Παπᾶ μου ποῦ ἴν' τῆγ κάλλημ μου μανά μου τῆν τζιουράμ μου.
 ποῦ ἴθεν νά μπῆ στ' ἀγκάλια μου νά σβύνη τὰ λαμπρά μου ;
- 60 Τζι' ἐπολοήθην τζι' ὁ παπᾶς τοῦ Κωσταντᾶ τζιαί λέει :
 Ποφῆς ²⁶ σ' ἐπολογιάσαμεν τζι' ἐπήες στήδ δουλειάσ σου
 μήτε τῆγ κάλλησ σου ὄδαμε μήτε τῆν ἀφενγκιάσ ²⁷ σου.
 Τζι' ἐγύρισεν ὁ Κωσταντᾶς παλι, στήμ μάναν του τζιαί πάει.
 Τζι' ἐπολοήθην τζι' εἶπεν της τζιαί λέει τζιαί λαλεῖ της :
- 65 Ἄ μάνα ποῦ ἴν' τῆγ κάλλημ μου μάνα μου τῆν τζιουράμμου
 ποῦ ἴθεν νά μπῆ στ' ἀγκάλια μου νά σβύνη τὰ λαμπρά μου
 Τζιαί πολοῖται ἦ μάνα του τοῦ Κωσταντᾶ τζιαί λέει :
 Ἡ κάλλη σου ἀπόθανεν τζιαί κάμνω τὲς ἐνήτ' της
 τζι' ἄδ δὲν πιστεύεις Κωσταντᾶ, ἔ τζιαί τὰ κολλυφά της
- 70 Εὔρισεν ὁ Κωσταντᾶς πάλι εἰς τὸμ παπᾶν τζιαί πάει.
 Παπᾶ μου ποῦ ἴν' τῆγ κάλλημ μου παπᾶ μου τῆν τζιουράμ μου
 ποῦ ἴθεν νά μπῆ στ' ἀγκάλια μου νά σβύνη τὰ λαμπρά μου.
 Τζι' ἐπολοήθην τζι' ὁ παπᾶς τοῦ Κωσταντᾶ τζιαί λέει :
 Τζιαί κάμε μιάγ γιορτῆμ μικρὴν τζιαί μιάγ γιορτῆμ μεγάλην.
- 75 κάλεσ' τζι' οὔλλου ²⁸ τοὺς ἄρκοντες τζι' οὔλλον τ' ἄρκοντολόιν
 τζιαί κάλεσ' τζι' οὔλλου ²⁹ τοὺς φτωχοὺς τζι' οὔλλον τὸ φτωχολόιν
 Τζιαί κάλεσ' τζι' οὔλλου ³⁰ τοὺς βοσκοὺς τζι' οὔλλον τὸ βοσκολόιν,
 κάλεσ' τζιαί τὸ καλοηρὶν π' ὦν' τὸ ἦνναι τζιαί τ' ὄι
 Ἔκαμεμ μιάγ γιορτῆμ μικρὴν τζιαί μιάγ γιορτῆμ μεγάλην
- 80 καλιεῖ τζι' οὔλλου ³¹ τοὺς ἄρκοντες τζι' οὔλλον τ' ἄρκοντολόιν.
 κάλεσεν τζι' οὔλλου ³² τοὺς φτωχοὺς τζι' οὔλλον τὸ φτωχολόιν

- κάλεσεν τζι' ούλλους τούς βοσκούς τζι' ούλλον τὸ βοσκολόιν
καλλιῆ τζιαῖ τὸ καλοηρὶν π' ὦν' τὸ ἦνναι τζιαῖ τ' ὄϊ
Τζι' ούλλοι ἔτρώων τζιαῖ πίννασιν, τζι' ούλλ' ἔδιασκεδάζαν
85 τζιαῖ τὸ φτωχὸν καλοηρὶν κλαίει τζι' ἀναστενάζει
Τζιαῖ πολοᾶτ' ὁ Κωσταντᾶς καλοηρκοῦ τζιαῖ λέει :
Εἶν' τὰ ἴσιεις βρέ καλοηρὶν βαθκειᾶ τζι' ἀναστενάζει
γιατ' ἐν τρώεις γιατ' ἐν πίννεις γιατ' ἐδ διασκεδάζεις ;
Τζιαῖ πολοᾶτ' ὁ Κωσταντᾶς τούς ἄρκοντες τζιαῖ λέει :
90 Ἄρκοντες ποῦ ἴν' ἡ κάλλη μου ἄρκοντες ἡ τζιυρᾶ μου
που ἴουν νὰ μπῆ στ' ἀγκάλια μου νὰ σβύνη τὰ λαμπρᾶ μου ;
Πολοηθῆκαν τζι' εἶπαν του τοῦ Κωσταντᾶ τζιαῖ λέουν :
Θαμμάζουμέσ σε Κωσταντᾶ τὰ λόγια ποῦ μᾶς λέεις
Μιτὰ²⁸ της ἔσουντύχανες²⁹ ἴκόμα ἴν' τὰ τηγ γυρεύκει
95 Δὲν ἤθελεν ὁ Κωσταντᾶς πολλὰ νὰ συντυχάνη
βουρᾶ πάνω ς' τῆμ μάναν του ἴπου τὰ μαλλιὰ τῆμ πκιάνει
Ἐπκισεν τζιαῖ τῆμ μάναν του τζιαῖ τάσσει την τοῦ Χάρου
τζιαῖ πκιάννει την τζιαῖ δῆννει τημ πᾶ' στήν νουρᾶν³⁰ τ' ἀππάρου³¹.
Βιτσιᾶν τ' ἀππάρου ἐν' π' ὁ ἴδωσεν τζιαῖ πκιάννει μονοπάθκια
100 τζι' ἐπῆρεν τημ μέσ' τὰ βουνὰ τζι' ἔκαμεν τηγ κομμάθκια
Τζι' ἡ θάλασσα μουγγάριση³² τζι' ἡ γῆ χαμαῖ γρυκάται³³
τζι' ἐτζιῆνιος ἀπου τὸ ἴβκαλεν σᾶν ποιητῆς λοβᾶται³⁴
Ζωὴν τζιαῖ γρόνια νὰ ἴσιετε ἐσεις ποῦ μᾶς γροικᾶτε³⁵
τζιῆνιους νὰ μακαρίζετε τζιαῖ μέναν ὡς πολλὰ ἴτε.

A. ΧΑΤΖΗΩΣΗΦ

ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΦΡΑΣΕΙΣ

- 1) πάντρευαν, 2) πόλεμος, 3) ἐμίλησε, 4) καλὴν, 5) φωτιά, πόθος, 6) μαγειρεύει, 7) ἐνωρὶς, 8) λιγάκι, 9) κατευοδώνει, 10) κουρεῖο 11) ἔμπορος ρουχικῶν, 12) ψωμιὰ παξιμαδιασμένα στὸ φούρνο, 13) ἄγρια, 14) γίνουιν χίλια, 15) σκύλλοι, 16) ἄλλη φορᾶ, πιά, 17) μεγάλα ἄρνια 18) σᾶν νὰ ἦταν, 19) γέννησε, (χίλια δηλαδῆ) 20) εἶδε, 21) κοπάδι, 22) χτύπημα μὲ λεπτὸ χλωρὸ ξύλο ποῦ λυγίζει, 23) κάδους, 24) ἐμπρός, 25) ἐπίσω 26) ἀπὸ τον καιρὸν ποῦ, 27) ἐσένα 28) μαζί, 29) ἐμίλοῦσε, 30) οὔρᾶ, 31) ἄλογο, 32) μουγγρισε, 33) βρυχᾶται, 34) θεωρεῖται, 35) ἀκούετε.

Ο ΠΡΑΜΑΤΕΥΤΗΣ *

Τζιουνοῦρκος, νιὸςπραματευτῆς ἔρκεται πού τήμ Πόλην,
ἐζώννετον στήγ κόξαν του ἔναγ γρουσόζ ζωνάριν,
μουλάρκα δώδεκα ταβρᾶ τζαί μέ τήρ Ρούμελήν τους.
Ἐσοιάστην τον τζι' ἡ λυερῆ ἀπού τὸ παναχύριν.

- 5 —Τζιουνοῦρκε, νιέπραματευτή, πουλεῖς μου τὸ ζωνάριν;
Τζι' ἄν τὸ διᾶς μέ τὰ γρυσά, μάνα μου νά τὸ πάρει,
τζι' ἄν τὸ διᾶς μέ τὰ καρσά, τζιῦρης μου τὸ γοράζει
(τζι' ἄν τὸ διᾶς μέ τὸ φιλὶν ἐγιώνι ἴννὰ τὸ πάρω).
—Τζι' ἔναφ φιλὶν μοῦ κούστισεν τζι' ἄν εἴρω δκυὸ διῶ τὸ
- 10 τζι' ἄν εἴρω τρία τέσσερα διῶ τζιαί τὰ μουλάρκα
—Τζιαί πάρε οὔλλον τὸ στρατὶν τζι' οὔλλον τὸ μονοπάτιν,
τὸ μονοπάτιβ βκάλλει σε κάτω στὸ περιβόλιν
τζιαί ἔσαιε μιὰγ γλυκομηλιὰν μέ δώδεκα μουλάρκα
τζιαί δῆσε τὰ μουλάρκα σου κάθε κλωνάριν ἕναν,
- 15 τήμ μούλασ σου τήρ Ρούμελην δῆσε την εἰς τήγ κόρμην
τζιαί ἔσαιε πέτραρ ριζιμιὰν τζιαί γύρε πόννα πνάσει,
τζιαί ὕστερα πού μιὰν ὥραν ἔννὰ ἴρω νά γεμῶσω
τζιαί νά σοῦ δώσω δκυὸ φιλιὰ νά πάρω τὸ ζωνάριν,
νά σοῦ δώσω τρία τέσσερα νά πάρω τὰ μουλάρκα.
- 20 Τζιαί πολοήχην ὁ Πραματευτῆς τῆς λυερῆς τζιαί λέει:
—Τζι' ἄν ἔσαιε ἡ κούζα σου νερόν, πῶς νά ἴρεις νά γεμῶσεις;
—Ἄν ἔσαιε ἡ κούζα μου νερόν ἐγιῶ ἴννὰ τὸ σιενῶσω.
τζιαί ἔννὰ πῶ τῆς μάνας μου πῶς ἴννὰ ἴρω νά γεμῶσω,
τζι' ἔννὰ σοῦ δώσω δκυὸ φιλιὰ νά πάρω τὸ ζωνάριν,
- 25 νά σοῦ δώσω τρία—τέσσερα νά πάρω τὰ μουλάρκα.
Τζι' ὅ,τι τοῦ εἶπεν ἔκαμεν, τζι' ὅ,τι τοῦ εἶπεγ κάμνει:
Τὸ μονοπάτιβ βκάλλει τογ κάτω στὸ περιβόλιν,
τζιαί βρίσκει μιὰγ γλυκομηλιὰν μέ δώδεκα κλωνάρκα,
τζι' ἔδησεν τὰ μουλάρκα του κάθε κλωνάριν ἕναν,
- 30 τήμ μούλαν του τήρ Ρούμελην ἔδησεν τῆσ στήγ κόρμην
τζιαί ἠῦρεμ πέτραρ ριζιμιὰν τζι' ἔγυρεμ πῶς ἴννὰ πνάσει,
τζι' ἐπῆρην τον τ' ἀμμάτιν του τζιαί τζιέινον νά καμῦσει.
Ἦοφισ τὸ φῖιν ἔτρεσιεν τζι' ὄφισ τὸ φῖιν τρέσειε,
τὸ φῖιν ἔμ πού ἔτρεσιεν τζιαί οὔλλον τζι' ἐν το νόχει.
- 35 ἠῦρεν τὸ στόμαν ἴ ἀνοιχτόν τζιαί ἔμπην τζι' ἔτρυπώχην.
Ἦ νιὸς ἀνέσερνεν τζι' ὁ νιὸς ἀναστενάζει
τζιαί κλαίει τζι' ὁπραματευτῆς τζισὶ κλαίει τζιαί φωνάζει
Τζιαί νά σου μου τήλ λυερῆν τοῦ κάμπου τζι' ἀνεφαίνει.
Βαστᾶ κούζαστόν νῶμον τῆς τζιαί πάει νά γεμῶσει
γιὰ νά τοῦ δώσει δκυὸ φιλιὰ νά πάρει τὸ ζωνάριν
νά τοῦ δώσει τρία—τέσσαρα νά πάρει τὰ μουλάρκα.
Πού τήγ χωρεῖπραματευτῆς τζιαί λέει τζιαί λαλεῖ τῆς:
—Θαμμάζουμαι σας, λυερές, τζιαί σᾶς τζιαί τὰ φιλιὰ σας!
τοὺς νέους ἔμ πού κάμνετε τζιαί τῆς ζῶην τους χάννουν!
- 45 Τζιαί πάρε τὸ ζωνάριμ μου κάμε τὰ κόλλυφά μου,
τζιαί πάρε τὰ μουλάρκα μου κάμε τζιαί τὲς ἐνιά μου,
τήμ μούλαμ μου τήρ Ρούμελην κάμ' τὰ ποσαραντώματά μου,
τζιαί τ' ἄλλα τὰ προέλοιπα τρῶε τζιαί λέε τ' ὄνομάμ μου.

* Μοῦ τὸ ὑπαγόρευσε ὁ Θεοδόσης Λαζαρή ἡλικίας 51 ἐτῶν, ἀγράμματος, ἀπὸ τὸ Δάλι. Γι αὐτὸ καί
τὸ κατοπινοῦ κοίταξε Ξ. Π. Φαρμακίδη «Κύπρια Ἔπη», ἐν Λευκωσίᾳ, 1926, σελ. 86—88.

Ο ΠΡΑΜΑΤΕΥΤΗΣ *

(ΑΛΛΗ ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ)

- Τζιουνοῦρκος, νιόςπραματευτῆς ἔρκεται πού τῆμ Πόλιν,
τραβᾶ μουλάρκα δώδεκα τζιαί με τέςπραμαδικιές του
τζι' ἔζωννετουν στήγ κόξαν του ὀλόγρυσος ζωνάριν.
Μιά κόρη τοῦ ἐσσίαστηκεν τζι' ἀπού τὸ παναχῦριν.
- 5 —Τζιουνοῦρκε, νιέπραματευτῆ πῶρκεσαι πού τῆμ Πόλην
τραβᾶς μουλάρκα δώδεκα τζιαί με τέςπραμαδικιές σου
τζιαί ζώννεσαι στήγ κόξασ σου ὀλόγρυσος ζωνάριν,
—Με τὰ καρσά ἔν τὸ γόρασα τζιαί πῶς νὰ τὸ πουλήσω;
- 10 Ἐνα φιλίμ μοῦ κούστισεν τζι' ἄν εὔρω δκυὸ δῖῶ το.
—Ἐπαρ' τζιαί τὰ μουλάρκα σου κάτω στήρ κρὰν τῆβ βρύσην,
τζι' ἔσει ἔναδ δέντροδ ὀροσινὸμ με δώδεκα κλωνάρκα,
τζιαί δῆσε τὰ μουλάρκα σου κάθε κλωνάριν ἕναν,
τῆμ μούλασ σου τῆρ Ροῖνήδ δῆσε την εἰς τῆγ κόρμην.
Τζι' ἡ κόρη ὑπεράρκεσεν τζι' ὁ νιὸς ἀποτζίοιμῆχην.
- 20 Ὀφισ τὸ φῖιν ἔτρεσιεν τζι' ὄφισ τὸ φῖιν τρέσει.
Τὸ στόμαν τ' ἦταν ἀνοιχτόν τζι' ἐπῆεν ὁ ὄφισ κάτω.
Νὰ σου μου τζιαί τῆλ λυερὴν τοῦ κάμπου τζι' ἀνεφαίνει,
τζι' ἀκόμ' ὁ νιὸς ἀνέσερνεν τζι' ἀκόμ' ὁ νιὸς ἐλάλεν:
—Ἀνάθθεμαν τές λυερέσ, τζιεῖνεσ τζιαί τὸ φιλίν τους!
- 25 Κάμνουσιν τζιαί τοὺς νιούλλικους βκαίνουσιν πού τῆς ζωὴν τους!
Ἐπαρ' τζιαί τὰ μολλάρκα μου, ἔπαρ' τζιαί τὸ ζωνάριν·
τῆμ μούλαμ μου τῆρ Ροῖνήν κάμε τὰ κόλλυφά μου
τζιαί τρῶε τζιαί μακάριζε τζιαίλάλε τ' ὄνομαμ μου.

* Μοῦ τὸ ὑπαγόρευσε ὁ ἀγράμματος Ἀντωνῆς Κούννας ἡλικίας 75 ἐτῶν ἀπὸ τὴν Ἀλάμπρα.

ΑΝΩΝΥΜΟ *

- Ἄουρος τζιαί ξαθθὴ κόρη θέλουσ ν' ἀγαπηθοῦσιν.
Κλαίουσιν τζιαί σκοτώνουσιν πῶς δὲμ μπορ'-α-βρεθοῦσιν.
Μιὰν ὥραν εὔρεθῆκασισ σὲ μιὰγ καθάρκαβ βρύσην.
Στέκεται συλλοῖζεται πῶς θὰ τῆσ σιαιρετήσει:
- 5 —Τζιαί ἄν τῆσ πῶ «ᾧ γιασουμιά», τὸ γιασουμίν ἀπλώννει,
τζιαί ἄν τῆσ πῶ «τριανταφυλιά», τριανταφυλιά ἴσει ἀγκάθκια,
τζιαί ἄν τῆσ πῶ «ᾧ μερσινιά», ἔβ βέρκα τζιαί λυ(γ)ίξει.
Χάτ' ἄς τῆσ σιαιρετήσουμεσ σάμ πρέπει σὰν ἀξίξει:
«Γειά σου τζιυρά βασιλιτζιά τζιαί γατανοβρουσῶσα,
10 τζι' ὁ μῆνας πού γεννήχηκεσ οὔλλα τὰ δέντρ' ἀθκιοῦσαν
τζι' ἐπέφεταν τ' ἄθθη πάνω σου τζιαί μυροοκοποῦσαν».

* Βλ. Ξ. Π. Φαρμακίδου «Κύπρια Ἐπη», ἐν Λευκωσία, 1926, σελ. 123—126 (ἡ Λυερὴ) καὶ σελ. 158-161 (Ἀνώμμα 45). Τὸ ὑπαγόρευσε ὁ Χ' Χριστόδουλος Χ' Κακουλῆ ἀπὸ τὴν Ἀλάμπρα, ἀγράμματος, 80 ἐτῶν.

Κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΩΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΜΙΣΗ ΟΡΑ ΜΕ ΤΩΝ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

Η ΑΓΑΠΗ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Αιστανόμουνα ελαφρά συγκινημένος όταν το χέρι μου ακούμπησε το κουδούνι του σπιτιού του Παλαμά. Μιά έξωθωρα σιδερένια σκεπασμένη με θαμπό γυαλί, σ' ένα σπίτι εξωτερικά μοντέρνο, σ' ένα στενσοσόκκακο τής Πλάκας. Όταν η πόρτα άνοιξε βρέθηκα με μιάς στην πιο περιεργή έκπληξη. Βρισκόμουνα σ' ένα ξέσκεπη αούλη, εκεί που περιμένονα να μ'ω κατευθειαν σ' ένα σπίτι. Μι' αούλη, όπως οι γνωστές αούλες των παλιών αθηναϊκών σπιτιών, με την κλασική σκάλα που ξεκινά από τη μέση της και ανεβαίνει στο πρώτο πάτωμα. Με τη διαφορά ότι η αούλη αυτή ήταν στρωμένη με τσιμέντο και η σκάλα μαρμαρίνη με σιδερένια κάγκελα. Ήταν φανερό πως το παλιό σπίτι είχε τελευταία έπισκευαστεί.

Εκεί που περιμένα ανεβασμένος στο τελευταίο σκαλοπάτι για να με αναγγείλουν, άνοιξαν μιά γενική ματιά στην αούλη. Ξέσκεπη και ανοιχτή όπως είναι όφηνει να φαίνεται σχεδόν από πάνω της, ο όγκος του βράχου της 'Ακρόπολης, που στο σύθαμπο τό δειλινό φαντάζει μαβύς, γραμμένος άπαλά στα μεσοούρανα. 'Αθελα μου ξεαναθυμούμαι τό παλιό του σπίτι στην οδό 'Ασκλητιού, όπου έζησε 40 χρόνια ποιητικής ζωής τόσο γόνιμης: «Τό κελλί της φυλακής του... 'Αντίκρου του ουρανόξωστου όλόκληρου, ψιλόλιγνο ένα κυπαρίσι, τίποτ' άλλο», τό κυπαρίσι τό κήπου του Δημοτικού Νοσοκομείου που τό τραγουόδησε στες 'Εκατό Φωνές.

Πόσο δύσκολο ήταν για τον ποιητή ν' άφηνήσει τες παλιές του συνήθειες τώρα στα τελευταία χρόνια της ζωής του, τώρα που «σκληρά αυλάκωσε ο καιρός τα μάγουλά του» και «λαμποκοπά από τό χιόνι πούναι στα μαλλιά του»...

Μιά γλυκειά, ζεστή γυναικεία φωνή που με παρακαλεί να περάσω, με ξυπνά από τους στοχασμούς μου. 'Η κυρία Παλαμά με την άρχοντική μορφή και τό κατάλευκο κεφάλι, μου έξηγει ότι κάθε έπισκεψη αναγγέλλεται πρώτα σ' αυτήν για να κρίνει κατά πόσο μπορεί να μη φέρει άπότομη συγκίνηση στον ποιητή, που ύστερ' από την τελευταία του άρρώστια, είναι πολύ εύπαθής.

Κι' η πόρτα άνοίγεται διάπλατη. Στην κορνίζα της βλέπω τη λεπτοκαμωμένη σιλουέτα του Δασκάλου που όρθιος και άκούμπισμένος με τόνα χέρι στο γραφείο του, μου τείνει τό άλλο σ' ένα θερμό χαιρετισμό. Κάθεται στην πολυθρόνα άκούμπιστας με τες άγκώνες του στο γραφείο και πλέκει τά χέρια.

Πίσω του ό τοίχος είναι σκεπασμένος με βιβλία που φτάνουν ως τό ταβάνι, κι' η λιγνή μορφή του πλαισιώνεται μέσα σ' αυτό τό πλήθος των βιβλίων.

«—'Από την Κύπρο; Του φίλου μου δημοσιογράφου Μενελ. Φραγκούδη; Πόσα μου ξεναφέρνετε στο νού τη στιγμήν αυτή... Ξέρω τά όσα είχε την καλωσύνη να γράψει για μένα. Θυμάμαι τόσο άγώνες του στην «'Αλληθια» για τό γλωσσικό ζήτημα στην Κύπρο».

Και τά μάτια του που άδιάκοπα παίζαν κάτω από τά δασωμένα του φρύδια, μένουν ρεμβά για μιά στιγμή. Μά γρήγορα ξεναπέρνει τό ζωηρό του ύφος και τά άνήσυχια μάτια του, έξεταστικά καρφώνονται στον συνομιλητή του κάτω από τά πελώρια φρύδια του που τά μισοσκέπάζουν. Νιώθεις να σέ διαπερνά τό πυρωμένο του βλέμμα. Τό άδύνατό του χέρι άκουμπά στο μάγουλο.

«—Με τί εύχारीστη παρακολουθώ την κίνησή σας εκεί κάτω στην Κύπρο. Πόσο με συγκινούν τά πνευματικά σας νεϊάτα. Την Κύπρο την αγαπά τόσο πολύ, που με ξεχωρίστη εύχारीστηση βλέπω κάθε Κυπριώτη».

Του άναφέρω την μεγάλη επίδραση που είχε τό τεράστιο έργο του στην Κυπριακή διανόηση, την αγάπη και την έχτιμηση που τρέφουν σ' αυτόν όλοι οι Κύπριοι, του λέω ότι όλα του τά βιβλία κοσμούν όλες τες βιβλιοθήκες, ότι τό έργο του είναι γνωστότατο τόσο στους πολίτες των πόλεων, όσο και στα χωριάτόπαιδα της Κύπρου, ότι η «'Ηγησώ» και ό «Δεξιλεως» άπαγγέλλονται στα σχολεία μας, ενώ στα φιλολογικά κέντρα οι στίχοι του είναι σ' όλονών τά χείλια. Λέει: —«Αυτή είναι η ίκανποίηση του ποιητή. 'Η μόνη του εύχारीστηση, να βλέπει πως τό έργο του, όποιο κι' αν είναι μικρό ή μεγάλο, έχτιμάται κατά την αξία του».

Του άναφέρω την άπόφαση που έχουν πάρει τά «Κυπριακά Γράμματα» να γιορτάσουν τά πενήντάχρονα της πρώτης έκδοσης των «Τραγουδιών της Πατρίδας μου», βγάζοντας ένα τεύχος αφιερωμένο στο έργο του και την έπιθυμία του περιοδικού να δημοσιέψη ένα του καινούργιο ποιήμα.

'Η συγκίνησή του είναι φανερή και σύγχρονα η μεγάλη του μετριπάθεια δέν τον άφίνει να μιλήσει: «Τά 'Κυπριακά Γράμματα, λέει, είναι αξιολογώτατο περιοδικό. Μου τό στέλλουν και τό παρακολουθώ με ξεχωριστό ένδιαφέρον». Μου κάνει έντύπωση η άπέρνητη μνήμη του και η διαύγεια της σκέψης του. Θυμάται όλα τά όνόματα των Κυπριών λογίων. Μου λέει: Έίδα στο περιοδικό τες κριτικές μελέτες και τά άλλα κριτικά σημειώματα του κ. 'Αντ. 'Ιντιάνου, και φαίνονται γραμμένες από άνθρωπο, με γερό κριτικό μυαλό. Μου έστειλαν και ένα άλλο περιοδικό γραμμένο, καθώς φαίνεται, από νέους, τό «Πάφος». Να γράψετε τες εύ-

χαριστίες μου στὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» πού θά καταπισθοῦν με τὸ ἔργο μου. Ὅσο γιὰ τὸ ποίημα θὰ φάξω... γιὰ τὴν ὥρα δὲν ἔχω τίποτε πρόχειρο. Ἐτοιμάζω μιά νέα συλλογὴ πού θὰ βγῆι σὲ λίγο. Ἐκεῖ θὰ βρῆτε καὶ τὸ δεύτερο ποίημά μου. Ἡ Κύπρος: Ἀλλὰ αὐτὸ βέβαια δὲν θὰ μπορεῖ νὰ δημοσιευθῆι στὴν Κύπρο».

Μ' ἐρωτᾷ γιὰ τὴν πολιτικὴ καὶ ποιητικὴ ζωὴ τῆς Κύπρου καὶ ἀκούει με ζῶηρον ἐνδιαφέρον τὲς πληροφορίες πού τοῦ δίνω. Ἡ κουβέντα γυρίζει στὴν «Τρισεύγενη» πού παίζεται στὸ Βασιλικό. Τοῦ ἐξηγῶ τὴ γνώμη μου γιὰ τὸ ἔργο πού ἐνῶ εἶναι τόσο λυρικό καὶ συμβολικό ἐν τούτοις ἄρεσε καὶ ἐχειροκροτήθηκε πολὺ.

«—Δὲν μπόρεσα ἀκόμα νὰ πᾶω νὰ τὸ δῶ γιατί εἶμωνα ἀδιάθετος.» (*)

Περιεργάζομαι τὸ γραφεῖο του. Παντοῦ σκόρπια βιβλία καὶ περιοδικὰ. Ἐπίπλωση λιτὴ· μιά κουνιστὴ πολυθρόνα πλάι στὸ γραφεῖο· μιά σόμπα καίει στὴ γωνιά ἂν καὶ δὲν κάνει ἀκόμα πολὺ κρῦο. «Δὲν μπορῶ ἀκόμα νὰ συνηθίσω τὸ καινούργιο μου σπιτί· ἔζησα τόσα χρόνια ἐκεῖ...»

Μὰ ὁ ἴδιος ξαναγυρίζει τὴν κουβέντα «στὴν ἀγαπημένη του Κύπρο. Τοῦ ἀναφέρω τὴ σπουδαία συμβολὴ στὸν ἀγώνα μας ἐνάντια στὴν καθαρεύουσα πού προσφέρει ἢ μετάφραση σὲ ἀπλὴ δημοτικὴ τῶν Κυπριακῶν Νόμων καὶ τοῦ δίνω ἕνα φύλλο ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως τῆς Κύπρου.

Διαβάζει μερικὲς περικοπὲς μεγάλωφωνα. —«Αὐτὸ εἶναι! Μπράβο! Εἶναι ἕνα μεγάλο βῆμα πρὸς τὴν Ἰδέα. Ἡ γλώσσα εἶναι καλὴ γιὰ τὴν ὥρα. Στὴν ἀρχὴ δὲν μπορεῖ νὰναι πιὸ καθάρια. Οἱ ἀκροτήτες θὰ βλάψουν καὶ μπορεῖ νὰ φέρουν ἀντίθετο ἀποτέλεσμα ἀπὸ κείνο πού θελοῦμε. Μὲ πόση χαρὰ μου βλέπω νὰ μᾶς ξεπερνᾶτε ἐσεῖς οἱ Κυπριῶτες.»

Ἐνα φωτιστέφανο χρυσοῦ τὸν περιλούζει, ἔτσι ὅπως κάθεται ἀκομπισμένον στὸ γραφεῖο του καὶ διαβάζει. Εἶναι φωτιστέφανος τῆς ποιητικῆς δόξας πού βγαίνει ἀπὸ τὴν ὠραίαν ἀσκητικὴν του μορφῆ, τὴ σὰν εἰκόνα Βυζαντινῆ, ἢ εἶναι τὸ φῶς τῆς λάμπας πού ρίχνει τὸ χαμηλωμένο ἀμπαζοῦρ στὸ γραφεῖο; Δὲν ξέρω. Μὰ τέτοιο μοῦ φάνταζε τὴν ὥρα κείνη, τὸ ἀσημῶμένο του κεφάλι.

Καθὼς τὸν ἀποχαιρετῶ μοῦ λέει: «τιμὴ δική μου· καὶ μὴ ξεχνᾶτε νὰ στείλετε τοὺς χαιρετισμούς μου στὴν Κύπρο».

T. M. ΦΡΑΓΚΟΥΔΗΣ

(*) Ὑπερότερα ἔμαθα πὼς τὴν ἐπαύριον τῆς συνομιλίας μας, μιά Κυριακὴ ἀπόγευμα, πῆγε ὁ Δάσκαλος καὶ παρακολούθησε τὸ ἔργο του κρυμμένος πίσω ἀπὸ τὰ παραπετάσματα τοῦ θεωρείου του. Μὰ οἱ θεατὲς τὸν ἀνεκάλυψαν καὶ γιὰ ὄρες ἀνηχώσαν τὰ χειροκροτήματα τοῦ κόσμου ἀπὸ τὴν πλατεία καὶ τοὺς ἐξώστες καὶ τῶν ἠθοποιῶν ἀπὸ τὴ σκηνή, πού στὸ τέλος τὸν ἀνάγκασαν ν' ἀνέβῃ θέλοντας καὶ μὴ στὴ σκηνή.

ΤΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ 1935

Ἄν πρόκειται ν' ἀκολουθήσουμε ἀπὸ κοντὰ τὶς συνήθειες τοῦ περιοδικοῦ τύπου, θὰ ἔπρεπε ὑποχρεωτικὰ τὸ σημεῖωμα τῆς σημερινῆς στήλης ν' ἀφιερῶθῆι ὀλοκληρωτικὰ στὴν ἀνασκόπηση, νὰ ποῦμε, τοῦ λογοτεχνικοῦ μας 1935. Θὰ ἔπρεπε δηλαδὴ ν' ἀπαριθμήσουμε ἐδῶ μὲ προσοχὴ ὅλα τὰ σημαντικὰ πού κυκλοφόρησαν φέτος βιβλία, τὰ ἄξια τουλάχιστον ν' ἀναφερθοῦν ὅπωςδὴποτε, νὰ τὰ κατατάξουμε στατιστικὰ, σύμφωνα μὲ τὴ μορφή καὶ τὸ περιεχόμενό τους καὶ νὰ ξεχωρίσουμε τελικὰ τὰ κυριώτερα σημάδια (τάσεις, ρεύματα κ. τ. λ.) πού χαρακτηρίζουν βασικὰ τὴ λογοτεχνικὴ κίνηση τοῦ χρόνου πού κλείει.

Εἶναι ὅμως κοινὴ ὁμολογία κι' ὁ ἀναγνώστης ἀντιλαμβάνεται εὐκόλα πὼς γιὰ τὴ δική μας φτωχὴ λογοτεχνία, αὐτὴ πού μόλις ἄρχισε νὰ διαμορφώνεται ὀλόγυρά μας, καμμιὰ τέτοια δουλειὰ δὲ μπορεῖ νὰ γίνῃ, γιὰ τὸν ἀπλούστατο λόγο πὼς τέτοια δὲν ὑπάρχει ἢ καλλίτερα ὅτι ὑπάρχει βρίσκεται στὴν ὑποπλασματώδη του μορφῆ. Κι' οὔτε ἡ κυκλοφορία μιᾶς ἢ δυο συλλογῶν, πού ὅπωςδὴποτε στέκονται σὰν ὑποφερτὲς, θὰ μποροῦσε νὰ δικαιολογήσῃ πλείρια μιά τέτοια προσπάθεια. Ἐνας τόπος σὺν τὸ δικό μας, ἀπομονωμένος πού σὲ πενήντα χρόνια ζωῆς καταδικάστηκε σὲ πνευματικὸ μαρασμό, ὄχι βέβαια γιατί τὸν ἔλειψαν οἱ πνευματικὲς του δυναμικότητες, ἀλλὰ γιατί παρασυρμένος ἀπὸ καταστάσεις ψευτικὲς κι' ἐκδηλώσεις κούφιας ἀφέθηκε ἄβουλα νὰ παραπέσει σ' ἀπονάρκωμα, δὲ μποροῦσε τόσο σύντομα, στὸ ἐκίνημά του μόλις, νὰ δημιουργήσῃ καὶ ν' ἀποδώσῃ τὴ δουλειὰ πού θὰ δικαιολογοῦσε τὴν τέτοια ἀνασκόπηση. Κι' αὐτὸ ὡστόσο οἱ πιὸ αἰσιόδοξοι πρωτοπόροι τῆς πνευματικῆς κίνησης τοῦ νησιοῦ δὲν ὑπολογίζουν πὼς θὰ μπορέσουν ν' ἀποκομίσουν πλοῦσια παραγωγή πρὶν ἀπ' τὴν παρέλευση μιᾶς ἀκόμα πενταετίας τουλάχιστο. Ἄς μὴ γελιόμαστε ἄδικα. Ὅπως τὸ λουλούδι εἶναι ἡ δικαίωση τοῦ φυτοῦ καὶ σύγκαιρα ὁ σπόρος τῆς διαβίωσης του, ἔτσι κι' ἡ πνευματικὴ ζωὴ εἶναι ἡ δικαίωση ἐνὸς τόπου καὶ σύγκαιρα ὁ σπόρος τοῦ μέλλοντος. Ἡ ἱστορία κι' ἡ σύγχρονη ζωὴ μᾶς μαρτυρᾶνε πλοῦσια τὴ μεγάλη αὐτὴ ἀλήθεια. Σ' ὅσα ἔθνη (τόπους) λέπει ἡ πνευματικὴ ζωὴ αὐτὰ ρημάζουνε καὶ πᾶνε γιὰ χαμό. Ἦταν, κατὰ συνέπεια, μοιραῖο ἐπακόλουθο καὶ συνέπεια φυσιολογικὴ τῆς μακρόχρονης στασιμότητος τὸ ὅτι ἀντικρύζομε σήμερα κι' οἱ λίγοι πού ἔχουμε μιά κάπως πιὸ ξεκαθαρισμένη ἐπίγνωση τῆς «Κυπριώτικης πραγματικότητος» (μὲ τὴ σημασία πού ἔδινε στὴ «νεοελληνικὴ πραγματικότητα» ὁ ἀξέχαστός μας Φῶτος Πολίτης)

Κ' αλλά λίγο ξαφνίζεται. Ἡ μετασχοτωβριανή ἀγχοχή εἶναι ἡ καθαυτὴ ἀφετηρία τῆς καινοφύργιας ἐκδήλωσης, ὅταν, συντρίβοντας ὅσον πολιτικαντισμὸ καὶ τὴν παρελθοντολογία, καθήκονα τελικὰ τῆ νεολαία μας (1). Τί θὰ ἔσοροοῦσε βέβαια ν' ἀποδώσει σ' αὐτὸ τὸ χρονογράφο διὰστημα ποῦ μεσολαβεῖ! Λίγο, ἀλλά λίγα βιβλία κυκλοφόρησαν, τὰ περισσότερα ποιητικὲς συλλογές, ποῦ ἴσως ἴσως οὐδὲ μόνον θὰ μπορούσαν ν' ἀνθέξουν σ' αὐτὰ μὲ πολλή ἐπιείκεια ψηλάφισμα.

Μὰ ὅσο κι' ἂν ἡ καθαυτὴ λογοτεχνικὴ δημιουργία δὲ μᾶς ἱκανοποιεῖ δὲ θὰ μπορούμε νὰ προσπεράσουμε ψυχροὶ καὶ νὰ μὴ μοιζήσουμε τὴν χαρὰ μας μπροστὰ στὴν πολυσηφια διαπιστούμενην ὀλόγυρά μας σχετικὴ ὑπὸ ἀνύψωση, ποῦ μᾶς φέρνει τότες ἐλπίδες γιὰ ὅσον αὔριο. Καινούργια ταλέντα ἔκαναν φέτος ὀμιλὰ τὴν πρώτη ἐμφάνισή τους, ποῦ μὲ μιά ἀνεπαλαμένη καθοδήγηση, ὅπως ὑπόδειξα σὲ ἄλλοι ἄρθρα καὶ τὰ πραγματικὰ ἀξίζουσιν καὶ θὰ ἐξαστορέσουν νὰ ἀποδώσουν. Ἀκόμα καὶ φιλολογικὲς συγκεντρώσεις δημιουργήθηκαν ὅσοις γιὰ πρώτη φορά ἀπὸ παιδιὰ μορφωμένη καὶ ποῦ πιστεύουν πὼς μπορούν νὰ συνεισβῆθουν μεταξὺ τους. Τὸ βιβλίο κινεῖται ἁπλοῦς ὅσο ποτὲ ἄλλοτε κι' ἡ ὑπάρξει δυὸ ἀπλολογικῶν περιόδων καὶ τῶσαν ἐφημερίων μὲ μπόλικο φιλολογικὸ περιεχόμενο ὅσο ποῦ ἡ ἐπιτυχία ποῦ εἶχαν οἱ γιορτές ποῦ ὀργανώθηκαν γιὰ τὰ ἐβδόμητάρηνα τοῦ ὀργανισμοῦ δείχνουν καθαρά καὶ τὶς καινούργιες ἀνασκαφές τοῦ κοινοῦ. Ἀπὸ ἕνα πρόχειρο ὀλολογισμὸ ποῦ κάμνω βρίσκω πὼς φέτος ἀπ' ἑφ' ἑφταχικῆ μου βιβλιοθήκη μόνον κυκλοφορήσαν σὲ διάφορα πρόσωπα πάνω ἀπὸ μιά ἑξήλιδα βιβλία. Γι' αὐτὸ πιστεύω πὼς οἱ Δῆμοι θὰ προσφέρουν τὴ μεγαλύτερη ὑπηρεσία ἵνα φροντίσουν νὰ δώσουν μιά δημόσια βιβλιοθήκη σὲ κάθε πόλη. Εἶμαι προκαταβολικὰ βέβαιος πὼς ἂν θελήσουμε ὅλοι νὰ βοηθηθῶμε τὴν καινούργια κίνηση ποῦ διαμορφώνεται, θὰ βρίσκουμε τὸν κάθε μας χρόνο σημαντικὰ καὶ καλλίτερον ἀπ' τὸν προηγουμένον καὶ δὲ ἑφ' ἑφταχικῆ ὥρα ποῦ θὰ σκεφθῶμε τὴ θέση ποῦ ἀξίζει σὲ κάθε τόπο ποῦ ἔχει τὴν ἀπαιτησὴ νὰ τὸ θεωροῦν πολιτισμένον.

ΜΗΤΣΟΣ ΜΑΡΑΓΚΟΣ

5 1920 Δεκ. 1935.

(1) Τὴν διαπίστωση αὐτὴν τὴν ἀνάφερα καὶ σ' ἄλλα ἐπισημασμένα μου στὴν «Ἑλληνικὴ Ἐπιθεώρηση» τῆς Ἀποστολῆς (Φλεβάρης 1933). Μοῦ εἶναι ὅπως σήμερον ὀλολογισμὸς πὼς ἕνα ἄλλο σημεῖόν μου σχετικὸ μὲ τὰ αἴτια ποῦ τὰ βαθύτερα καὶ τοῦ υπεύθυνου συντελεστές τῆς πενήνταχρονης αὐτῆς πνευματικῆς ἀτροφίας—χωρισμένης σὲ ἄλλες συγκεκριμένους περιόδους α) 1878—1900, β) 1900—1931 καὶ πέρα—μὲ τὸ γενικὸ τίτλο «Μιὰ ματιὰ πλ. ἰσως», γραμμένον γιὰ τὸ περιοδικὸ «Κυπριακὰ Γράμματα» ἀποκατήθηκε ἴσως τὸρᾳ ἀδημοσίευστο γιὰ λόγους ἐντελῶς ἀνεξάρτητους ἀπ' τὴ θέληση τῆς Σύνταξός του.

ΚΡΙΤΙΚΗ

The Swedish Cyprus Expedition.—Vol II (Text and plates) by Einar Gjertad, John Lindros, Erik Sjöqvist, Alfred Westholm, Stockholm. Text pp. 1—861 and plates I—CCL.

Εἶναι ἤδη γνωστὸ στους ἀναγνώστες τῶν «Κ. Γρ.» (1) ἡ μεγάλη σημασία τοῦ ἀρχαιολογικοῦ ἔργου τῆς Σουηδικῆς Ἀποστολῆς. Ὁ δεύτερος τόμος ποῦ πρὸ ὀγκώδης ἀπὸ τὸν πρώτον ἔχει μολὶς δημοσιευθεῖ. Ἡ πρώτη ἐντύπωση ποῦ ἀποκαμίζει κανεὶς μολὶς πρωτοκοιτάξει τὸν τόμον αὐτὸ εἶναι πὼς βρίσκεται μπροστὰ σ' ἕνα σημαντικό ἔργο. Κ' ἡ ἐντύπωση αὐτὴ δὲν ἐλαττώνεται καθόλου ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσθ του.

Ὅπως ἔχρουμε ἀναφέρει κιόλας σὸ σημεῖον μᾶς γιὰ τὸν πρώτον τόμον, οἱ τρεῖς πρώτοι τόμοι τοῦ συγγράμματος θ' ἀσχοληθοῦν γύρω ἀπὸ τὰ δεδομένα ποῦ παρέχουν οἱ ἀνασκαφές τῆς Ἀποστολῆς κ' ὁ τέταρτος θὰ συμπεριλάβει ὅλα τὰ συμπράσματα, ἱστορικὰ καὶ ἀρχαιολογικὰ, ποῦ θάναί βέβαια τὰ σημαντικώτερα κέρδη ἀπὸ τὸ ὀγκώδες αὐτὸ ἔργο.

Ὁ δεύτερος τόμος, λοιπόν, ἐκθέτει τὶς ἀνασκαφές στὴν Ἀμαθούνα, στυς Στύλλους, σὸ Μάριο, σὸ Ἰδαίον καὶ στὴν Ἁγία Εἰρήνη.

(α) Ἀμαθούνα: οἱ ἀνασκαφές ἔγιναν στὴ νεκρόπολη ποῦ βρίσκεται ἀπὸ τὴν μιά καὶ τὴν ἄλλη μεριά τῆς Ἀκρόπολης τῆς Ἀμαθούνας κοντὰ στὴ θάλασσα. Ἀπὸ τοὺς 26 τάφους ποῦ ἀνοίχτηκαν οἱ τάφοι ἀρ. 1 καὶ 2 ἦταν οἱ σπουδαιότεροι, ὄντας τάφοι κτιστοὶ. Δυστυχῶς κι' οἱ δυὸ εἶχαν συληθεῖ σὲ παλιὸς καιροὺς καὶ γι' αὐτὸ τὰ εὐρήματα ἦταν μηδαμινὰ. Ὁ τάφος 2 ποῦ μπόρει κανεὶς νὰ τὸν ἐπισκεφθεῖ σήμερον (ἀριστερὰ τοῦ δρόμου Λευκωσίας—Λεμεσοῦ κοντὰ σὸ 480 μίλι) εἶναι ὁ καλύτερος διατηρημένος. Ἀποτελεῖται ἀπὸ δρόμον καὶ δυὸ αἵθουσες, ἡ δὲ ἀρχιτεκτονικὴ τους μοιάζει κάπως τὸν τάφο τῆς Πύλας (2). Ὁ τάφος αὐτὸς ἀνήκει στὴν Κυπρογεωμετρικὴ—Κυπροαρχαϊκὴ περίοδο (μέσα τοῦ βου αἰῶνα), ἀλλὰ χρησιμοποίηθηκε καὶ στὶς ἐπόμενες περιόδους τῶν ἀρχαίων χρόνων. Οἱ ὕπολοιποι τάφοι εἶναι λαξευτοὶ κ' ἀνήκουν στὴν Κυπρο—Γεωμετρικὴν ἐποχὴ.

(β) Στύλλοι: Στὴν ἀνασκαφὴν αὐτὴν εἶχαν ἀνοίχθαι 17 τάφοι τῆς Κυπρογεωμετρικῆς

(1) Βλ. «Κ. Γρ.» Ἔτος 1 τ. σ.

(2) Βλ. Cyprus Ant. Dept. Report, 1935, p. p. 9—11.

κής εποχής. Τα εύρηματα αποτελούνται από άγγεια μ' έγχρωμες διακοσμήσεις, μερικά δέ απ' αυτά (προπάντων οι κύλικες) ξεχωρίζουν για την ωραιότητα των διακοσμών. Το σχήμα των τάφων είναι το πιά πολύ αύγοειδές και οι δρομοί επιμήκεις.

(γ) **Μάριοι**: Αυτό είναι τόνωμα ενός από τα αρχαία Βασίλεια της Κύπρου. Η Σουηδική Άποστολή δέν περιωρίστηκε μονάχα στο άνοιγμα των τάφων στο Μάριο (κοντά στην Πόλη Χρυσοχοϋς) άλλ' άσχολήθηκε και με τό πρόβλημα του που ήταν κτισμένο τό αρχαίο Μάριο των Γεωμετρικών, Άρχαϊκών και Κλασσικών χρόνων. Γιατί ή Άρσινόη (που διαδέχθηκε τό Μάριο των χρόνων αυτών) βρισκόταν ακριβώς εκεί που βρίσκεται σήμερα ή Πόλη της Χρυσοχοϋς. Οι έρευνες δέν έφτασαν παρά σέ άκαθόριστα άποτελέσματα. Πιθανό τό Μάριο νά βρίσκεται κάτω από τά έρείπια της Άρσινόης των έλληνικών χρόνων και προς τό παρόν είναι άδύνατη ή άνακάλυψη του ένεκα της θέσης της σημερινής πόλης. Οι τάφοι που άνοιχτηκαν απ' τή Σουηδική Άποστολή βρισκόνται στην Άνατολική (50) και στη Δυτική νεκρόπολη (48), κι άνήκουν στην Κυπροκλασσική, στις Κυπροαρχαϊκή, στην Κυπροκλασσική και στην Έλληνιστική περιόδους. Γά εύρήματα αποτελούνται από άγγεια, χρυσά άνικείμενα και άλλα στους τάφους της Κυπροκλασσικής εποχής βρέθηκαν άττικά άγγεια φερμένα από την Έλλάδα και που φανερώνουν τις τότε στενές σχέσεις του Κυπριακού με τόν Έλληνικό πολιτισμό.

(δ) **Ίδάλιοι**: Έδώ οι έρευνες στράφηκαν πρώτα γύρω από τό πρόβλημα της τοπογραφίας του αρχαίου Ίδαλιου και κατοπι στις άνασκαφές της Δυτικής Άκρόπολης της πόλης αυτής. Γιατί πρέπει νά ύπενθυμίσουμε πώς τό Ίδάλιο είχε δυό άκροπόλεις, την άνατολική και τή δυτική έχτός από την κάτω πόλη. Οι άνασκαφές άπάνω στη δυτικήν άκρόπολη έφεραν σέ φώς άρχιτεκτονικά λειψανα μεγάλης σημασίας. Αρχικώς ή άκρόπολη στις άρχές της τελευταίας εποχής του χαλκού, δηλαδή περίπου τό 1600 π. Χ. Ύπήρχε τείχος γύρω από την άκρόπολη, σπία μέσα του και ιερό. Στο 1200-1000 τό τείχος και τά σπίτια άνανεώνονται, ιδιαίτερα τό τείχος γίνεται δυνάτοτερο.

Στή Γεωμετρική και την Άρχαϊκή εποχή, ή άκρόπολη μεταβάλλεται σέ τόπο ιερό, άφιρωμένο στη θεά Άνατ.—Άθηνά. Οι έρευνες αυτές άπάνω στην άκρόπολη έφεραν σέ φώς στοιχεία άρχιτεκτονικά και άλλα που βοηθούν πάρα πολύ για τή διαφώτιση πολλών προβλημάτων.

(ε) **Άγία Ειρήνη** (Έπαρχία Κερήνειας). Λίγο προς τά βόρεια του χωριού είχε

άνακαλυφθεί από τόν παπα του χωριού Προκόπη τό πρώτο άγαλμα που στάθηκε άφορμή στη σπουδαιότατη άνακάλυψη του άρχαίου «τεμένους». Οι άνασκαφές άπόδειξαν μία σειρά διαδοχικών «τεμένων» από την τελευταία εποχή του χαλκού (1600—1200 π. Χ.), ίσαμε τους αρχαϊκούς χρόνους (510—500 π. Χ.). Τό πρώτο τέμενος άνήκε στην τελευταία εποχή του χαλκού, ήταν δέ ένα σύμπλεγμα σπιτιών, από τά όποία μερικά χρησίμευαν άποκλειστικώς για τό ιερό. Ό ταύρος φαίνεται πώς ήταν τό σύμβολο του θεού. Κατόπι (στη γεωμετρική εποχή) τό πρωτόγονο αυτό ιερό σκεπάστηκε από χώμα κι άπάνωθε του κτίστηκε ένα ύπαίθριο τέμενος με αύλόγυρο. Ύπήρχε σ' αυτό βωμός και γύρω του βρέθηκαν άναθήματα και μικρά άγάλματα ταύρων. Αυτό κράτησε ίσαμε τά μέσα της Γεωμετρικής εποχής ΙΙΙ όπότεν τό τέμενος έγινε πιά μεγάλο. Γά άφιερώματα είναι μορφές ζώων, μινώταυροι, ταύροι κτλ. Τότε παρατηρείται πώς ή θρησιομορφική μορφή του θεού άρχίζει να παίρνει μερική ανθρώπινη μορφή (μινώταυρος). Στην Κυπροαρχαϊκή εποχή κτίζεται νέο, λαμπρότερο τέμενος που χαρακτηρίζει τή σπουδαιότερη εποχή της Ιστορίας του ιερού της Άγίας Ειρήνης. Τα άναθήματα ήταν πολυάριθμα μικρά άγάλματα από πηλό σέ διάφορα μεγέθη ποποθετημένα γύρω άπέ τό βωμό. Τά μικρά αυτά άγάλματα βρίσκονται στο Κυπριακό Μουσείο και τακτοποιηθήκανε πειό πολύ όπως βρέθηκαν.

Ύστερα από την εποχή αυτή τό τέμενος καταστρέφεται διαδοχικώς από κατακλυσμούς όποτεν στά 510—500 έγκαταλείπεται. Η σημασία της άνακάλυψης αυτής είναι πολλαπλή. Προσθέτει ιδίως σημαντικά στις γνώσεις μας για την αρχαία θρησκεία στην Κύπρο και στις γνώσεις μας για την τέχνη.

Αυτές είναι οι άνασκαφές που έκθέτει ή Σουηδική άποστολή στο β' τόμο. Η όλη έργασία είναι ακριβέστατη από κάθε άποψη. Η έμφάνιση του συγγράμματος είναι καλλιτεχνική. Θα ήταν ίσως περιττό νά επαναλάβουμε πώς ή δημοσίευση του τέταρτου τόμου θα περιλαμβάνει τά συμπεράσματα των παρατηρήσεων. Θα προσθέσει πολλή ζωή στους άλλους τόμους που περιέχουν άποκλειστικά την περιγραφή των άνασκαφών.

Π. ΔΙΚΑΙΟΣ

Έφορος Κυπρ. Μουσείου

Schachermeyer Fritz : Hethi-
ter und Achäer (Mitteilungen der
altorientalischen Gesellschaft IX.
B.]H. 1)2). Leipzig : Otto Harras-
owitz 1935. VI, 174 σ. 10 R M.

Ενα από τὰ πειὸ ἐνδιαφέροντα καὶ γόνιμα βιβλία γιὰ τὴν προϊστορικὴ ἐποχὴ καὶ πρό πάντων γιὰ τὴ β' χιλ. π. Χ. στὴν ἀνατολικὴν προσοχὴν μᾶς ἔδωσε μὲ τὴν ἔρευνά του μὲ τὴν πλάνα πάνω τίτλο ὁ καθ. Schachermeyer. τὸ ζήτημα ποῦ πραγματεύεται δὲν εἶναι ποσὸ παλιό. Δημιουργήθηκε ἀπὸ τὶς ἀνασκαφὰς στὸ Boghazköi ποῦ γίνηκαν στὶς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος μᾶς ἀπὸ γερμανοὺς ἐπιστή-
μονες. Κείμενα ποῦ βρέθηκαν μᾶς φανερώ-
σαν τὴν ὑπάρξιν τὴν τότε ἐποχὴ ἑνὸς με-
γαλοῦ κράτους τῶν Ahhiava. Ποιοὶ εἶναι οἱ
ἀνθρώποι αὐτοί, ποῦ ἦταν τὸ κέντρο τους,
πὺν μποροῦν νὰ ταύτισθον μὲ τοὺς Ἀχαιοὺς
ἢ τὸν Ἑλλήνων ἢ ὄχι, ἂν εἶναι οἱ ἴδιοι μὲ τοὺς
Ahiawasa ποῦ ἀναφέρονται σὲ αἰγυπτιακὰ κει-
μένα, πειὰ εἶναι ἡ σχέση τους μὲ τοὺς Χε-
ττιίτες, εἶναι τὰ κυριώτερα προβλήματα τοῦ
προσασχολοῦν τὸ ἔργο, γραμμένα μὲ τόσο ἐν-
διαφέροντα καὶ θελκτικὸ τρόπο ἀπὸ τὸν δια-
κριτικὸν ἐπιστήμονα, ὥστε διαβάζοντας ἔ-
νας τὸ βιβλίον σίσθάνεται τὴν ἀνυπόμονοιάν
ἐξ ἧς δεῖ σὲ ποιά συμπεράσματα καταλήγει μὲ
ἐπιθαυμαστὴ λογικὴν τὴν σκέψιν ὁ συγγρα-
φεὺς του. Μὲ ἀφάσθη δέυδερκεια κί' ἐπι-
σημειομοικότητα ἀναλύει ὁ Sen. τὶς παλαιότε-
ρας γνώμες γιὰ τὸ ζήτημα, ὅπως τοῦ Forrer,
E. Meyer, Friedrich, Goetze καὶ
μαλιστα τοῦ Sommer, χωρὶς μὲ καμμία ἀπό-
φασιν ἀπόλυτα νὰ συμφωνεῖ, τοῦλάχιστο στὴ
μέθοδον τῆς ἐρεύνης τοῦ προβλήματος, ἂν
καὶ σὲ μερικὰ καταλήγει σὲ παραδεκτὰ κί'
ἀπὸ ἄλλους συμπεράσματα. Αὐτὸ τὸ σημεῖο
τῆς ἐργασίας εἶναι ἄρκετὰ ἀξιοπρόσεκτο,
γιατὶ μᾶς διδάσκει πολλὰ γιὰ τὸ ζήτημα τῆς
σημειομοικίας τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου.

Ὁ συνταυτισμὸς τῶν Ahhiava μὲ τοὺς Ἀ-
χαιοὺς, στον ὅτιο δίνει εὐλογη ἀφορμὴ ἢ ἀ-
φορμὴν ὁμοίότητος τοῦ ὀνόματος καὶ ποῦ
αὐτὸ ὑποστηρίχθηκε ἀπὸ τὸν Forrer—πολλὲς
ἀφορμὲς μάλιστα προχωροῦσε αὐτὸς πάρα πάνω
στὸ ὅτι θὰ ἔπρεπε π.χ. ἐαυτίζε τὸ ὄνομα
τῶν χεττιτικῶν κειμένων Altarisia μὲ τὸν ἑλ-
ληνικὸν Ἀτρέα—εἶχε ὑποχωρήσει τὰ τελευταῖα
ἔτη πάντος χρόνια καὶ μάλιστα μὲ τὶς τε-
λευταῖες ἔρευνες τοῦ Sommer, ἂν καὶ ἱστορι-
κοὶ ὡς τὸν Weber καὶ τὸν Berve ἐξακολου-
θοῦσαν νὰ πιστεύουν στὴν δυνατότητα ἑνὸς
ἐπιπέτου συνταυτισμοῦ. Ὁ Sch. προχωρεῖ
ἐπὶ τὴν ἔρευνά του μὲ τὴν ἐρμηνείαν τῶν χε-
ττιτικῶν κειμένων καὶ καταλήγει στὸ σημαν-
τικὸν συμπέρασμα σ. 43, πὺς μὲ τὸ ὄνομα
Ahhiava ἐννοεῖται μόνον ἕνα κράτος, καὶ

τοῦ ὁποίου ἄρχοντας εἶναι ὁ Βασίλειος
τῶν Ahhiava, ποῦ ἦταν σὲ πολλὴ ἐκτίμησι
ἀπὸ τοὺς Χεττιίτες σὰ μίαν μεγάλη δύναμιν.
ὄχι ὅμως καὶ μὲ τὸν τίτλον «μεγάλου βασιλεῖος».
Τὸ κράτος αὐτὸ εἶχε σχέση μὲ τὴν Κύπρον
καὶ τὴ Συρίαν, μὲ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴ Λιβύην.
αὐτὸ δηλ. ποῦ ἔκαναν οἱ Ἀχαιοὶ τὴ β' χιλ.
π. Χ., ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰ ἀρχαιολο-
γικὰ εὐρήματα, πράγμα ποῦ κάμνει ἀπίθανον
πὺς θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι δύο ἐξωριστοὶ
λαοὶ οἱ Ahhiava καὶ οἱ Ἀχαιοὶ. Ἀσχολεῖται
κατόπι μὲ τὴ γεωγραφίαν τοῦ χεττιτικῶν κρ-
τους, γιὰ νὰ δείξῃ, ποσο ἀνεπαρκῶς ἐξερε-
νημένα εἶναι τὰ σχετικὰ ζητήματα ἐκτός ἀ-
πὸ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις καὶ ἐξετάζει τὴ δυ-
νατότητα τῆς γλωσσικῆς ταύτησεως τῶν Ah-
hiava μὲ τοὺς Ἀχαιοὺς, γιὰ νὰ καταλήξῃ σὲ
ἀρνητικὸν συμπέρασμα ὅπως κί' ὁ Sommer,
χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἀποκρούει τὴν ταύτησιν
γιὰ ἄλλους λόρους. Ὑστερα ἐξετάζει τὴ δυ-
νατότητα τοῦ συνταυτισμοῦ τῆς χώρας τῶν
Ahhiava μὲ τὴν Κύπρον, τὴν Παφλίαν καὶ τὴν
Ἰωνίαν, γιὰ νὰ καταλήξῃ σ' ἀρνητικὸν συμ-
πέραςμα. Πειὸ πολλὴν προσοχὴ δίνει στὴ
δυνατότητα νὰ εἶναι ἡ Ρόδος καὶ πὺς πολὺ
ἀκόμα νὰ εἶναι ἡ ἡπειρωτικὴ ἐλληνικὴ χῶ-
ρα. Σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα συνάπτει μίαν σύν-
τομην ἐξέτασιν τῆς ἡγεμονίας τῶν Μυκηνῶν
καὶ μᾶς ὑπόσχεται νὰ μᾶς δώσει ἴδια τερο
βιβλίον πάνω στὸ ἴδιο θέμα.

Μὲ τὰ συμπεράσματα τοῦ Sch. ξανάρχεται
ἡ θεωρία τοῦ Forrer στὴ γραμμὴ μὲ νέα μέ-
θοδον καὶ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ ἰσχυρισμοὺς καὶ
συνδυασμοὺς ποῦ δὲ μπορούν νὰ σταθοῦν.
Μὲ τοῦτο δὲν ὑποστηρίζει ὁ Sch. πὺς ἔλυσε
τὸ ζήτημα. Ἀπ' ἐναντίας τελειώνει τὸ βιβλίον
μου μὲ τὴν εὐκρινεῖαν ἑνὸς ἀληθινῶν ἐπιστή-
μονος, πὺς ἂν ἕνας τὸν ρωτοῦσε ποῦ τοπο-
θετεῖ τοὺς Ahhiava καὶ μὲ ποιοὺς τοὺς ταυτί-
ζει, δὲ θάξερε ν' ἀπαντήσῃ, δέχεται μόνον
ἕνα μίαν πιθανότητα τὴν ταύτησιν μὲ τὶς
Μυκῆνας. Ἐκεῖνον ποῦ πρέπει ἰδιωίτερα νὰ
ἐξάρουμε εἶναι ὁ θαυμαστός τρόπος, μὲ τὸν
ὅτιο ἀναλύει τὰ ζητήματα κί' ἀποσείει ἀμ-
φιβόλους ἰσχυρισμοὺς, ἔστω καὶ ἂν δὲν κα-
ταλήγει σὲ ὀριστικὸν συμπέρασμα. Εἶναι ὅ-
μως τὸ βιβλίον μίαν μεγάλην πρόσδοσιν στὸ ζήτη-
μα. Ἡ προϊστορικὴ ἐπιστήμη πρέπει νὰ εὐ-
γνωμονεῖ τὸν διακριτικὸν καθηγητὴν. Τὴν
Κύπρον ἐνδιαφέρει ἰδιωίτερα τὸ ἔργο, ὄχι μόνον
γιὰ τὴν ἀπίθανον ἀποψιν τοῦ συνταυτισμοῦ
τῆς μὲ τὴν χώρα τῶν Ahhiava, ἀλλὰ καὶ γιατί
δίνεται ἐπὶ τὴν ὅλην ἔρευναν ἀφορμὴν καὶ σχετι-
σθεῖ ἡ νῆσος μὲ τὴν ὅλην ἱστορίαν τῆς β' χιλ.
π. Χ. Ἰδιωίτερα ἐνδιαφέροντα εἶναι ὅσα γρά-
φει γιὰ τὸν ἀποικισμὸν τῶν Ἀχαιῶν ἐπὶ τὴν Κύ-
προν. Καθένας ποῦ θὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὴν προϊ-
στορίαν τοῦ τόπου αὐτοῦ, θὰ ἔχει πολλὰ καὶ
ἄφελγηθῆ ἀπὸ τὸ ἔργο καὶ θὰ εἶναι ἀπαραί-
τητο νὰ τὸ μελετήσῃ μὲ μεγάλην προσοχὴν.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ

Φιλάρετου Ν. Γεωργίου: Εισαγωγή εις την ιστορίαν τῶν ἑλληνικῶν πολιτευμάτων. Ἀθήναι—Ἀλεξάνδρεια. Ἐκδ. οἶκος Α. Κασιογῆ, Ἔρευνα, Ἀπρίλιος 1935. σελ. 31.

Συνηθίσαμε πολλές φορές νά θεωροῦμε πῶς δουλεῖα ἐνός ἐπιστήμονος εἶναι νά μαζέψει ὑλικό κι' αὐτό νά μᾶς τό παραθέσει δείχνον-χνοντας τήν πολυμάθειά του, ἀρκεῖ νά γεμίξει μονάχα σελίδες καί νά φιγουράρει σάν συγγραφέας. Οἱ ἄλλοι πού ἔχουν συνήθως κλειστά μάτια κι' ἀρκοῦνται κατά τόν ἴδιο τρόπο νά σκέπτονται θαυμάζουν τήν σοφία ἐκείνων πού μαζέψαν τό ὑλικό κι' ἔδειξαν μάλιστα μέ ἀρκετές ὑποσημειώσεις πῶς παρακολουθοῦν τή σύγχρονη ἐπιστημονική κίνηση! Δέν καταλαβαίνουμε πῶς ἕνας πού καταπιάνεται μέ τήν ἐπιστήμη καί εἰδικά μέ τήν ἀρχαία ἱστορία—λέγω αὐτή, γιατί σ' αὐτή ἀναφέρεται τό ἔργο πού κρίνουμε—πρέπει πρῶτα νά μαζέψει τό ὑλικό μέ τή μεγαλύτερη ἀκρίβεια, ὕστερα νά τό ταξινομήσει, γιατί ἀλλοιῶτα δέν εἶναι ἐπιστήμιον κι' ὕστερα νά τό ἐρμηνεύσει. Τό τελευταῖο εἶναι τό δυσκολώτερο σημεῖο, γιατί ἀπ' αὐτή τήν ἐρμηνεία θά βγοῦν ὅλα τά συμπεράσματα. Κι' ἐρμηνεύει μόνον ἐκείνος πού συνήθισε νά σκέπτεται καί νά ἐργάζεται ἐπιστημονικά.

Τό σύντομο αὐτό βιβλιαράκι τοῦ Φιλάρετου μ' ὅλη τήν προσπάθεια νά παρουσιασθεῖ ἐπιστημονικό δέν κατῶρθωσε νά ξεφύγει ἀπό τήν τάξη τῶν βιβλίων πού ἀνάφερα. Ἐξήτασε σέ ἕξ κεφάλαια τήν προϊστορική ἐποχή, τό κατά φύσιν δίκαιον, τήν πολιτειαν ὡς τροφήν τῶν ἀνθρώπων, τό ἰδεώδες ἄριστον πολιτεῦμα, ἐπίδρασιν τοῦ κλίματος εἰς τό πολιτεῦμα καί ἔδωσε τελευταῖα σκιαγράφημα σχημάτων πολιτειῶν, γιά νά εἰσαγάγει στά ἑλληνικά πολιτεύματα. Γιά νά ἐπιτύχει αὐτόν τόν σκοπό μᾶς παρέθεσε ἀρκετά χωρία ἀπό ἀρχαίους συγγραφεῖς δυστυχῶς πολλά ἀνεμῆνυτα, ἄλλα παρερμηνυμένα, ἔδωσε λίγες γνώμες νεωτέρων συγγραφέων κι' ἀνέπτυξε σύντομα τά διάφορα κεφάλαια. Γιά νά ἐξηγουῦμεθα ἀπό τήν ἀρχή: ὁ συγγραφέας δέν ξέρει ἀπολύτως, τί θά πεί ἐπιστημονική μέθοδος ἐρεύνης, δέν ξέρει πῶς ἄλλο εἶναι θεωρίες συγγραφέων περί πολιτευμάτων κι' ἄλλο πραγματικότης ἱστορική. Παίρνει τόν Πλάτωνα π.χ. κι' ἀναλύει ἰδέες του καί μ' αὐτό νομίζει πῶς εἰσάγει στά ἑλληνικά πολιτεύματα, ἐνῶ ὁ Πλάτων δέν ἔχει καμιᾶ σχέση μέ τήν ἱστορία. Ὅτι κάνει ὁ Πλάτων κι' οἱ ἄλλοι μέ τά ἰδεώδη πολιτεύματα πού ὑποστηρίζουν εἶναι μονάχα πολιτική φιλοσοφία. Τίς θεωρίες αὐτές περί ἀρίστων πολιτευμάτων προσπαθεῖ νά ἐρμηνεύσει ὡς προϊόν πάλης πλουσίων καί πτωχῶν σ. 15,

χωρίς καθόλου νά ἀντιλαμβάνεται τό βάθος τῆς ἀνακυκλώσεως τῶν πολιτικῶν καί φιλοσοφικῶν ρευμάτων πού ἀνεστάτωσαν τόν 5 αἰ. π. Χ. κυριολεκτικά. Εἰδικά γιά τήν πολιτεία τοῦ Πλάτωνος ἀναφέρει πῶς «ἔσχεδιάσθη ἐπί κοινότητος κτήσεων καί γυναικῶν», ὡσάν αὐτό νά εἶναι ἡ βάση τῆς πλατωνικῆς πολιτείας. Μόνον ἂν ἐπρόσεχε πῶς ὁ διάλογος αὐτός εἶναι περί δνκαιουσῆς κι' ἂν ἐπρόσεχε καλύτερα τό 6 καί 7 βιβλίο, θά εἶχε κάτι πάρα πάνω νά πεί. Δείγμα τῆς μεθόδου, μέ τήν ὁποία ἐργάστηκε εἶναι πῶς ἀποδίδει στό Σωκράτη λόγια, χωρίς καθόλου νά περνᾷ ἀπό τόν νοῦ του πῶς μπορεῖ ὅτι λεγεῖ ὁ Ξενοφῶν νά μὴ προέρχεται ἀπό τόν Σωκράτη. Τήν ἐρμηνεία στή διαφορά πού δίνει ὁ Ξενοφῶν γιά τήν βασιλεία καί τήν τυραννίδα δέχεται σάν νᾶχει γενικό κύρος, χωρίς νά σκέπτεται πῶς ἡ ἔννοια τοῦ τυράννου εἶναι ἕνα μεγάλο πρόβλημα κι' ἡ λέξη ἔχει μεγάλη ἱστορία, ὡστε κάθε ἕνας συγγραφέας ἀπό τοὺς ἀρχαίους σχεδὸ νά τή μεταχειρίζεται μέ διαφορετικὴ σημασία. Θαρκοῦσαν ν' ἀναφερθοῦν οἱ τραγικοί, ὁ Πλάτων, ὁ Ἰσοκράτης ὁ Ξενοφῶν πού ὁ καθένας τοὺς ἔχει διαφορετικὴ ἀντίληψη τῆς τυραννίδος. Τήν ἴδια σύγχυση κἀμεν ὁ Φ., ὅταν ταυτίζει «πολιτεία» τῶν Ἑλλήνων μέ τήν *res publica* τῶν Ῥωμαίων. Αὐτό θά πεί πῶς οὔτε τήν μιὰ οὔτε τήν ἄλλη ἔννοια καταλαβαίνει. Ἐνα ἄλλο δείγμα τῆς μεθόδου τῆς ἐρεύνης του εἶναι πῶς παίρνει ἀβασάνιστα θεωρίες ἀπό συγγραφεῖς, χωρίς νά ἐξετάζει, ποῖα μπορεῖ νά εἶναι ἡ πηγή τοὺς. Ἐταί ἀναφέρει τόν Διόδωρο, χωρίς νά δίνει προσοχή, πόθεν μπορεῖ αὐτός νά ἔχει πᾶσι ὅτι γράφει. Καί στήν ἐξέταση τῆς ἱστορικῆς ἐξέλιξης τῶν πολιτευμάτων στηρίζεται μονάχα σ' ὅτι λέγει ὁ Ἀριστοτέλης. Ἡ ὀμηρικὴ ἐποχὴ κατεβροχθίσθηκε ὀλοτελα, ὁ Πίνδαρος οὔτε ἀναφέρεται, ὁ Σόλων ἐξεχάστηκε, οἱ τραγικοί κι' οἱ κωμικοὶ χειρότερα. Χωρίζει τὰ πολιτεύματα, ὅπως τὰ καθώρισεν ὁ Ἀριστοτέλης, κι' οὔτε καί ξαίρει τήν θεωρία τῶν ἀναμεικτῶν πολιτευμάτων πού συναντοῦμε ἀπὸ τήν ἐποχὴ τοῦ Σόλωνος. Καί στή χρονολογικὴ διάταξη ἀκόμα θάχε κανεῖς νά παρατηρήσει πῶς αὐτὴ δέν τηρεῖται ὅπως θάπρεπε. Ἀναφέρει π.χ. τόν Πλάτωνα κι' ὕστερα τοὺς ἐπτὰ σοφοῦς.

Γιά νά ἀναλύσει ὅμως κανένας ἀκριβῶς τό βιβλίο θάπρεπε νά γράφει τόσα πολλά πού δέν θάξίζει. Ὅσο γιά τὴ βιβλιογραφία μέ ὅλη τήν προσπάθεια νά παρουσιασθεῖ ὁ συγγραφέας πῶς ξέρει νά βάζει ὑποσημειώσεις, ἔχουμε γενικά νά παρατηρήσουμε πῶς δέν ξέρει τίποτε ἀπὸ τήν νεώτερη βιβλιογραφία. Μονάχα λίγα παλιά κατὰ τό πλείστον γαλλικά συγγράμματα κι' αὐτὰ σημειωμένα μέ τελειῶς ἐλλιπὴν τρόπο, λεξικά κι' ἐγκυκλοπαίδειες χωρὶς τοὺς συγγραφεῖς τῶν ἀρθρῶν, ἀρχαῖοι συγγραφεῖς τελειῶς λανθασμένα ση-

φωτεινωμένοι—π.χ.—Πλάτωνος εἰς Τιμαίον, εἰς Πρωταγόραν, Ἰσοκράτους εἰς Παναθηναϊκὸν —π.λπ.—δείχνουν πὼς ὁ συγγραφέας δὲν ξέριε καθυπαθλοῦν τὰ ἔργασθεῖ ἐπιστημονικὰ. Ἄν ἐπιταίρινε στὰ χέρια του μονάχα τὸ ἔργο τοῦ *Wassermann* γιὰ τὰ ἀρχαῖα πολιτεύματα ἢ τὸ μικρὸ ἀλλήθλιαράκι τοῦ *Pohlenz*, θὰ ἤξερε κάτι καλὸν ἢ κακόν νὰ γράφει. Τὸ ἔργο του ἐγράφη μὲ πολλὴ ἐπιπολαιότητα καὶ μὲ τέτοια μορφή δὲν ἐπιτρέπετο νὰ ἐκδοθεῖ.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ

7. Χάγερ Μπουφίδη: Ἡ Δεύτερη Ζωή, Ἀθήνα 1. 1935, Ἐκδοσὴ Κύκλου, σ. 29.

Ἡ Ἡ δεύτερη αὐτῆ λιγοσέλιδη ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ κ. Μπουφίδη—ἡ πρώτη βγήκε στὰ 1929 μὲ τίτλο «Δέκα Ποιήματα» περιέχει τέσσαρα ποιήματα περισσότερα ἀπὸ τὴν πρώτην καὶ πρέπει νὰ τὴ μετροφυλλήσῃ κανένας ἀνεκτικῶς, κι ἄς εἶναι λιγοσέλιδη, γιὰ νὰ βρεῖται καὶ τὸ συνολικὸ ἀριθμὸ τῶν ποιημάτων κι ὁμοίως ἀπὸ τοῦτα θὰ ζητοῦσε γυρίζοντας πίσω νὰ τὸ κοιτάξῃ ἰδιαίτερα καὶ πιὸ προσηχτικὰ. Ἡ ἔλλειψη ἑνὸς πίνακα περιεχομένων στὸ κατάλληλο μέρος στὸ βιβλίον εἶναι ἕνα σοβαρὰ ὑπολογισμοῦ καὶ καταλογισμοῦ ἐκδοτικὸ μειονέκτημα πού κατάντησε ἡμεῖς στὴν Ἑλλάδα νάναι πιὸ πολὺ ὁ κανόνας παρά ἡ ἐξαιρέση. Ὁ μικρὸς ἀριθμὸς τῶν συλλογῶν ἐξάλλου εἶναι ἕνα γεγονός πού χαρακτηρίζει ἐντελῶς μὲ τὴν τωρινὴ λιτογραφία, ἰσορροπία, τὴν πιὸ γνήσια καὶ τὴν πιὸ κλασικὴ ἰσφαράδωση τῆς στροφῆς πού πήρε, δῶ καὶ ἄλλοι χρόνια περίπου, ἡ ποίησις τῆς σύγχρονης ζωῆς παντοῦ καὶ στὴν Ἑλλάδα. Ὑπάρχουν οἱ πολλοὶ καὶ εἶναι εὐτύχημα πού δὲν εἶναι οἱ λίγοι, πού διαβάζοντας τὴν ποίησιν εἰς αὐτὸ εἶδος αὐτοῦ, φαινόμενικὰ μιὰ ποίησις ἀπὸ ἀνεκτικῶν, πεζῶν, βιωτικῶν γεγονότων ἢ συνειθισθέντων ψυχικῶν καταστάσεων ἢ ἐκδηλώσεων* ἀνασθεροποιημένες οὐ στιγμιότυπα ἀπάνω—γνωροῦν πὼς τὰ προϊόντα τῆς εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς εὐκολογραφίας προστιθῆς στὸν ὁμοίως στιχοῦργον. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ εἶναι ἀνεπιθύμητὸν γιὰ ἕνα μεγάλο ἀριθμὸ μιμητῶν στιλοπλόκων πού δὲν ἀντιλαμβάνονται ὅτι κι ὁ σπουδαιότερος ἔχει ἐκφράσει στοὺς ἀκόλουθους ἀρχονθυμίστους στίχους:

Μὰ ἡ τέχνη τὰ κοινὰ στοιχεῖα κορφολογᾷ
καὶ ἀπ' τάνθη τῶν πραγμάτων
ἀπὸ τριδιπλο τραγᾷ
ἀπὸ ἀπόσταγμα τῶν.

Ἡ ποίησις πού φέρνει στὸ νοῦ τοῦτα τὰ λόγια τοῦ

ποιητῆ Eliot: «The poet's progress is dual. There is the gradual accumulation of experience, like a *tantalus jar*: it may be only once in five or ten years that experience accumulates to form a new whole and find its appropriate expression». * Πάντως ὁ κ. Μπουφίδης οὔτε δὲσὼν ἀφορᾷ τὴ διάθεση ἢ τὴ διατύπωση ἀνήκει στὸ μεγάλο αὐτὸ ἀριθμὸ. Κάθε ἄλλο, Ἐκεῖνον μονάχα πού ἀναγκασθὴ θὰ παρατηρήσῃ κανένας εἶναι οἱ διαφορῆς ἐπιδράσεις, ἐπιδράσεις πού δὲν εἶναι δουλικῆς παρά πού φανερώσονται, τώρα πρὸ πάντων, μιὰν ἐξέλιξη τόσο στις ἴσες τις ἐπιδράσεις, στὸ μᾶκρος, πλάτος καὶ βάθος τῆς περιοχῆς τους, ὅσο καὶ στὴν ἴδια τὴν ποίησιν τοῦ κ. Μπουφίδη. Ὁ Καβάφης, πρῶτα, πιὸ πολὺ μὲ τὴν τεχνικὴν του παρά μὲ τὸ περιεχόμενον τῆς τέχνης του, μὲ τὸν ἐκφραστικὸν του τρόπον παρά μὲ τὴν στάσιν πού πήρε ἐναντία πρὸς τὴ ζωὴ καὶ τὴν τέχνην, στέκει βέβαια μιὰ ἐπίδραση, μιὰ συγγενικὴ ἐπίδραση σωστότερα. Μὰ πιὸ φανερὴ καὶ πιὸ ἐντονὴ ἀκόμη εἶναι ἡ «ἐνορατικὴ» συγγένεια τοῦ ποιητῆ μὲ τὸ ξεχωριστὸ καὶ πολὺ ἀγαπητὸ ποιῆμα «Προσευχὴ στὸ Θεὸ γιὰ ν' ἀναπάσῃ ὅλους τοὺς δυστυχισμένους». Ἡ τέτοια ἐπίδραση δὲν εἶναι ἕνα καινούργιον στοιχεῖον πού παρουσιάζεται στὴν ποίησιν τοῦ ποιητῆ τῆς κρινομένης συλλογῆς πρώτῃ φορᾷ τώρα σὲ τοῦτο τὸ βιβλίον. Ἰσως τὸ ποιῆμα τοῦ στὴν ἐκδοσὴν του στὰ 1930 μὲ τίτλον «Παράκληση τοῦ Θεοῦ γιὰ ἕνα μικρὸν καμπούρη» ν' ἀπηχοῦσε καθαρότερα ἢ ἀδρότερα τὸ προαναφερμένον ποιῆμα παρά ὅποιο ἄλλο πού τιτλοφορεῖται μ' ἕνα παρόμοιον τίτλον κ' εἶναι μιὰ ἐπιφανηματικὴ προσευχὴ ἢ δέηση ἀπευθυνόμενῃ πρὸς τὸ Θεὸ («Δεύτερη Ζωή», ποιῆμα ἀπ' ὅπου παίρνει κι ὀλόκληρη ἡ συλλογὴ τὸν τίτλον σ. 9, «Σὺν Ἕμμοις τοῦ Φθινοπωροῦ» σ. 17 κλπ.). Μὲ τὴ μόνῃ διαφορᾷ ὅμως πὼς σήμερὰ ὁ ποιητῆς, μόνον πού συνεχιζεῖ τὴν στάσιν πού πήρε, ἔτσι ἐπηρεασμένος ἔκοτε, καθὼς καὶ τὸν ἀνάλογο μ' αὐτὴν ἐκφραστικὸν τόνον ἔχει γίνῃ πιὰ μεστότερος, ὠριμώτερος, προσωπικώτερος. Μὰ ποῖα εἶναι ἡ στάσις του αὐτῆ (κ' εἶναι αὐτὸ ἴσως τὸ πιὸ ἐνδιαφέρον σημεῖον γιὰ τὸν κριτικὸν σχετικὰ μὲ τοῦτῃ τὴν συλλογὴν) κατάντικρον στὴ ζωὴ καὶ στὴν τέχνην, ποῖο τὸ περιεχόμενον τους, ποῖα ἡ φιλοσοφία του καὶ μὲ ποῖον τρόπον ἐκφράζεται; Ἡ σάτιρα ἀναμφίβολα μὲ τὸ καυστικὸν καμτσίκι τῆς δὲν εἶναι* ὅτι κρατᾷ καὶ σηκώνει στὸ χέρι του γιὰ νὰ χτυπήσῃ τὴν κοσμικὴν ἀδικίαν ἔχοντας ὡς σκοπὸν του νὰ ξεπροβάλῃ ἕνας κοινωνικὸς χαλαστικὸς καὶ πλάστης. Καὶ τοῦτο γιὰτὶ ὁ ἴδιος εἶναι μιὰ αἰσθηματικὴ, ρομαντικὴ, κ' ἐπομέ-

* Ezra Pound: Selected Poems edited with an introduction by T. S. Eliot, London, 1934, σ. XVIII.

* ὁ γνήσιος σατιριστὴς εἶναι ἕνας μυθοπλαστής»

Ὁ ποιητῆς δὲ ἐξέσας ὅμως ὅτι εἶπε ὁ Pater «the old, logical quasi-excellences that verse has, or needs».

ως αντικοινωνική ψυχή, ένας ντετερμινιστής, «πόσες φορές έχάλασεν ἡ ζωὴ μου δίχως κ' ἐγὼ νὰ ξέρω πῶς καὶ τί...» (σ. 18)

πού παραδέχεται μιὰν ἀπὸ πρωτότερα χαραγμένη πορεία γιὰ τὸν καθένα πού ἔχει προοριστῆ νὰ ζήσει, ἔτσι ἢ ἀλλιῶς, τῆ ζωὴ του. Δὲν εἶναι εἴτε ἐπάναστατημένος ἢ ἐπιθετικός, κ' ἐπομένως ἡ ὀργὴ κ' ἡ ἀγανάκτηση, ὁ θορυβώδης ἀχὸς καὶ τὸ σφοδρὸ μένος, ὁ κατακλυσμικός, νὰ ποῦμε, τόνος κι ἀκόμα ἡ φωτοβολάδα τῆς εὐφυΐας, (πού ὀρίζεται ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους μὲ τὴ λέξη *wif*), πού ἀπαντιῆται σχεδὸν πάντα στενὰ συνυφασμένη μὲ τὸ πνεῦμα τῆς σατίρας, λείπουν ὀλωσδιόλου ἀπὸ τοὺς στίχους του. Ἡ εἰρωνία, πού πηγάζει ἀπὸ τὴν ἀνιλήψη πῶς τὸ άτομο εἶναι ἀνεύθυνο στὴ ζωὴ, κι αὐτὴ πάλι παθητικὴ, ἰσοδύναμη μὲ μιὰ διαμαρτυρία μ' ἕνα σιγοφιθύριστο, λεπτὸ κ' εὐγενικὸ τόνο χωρὶς ἔξαρση, καὶ μ' ἕνα στεναγμὸ πῖο πολὺ παρὰ μὲ μιὰ κραυγὴ, μιὰ εἰρωνία παραμερισμένη καὶ σ' ἀπόσταση, ἀντικαθιστᾷ τὴ σατίρα. Διυλισμένη κι αὐτὴ ἀπὸ τὸ αἶσθημα καταντᾷ, τίποτε περισσότερο, τίποτε λιγώτερο, ἀπὸ μιὰ ρωμαντικὴ εὐσπλαχνία πού σβύνει στὸ χῶρος μέσα τῆς προσευχῆς καὶ τῆς δέησης. Παίρνει ἔτσι ἕνα ἱκετευτικὸ καὶ μελαγχολικὸ, ἕνα ἔλεγειακὸ τόνο πού διανθίζει φυσικὰ καὶ τοὺς λοιποὺς «φθινοπωρινούς» στίχους του. Κι ἂν ξεπέφτει σὲ μιὰ ἐπαναληπτικὴ νότα, αὐτὸ προέρχεται ἀπὸ τὴν προσκόλλησή του σὲ μιὰν ἀνάλλαξη σκέψη, σὲ μιὰ ἀμετάπτωτη φιλοσοφία πού κάνει ὡστε ὁ στίχος του νὰ παρουσιάζει μίσην ἀχαμνότητα καὶ χαρακτηριστικὴ ἀτονία: ἀτονία στὸ μέτρο, στο ρυθμὸ, στὴ ρίμα. Ὁ κ. Μπουφίδης ὅμως ἀντὶ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ λεύτερο στίχο, τόσο ἄρρυθμο ἄλλωστε στὰ χέρια μερικῶν ὑπερμοντέρνων συγχρόνων, πού τὸν κακοποιοῦν ὅπως τὴ ζωγραφικὴ ὁποιος ζητᾷ νὰ ζωγραφίσει μὲ τὴ σκούπα βουτηγμένη στὸ κατράμι ἀντὶ μὲ μπινέλο βουτηγμένο σὲ χρῶμα, ἀπάνω σὲ σακκουλόρουχο ἀντὶ σὲ καναβάτο, διάλεξε γιὰ βάση τῆς στιχοουργίας τὰ γνωστὰ νεοελληνικὰ μέτρα πού διαστέλλονται ἢ συστέλλονται ἀνισόμετρα ἕνα μὲ τὴν ἔνταση τῆς ψυχῆς καὶ τῆς σκέψης του.

Ἡ ρίμα του, κάθε ἄλλο παρὰ παρνασιακὴ, εἶναι συχνότατα μιὰ συνήχηση—συνήχηση ἀκόμη πού παράγεται ἀπὸ τὴ συμφωνία πούμποροῦν ν' ἀποδώσουν κι αὐτὰ τὰ ἀνόμοια φωνήεντα. Γενικὰ ἡ ποίηση του, ἀπαλλαγμένη ὅπως εἶναι ἀπὸ κάθε ρητορισμὸ, σιγαλόπνοη, μελαγχολικὴ, γιομάτη αἰσθηματικὴ σπλαχνία κ' ὑποβλητικὴ ἀναδίνει ἕνα θελκτικὸ, γλυκύτατο βερλαινικὸ τόνο καὶ εἶναι πραγματικὰ ἀπὸ τὰ καλύτερα δείγματα τοῦ γένους τῆς στῆν ποίησης μας.

ANT. INTIANOS

Σταυραίου Κοσμᾶ: «Ἀντρέας Δημακούδης, ἕνας νέος μοναχὸς», διήγημα. Θεσσαλονίκη 1935, Δρ. 30.

Ὁ «Ἀντρέας Δημακούδης» εἶναι ἕνα ἔργο πού δὲ μπορεῖς νὰ τὸ συγκρίνεις ἢ νὰ τὸ σχετίσεις μὲ κανένα ἄλλο νεοελληνικὸ ἔργο. Ὁ ἥρωας του, ἕνας φοιτητῆς Ἑλληνας στὸ Λονδίνο, δρᾷ, κινεῖται, λογικεύεται ἀλλοιῶτικα, παράξενα, σὲ σημεῖο πού νὰ μὴ μπορεῖ ὁ ἀναγνώστης νὰ τὸν αἰσθανθεῖ, νὰ τὸν ἀδράξει καὶ νὰ τὸν δλοκληρώσει. Ἀγαπᾷ κάποια Ἀγγλίδα, τὴ δεσποινίδα Σαίγκερ. Αὐτὸ εἶναι ὄλο. Ἐκείνη δὲν τὸν προσέχει, οὔτε τὸν ἀγαπᾷ. Ὁ συγγραφέας σὲ 158 πυκνωτῶ-πυκνωμένους σελίδες προσπαθεῖ νὰ μᾶς παρουσιάσει ψυχογραφικὰ κάθε κίνηση καὶ σκέψη τοῦ ἥρωα του. Ὁμολογᾷ πῶς ἔχει τάλαντο καὶ δύναμη. Μὰ δυστυχῶς στὸ ἔργο του τοῦτο δὲ μπόρεσε νὰ ζωντανέψῃ τὸν ἥρωα του. Κατὰ βάθος ὁ φοιτητῆς εἶναι κοντὰ μας. Μὰ συχνὰ τὸν χάνουμε, δὲμποροῦμε νὰ τὸν παρακολουθήσομε. Οἱ πράξεις του, οἱ σκέψεις του, εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ πλαίσιο τοῦ χαρακτήρα του. Τὸ βιβλίο κουράζει. Δὲ διαβάζεται μὲ εὐκολία. Ὁ συγγραφέας χάνει καιρὸ πολλὸ στὶς λεπτομέρειες καὶ τῶν πῖο ἀσημαντῶν γεγονότων καὶ σκέψεων, πού οὐσιαστικὰ ὄχι μόνον δὲν αὐξάνουν ἀλλὰ καὶ χαλαρώνουν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστη. Περιγράφει τὸ κάθε τι ἐξαντλητικὰ καὶ κουραστικὰ. Τὸ ντύσιμο τῆς ἡρωίδας μ' ὄλες τίς πιθανῆς λεπτομέρειες, ἕνα ἐπιπλο, ἕνα δωμάτιο, μιὰ βιβρίνα. Ὁ συγγραφέας δὲ μπόρεσε νὰ ἀποφύγῃ τὸ λάθος τοῦτο. Νὰ μὴ βάζει πράματα περιττὰ. Νομίζω πῶς ὅση τέχνη χρειάζεται γιὰ νὰ γράψῃ κανένας, ἀλλή τὴν ὅση χρειάζεται γιὰ νὰ ξαίρει νὰ βγάξῃ ὅ,τι εἶναι περιττό. Ὁ ἥρωας τοῦ ἔργου στὸ τέλος αὐτοχτονεῖ πέφτοντας σ' ἕνα ποτάμι.

Μετὰ τὸ διάβασμα τοῦ βιβλίου ὅσο καὶ νὰ προσπαθήσεις δὲμπορεῖς νὰ ἴδεις ὀλόκληρο τὸν ἥρωα, τὸν Ἀντρέα Δημακούδη. Εἶναι γιατί εἶναι ἕνας τύπος πού δὲ στέκει στὰ πόδια του; Σοῦ μένει μονάχα μιὰ ζοφερὴ εἰκόνα θλιβερῶν σκέψεων, παρατηρήσεων, πράξεων, ἐνὸς ἀνθρώπου ὄχι ἰσορροπημένου. Ὅμως ἡ εἰκόνα τούτη εἶναι ὑποβλητικὴ. Κι αὐτὸ εἶναι σπουδαῖο. Μὰ ὁ Σταυράκιος Κοσμᾶς ἔχει δυὸ μεγάλα προτερήματα πού θὰ τὸν βοηθήσουν νὰ γράψῃ ἔργα πῖο σημαντικὰ καὶ ἄρτια. Ξαίρει καλὰ τὴ δημοτικὴ, καὶ γνωρίζει τὸ μουσικὸ πού σὲ μπάζει ἀπὸ τίς στενὰς θύρες στὰ σπῆλαια τῆς πολυσύνθετης ἀνθρώπινης ψυχῆς. Ὁ «Ἀντρέας Δημακούδης» εἶναι ἔργο καθαρὰ ψυχογραφικὸ. Δύσκολο λογοτεχνικὸ εἶδος πού ἡ ἐπιτυχία του ἀποτελεῖ ὀσωστὸν ἄλλο. Ὁ συγγραφέας προσπαθεῖ νὰ βλέπει βαθύ-

Τώρα τις αιτίες κάθε ανθρώπινης κίνησης, ψυχρής. Σε πολλές περιπτώσεις το κατονομαζόμενον, και σε συγκριθεί μ' ένα τρόπο αληθινά προβληματικό. Στις περιγραφές του—δταν περιγράφει λουλούδια, δρόμους κτλ—σε συγκριθεί. Υπάρχει στις εκφράσεις του και στις παρατηρήσεις του κάτι τι το λεπτό, το αληθινά ποιητικό. Μά τουτο δέ γίνεται πάντα.

Το έργο κυκλοφόρησε στη Θεσσαλονίκη, στη πόλη τούτη στα τελευταία χρόνια έδωκε στην νεοελληνική διηγηματογραφία δυο αξιασμένα. Τόν 'Αρκάδιο το συγγραφέα της «Οχτώβρη» και τόν Γιαννόπουλο, το συγγραφέα του «Κεφάλια στη σειρά». Ο Σταυράκης Κοσμάς μπορεί να πούμε πως στέκει καλά τους και το έργο του μ' όλα τα ψεγάκια του δίνει χροπιαστές έλπίδες για μία ποιημαντική εξέλιξη.

ΠΑΝΟΣ ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΣ

Πύρον Μελά: «'Ιούδας» Δράμα σε τέσσερα μέρη. Εικονογράφηση Κλ. Κλώνη, "Εκδοση Μιχαήλ Σαλιβερού. 'Αθήναι—1934.

Υστερ' από αρκετά χρόνια σιωπής στο ημιουργικό θέατρο ξαναπαρουσιάζεται ο κ. Πύρος Μελάς με τόν «'Ιούδα», ένα δράμα σε τέσσερα μέρη που πρωτοπαίχθηκε τόν Οχτώβρη του 1934 και βγήκε κατόπι σε βιβλίο. Καί ξανά πάλι εμφανίζεται το φετεινό σκαλοκαίρι με το «'Ο μπαμπάς εκπαιδεύεται», τόν παρακάτω σημείωμα θά μιλήσω για τόν «'Ιούδα» του κ. Μελά.

Ο «'Ιούδας» είναι από τ' έργα που προβάλλουν καλλιτεχνικά, θρησκευτικά, ιστορικά και φιλοσοφικά προβλήματα, και βεβαίως δέν μπορούν να τ' λ.σουν όλα Ικαλοποιητικά. "Εχει τήν πρόθεση τών μεγάλων έργων που έπιβάλλονται με το θέμα τους τρωπώντων, αλλά και ζητούν να τραβήξουν τόν αναγνώστη (ή θεατή) με τ' ιδιαίτερα τους έντονα χαρακτηριστικά. "Ενα πείραμα καί μαζί μία λύση.

Μέσα στην ακριβόλογη μελέτη της ιστορίας τών λαών μένουνε ακόμα πολλά σημεία από τ' πιά σημαντικά της ζωής της ανθρωπότητας, σκοτεινά. Τέτοια είναι κι όλα όσα ερευνώνται με τούς πρωτοχριστιανικούς χρόνους, με τούς πρωτεργάτες της μεγάλης χριστιανικής κίνησης που αναμόρφωσε τόν κόσμο και του έδωσε ένα καινούργιο ρυθμό ζωής από τότε. Κρύβονται οι πρωταγωνιστές της επίμονα στο σκοτάδι κ' έτσι γίνονται ακόμα πιά θρησκευτικοί. Καί για αυτό όσοι ως τώρα καταπιστήκανε να διαφωτίσουν τή σκοτεινή αυτή εποχή, διατάσανε σε συμπεράσματα ιστορικά αδιά-

σειστα, ειδικά μάλιστα για το ρόλο που παίζανε μερικοί άνθρωποι ως άτομα. Ξεχωριστά το πρόσωπο του 'Ιούδα και τ' ελάχιστα της πράξης του—να προδώσει τόν 'Ιησού—γίνανε ο στόχος του φανατισμού τώσων χριστιανικών αιώνων, κι ως σηκώθηκε του και του μία φωτεινή φωνή διαμαρτυρίας για τήν άμάρτυρη καταδίκη και τήν αιώνια κατάρα που βαραινεί τόν 'Ιούδα.

Η προδοσία ως έγκλημα μισηθήκε βέβαια πάντα σε κάθε της εκδήλωση. Μά στην κάθε περίπτωση υπάρχει το προσωπικό δράμα του προδότη που δέν πρέπει να παραβλέπεται, όταν μάλιστα, όπως στον 'Ιούδα, μπορεί αυτό να θεωρηθεί ή συνισταμένη μιας γενικότερης κατάστασης κοινωνικής. Γι αυτό πρί βγάλουμε άνεξέλεχτα τήν καταδικαστική απόφαση, χρειάζεται να σκύψουμε και να μελετήσουμε βαθύτερα τις αιτίες που κίνησαν τόν προδότη, να εξηγήσουμε τήν ενέργεια του τόσο σχετικά με το περιβάλλο του όσο και σχετικά με το άτομό του. Δέ σημαίνει αυτό πως εγκρίνει κανείς τήν προδοσία, μά απλά πως τήν εξηγεί, βρίσκει τις αιτίες της κι αδιαφορώντας για τ' άποτελέσματά της τή δικαιολογεί.

Αυτό κάνει ο κ. Μελάς στον «'Ιούδα» του. Δέν είναι βέβαια ή πρώτη φορά που γίνεται τούτο για τόν 'Ιούδα. 'Αλλά στην κάθε φορά ή ανθρωπινή πείρα κ' ή φαντασία του συγγραφέα, πλάθει ένα καινούργιο τύπο 'Ιούδα, που δέν του λείπει ή αληθοφάνεια.

Του κ. Μελά ο 'Ιούδας πάλαισε πολύ με τόν έαυτο του πρί γίνει οπαδός του 'Ιησού. Ήταν ένας άραϊός, πλούσιος νέος 'Εβραϊός, μορφωμένος κ' έξυπνος. Μισούσε θανάσιμα τούς Ρωμαίους για λόγους προσωπικούς του, αλλά και γιατί τότε στην Παλαιστίνη, όπως κι άλλοι, ή ρωμαϊκή διοίκηση ήτανε φοβερά καταπιεστική, τυραννική και γεμάτη καταχρήσεις. Ζητούσε λοιπόν ο 'Ιούδας τήν εύκαιρία να εκδικηθεί και να γίνει ο έλευθερωτής του λαού του. 'Ορμητικός όμως όπως ήταν κι άψοβος, άκατάδεχτος, υπερόπτης κ' εγωϊστής, δέν πρόσεξε το νέο κήρυγμα που ο Προφήτης της Βηθλέεμ σκόρπιζε τότε στην Παλαιστίνη καρποφόρα και τραβούσε τ' πλήθη με τή γοητεία του. Χρειάστηκε να προηγηθεί ή μεταστροφή της έρωμένης του Μαρίας Μαγδαληνής—άλλο ψυχικό δράμα αυτό—χρειάστηκε ν' ακούσει το σκληρό λόγο του 'Ιησού πως «ούκ ήλθον βαλείν ειρήνην αλλά μάχαιραν» για να δοθεί ολόψυχα ο 'Ιούδας στον 'Ιησού. Πίστεψε τότε στη δυνατότητα της χρησιμοποίησης του 'Ιησού για το σκοπό του. Πίστεψε στην άμεση χρησιμότητα της άποστολής του 'Ιησού. Φαντάστηκε πως έφτασε πιά ο αναμενόμενος Μεσίας που θά λυτρώσει τόν 'Ιουδαϊκό λαό. Γιατί στον 'Ιησού δέν είδε το Θεό, μά τόν ισχυρό άνθρωπο που θά λυτε-

ρώσει τούς 'Ιουδαίους από τή ρωμαϊκή τυραννία. Πουλάει λοιπόν τὰ υπάρχοντά του καί τὰ λεφτά του παίρνει τὰ βάζει στο κοινό ταμείο τῶν Ἀποστόλων. Δέ δειχνει καμιά φιλαργυρία. Μισάει μόνο τήν ἀλύσιστη σπατάλη. Είναι ὁ ἄνθρωπος τοῦ κόσμου αὐτοῦ καί δέν ὀραματίζεται ὑπεργήνη σωτηρία.

Ἄπ' ἐδῶ ἀρχίζει τὸ δεύτερο δράμα τῆς ἀνήσυχης, φλογερῆς ψυχῆς του: Θέλει δράση, ἄμεση δράση. Θέλει νά δει τὸν Ἰησοῦ ν' ἀδράξει τὸ μαχαίρι καί νά σηκώσει τήν ἐπανάσταση πού ὑποσχέθηκε, κι ὄχι νά μακαρίζει τούς ἀπλούς, τούς ταπεινούς, τούς μαλακούς, τούς εἰρηνοποιούς καί νά μιλάει γιά τήν οὐράνια βασιλεία. Γιατὸν προτιμάει τήν ὑποκρισία τῶν γραμματέων καί Φαρισσαίων πού μιλᾶνε ὡστόσο γιά κάποιο Μεσσία, λυτρωτῆ τοῦ Ἰσραήλ, παρὰ τήν ἀθῶα γαλήνη τοῦ θεϊκοῦ Ἰησοῦ πού ἐπιγγέλλεται τήν οὐράνια ζωή. Καί τὸν προδίδει τὸ Διδάσκαλο, μ' ὅλη τήν ἐπίγνωση τῆς φριχτῆς του πράξης, πού θά τοῦ κολλήσει στο κοῦτελο αἰῶνια στίγμα ἀνεξίτηλο τῆς προδοσίας.

Ἡ «κάθαρση» ἔρχεται πολὺ γρήγορα καί κλείνει τὴν τελευταία ψυχικὴ ἀγωνία τοῦ Ἰούδα με τὴν αὐτοχτονία, ἀφοῦ πιά κατάλαβε αὐτός τὴ θανάσιμη πλάνη του, πὼς δηλαδή δέν «μπορεῖ νά σωθεῖ ὁ Ἰσραήλ χωρὶς νὰ σωθεῖ ὁ ἄνθρωπος».

Τέτοιο μᾶς τὸν πλημμυρίζει τὸν Ἰούδα ὁ κ. Μελάς. Βλέπει ἕνα ἄνθρωπο ζωντανὸ καί ξηγάει ὀρθολογιστικὰ τὴν προδοσία του.

Ὁ «Ἰούδας» ἔχει τὴ μυστικὴ ὄρμη τῶν μεγάλων δραμάτων. Συνεπαίρνει μὲ τὸ δυνατό του λόγο καί συγκλονίζει μὲ τὸ πάθος του. Ὁ Ἰησοῦς χωρὶς νὰ παρουσιάζεται στὴ σκηνή, γιομίζει ὁμῶς τὸ ἔργο με τὴ θεία γοητεία του, χύνοντας γλυκάδα καί γαλήνη στὶς ψυχές. Ἡ ὑποκρισία τοῦ Ἰουδαϊκοῦ κλήρου, ἡ βαριά τυραννία τῶν Ρωμαίων, τοῦ λαοῦ τὸ μῖσος πού κουφόβραζε δειλὰ δειλὰ, ἡ ἠθικὴ καί κοινωνικὴ ἀβεβαιότητα τῆς ἐποχῆς, ὅλα ζωγραφίζονται μὲ τὰ ταιριαστὰ στὴν κάθε περίπτωση χρώματα.

Ἄλλὰ κείνο πού πλημμυρίζει μὲ πρωτόφαντη θέρμη τὸν «Ἰούδα» εἶναι ἡ βαθεῖα του ποίηση, ἕνα στοιχεῖο πού φαίνεται καθαρὰ σὲ μερικὰ χρονογραφήματα τοῦ κ. Μελά, μὰ πού ἐδῶ πήρε τὴν τελειωσὴ του. Εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἐκείνη ποίηση πού βρίσκεται στο βάθος τῶν θρησκευτικῶν ἔργων, πού ἀποτελεῖ τὴν οὐσία τους, τὴ δικαίωσή τους, τὴν ὁμορφιά τους: μιά ποίηση μεστωμένη ἀπὸ τὴ μελετημένη πείρα τῆς ζωῆς, ἀπὸ τὸ τεχνικὸ μετουσίωμα τοῦ φυσικοῦ καί κοινωνικοῦ περιβάλλοντος σὲ ἄδρῳ, καλοτορνεμένο λόγο. Ὁ συγκρατημένος λυρισμὸς τοῦ συγκεκριμένου καί κάποια μετρημένη ἐπικτικότητα δίνει μίαν εὐχάριστη ὑφή στὸν ἄδρῳ τοῦ λόγο, πού ἀλαφροπαίζει πολὺμορφος ἀνάλογα μὲ τὴν περίσταση. Ὑποθέτω πὼς ἡ ἀσχολία τοῦ

κ. Μελά στὴ βιογράφηση τῶν ἠρωϊκῶν μορφῶν τῆς ἐλληνικῆς ἐπανάστασης τότε διδάξε τὴ δύναμη τοῦ ἐπικοῦ στοιχείου, καί τοῦ πλούτισε τὴ δραματικὴ τέχνη του μὲ κείνο πού συνήθως λέγεται «μνημειακὸ» ὅταν πρόκειται γιά δημιουργήματα τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς ἀρχιτεχνονικῆς, γλυπτικῆς καί ἀγγειοπλαστικῆς. Γιατί ὁ «Ἰούδας» εἶναι ἡ μεγαλύτερη δημιουργία τοῦ κ. Μελά. Ἔργο «μνημειακὸ».

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΗΣΣ

ΤΑ ΕΚΑΤΟΧΡΟΝΑ

TOY CAMILLE SAINT-SAËNS

Δεν εἶν' εὐκόλο νά μιλήσει κανεὶς σὲ λίγες γραμμὲς γιά τὸ πολυσύνθετο ἔργο τοῦ Saint-Saëns, πού γιορτάζουν φέτος τὰ ἐκατόχρονα ἀπὸ τὴν γεννήσή του (1). Πάνω ἀπὸ 70 χρόνια συνεχισμένης καλλιτεχνικῆς δράσης (2). Ἀπὸ μικρὸ παιδί—41)2 μόλις χρονῶν—πού παρουσιάζετο ὡς *enfant prodige* ὡς τὲς τελευταῖες του στιγμὲς βρισκόταν σὲ διαρκεὶ τουρνέ σ' ὅλο τὸν κόσμον δίνοντας συναυλίες εἴτε ὡς πιανίστας μὲ ἀπαράμιλλη τεχνικὴ κατάρτιση, εἴτε ὡς ὀργανίστας, εἴτε ὡς Συνθέτης. Ὡς συνθέτης ἔχει γράψει γιά κάθε εἶδος (Συμφωνία, Μουσικὴ δωματίου Ὁρατόριο, Ὁπερα κ.τ.λ.) κ' ἔχει ἀφήσει παντοῦ ἀριστουργήματα.

Ἐνας ἱστορικὸς τὸν βάζει «ἐπὶ κεφαλῆς» τῆς μοντέρνας γαλλικῆς σχολῆς. Αὐτὸ εἶναι ὄχι μονάχα ὑπερβολικὸ, μὰ καί παραγνωρίζει μᾶλλον τὴ σημασία καί πρὸ πάντων τὸν χαρακτήρα τοῦ ἔργου του. Δέν πρόκειται ν' ἀρνηθεῖ κανεὶς ὅτι ὁ Saint-Saëns ἔπαιξε ἕνα σημαντικό ρόλο τόσο στὴ Γαλλία, ὅσο καί σ' ὅλες τὲς ἄλλες χώρες, ὅτι ἦταν μιά προσωπικότητα πού οἱ ἐπίδράσεις τῆς ἦταν βαθεῖες σ' ἕνα πλατὺ ὄριζοντα.

Σωστότερο ὁμῶς καί δικαιοῦτερο θάταν, ἀν τὸν ἔβαζε κανεὶς ὡς τὸν τελευταῖον ἐκπρόσωπο τῆς κλασσικῆς τέχνης στὴ σύγχρονη ἐποχῇ. Ἡ τεχνοτροπία του δέν εἶναι μοντέρνα, μοιλοῦντι στὰ συμφωνικὰ του ἔργα χρησιμοποιοεῖ, φειδωλὰ πάντα, μοντέρνα ἐκφραστικὰ μέσα. Δέν ὑπῆρξε ὁμῶς οὔτε πρωτοπόρος, οὔτε κἂν ὑπερασπιστῆς τῆς μοντέρνας σχολῆς: δέν ἀνεγνώριζε τὸν Βάγνερ, δὲ μπορούσε ν' ἀνεχθεῖ τὲς «κακοφωνίες» τοῦ Debussy, δέν ἐκτιμοῦσε τὸν Φράνκ (!), δέν χώνευε τὲς τολμηρὲς τάσεις τῶν «νέων» τότε. Γιά τὲς ἀρχές του αὐτὲς βρισκόταν συχνὰ σὲ σύγκρουση μὲ πολλοὺς

(1) Ὁ Saint Saëns γεννήθηκε στὰ 1835, στὸ Παρίσι, καί πέθανε σ' ἡλικία 86 χρονῶν, στὸ Ἀλγέριο στὰ 1921.

(2) Στὰ 1920 τὸν βρῖσκουμε μ' ἕλα τὰ 85 τὸ χρόνια στὲς Ἀθήνες γιά νὰ διευθύνει τὸν «Σαμῶν καί Δαλιὰ».

οτιώσαυτοπόρους συνθέτες. Μετά τόν μεγάλο μνημόνεο έκανε ολόκληρη έκστρατεία για ν' κληροποκλεισθεί ο Βάγνερ από τήν **Opéra** για τήν γαλλική Γερμανός. Όσοσο τά ξεχνάει κανείς τήν ολότητα για νά θυμηθεί μονάχα τόν Συνθέτη τήν «συμφωνία σέ **do** Έλ.» μέ **orgue**, πού άλλοτε τελεί τό κορύφωμα τοῦ Έργου του κ' ένα τήν από τά άριστουργήματα τών αίωνων. Από τήν ά σύμφωνικά του ποιήματα άναφορέρουμε τό περίφημο «Μακάβριο χορό» τόν **Phaëthon** κ.λ. Από τά κονστέρτα του άναφέρεται συχνότατα τό άραιότατο **concerto** μέ «**sol** Έλ.» για τιάνο και τό σέ «**si** Έλ.» για βιολιόλι. Θα προσθέταμε άκόμη τήν ύπεροχη τήν **παι** πλούσια σέ χρώμα τοπικό «**Rhapsodie d'auvergne**» (για τιάνο και όρχήστρα), τήν **ΑΑ** «**Αλγεριανή Σουίτα**» και τήν χαριτωμένη «**Tarentelle**» (για φλάουτο, κλαρίνο και όρχήστρα). Από τά θρησκευτικά του έργα τόν «**Κατακλυσμός**». Στο **Θέατρο** πανουράει πίσω ή κρατάει τήν παράδοση τής **παι** αληθώς όπερας. Δέν προσαρμόζεται—όπως ο' κ' ο **Massenet**—στές νέες άπαιτήσεις, κ' ούδέ σέ οί άνησυχίες κ' οί τάσεις πρós καινούρυσμους όρίζοντας βρίσκουμε και μεγάλη χρησιμότητα σ' αυτόν.

Σ' αυτό τόν τομέα έχει γράψει πολλά, σώζεται όμως τό καλύτερο του, τό βιβλικό του δράμα «**Σαμψών και Δαλιδά**». Ο **Saint-Saëns** είναι κυρίως ένας λαμπρός «**αυτοσυμφωνιστής**», ένας μέγανος τεχνίτης τής όρχήστρας. Η μουσική του έχει πάντα τήν άπρηταγίδα του καλλιεργημένου γούστου και τήν έκλεκτικότητα του συνθέτη, παρ' όλο όσο συχνά από τά μεγάλα συμφωνητικά του άναρχα λείπει ή έξαρση, και τό συναίσθημα κομποχωρεί άπόλυτα στό μυαλό, στη λογική. Η έκφραστική του γλώσσα δέν είναι όλοτετατα σύγχρονη, συνεχίζει μάλλον τήν κλασική παράδοση, γι' αυτό και πολύ σωστά θεωρείται ως νεο-κλασική. Ως συνθέτης όμως, τόν σέ βιρτουόζος από τούς μεγαλύτερους, ως θεατηγής στην περίφημη Σχολή **Niedermeyer** (από εκεί ο **Fauré**, ο **Messager** κ. ά. υπήρξαν μαθητές του) και ως κριτικός, έχει έξασκήσει μία σημαντική επίδραση στη σύγχρονη Σχολή.

ΣΟΛ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ETRE GREC *

Είναι γνωστό στον καθένα πως ή λέξη «**Έλληνας**» μεταφράζεται στα Γαλλικά μέ «**Grec**». Όλιγώτερο όμως γνωστό είναι τό ότι ή ίδια λέξη «**Grec**» σημαίνει και κάτι άλλο πού δέ μάς εύχαριστεί όταν τό βλέπου-

* Άπό άφορμή μιάς έπιστολής σταλημένης από τόν κ. Μ. Κρ. στη Σύσταξη πού τήν παραπέμπω στον είδικό έπισημουργάτη μας κ. Α. Θ. Α.

με στα βιβλία ή όταν τό άκούουμε χρησιμοποιεί για νά χαρακτηρίσει τούς άπατεώνες στο χαρτοπαίγνιο. Η σημασία τούτη βρίσκειται σ' όλα σχεδόν τά Γαλλικά λεξικά. Άνοιγοντας π. χ. τό **Larousse** στη λέξη «**grec**» βρίσκουμε τό έπόμεινο παράδειγμα. «**Expulser les grecs d'un cercle**». Στο μικρό τούτο σημείωμα θα έξετάσουμε πως τό «**grec**» πήρε αυτήν τήν κακή σημασία.

Στην κλασική γλώσσα, δηλ. στη γλώσσα του δέκατου έβδομου αιώνα και στις άρχές του δέκατου όγδοου, ή λέξη «**grec**» είχε μία πολύ κολακευτική σημασία: λεγότανε για κάθε μεγάλο έλληνοιστή. Ο **Bayle**, ένας φιλόσοφος τής κλασικής έποχής, συγγραφέας του **Dictionnaire historique**, γραφει στην άλληλογραφία του, τό 1698. «**Nous avons perdu l'un des plus grands grecs de l'Europe: c'est M. Kuhnus, qui est mort a Strasbourg**» Δέν υπάρχει άμφιβολία πως ή φράση αυτή σημαίνει: «**χάσαμε ένα άπό τούς μεγαλύτερους έλληνοιστές τής Εύρώπης: τόν κ. Κούχνιο, πού πέθανε στο Στρασβούργο**». Έχτος άπό αυτή τή σημασία τό **grec**, κατ' επέχταση, χρησιμοποιε για νά δείχνει κάθε μεγάλο έπιστήμονα ή κάθε επίδέξιο άνθρωπο. Τό λεξικό του **Furetière**, πού βγήκε τό 1690, γράφει: «**On dit prov' qu'un homme est grec dans une affaire, dans une science, quand il en connait tout le fond**» (=παροιμιακώς λέγεται ότι ένας άνθρωπος είναι **grec** σέ μία δουλιά, σέ μία έπιστήμη, όταν ξέρει αυτή τή δουλειά ή αυτή τήν έπιστήμη κατά βάθος). Σέ μία κωμωδία του **Regnard**, πού διαδόχου του **Μολιέρου** είναι πρόσωπο άναφωνεί:

«**Nous sommes un peu grecs sur ces matieres là; Qui pourroit m'attraper bien habile sera**».

(=Είμαι λίγο επίδέξιος (πονηρός, πανούργος, κατεργαρός) σ' αυτές τές δουλιές όποιος μπορεί να με πιάσει θάναι πολύ έπιτήδειος) Ο πληθυντικός άναφέρεται σ' ένα μόνο πρόσωπο και δείχνει τήν άλαζονεία του.

Είναι στα τέλη του δέκατου έβδομου αιώνα πού τό **grec** πήρε τήν κακή του σημασία και σ' αυτό δέ φταίει παρ' ένας Έλληνας πού όνομαζότανε **Μεθωρος** "Απουλος. Ο "Απουλος κατόρθωσε και μπήκε στα άνάχτορα τών Βερσαλλιών και σιγά σιγά έγινε συνδαιτημόνας του μαρκησιού του **Villeroi**. Μία καλή μέρα, καθώς έπαιζε σ' ένα παιγνίδι τής παληάς έποχής, τό **lansquenel**, «**συνεληφθη έπ' αυτοφάρω**» έχοντας μέσα άπό τήν ένδυμασία του μία σειρά από παιγνιόχαρτα έτοιμα. Ο υπηρέτης του τού περνούσε τά καλά χαρτιά στην κατάλληλη στιγμή. Αυτή ή υπόθεση έκαμε μεγάλο σκάνδαλο στη βασιλική αούλη. Από τότες είναι πού ή λέξη **grec** χρησιμοποιήθηκε για νά στιγματίζει τούς άπατεώνες χαρτοπαίχτες. Η άλήθεια είναι

ὅμως ὅτι ἡ σημασία αὐτή, ἂν καὶ βρίσκεται στὰ λεξικά, ὥστόσο δὲν συναντᾶται παρὰ μόνο σὲ περιορισμένο κύκλο ἀνθρώπων.

ΑΝΤ. Θ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ

«κουφάδες», δύο τοποθεσίες, δύο παραδόσεις καὶ δύο...παρόμοιες κατάρες.

Μὲ ἀγάπη
Φ. ΓΙΟΛΑΝΤΗΣ

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Ἄγ. «Κυπριακὰ Γράμματα».

Στὸ τεῦχος σας τοῦ Νοέμβρη ἐδημοσίεψατε μιά μικρὴ μελέτη μὲ τίτλο «δυὸ ἱστορικὲς κατάρες» τοῦ ἐκλεχτοῦ Κυπρίου λαογράφου κ. Ξ. Π. Φαρμακίδη, καὶ γι' αὐτὸ παρακαλῶ νὰ μοῦ παραχωρήσετε λίγο χῶρο γιὰ νὰ προσθέσω κάτι σχετικὸ :

Ὁ κ. Φαρμακίδης, γράφοντας γιὰ τὴν προέλευση τῆς κατάρας «νὰ σὲ παρ' ἢ πουμπάρτα τῆς Ἀμμοχώστου» ἀναφέρει ὅτι εἶναι ἀπὸ τὸν βομβαρδισμό τῆς πόλεως Ἀμμοχώστου σὸ 1571 κλπ. Ἡ γνώμη αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη πλησιέστερη πρὸς τὴν πιθανότητα. Δὲν εἶναι ὅμως καὶ ἡ μόνη ὀρθή.

Λέγοντας «ἢ πουμπάρτα τῆς Ἀμμοχώστου» δὲν πρέπει νὰ ἐννοοῦμε μιά πουμπάρταν ποῦ βρισκόταν στὴν πόλιν Ἀμμοχώστου, ἀλλὰ στὴν πύλην Ἀμμοχώστου—τῆς Λευκωσίας. Καὶ μάλιστα ἐδῶ στὴ Λευκωσία πολὺ σπάνια λέγουν τὴν κατάρτα τοῦτῃ ὅπως τὴν γράφει ὁ κ. Φ. Συχνότερα λένε: «νὰ σὲ παρ' ἢ πουμπάρτα ἢ κουτσοκέφαλη». Κι' αὐτὰ διότι ἐπὶ Τουρκοκρατίας ὑπῆρχε πᾶνω ἀπ' τὴν πύλη τῆς Ἀμμοχώστου—ὡς ἀναφέρεται—μιά πουμπάρτα πολὺ μεγάλη καὶ «κουτσοκέφαλη» ποῦ ὄταν «ἐπαίξε» κατὰ τὲς γιορτές κλπ. τῶν Τούρκων, «ἔσοῦζέτου» ἢ χῶρα». Συνεπῶς πρόκειται περὶ μίας ὀρισμένης πουμπάρτας (κουτσοκέφαλης) ποῦ βρισκόταν ὀχι στὴν πόλι ἀλλὰ στὴν πύλην Ἀμμοχώστου—πᾶνω στὸ τείχος ποῦνα σήμερα τὸ πτωχοκομεῖο—καὶ ποῦ ἐχτελοῦσε τὸν προορισμὸν τῆς γιὰ πολλὰ χρόνια, ἱκανὰ γιὰ νὰ κατεργαστεῖ ἢ ἐιδικότες τῆς ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ.

Ὅσο γιὰ τὴ δευτέρη κατάρτα ποῦνα «νὰ σὲ φά' ἢ κουφή τοῦ Πεντασὸ' οἴνου», δὲν ἀμφισβητῶ τὴν προέλευσι ποῦ ἀναφέρει ὁ κ. Φ. Ἄλλα προσθέτω ἀπλῶς ὅτι ἡ κατάρτα αὐτὴ λέγεται σχετικὰ καὶ μὲ.... ἄλλην τοποθεσίαν. Δηλ. οἱ κατοικοὶ τοῦ Γερόλακκου καὶ τῶν γειτονικῶν χωριῶν λένε: «νὰ σὲ φά' ἢ κουφή τοῦ Μπάρρατζη».

Ὁ «Μπάρρατζης» ἦταν, ὅμοια μιά τοποθεσία ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ χωριά καὶ θὰ φάνηκε κι' ἐκεῖ πέρα μ' ἄλλη «κουφή» ποῦ ἔκανε τὲς ἴδιες καταστροφές. Ὅσο γιὰ τὴν ἐξόντωση τῆς ἀναφέρεται ὅτι κάποιος ἐκατάφερε καὶ τῆς «ἐμποῦκωσε» μιά μεγάλη πέτρα κι' ἔτσι τὴν ἔκανε νὰ σκάσει, Ὡστε δυὸ

ΤΥΠΟΣ

Στὸ *American Journal of Archaeology*, January March 1935, vol. XXXI No. 1, p. 119, δημοσιεύεται τὸ ἀκόλουθο σύντομο σημεῖωμα ἀπὸ τὸν τίτλο **Necrology**: «Σίμος Μενάρδος, γραμματέας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν σὸ 1930, ποῦ μεγάλη συμβολὴ του στὴν Ἀρχαιολογία ὑπῆρξε ἢ ἐργασία του γιὰ τὴν ἴδρυση τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου τῆς Κύπρου, πέθανε τὸ 1933. Ὁ Μενάρδος ἦταν εἰδικὸς γιὰ τὴν Κυπριακὴ φιλολογία καὶ διαλεκτολογία (*Cyprian philology and dialectology*), τόσο τῆ μεσαιωνικῆ ὅσο καὶ τῆ νεώτερη. Ἐχτος ἀπὸ τῆς γλωσσολογικῆς του μελέτης ἔχει ἀφήσει ἐργασίες σχετικὰ μὲ τὰ τοπωνύμια, κυρίως τῆς Κύπρου, μὰ καὶ τῆς Λέσβου καὶ τῆς Ρόδου καὶ τῶν γειτονικῶν ἐπαρχιῶν».

—Ἡ ἴδια ἐφημερίδα, κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο «*Cyprus, Recent excavations in Cyprus*», δίνει μιά περίληψη τοῦ ἀρθρου τοῦ Ἐφόρου τοῦ Μουσείου κ. Π. Δίκαιου σχετικὰ μὲ τῆς ἀνασκαφῆς σὸ 1934 ποῦ δημοσιεῖτηκε σὸ «*The Illustrated London News*» January 19, 1935, p. p. 97—99, 110.

—Τὸ περιοδικὸ «*Antiquity, a Quarterly Review of Archaeology*», Gloucester, England, December 1935, p. p. 509—311, ὁ J. G. D. Clark κρίνει τὸν πρῶτο τόμο τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Σουηδικῆς Ἀποστολῆς στὴν Κύπρο.

—Στὸν Ἀρ. 9 τοῦ Μηνιαίου Δελτίου τοῦ Τμήματος τῶν Ἀρχαιοτήτων (Νοέμβρ. 1935) ἀναφέρεται ὅτι Ἀνώνυμος ἔχει στείλει ποσὸ £ 100 στὴν Ἐπιτροπὴ γιὰ ἐπισκευὴ τῆς ἐκκλησίας Ἀγίου Εὐλάλιου στὴ Λάμπουσα ποῦ ὁ Τζέφρου εἶχε περιγράψει ὡς τὴν ὀραιότερη καὶ τὴν καλύτερα διατηρούμενη ἀπὸ τῆς Βυζαντινογοθικῆς ἐκκλησίας τῆς Κύπρου. Ἐπίσης ὁ λοχαγὸς Ἄλαν Γκράχαμ ἔχει προσφέρει £100 γιὰ ἐπιδιορθώσεις σὸ βασιλικὸ παρεκκλήσι σὸ Πυρκά. Γίνεται μεγάλη προσπάθεια γιὰ τὴ διάσωση τῶν τοιχογραφιῶν του. Μιά ἀπ' αὐτὲς παριστάνει τὸν βασιλέα Γιάννο (Janus) καὶ τὴ βασιλίσσα του. Οἱ ἐργασίες στὸν Ἀγ. Γεώργιο τῶν Ἑλλήνων, στὸν Ἀγ. Γεώργιο τῶν Λατίνων καὶ τὸν Ἀγ. Συμεῶνα στὴν Ἀμμοχώστο συνεχίζονται. Στὸ Μουσεῖο ἔχει συμπληρωθεῖ ἢ ἀναπαράσταση τῶν τάφων ἀπὸ τὴ νεολιθικὴ Ἰσαμε τὴν κλασσικὴ ἐποχὴ μὲ νεκροὺς καὶ ἀφιερῶματα.

—Ὁ ἀρχιεπίσκοπος σὸ Γραφεῖο τοῦ Ἀποικ. Γραμματέα κ. F. W. Sadler δημοσιεύει σὸ τεῦχος τοῦ Ἰαν. 1936 τοῦ περιοδικοῦ

ανωtown Colonist ένα άνθρο με τίτλο: «New Year in Cyprus...»

Σ—Στά «Νεοελληνικά Γράμματα», 35 και στη φιλολογική σελίδα της «Καθημερινής», της 9 Δεκ. εξαιρετικά ποιήματα του δικού μας ξεχωριστού ποιητή και λογοπλάστη Λεωνίδα Παυλίδη με τίτλους: «Αίμα...», «Ανατολή...», «Νύχτα...», «Η φιλ. σελίδα της «Καθημερινής», που τη διευθύνει ένα αξιόλογο παιδί της Κύπρου, ο Αίμ. Χουρμούζιος έχει συμπληρώσει κιόλας ένα χρόνο από την έκδοσή της με μία ζηλευτή και λαμπρή επίτευξη. Ειδικός συνεργάτης μας θα γράφει ιδιαίτερο για την περίπτωση σημείωμα που θα δημοσιευτεί στο έρχομενο τεύχος.

Σ—Στά χριστουγενιάρικα—πρωτοχρονιάτικα «Ελληνικά Φύλλα», στην τόσο άφθονη κι άνομιονημένη ύλη από τους καλύτερους νεοελλήνες λογοτέχνες μας δημοσιεύουν διηγήματα τους οι δικοί μας Γλ. 'Αλιθέρος: «Ο 'Αδελφούλες» (από την ανέκδοτη συλλογή «Αράχνες» που βγαίνει σύντομα στην 'Αλεξάνδρεια) και Γ. Πιερίδης «Η μοναδική του περιπέτεια» (με σύγχρονα). 'Επίσης στο ίδιο τεύχος εικόνα του έργου του γλύπτη Μ. Παπαδόπουλου: «Βοσκόκ της Κύπρου» και άρθρο του κ. Π. Βλαστού με τίτλο «Μπαίνει βγαίνει» που σ' αυτό γράφει επαινώντας τη μετάφραση των Νόμων στη δημοτική από τον κ. Ιντιάνο, πράμα που το θεωρεί «βαρυσήμαντη νίκη της δημοτικής». Ξεσηκώσαμε τις ακόλουθες φράσεις: «Ας ελπίζουμε πως ο κ. Ιντιάνος κι όσοι άλλοι τον ακολουθήσουν εφ' αυτή λαμπρή αφτί δουλιά θα καταφέρουν ν' αναχθούν το δρόμο και για τους ελλαδικούς δημομοβέτες αργότερα...» και πιο κάτω: «Περιομαίνοντας ας καμαρώνουμε την Κύπρο από ιστορικά... Το άρθρο με κάποιο συμπληρωματικό σημείωμα θα αναδημοσιευτεί στον έρχομενο αριθμό.

—Στην «Ελευθερία» (4 Δεκ.) ο κ. Βασίλειος Μόντης γράφει για τὰ ἑλληνικά συντάγματα ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση ὡς σήμερα μετὰ τὸν τίτλο «Ἡ ἀλλοίωσις τῶν ἑλληνικῶν συνταγμάτων».

—Στὴν «Ελευθερία» ἐπίσης ὁ κ. Κωνσταντῆς Μόντης γράφει (7 Δεκ.) γιὰ τὴν «Τρισεύγενη» τοῦ Παλαμά ποῦ παραστάθηκε τελευταία ἡμερὰ στὸ «Ἐθνικὸ Θέατρο Ἀθηνῶν».

—Ἀπὸ τὴν ἴδια ἐφημερίδα μαθαίνουμε (7 Δεκ.) πὼς ὁ κ. Β. Βέλλας, καθηγητὴς ῥητορικῆς Ἀρχαιολογίας στὸ Πανεπιστήμιο, σκοπεύει νὰ ἐπισκεφθῆ τὴν Κύπρον γιὰ νὰ μελετήσῃ τὴν τέχνην τῆς σχετικῆς μετὰ τὴν προχριστιανικὴν τέχνην τῆς Παλαιστίνης.

—Ἐδῶ ἐπίσης ἀναδημοσιεύεται (14 καὶ 18 Δεκ.) ἀρθροτῆς «Sphere», γιὰ τὴν «Κύπρον, τὸ σκόμμα τῆς Μεσογείου...» Ἀπὸ τὸ φύλλον αὐτὸ ἀρχίζει νὰ δημοσιεύεται ἡ ἐνδιαφέρουσα διάλεξι τοῦ κ. Ι. Καραγιαννάκη «Ἀισχολογίαι τῶν δύο φίλων ἐν τῇ ἀρχαιοτάτη...»

—Στὴν «Πρωτῆ», (24 Νοε.) δημοσιεύεται ἐνδιαφέρουσα συνέντευξι τοῦ κ. Στράτη Μυριβήλη τοῦ ἔδωκε στὸν κ. Ε. Ἀκρίτα.

—Ἐδῶ ἐπίσης ὁ κ. Τ. Ἀνθίας εἰρωνευόμενος τὸ πολεμικὸ μανιφέστο τοῦ φουτουριστῆ Μαρινέτι γράφει (6 Δεκ.) σημείωμα τὸ «μανιφέστο...»

—Στὴν «Πρωτῆ», (12 Δεκ.) ὁ κ. Ε. Ἀκρίτας γράφει γιὰ τὴν «Τρισεύγενη», τοῦ Παλαμά στὸ Ἐθνικὸ Θέατρο. Ἐδῶ ἐπίσης (20 Δεκ.) σημείωμα τοῦ κ. Ἀνθίας «Ὁ Λιπέρτης στὴν Αἴγυπτον», καὶ ἡ διάλεξι τοῦ κ. Π. Βρυέντιου «Ἡ Χριστιανικὴ Αἰθιοπία...»

—Στὸ «Νέο Κυπριακὸ Φύλλακον», κριτικὸν σημείωμα τοῦ κ. Ο. Α. γιὰ τὴ «Δημοπρασία», τοῦ κ. Τ. Ἀνθίας. Στὸ σημείωμα αὐτὸ ἀπαντᾷ ὁ κ. Ἀνθίας στὴν «Πρωτῆ», (1 Δεκ.). Ὁ ἴδιος ὁ κ. Ο. Α. ἀνταπαντᾷ στὸν Ἀνθία μ' ἓνα τοῦ σημείωμα στὸ «Νέο Κυπριακὸ Φύλλακον», (14 Δεκ.) «Διὰ τὸν αὐτοκριτικὸν τῆς «Δημοπρασίας».

—Στὴν «Πάφος», (28 Νοε.) γράφει ὁ κ. Α. Περνάρης γιὰ τὴ «Δημοπρασία», τοῦ κ. Τ. Ἀνθίας καὶ γιὰ τὸ «Ροδοστάμισμα», (12 Δεκ.).

—Στὴν ἴδια ἐφημερίδα ἄρχισε μιὰ ἐνδιαφέρουσα ἔρευνα γιὰ τὰ χωρία τῆς Πάφου.

—Στὴν «Ἀλήθεια», (29 Νοε.) δημοσιεύεται τὸ διήγημα «Ἡ συγχώρησι», τοῦ κ. Λάρα Κρυστάλλη.

—Στὴν ἴδια ἐφημερίδα (13 Δεκ.) σημείωμα τοῦ κ. Ζweinig γιὰ τὸ «Κόκκινον ποικύμιον», τοῦ Σπ. Μελά.

—Στὴν ἐφημερίδα «Παρατηρητής», (28 Νοε.) δημοσιεύεται σημείωμα γιὰ τὴν ἀνάγκη «νὰ εἰσαχθῆ ἡ δημοτικὴ εἰς ὅσας τὰς τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου», καὶ νὰ μὴ ρυμουλκεῖται ἡ κυπριακὴ παιδεία ἀπὸ τὸ σχολικὸ πρόγραμμα τῆς Ἑλλάδος, ποῦ δυστυχῶς ἀλλάζει μετὰ τὸν κάθε νέον ὑπουργὸν τῆς παιδείας.

—Ὁ «Παρατηρητής», ἐξέδωκε σὲ βιβλίον «Τὰ ἔπη τῆς ἀγάθης καὶ τοῦ θανάτου, Φόουστ, Τόσκα, Μπατερφλάυ...» ποῦ δημοσίεψε πρωτότερα σ' ἐπιφυλλίδες.

—Ἡ «Φωνὴ τῆς Κύπρου», (14 Δεκ.) μετὰ τὴν εὐκαιρίαν τῆς ὑστερᾶ ἀπὸ λίγο προκήρυξης γιὰ τὸ «Φιλολογικὸν Διαγώνισμα Κυρίλλου Γ'», κάνει πολὺ σωστὰς εἰσηγήσεις, ποῦ πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπόψη ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ τοῦ διαγωνισμοῦ.

—Πήραμε τὶς ἐφημερίδες «Κυπριακὸς Τύπος», καὶ «Ἀθλητικὰ Νέα», τὰ περιοδικὰ «Γνώσις», «Παναιγύπτιον», «Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφικὴ καὶ Βιβλιοφιλικὴ Ἐπιθεώρησις», «Μακεδονικὸς Ἡμέρες», καὶ τὸ «Δελτίον Οἰκοτροφείου Παγκυπρίου Λυκείου...»

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

A hoard of silver cypriot staters from Larnaca by P. Dikaios and notes on the Larnaca hoard by E. S. C. Robinson, reprinted from the "Numismatic Chronicle., Fifth Series, Vol XV. 1935.

—Spyridakis, Konstanlin, Dr., Eugoras I. von Salamis. Untersuchungen zur Geschichte des Kyprischen Königs, 1935. IX u. 121 S. 80

—Troeltsch Roxane: Schlüssel im Meer. Gibraltar, Malta, Zypern. Suez-Bruckmann, München 1935-3,80 RM.

Ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ «Παρατηρητοῦ»: Τὰ ἔπη τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ θανάτου. Φάουστ, Τόσκα, Μπατερφλάου. Τόμος Α' Λεμεσός, Κύπρου 1935.

Νικηφόρου Βρεττάκου: Ὁ Πόλεμος (στίχοι) Ἀθήναι, Ὀκτώβριος, 1935, σελ. 30 Δρχ. 7.

—Νίκη φ. Βρεττάκου: Οἱ Γριμάτσες τοῦ Ἀνθρώπου, (ποιήματα) Ἀθήνα, 1935, σελ. 111 Δρχ. 30.

—Τῶνη Μαρτάλη: Οἱ ντροπές μας (ποιήματα).

—Pierre Crabites: Ibrahim of Egypt. London. Routledge. 12 s. 6d.

—Σοφοκλέους: Οἰδίπους Τύραννος. Μετάφραση Φώτου Πολίτη. Ἐν Ἀθήναις, Βιβλιοπωλείον τῆς "Ἑστίας", 1936.

—Γεράσιμου Δ. Κασάλη: Μιά βαθύτερη γνωριμία με τὸ Σοφοκλή. (αἰσθητικὴ ἀνάλυση τῶν τραγωδιῶν του). Τόμος Α' "Ἄϊας", Μέρος I εἰσαγωγή στὴν Ἀττικὴ τραγωδία. Ἀθήναι Βιβλιοπωλείον τῆς "Ἑστίας", 1935. Δραχμ. 40.

—Α. Ἰννίνου: Βήματα πάνω στὴν ἄσφαλο. Διηγήματα, μετὰ πρόλογο Ἀγ. Ἀριστοκλῆς, Ἀλεξάνδρεια 1935. Δραχμ. 35.

—Γ. Βαλέτα: Τὰ νέα Λεσβιακὰ γράμματα Α'. Ὁ Σταυράκης Ἀναγνώστης καὶ ἡ σχολή του. Ἀνατύπωση ἀπ' τὸν "Ποιμένα", Μυτιλήνης. Τυπογραφεῖο "Δημοκράτη", 1935.

—Παναγιῆ Λεκατσά: (Τὰ Ἀπολλώνια (ποιήματα), Ἀθήν. 1935.

—Ἀριστοτέλους: Πρῶτη Φιλοσοφία. Τὰ μετὰ τὰ φυσικά,, Εἰσαγωγή καὶ ἐρμηνεία Κ. Δ. Γεωργούλη, σ. XCIV + 405. Ἐκδοτικὸς οἶκος Ἀλεξίου καὶ Πικοπούλου. Θεσσαλονίκη, 1935. Δραχμ. 125,

—Ἀριστοφάνους: Ἐκκλησιάζουσαι,, Μετάφραση Φώτου Γιοφύλλη. Πανελληνίος ἐκδοτικὸς οἶκος, Ἀθήναι 1935. Δρχ. 30.

Πέτρου Σ. Σπανδοβίδη: Εἰσαγωγή στὴν Ἀρχαία Ἑλληνικὴ Τραγωδία, Θεσσαλονίκη, 1935, σ. 137, Δρχ. 40.

—Ρίτας Μπούμη: Οἱ σφυγμοὶ τῆς αἰγῆς μου. 1931—1935, σ. 64, Δρ. 30.

—Παναγ. Μαυρέα: Αὐλητρίς, τύπος Κ. Παπαδογιάννη, Ἀθήναι, 1935, σ. 31, Δ. 20.

—Γεωργίου Δ. Σωτηρίου: Τὰ Βυζαντινὰ Μνημεῖα τῆς Κύπρου, Α' Λεύκωμα.

Πραγματεῖα τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Τόμος Γ.—Φιλολογικὴ—Ἱστορικὴ Σειρά. Ἐν Ἀθήναις, Γραφεῖον Δημοσιευμάτων Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 1935, II'X9', ζ'—να—157. 1—162.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ὁ Ἐφορος τοῦ Κυπριακοῦ Μουσείου καὶ πολῦτιμος συνεργάτης μας κ. Πορφ. Δίκαιος διορίστηκε ἀνεπίσηλλο μέλος τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου τοῦ Γερμανικοῦ Κράτους. Ὁ κ. Δίκαιος ποῦ οἱ νεολιθικὲς ἀνακαλύψεις τοῦ σπὴν Ἐρμῆ ἔχουν στεφθεῖ ἀπὸ μιά τόσο λαμπρὴ ἐπιτυχία ἔχει ἀρχίσει ἀνασκαφὲς σ' ἀπόσταση λίγων μόνον μέτρων ἀπὸ τὴν ἀριστερὴ ὄχθη τοῦ "Πηδιάς" κ' ἐλπίζει ἀπὸ τὶς ὑπάρχουσες ἐνδείξεις πὼς θ' ἀνακαλύψει τὴ νεολιθικὴ Λευκωσία.

—Τὸ καλοκαίρι ἔμεινε στὴν Κύπρὸ ὁ Ρώσος συγγραφεὺς **Karl Kindermann** ποῦ ἔτοιμασε ἕνα βιβλίο γιὰ τὴν Κύπρον «Μιά νῆσος μετὰ μέλλον» ποῦ θα ἐκδοθεῖ σὲ λίγο.

—Ὁ ὄφηγητὴς τῆς Μεσ. Ἱστορίας τοῦ Κολλεγίου **Carpus** στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Κεμπριτζς κ. **A. Steel** ἔχει ἐπισκεφθεῖ τὸ νησί γιὰ νὰ μελετήσει τὶς Βυζαντινὰς ἐκκλησιαστικὰς τῆς Κύπρου. Ἐπίσης θὰ ἐπισκεφθεῖ τὴν Κύπρον τὴν ἐρχομένη ἀνοιξὴ ὁ γνωστὸς Ἄγγλος Βυζαντινολόγος κ. **Talbot Rice** γιὰ νὰ μελετήσει τὶς Κυπριακὰς Βυζαντινὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ νὰ ἐκδώσει μαζί με τὸν κ. **R. Gunnis** ἕνα τόμο γι' αὐτὰς. Ὁ Καθηγητὴς κ. Σωτηρίου ποῦ ὁ πρῶτος τόμος τοῦ πολῦτιμου ἔργου τοῦ Βυζαντινὰ Μνημείου τῆς Κύπρου ἔχει ἤδη ἐκδοθεῖ ἴσως νὰ ἐπισκεφθεῖ καὶ πάλι τὸ νησί συντομὰ γιὰ συμπληρωματικὰς μελέτας.

—Ὁ Κυπριώτης ποιητὴς κ. Δ. Λιπέρτης ἀναχώρησε στὶς 21 Δεκ. γιὰ τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου θὰ μείνει λίγες μέρες καὶ θα παραστῆ σὲ δεξιώσεις ποῦ τοῦ ἔτοιμασαν ἡ ἑκείνη Κυπριακὴ καὶ Ἑλληνικὴ παροικία.

—Ἡ «Δημόσια Κυπριακὴ Βιβλιοθήκη» Λευκωσίας παραχωρεῖται στὸ Δῆμο Λευκωσίας ποῦ θὰ χτίσει εἰδικὸ οἶκον γιὰ νὰ τὴ στεγάσει. Ἐχτός ἀπὸ τὴ δημοτικὴν θὰ ὑπάρξει καὶ ἡ κυβερνητικὴ ἐπιχορήγηση.

—Στὸ Θέατρον Γιορδαμῆλ στὴ Λεμεσὸ τὸ βράδυ τῆς 28.12.35 φιλ. μνημόσυνον τοῦ μ. Εὐγένιου Ζήνωνος. Ὁ θίασος Ἀποστολίδη—Ραυτοπούλου ἀνέβασε τὸ θεατρικὸν τοῦ ἔργου ὁ «Διηγόρος». Πρὶν ἀπὸ τὴν παράστασιν ὁ διαλεχτὸς συνεργάτης μας καὶ κριτικὸς κ. Γιάνκος Ἠλιάδης μίλησε γιὰ τὸ ἔργον του. Κατὰ τὸν ὁμίτην ὁ συγγραφεὺς κλεινεται ὀλέαντος στὸν τύπον τοῦ Λελη πατέρα τοῦ ἔργου ποῦ τὸ θεωρεῖ μεταξὺ τῶν πρώτων θεατρικῶν ἔργων ποῦ γραφτικὰν ἀπὸ Κυπρίου. Τὸ ἀνέβασμα τοῦ ἔργου κρίθηκε πολὺ ἱκανοποιητικόν.

—Ὁ ἐλπιδοφόρος ὑπότροφος τῆς Ἑλλην. Κυβερνήσεως στὸ Μόναχο Κύπριος φιλόλογος Ἀντρέας Εὐθυμιάδης, πέθανε ἐκεῖ τὶς τελευταῖαις μέρες τοῦ Δεκεβρίου. Γενήθηκε στὴ Λεμεσὸ τὸ 1908. Τελεῖσσε τὸ Γυμνάσιον τῆς γενέτειρας τοῦ, πήρε διπλωμα φιλοσοφίας καὶ παιδαγωγικῶν ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ οὐδέποτε ἕνα χρόνον στὸ Ἀβερῶσιον τῆς Ἀλεξάνδρειας. Στὸ Μόναχο ἀκολουθοῦσε Ἀρχαιολογία ποῦ κατὰ τὸν καθηγητὴν τοῦ Κεραμόπουλου θὰ διέπρεπε σ' αὐτὴ. Εἶχε διακριθεῖ σὲ κάποια συνεργασία του μετὰ τὴν Ἀμερικανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ἀποστολὴν στὴν Ἀκρόπολιν.

—Ὁ συνεργάτης κ. Κ. Σπυριδάκης ἔδωκε στὴν ἀθήσασα τοῦ σωματείου «Κινύρα» στὴν 11^α 4ο στὶς 22 Δεκ. 1935 τὴν διαλέξην του μετὰ θέμα «Ζῆνων ὁ Κιτιεύς». Ἐπίσης, ὁ συνεργάτης μας κ. Κλ. Π. Γεωργιάδης στὸ ἴδιον σωματεῖον στὶς 5 Ἰαν. 1936 τὴ δικὴν του γιὰ τὸν Κύπριον φιλόσοφον Δημόνακτα.

—Στὶς αἰθούσας τοῦ Κυπριακοῦ Ὁδείου διοργανώθηκε ἀπὸ τὶς 21 Δεκ. μέχρι τῆς πρωτοχρονιάς ἡ καθενωρικὴ ἐκθεσὶς ζωγραφικῆς. Τὸ ἀνοιχμὰ εἶχε γίνῃ ἀπὸ τὴν Α.Ε. τὸν Κυβερνητὴν. Μεταξὺ ἄλλων ἐξέθεσαν ἔργα τῶν ἡ Δίδα Λουκία Νικολαΐδῃ, ἡ Κα Ραούφ καὶ ὁ κ. Κισσωνέργης.

—Ἡ νέα Ἐφορεῖα τῶν Ἑλλ. Ἐκπαιδευτηρίων Λευκωσίας ἀποφασίζει κατόπι ἀπὸ εἰσηγήσιν τοῦ προέδρου τῆς Δρ. Θ. Δέρβη ν' ἀκυρώσει τὴν ἀπόφασιν τῆς περσινῆς Ἐφορεῖας ποῦ καθιέρωνε τὴν καθαρῆουσα ὡς τὴ μὴν γλῶσσαν γιὰ τὰ ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια.

Α ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

αΠ Πασχαλινό, Πύργο. Εύχαιστούμε για το φαγητό σας και για τα καλά σας λόγια. Τα «Κ. Γρ.» φάνηκε να στέλνουμε και θα γράψω πολύ να τα γνωρίσω ευρύτερα στην πόλη σας. Τα ποιήματα σας τα απορήσαμε για πιο ύψηρα.—Γ. Φλιάσιο, Αθήνα. Τα άλλα τ' α' και β' τεύχος του περιοδικού σας πήραμε κι αυτό και δεν ξαναγράψαμε τίποτε. Θα μας υποχρεώσετε αν μας το στέλνετε τακτικά όποτε θα κάνουμε το περιοδικό μας.—Α. Τορν. Η πρόξα σας δυστυχώς απέτυχε τ' α' όρια της μαθητικής έκθεσης, πολύ ρωμάντικη, κοινότοπη. Όταν έχετε κάτι το πολύ καλύτερο στείλτε το στείλτε.—Μ. Αρίνην. Το νέο τραγούδι είναι βέβαια καλύτερο από το προηγούμενο, δεν είναι ακόμα τέτοιο πού να δικαιολογεί τη δημοσίευσή του. Μπορούμε να σας πούμε πως αν κοιτάξετε καλά δικά σας μάτια γύρω και μέσα σας θα μπορέσετε αποφασίσετε κάτι το νέο, κάτι το δικό σας. Μ' εύχρηστη-

ση μας θα σας διαβάσουμε και πάλι.—Κ. Γερολεμού Λευκοσία. Ένα—δύο τραγούδια σας τα χαρακτηρίζει μια πραγματικά ελλικρινής ποιητική διάθεση με ωστόσο δεν είστε ακόμα τέλεια κύριος του στίχου. Μερικές στροφές σας είναι αρκετά λεπτές, συγκινημένες, πρωτότυπες. Δυστυχώς κανένα σας ποίημα δεν είναι ολοκληρωμένο κι άρτιο. Έλπίζουμε πως γρήγορα θα κατορθώσετε να μας δώσετε κάτι το καλό.—Εύρ. Ακρίτα, Αθήνα. Το άρθρο σας για το Φώτο Πολίτη θα μπει στο επόμενο σας γράμμα και ιδιαίτερα, Κ. Φ. Κ. Το σημείωμα σας για την Αμερικ. Πνευματική Κίνηση θα δημοσιευτεί με τα σημειώματα για την Αγγλική και τη Γαλλική στο επόμενο χωρίς άλλο.—Ξ. Φαρμ. Λεμεσό. Η συνεργασία σας μαζί με το άρθρο του κ. Ι και το κλειό σας θα δημοσιευτεί στο άλλο τεύχος.—Κ. Κονιώτη, Λευκοσία. Τα λογογραφικά σας θα φανούν με τη σειρά τους μαζί με άλλα.

Erratum: Στο σημείωμα του κ. Δικαιού σ' αυτό το τεύχος ή σ' στη παραπομπή στην υποσημείωση είναι τ. 5, σ. 166—167.

Κυκλοφορεί

Β. ΤΑΤΑΚΗ

“ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΩΝ ΣΤΟΧΑΣΜΩΝ,”

Φιλοσοφικός Διάλογος

“Όσοι τὸ θέλουν, ἄς τὸ ζητήσουν ἀπὸ τὸ
γραφεῖο τῶν “ΚΥΠΡΙΑΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ,”

σελ. 1 $\frac{1}{2}$

Υπεύθυνος ἰδιοκτήτης: Α. Μ. Ἀτταλίδης—Λευκοσία.

Τύποις «ΝΕΟΣ Κόσμος» Θωμά Γ. Κυριακίδη—Λευκοσία.

Διαβάζετε

**ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΥΠΟ:**

«**ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ**»

«**ΤΑ ΝΕΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ**»

«**ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΦΥΛΛΑ**»

«**ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ**»

«**ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ ΗΜΕΡΕΣ**»

Συνεργασία

τῶν κορυφαίων Ἑλλήνων διανοουμένων

ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΙΑΤΙΚΑ:

“ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ”

καὶ

“ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΦΥΛΛΑ”

ποῦ μόλις κυκλοφόρησαν

ΘΑΥΜΑ ΕΜΦΑΝΙΣΕΩΣ

καὶ

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

**Ζητήσατέ τα ἀπὸ τὸν ἐφημεριδοπώλην σας ἢ ἀπὸ
τὰ κατὰ τόπους Πρακτορεῖα Ἐφημερίδων.**